

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRĀ FAKULTĀTE
VĒSTURES KATEDRA

MAIJA GRIZĀNE

PAREIZTICĪBA UN VECTICĪBA:
STARPKONFESIONĀLĀ INTEGRĒŠANA
VITEBSKAS GUBERŅAS RIETUMU APRINĶOS
19. GS. BEIGĀS – 20. GS. SĀKUMĀ

Promocijas darbs

Zinātniskā vadītāja:
Dr. theol., profesore ANITA STAŠULĀNE

Daugavpils 2022

ANOTĀCIJA

Promocijas darbs “Pareizticība un vecticība: starpkonfesionālā integrēšana Vitebskas guberņas rietumu apriņķos 19. gs. beigās – 20. gs. sākumā” veltīts pareizticīgo un vecticībnieku starpkonfesionālo attiecību analīzei, reliģiskās asimilācijas tematikai un Krievijas impērijas reliģijas politikas izvērtēšanai attiecībā uz krievu iedzīvotājiem Austrumlatvijas teritorijā.

Pirmoreiz Latvijas historiogrāfijā ir piedāvāts sistemātisks pētījums par divu Latvijas krievu iedzīvotāju pārstāvēto reliģisko konfesiju – vecticības un pareizticības – savstarpējām attiecībām laika periodā, kad sociāli un politiski dominēja Krievijas pareizticīgā baznīca. Par novatorisku ir uzskatāma abu konfesiju savstarpējo attiecību evolūcijas un integrēšanas procesa izpēte noteiktā teritorijā – Latgales dienvidaustrumos. Viens no svarīgākajiem novitātes aspektiem ir valsts struktūru, tai skaitā Krievijas pareizticīgās baznīcas, un konfesiju pārstāvju sadarbības formu un virzienu pētīšana, kas aptver vairāk nekā divdesmit gadu ilgu laika periodu.

Pētījuma mērķis: balstoties uz dažāda veida vēstures avotiem un zinātniski pētniecisko literatūru, izziņāt pareizticīgo un vecticībnieku starpkonfesionālās integrācijas procesus Vitebskas guberņas rietumu apriņķos 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā. **Pētījuma uzdevumi:** (1) noteikt pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku tiesisko stāvokli, izpētot Krievijas impērijas reliģijas politiku un noskaidrojot vecticības leģitimēšanas problēmas; (2) raksturot pareizticīgo un vecticībnieku draudžu reliģiskās dzīves problēmas, izpētot draudžu locekļu sastāvu, vecticībnieku saskares pieredzi ar varas iestādēm un draudžu savstarpējo nesaskaņu cēloņus; (3) analizēt pareizticīgo misionārās darbības gaitu vecticībnieku vidū, nosakot izglītības nozīmi integrēšanā pareizticībā un aprakstot vecticībnieku aktivitātes pret pareizticības izplatīšanu; (4) izvērtēt vecticībnieku un pareizticīgo starpkonfesionālās integrēšanas rezultātus, vēsturiski analizējot to sociāli politiskos cēloņus.

Pētījumā ir izmantotas vispārzinātniskās **metodes** – analīze un sintēze, kā arī speciālās vēstures pētniecības metodes: vēstures naratīvā, vēstures ģenētiskā, vēstures salīdzinošā, vēstures sistēmiskā un starpkultūru pētniecības metode (*cross-cultural method*).

Balstoties uz vēstures avotiem, starpkonfesionālās integrēšanas process ir aprakstīts no vairākiem aspektiem: (1) tiesiskais vienlīdzīgums (politiskās, ekonomiskās un sociālās tiesības); (2) reliģiskās prakses iespējas; (3) misionārās darbības priekšnosacījumi un rezultāti.

Pētījuma rezultātā ir **secināts**, ka piespiedu starpkonfesionālā integrēšana, kuru iniciēja Krievijas pareizticīgā baznīca, veicināja aktīvu pretošanos vecticībnieku draudzēs un padziļināja sociālo plaisu starp vienas kristīgās (pareizticīgās) tradīcijas pārstāvjiem. Plašākā kontekstā vecticība un pareizticība saglabāja savas antagoniskās attiecības, kas padarīja integrēšanos neiespējamu.

ABSTRACT

The PhD thesis “The Orthodoxy and the Old Belief: the Inter-Confessional Integration in Western Districts of Vitebsk Province in the late 19th – early 20th Century” is focused at the analysis of Orthodox and Old Believers’ inter-confessional relationships, the topic of religious assimilation and evaluation of the religious policy of the Russian Empire towards the Russian population within the territory of eastern Latvia.

This is the first study ever proposed in the historiography of Latvia to address the mutual relations between two religious confessions represented among the Russian people – Old Belief and Orthodoxy, during the age of social and political domination of the Russian Orthodox Church. The **innovation** of the research is the investigation of the process of evolution of relations and integration of the two confessions within a certain territory – south-eastern Latgale. One of the **novelty** aspects is the study of the forms and directions of cooperation of state structures, including the Russian Orthodox Church, and the representatives of the confessions within a period of over twenty years.

The **aim** of this study is to investigate the processes of Orthodox and Old Believers’ inter-confessional integration in western districts of Vitebsk Province in the late 19th – early 20th century in reliance upon different types of historical sources and academic literature. The research **objectives** are: (1) to determine the legal status of Orthodox Christians, Edinovertsy and Old Believers by studying the religious policy of the Russian Empire and identifying the Old Belief legitimisation problems; (2) to describe the problems of religious life of the Orthodox and Old Believers by investigating the composition of parishioners, the Old Believers’ experience of contact with state authorities and the reasons of the problems within their parishes; (3) to analyse the course of the Orthodox mission among the Old Believers, determining the role of education in conversion into Orthodoxy and outlining the activities of Old Believers against dissemination of the Orthodoxy; (4) to evaluate the results of the Orthodox and Old Believers’ integration through historical analysis of its social and political causes. The research uses general scientific **methods** – analysis and synthesis, as well as specific historical research methods: historical narrative, historical genetic, historical comparative, historical systemic and cross-cultural method. The process of inter-confessional integration was depicted from the aspects, which can be analysed in reliance upon historical sources: (1) legal equality (political, economic and social rights); (2) possibilities of religious practice; (3) preconditions and results of missionary activities.

It was **concluded** that forcible inter-confessional integration, initiated by the Russian Orthodox Church, encouraged active resistance among Old Believers’ parishes and broadened the social gap between representatives of the same (Orthodox) Christian tradition. In a wider context, the Old Belief and Orthodoxy retained their antagonistic relations, which made integration impossible.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
VĒSTURES AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	35
1. PAREIZTICĪGO, VIENTICĪBNIEKU UN VECTICĪBNIEKU TIESISKAIS STĀVOKLIS 19. GS. UN 20. GS. SĀKUMĀ KRIEVIJAS IMPĒRIJAS TERITORIJĀ	75
1.1. Krievijas impērijas reliģijas politika.....	75
1.1.1. Pareizticības attīstības tendences	76
1.2. Vecticības leģitimēšanas problēmas Vitebskas guberņā	92
2. PAREIZTICĪGO UN VECTICĪBNIEKU DRAUDŽU RELIĢISKĀS DZĪVES PROBLĒMAS 19. GS. BEIGĀS – 20. GS. SĀKUMĀ	110
2.1. Pareizticīgo un vecticībnieku draudžu locekļu sastāvs.....	110
2.1.1. Pareizticīgo un vecticībnieku skaitīšanas īpatnības.....	110
2.1.2. Pareizticīgie un vecticībnieki Dinaburgas, Režicas un Ļucinas apriņķu iedzīvotāju vidū	115
2.1.3. Pareizticīgo, vienticībnieku un vecticībnieku draudžu darbības īpatnības.....	118
2.2. Vecticībnieku draudžu saskare ar reliģiskās un sekulārās varas institūcijām	124
2.3. Vecticībnieku draudžu šķelšanās.....	137
3. PAREIZTICĪGO MISIONĀRĀ DARBĪBA VECTICĪBNIEKU VIDŪ 19. GS. BEIGĀS – 20. GS. SĀKUMĀ.....	145
3.1. Vitebskas Sv. Vladimira brālības Pretšķeltniecības komitejas darbība.....	145
3.2. Reliģiskā un sekulārā izglītība kā pareizticīgās misijas instruments.....	167
3.3. Vecticībnieku draudžu garīgo vadītāju darbība pret pareizticīgo misiju.....	185
PROMOCIJAS DARBĀ IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI	200
BIBLIOGRĀFIJA	
PIELIKUMI	
PATEICĪBAS	

IEVADS

Mūsdienu Latvijas vēstures zinātnes svarīgākais uzdevums ir rekonstruēt objektīvu un pilnīgu mūsu valsts pagātņi, kuras vēsturiskais ceļš bija bagāts ar straujiem dramatiskiem pagriezieniem un sociāli politiskiem satricinājumiem. Latvijas ģeogrāfiskā lokācija un vēsturiskās norises ir sekmējušas vairāku etnisku, reliģisku, sociālu un citu grupu veidošanos un attīstību, kas ietekmēja gan pagātnes notikumus, gan mūsdienu sociālos procesus. Kopš valsts neatkarības atjaunošanas 1990. gadā, sociālās integrācijas problēma, kuras pamatā ir nacionālās identitātes un pilsoniskuma princips¹, netika atrisināta. 2021. gadā joprojām pastāv iedzīvotāju kopums, ko veido dažādu etnisko, reliģisko un sociālo grupu pārstāvji, kuri nav integrējušies Latvijas sabiedrībā, neizjūt piederību Latvijas valstij un prasa īpašas valsts struktūru aktivitātes integrēšanas sekmēšanai. Sabiedrības integrācijas fonds pievērš uzmanību latviešu valodas apguves jautājumiem, pilsoniskās līdzdalības veicināšanai, mazākumtautību un latviešu jauniešu sadarbībai, kā arī trūcīgo personu un reģionālo un vietējo plašsaziņas līdzekļu atbalstam.² Izvirzīto integrēšanas prioritāšu lokā nav iezīmēts reliģisko attiecību jautājums. Tas ir saistīts gan ar to, ka Latvijas Republikas Satversmes 99. punktā³ ir deklarēts, ka Baznīca ir atdalīta no valsts un ikvienam iedzīvotājam ir tiesības uz reliģiskās pārliecības brīvību, gan ar vispārējo sabiedrības sekularizēšanos un reliģijas lomas samazināšanos iedzīvotāju pasaules uztverē.⁴ Latvijas reliģisko grupu pārstāvjiem ir tiesības pašiem regulēt savu iekšējo dzīvi, un ticības jautājumi nav noteicoši valsts iekšējās politikas rīcības plāna izstrādāšanā. Tomēr reliģisko attiecību jautājums joprojām ir aktuāls. Piederība kristīgajai tradīcijai nav mazinājusi spriedzi starpkonfesionālā

---

¹ *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam* (2011. gada 20. oktobrī apstiprinātas, 2015. gada 22. aprīlī grozītas).

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/km_130515_prec_nac_ident_pilson_sab_un_itegr_polit_pamatnost_2012-20181.pdf (09.12.2020).

² *Sabiedrības integrācijas fonds*. <https://www.sif.gov.lv> (09.12.2020).

³ *Latvijas Republikas Satversme*. <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> (08.02.2021).

⁴ Kiope, M., Runce, I., Stasulane, A. (2020) *Trajectories of Atheism and Secularisation in Latvia: From the German Enlightenment to Contemporary Secularity*. Grām.: *Freethought and Atheism in Central and Eastern Europe*. Ed. by T. Bubík, A. Remmel, D. Václavík. New York: Routledge. P. 137-154.

“mēs – viņi” aspektā, kas īpaši vērojama laju vidū, starp kuriem notiek strīdi, kura konfesija ir “pareizāka” un “īstāka” un kādā veidā lai sadzīvo dažādu konfesiju pārstāvji, nemainot savas konfesijas tradīcijas. Mūsdienās Latvijā reliģija ir katra cilvēka un viņa ģimenes personīgais jautājums, turpretim 19. gs. reliģija bija cieši saistīta ar valsts politiku, un piederība noteiktai reliģiskajai grupai noteica ne tikai sociālo statusu, bet arī tiesības uz reliģisko tradīciju piekopšanu un saglabāšanu.

19. gs. Krievijas impērijā krievu vecticībnieki veidoja atsevišķu, iekšēji sadrumstalotu sabiedrības grupu, ko cariskā vadība centās integrēt pareizticīgo krievu sabiedrībā, lai novērstu iekšējo nemieru draudus, kā arī nodrošinātu lojalitāti pastāvošajai politiskajai sistēmai, kas sludināja pareizticīgās vērtības, tai skaitā monarhijas saglabāšanas prioritāti. Krievu vecticībniekiem, kuri gan pēc etniskās piederības, gan pēc reliģiskās tradīcijas bija vistuvāk krievu pareizticīgajiem, pēc valsts varas ieceres bija “jāatgriežas” pareizticībā un jāklūst par pareizticīgās valsts sastāvdaļu. Līdz pat 20. gs. sākumam atteikšanās no vecticības un pāriešana pareizticībā bija vienīgais ceļš, kā kļūt par “atzītu” kristieti ar visām no šī statusa izrietošajām politiskajām, sociālajām un reliģiskajām tiesībām. 19. gs. sākumā izveidotajai venticībai bija jāklūst par pārejas ceļu no vecticības uz pareizticību, lai panāktu galveno Krievijas pareizticīgās baznīcas mērķi – visu vecticībnieku reliģisko integrāciju pareizticībā, kas tolaik bija ne tikai valsts noteicošā reliģija, bet arī svarīgs iekšpolitikas instruments sabiedrības saliedēšanai.

Ar jēdzienu “integrācija” (no latīņu val. *integer* – ‘vesels’, ‘viengabala’) apzīmē atsevišķu daļu apvienošanu vienā veselumā, sistēmā vai iekļaušanos kādā organizācijā, savienībā utml.⁵ Ar integrāciju saprot arī integrēšanas procesu, kura rezultātā dažādu grupu indivīdi tiek iekļauti sabiedrībā vai organizācijā kā vienlīdzīgi.⁶ “Integrēt” nozīmē veidot, koordinēt vai apvienot funkcionējošā

---

⁵ Svešvārdu vārdnīca (2007). Trešais izdevums. Rīga: Jumava.

⁶ Definition of *integration*. Merriam Webster Online Dictionary, 2021. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/integration> (08.02.2021).

veselumā, inkorporējot lielākā vienībā vai apvienojot ar kādu.⁷ Vieni no pirmajiem integrācijas jēdzienu sāka lietot amerikāņu sociologi Roberts Parks (*Robert Park*) un Ernests Bērdžess (*Ernest Burgess*) 1921. gadā izdotajā *Amerikas Socioloģijas Žurnālā* (*American Journal of Sociology*). Viņi pievērsās integrācijas jautājumam, pētot imigrantu asimilāciju, un definēja integrāciju kā iekļaušanos un savstarpēju saplūšanas procesu, kura laikā personas un grupas iemanto citu personu un grupu atmiņas, uzskatus un nostājas un, daloties ar pieredzi un vēsturi, tiek iekļautas vienotajā kultūras dzīvē.⁸ Paralēli attīstījās divas teorijas: viena pētnieku grupa⁹ akcentēja migrantu pilnīgu asimilēšanos iekļaujamajā sabiedrībā, turpretim otrā grupa izstrādāja multikulturālisma teoriju, saskaņā ar kuru integrēšanas procesā migranti var saglabāt savu identitāti, tādējādi veidojot jaunu sabiedrību ar daudzveidīgu kultūras mantojumu¹⁰. Sekojot asimilācijas teorijai, trešā pētnieku grupa piedāvāja segmentētās integrācijas teoriju, pasvītrot, ka dažādas migrantu grupas var sekot dažādām mobilitātes trajektorijām, kas ir atkarīgas no individuāliem, kontekstuāliem un struktūru faktoriem.¹¹ 20. gs. integrācijas teoriju izstrāde bija cieši saistīta ar migrācijas procesiem. Mūsdienās, kad līdzās migrantu integrēšanai aktualizējas sabiedrības iekšējās integrācijas problēmas, sociālo integrāciju attiecina uz savstarpējo saišu intensitāti starp sociālās vienības sastāvdaļām, kas raksturo visu veidu sociālās vienības, ieskaitot reliģiskās kopienas.¹² Tādējādi par starpkonfesionālās integrēšanas procesa sekmēm var spriest pēc tā, cik cieši ir saliedējušās konfesiju pārstāvju grupas un cik lielā mērā ir pasargāta viņu identitāte vai cik dziļā mērā ir

---

⁷ Definition of *integrate*. Merriam Webster Online Dictionary, 2021. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/integrate> (08.02.2021).

⁸ Park, R. E., Burgess, E. (1969) [1921] *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago, IL: University of Chicago Press. P. 735.

⁹ Alba, R., Nee, V. (1997). Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration. *International Migration Review*. 31, 4 (4), 826–874.

¹⁰ Glazer, N., Moynihan, D. P. (1964). *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. Cambridge, MA: MIT Press.

¹¹ Gans, H. (1992) Second Generation Decline: Scenarios for the Economic and Ethnic Futures of Post-1965 American Immigrants. *Ethnic and Racial Studies*. 15 (2), 173–192. Portes, A., Zhou, M. (1993). The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants among Post-1965 Immigrant Youth. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 530, 74–98.

¹² Richard, M. (2015) Integration, Social. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition), Elsevier. P. 243-248.

notikusi kādas grupas asimilācija. Pareizticīgo un vecticībnieku starpkonfesionālā integrēšana izpaudās kā vecticībnieku iekļaušana Krievijas pareizticīgajā baznīcā. Vecticībnieku integrācija nebalstījās vienlīdzības principā, to iniciēja Krievijas impērijas politiskā vara un Krievijas pareizticīgā baznīca, uzskatot pareizticības pārstāvjus par rīcības subjektiem un vecticībniekus – par pareizticīgo rīcības objektiem. Vecticībniekiem bija jāpakļaujas pareizticīgo lēmumam integrēt vecticības sekotājus, mudinot viņus atteikties no savām “nepareizajām” ticības nostādnēm un konvertēties pareizticībā. Pēc būtības arī venticības ieviešanas pamatā bija vecticībnieku kopienas integrēšana Pareizticīgās baznīcas struktūrā.

Vecticībnieku integrēšanas mēģinājumi ir bijuši jau kopš tās rašanās, taču 19. gs. otrajā pusē valsts varas vardarbīgos līdzekļus aizvietoja ar pareizticīgo misionāru darbību. Reģionos ar nosacīti lielu vecticībnieku īpatsvaru bija izveidotas pareizticīgo misijas, kurām bija jāpanāk vietējo vecticībnieku konvertēšanās pareizticībā. Krievijas impērijas Vitebskas guberņa bija viens no reģioniem, kurā bija apmetušies vecticības sekotāji un kurā aktīvi darbojās pareizticīgo misija, veicinot ciešus kontaktus starp pareizticības un vecticības pārstāvjiem. Gan vecticība, gan pareizticība nav senākās kristīgās konfesijas, kas darbojas šajā reģionā, taču tās ir krievu diasporai raksturīgas konfesijas, un to sekotāju vēstures pētniecība ir nesaraujami saistīta ar krievu minoritātes vēstures izpēti Latvijā. Mūsdienu Latvijas austrumdaļa – bijušās Vitebskas guberņas rietumu apriņķi – ir krievu tautības iedzīvotāju blīvi apdzīvots reģions, kurā joprojām vērojama divu austrumu kristietības atzaru – pareizticības un vecticības – līdzāspastāvēšana un savstarpējā ietekme. Šo reliģisko grupu mijiedarbība īpaši aktīvi norisinājās 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā, kad Latvijas teritorija ietilpa Krievijas impērijas sastāvā un vecticībnieku integrēšana pareizticībā bija viens no svarīgajiem valsts reliģijas politikas virzieniem.

Pētījuma mērķis: balstoties uz dažāda veida vēstures avotiem un zinātniski pētniecisko literatūru, izzināt pareizticīgo un vecticībnieku starpkonfesionālās integrācijas procesus Vitebskas guberņas rietumu apriņķos 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā.

Pētījuma uzdevumi:

1. Noteikt pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku tiesisko stāvokli, izpētot Krievijas impērijas reliģijas politiku un noskaidrojot vecticības leģitimēšanas problēmas.
2. Raksturot pareizticīgo un vecticībnieku draudžu reliģiskās dzīves problēmas, izpētot draudžu locekļu sastāvu, vecticībnieku saskares pieredzi ar varas iestādēm un viņu draudžu nesaskaņu cēloņus.
3. Analizēt pareizticīgo misionārās darbības gaitu vecticībnieku vidū, nosakot izglītības nozīmi integrēšanā pareizticībā un aprakstot vecticībnieku aktivitātes pret pareizticības izplatīšanu.
4. Izvērtēt vecticībnieku un pareizticīgo starpkonfesionālās integrēšanas rezultātus, vēsturiski analizējot to sociāli politiskos cēloņus.

Pētījuma aktualitāte

Promocijas darbam izraudzītais temats ir sociāli aktuāla tēma. Pirmkārt, pareizticības, venticības un vecticības līdzās pastāvēšanas un ticīgo attiecību pieredzes izpēte ir svarīga, lai izprastu un sekmīgi risinātu vienu no mūsdienu Latvijā aktuālākajiem jautājumiem – Latvijas nācijas sadrumstalotības problēmu.

Otrkārt, joprojām nav apkopojoša pētījuma, kas sniegtu visaptverošu Latvijas pareizticīgo un vecticībnieku starpkonfesionālo attiecību analīzi un izvērtētu Krievijas impērijas reliģijas politiku attiecībā uz krievu iedzīvotājiem Austrumlatvijas teritorijā. Mūsdienu pētniecībā ir ierasts pievērsties rusifikācijas politikai attiecībā pret latviešu iedzīvotājiem, taču krievu iedzīvotāju reliģiskās asimilācijas problēmām uzmanība nav veltīta.

Treškārt, pētījuma aktualitāti nosaka nepieciešamība izpētīt reliģiskās un etniskās pašidentificēšanās sistēmu, krievu vecticībnieku kopienas savrupās pastāvēšanas iemeslus polikonfesionālā vidē. Šajā kontekstā divu kristīgo konfesiju vēstures apzināšana ļauj precīzāk un pilnīgāk izprast mūsdienu reliģisko situāciju valstī, izvairīties no vienkāršotām pieejām, dalot reliģijas tradicionālās un netradicionālās.

Pētījuma zinātnisko novitāti apliecina tas, ka pirmoreiz Latvijas historiogrāfijā ir piedāvāts sistemātisks pētījums par divu Latvijas krievu iedzīvotāju pārstāvēto reliģisko konfesiju – vecticības un pareizticības – savstarpējām attiecībām laika periodā, kad sociāli politiski dominēja Krievijas pareizticīgā baznīca. Par novatorisku Latvijas historiogrāfijā ir uzskatāma abu konfesiju savstarpējo attiecību evolūcijas un integrēšanas procesa izpēte noteiktā teritorijā – Latgales dienvidaustrumos. Pamatojoties uz arhīvu dokumentu klāstu, pirmoreiz Latvijas historiogrāfijā ir atlasīta, sistematizēta un izpētīta tiesiskā, reliģijpētnieciskā un vēsturiskā informācija, kas ļauj analizēt starpkonfesionālo attiecību un integrācijas reģionālās īpatnības.

Lai aplūkojamo problēmu izpētītu pilnīgāk, bija nepieciešams dziļāks un aptverošāks materiālu apskats, kas ietvēra laikabiedru un notikumu dalībnieku liecības, kā arī to salīdzināšanu ar dokumentiem pētāmā perioda ietvaros. Plaša avotu klāsta izmantošana ļāva izgaismot maz pētītas starpkonfesionālo attiecību vēstures lappuses. Promocijas darba zinātnisko novitāti apliecina līdz šim nezināmu arhīvu materiālu iekļaušana akadēmiskajā apritē.

Viens no svarīgākajiem novitātes aspektiem ir valsts struktūru, tai skaitā Krievijas pareizticīgās baznīcas, un konfesiju pārstāvju sadarbības formu un virzienu pētīšana par laika periodu vairāk nekā divdesmit gadu garumā. Ar vēsturiskās pieejas palīdzību ir izskatīta pozitīvā un negatīvā sadarbības pieredze starp pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku draudzēm.

Pētījuma metodoloģija balstās uz metožu kompleksu, kas palīdz vispusīgi un visaptveroši sasniegt pētījuma mērķi. Pētījumā ir izmantotas vispārzinātniskās metodes – analīze un sintēze, kā arī speciālās vēstures pētniecības metodes: vēstures naratīvā, vēstures ģenētiskā, vēstures salīdzinošā, vēstures sistēmiskā un starpkultūru pētniecības metode (*cross-cultural method*).

Naratīvā jeb aprakstošā metode attiecināma uz vēstures zinātnes nosaukuma izcelšanos, kura pamatā ir *tas, ko vēstī* jeb stāsta. 19. gs. beigās franču zinātnieki Šarls Viktors Langluā (*Charles-Victor Langlois*) (1863-1929) un Šarls Senjoboss (*Charles Seignobos*) (1854-1942) noteica šādu vēsturnieka uzdevumu: faktu

vākšana arhīvos un to apkopojums vienotā vēstījumā, lai aprakstītu pagātni un izdarītu teorētiskus secinājumus.¹³ Attiecīgi naratīvā metode ir svarīga, taču nepietiekama, lai izklāstītu vēstures faktus. Pats par sevi stāsts par notikumiem (naratīvs) prasa noteiktu secību, kas veidojas, pamatojoties uz pašu notikumu loģiku. Vēsturnieks interpretē šo notikumu ķēdi, sākot no noteiktām cēloņsakarībām, atklātiem faktiem utt. Iegūtie secinājumi ir svarīgi vēstures notikuma vai perioda sākuma analīzei, taču tie ir nepietiekoši, lai izzinātu notikumu būtību, lai gan bez savstarpēji saistītās izklāstīšanas dziļa analīze nav iespējama.¹⁴ Ar naratīvās metodes palīdzību promocijas darbā ir vispārīgi aprakstīts vēstures process, kas atspoguļo pareizticības un vecticības attīstību Krievijas impērijas kontekstā, akcentējot reģionālās attīstības īpatnības Vitebskas guberņas rietumu apriņķu teritorijā, kā arī, balstoties uz publicētiem un nepublicētiem avotiem, ir rekonstruēta atsevišķu vēstures notikumu norise vietējās pareizticīgo, vecticībnieku un venticībnieku draudzēs.

Vēstures ģenētiskā metode, kuras pamatā ir vēsturiskuma princips, attīstījās 19. gs. pirmajā pusē. Vācu vēsturnieks Frīdrihs Meineke (*Friedrich Meinecke*) (1862-1954) uzskatīja, ka šīs pieejas rašanās bija viens no svarīgākajiem intelektuāliem apvērsumiem rietumu vēstures zinātnē.¹⁵ Šīs metodes būtība ir secīga pētāmās realitātes īpašību, funkciju un izmaiņu atklāšana tās vēsturiskajā kustībā. Šāda pieeja ļauj pietuvināties reālās objekta vēstures reprodukcijai. Pēc savas dabas vēstures ģenētiskā metode ir analītiski induktīva, bet pēc informācijas izklāsta formas tā ir aprakstoša. Vēstures ģenētiskā metode ļauj izskaidrot vēsturiskās attīstības cēloņsakarības un raksturot vēstures notikumu un personību individualitāti.¹⁶ Promocijas darbā ar vēstures ģenētiskās metodes palīdzību ir izskatīta venticības un vecticības fenomena attīstība Vitebskas guberņas teritorijā un analizēta to pielāgošana Krievijas impērijas reliģijas politikas prasībām; tika

---

¹³ Ланглюа, Ш., Сеньобос, Ш. (2004) *Введение в изучение истории*. 2-е изд. Москва. Государственная публичная историческая библиотека России.

¹⁴ Гринин Л.Е., Коротаев А.В., Крадин Н.Н. (2014) Методы исторического исследования. В книге: *Теория и методология истории*. Алексеев В. В. et al. Волгоград. Учитель. С. 387.

¹⁵ Meinecke, F. (1936) *Die entstehung des historismus*. München und Berlin: R. Oldenbourg.

¹⁶ Ковальченко, И. Д. (2003) *Методы исторического исследования*. 2-е изд. доп. Москва. Наука. С. 184.

atrasti vēsturiskie cēloņi 19. gs. beigās un 20. gs. sākuma Vitebskas guberņas reģionālajai Krievijas pareizticīgās baznīcas politikai un atklātas vietējās vecticībnieku kopienas pastāvēšanas īpatnības.

Salīdzinošo metodi pielieto vairākās zinātniskās disciplīnās, tai skaitā arī vēsturē. Salīdzinošā metode ir plaši pielietota franču vēsturnieka Fernāna Brodēla (*Fernand Braudel*) (1902-1985) pētījumos par Vidusjūras reģiona vēsturisko un ekonomisko attīstību Filipa II valdīšanas laikā.¹⁷ Vēstures salīdzinošajai metodei ir plašas izzināšanas iespējas. Pirmkārt, tā ļauj atklāt pētāmo parādību būtību tad, kad tā nav acīmredzama: balstoties uz esošo faktu kopumu noteikt kopīgo un to, kas atšķiras un ir likumsakarīgs, no vienas puses, un to, kas krasi atšķiras – no otras. Otrkārt, salīdzinošā metode dod iespēju iziet no pētāmo parādību robežām un uz analogiju pamata nonākt pie plašiem vēsturiskiem vispārinājumiem un paralēlēm. Treškārt, šī metode pieļauj visu citu vēstures metožu izmantošanu.¹⁸ Mūsdienu vēstures pētījumu vidū viens no ievērojamākajiem salīdzinošās vēstures metodes piemēriem ir amerikāņu pētnieces Tēdas Skokpolas (*Theda Skocpol*) pētījums par Francijas, Krievijas un Ķīnas revolūcijām.¹⁹ Lai gan pētāmās sociālās revolūcijas ir notikušas dažādos laikposmos un vidēs, autore atrod izvēlēto pētniecības objektu kopīgās iezīmes un nonāk pie jauniem konceptuāliem vispārinājumiem. Pat ļoti dažādu kontrastējošu gadījumu salīdzināšana var sekmēt jaunu jautājumu rašanos, kas, savukārt, sniegs iespēju piedāvāt citādākas notikumu interpretācijas.²⁰ Promocijas darbā ar vēstures salīdzinošās metodes palīdzību tika salīdzināta trīs konfesiju – pareizticības, vienticības un vecticības – pārstāvju reliģiskās prakses un savstarpējo attiecību attīstība dažādos laika periodos.

---

¹⁷ Braudel, F. (1949) *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*. Paris, A. Colin.

¹⁸ Ковальченко, И. Д. (2003) *Методы исторического исследования*. 2-е изд. доп. Москва, Наука. С. 187-188.

¹⁹ Skocpol, T. (1979) *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*. Cambridge: Cambridge University Press.

²⁰ Гринин Л. Е., Коротаев А. В., Крадин Н. Н. (2014) Методы исторического исследования. В книге: *Теория и методология истории*. Алексеев В. В. et al. Волгоград. Учитель. С. 397-398.

Sistēmiskā metode pirmoreiz tika aprakstīta 20. gs. vidū. To formulēja austriešu biologs Ludvigs fon Bertalanfijs (*Ludwig von Bertalanffy*) (1901-1972) savā darbā “Sistēmu vispārējā teorija: pamatojums, attīstība, pielietojums”²¹ un vēlāk attīstīja amerikāņu matemātiķis Norberts Vīners (*Norbert Wiener*) (1894-1964) un angļu psihiatrs Viljams Ross Ešbijs (*William Ross Ashby*) (1903-1972).²² Sistēmiskā metode pieņem, ka sistēma ir savstarpēji saistītu elementu kopums. Metode balstās uz trīs galvenajiem uzdevumiem: 1) izdalīt elementus, kas ir sistēmas sastāvā; 2) izanalizēt elementu savstarpējās attiecības (horizontālās, hierarhiskās); 3) izpētīt sistēmas mijiedarbību ar ārējo vidi.²³ Pēc būtības sistēmas uzbūves izpēte ir tās iekšējās struktūras analīze, kas vieno sistēmisko metodi ar struktūras metodi, tāpēc daži pētnieki apvieno abas metodes sistēmisku strukturālo metožu grupā. Viens no ievērojamākajiem piemēriem sistēmiskās metodes izmantošanā vēstures pētniecībā ir franču vēsturnieka Marka Bloka (*Marc Bloch*) (1886-1944) pētījums “Feodālā sabiedrība”,²⁴ kurā Rietumeiropas sabiedrība tiek analizēta kā vienots sociālais organisms. Bloks raksturo galvenās sociālās struktūras sastāvdaļas un izpēta attiecības starp šīm sociālām grupām, atklājot Eiropas vietu plašākajā ģeopolitiskajā kontekstā. Promocijas darbā sistēmiskā metode tika pielietota, lai izskatītu pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku reliģisko kopienu attīstību kā plašākas sistēmas – sabiedrības – apakšsistēmu ar savu pašapziņu, darbību un iekšējo organizāciju, kā arī tās mijiedarbību ar citām sabiedriskajām apakšsistēmām – politiskām, ekonomiskām, sociālām, etniskām u.c. Tika izdalīti savstarpējo attiecību raksturojošie elementi un izpētīti viņu mijiedarbības rezultāti, kuri ietekmēja pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku kopienu starpkonfesionālo attiecību attīstīšanos.

---

²¹ Bertalanffy, L. fon. (1968) *General System theory: Foundations, Development, Applications*. 1st ed. New York. George Braziller, Inc.

²² Гринин Л. Е., Коротаяев А. В., Крадин Н.Н. (2014) Методы исторического исследования. В книге: *Теория и методология истории*. Алексеев В. В. et al. Волгоград. Учитель. С. 405.

²³ Ibidem.

²⁴ Bloch, M. (1939) *La société féodale*. T. I: La formation des liens de dépendance. Collection L'évolution de l'humanité, vol. XXXIV et XXXIV bis.

Vispārējās metodoloģiskās koncepcijas pamatā ir *starpkultūru metode*, kura pamatojas uz kultūras parādību kopīgo īpatnību un unikālo atšķirību salīdzināšanu.²⁵ Lai izprastu kādas grupas pasaules redzējumu, pēc sociologa Kārļa V. Doiča (Karl Wolfgang Deutsch, 1912-1992) uzskatiem, kultūra jāsaprot kā cilvēku vērtību un prioritāšu konfigurācija. Mūsdienās starpkultūru metode parasti tiek izmantota, lai pētītu etnocentrisma un etniskās stereotipizācijas fenomenus, kas ietekmē starpgrupu distanci, veicot kultūras informatīvās telpas kontroli. Turpretim promocijas darba autore par centrālo objektu izvirzīja konfesiju un konfesionālo stereotipizāciju, kas ietekmē starpkonfesionālās attiecības. Kādas konfesionālās grupas sevis salīdzināšana ar citām konfesionālām grupām ir viens no pašizzināšanas nosacījumiem. Tajā pašā laikā promocijas darbā galvenā uzmanība ir pievērsta vecticības vēsturei, jo tieši vecticība reliģiski praktiskajā nozīmē bija venticībnieku un pareizticīgo misijas centrā ar mērķi panākt vecticībnieku pāriešanu pareizticībā, tādējādi integrējot vecticībniekus pareizticībā.

Īpaši akcentējama ir misionārās darbības problēmu pētniecība. Kā tehnisks termins misijas jēdziens ir radies jezuītu aprindās, kad *Societas Jesu* ordeņa dibinātājs Ignācijs Lojola (1491-1556) ierosināja, ka katram brālim būtu jāpiedalās kādā “misijā”, ar ko saprata “teritoriju” vai “galapunktu”. Līdz ar to šo jēdzienu lieto gan kā došanos noteiktā virzienā, gan kā uzdevumu, kas jāpilda kādā konkrētā vietā.²⁶ Termins “misioloģija” ir samērā jauns: to ieviesa holandiešu jezuīts Ludvigs J. van Rijkevorsels (*Ludwig J. van Rijkevorsel*) 1915. gadā.²⁷ Šis termins tika ilgstoši kritizēts, taču mūsdienās tas tiek atzīts par labāko aizvietotāju tādiem iepriekš lietotiem apzīmējumiem kā “misijas teorija” (vācu *Missionstheorie*), “misijas zinātne” (vācu *Missionswissenschaft*), “evanģēliskā

---

²⁵ Маликова, Н. Р. (2015) Методология кросс-культурного анализа межэтнической толерантности и ксенофобии. В книге: *Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры и искусств*, том 206. Издательство: Санкт-Петербургский государственный институт культуры, Санкт-Петербург. С. 362-368.

²⁶ Jongeneel, J. (1998) Is missiology an academic discipline? *Transformation*, 15(3), 27-32.

²⁷ Rijkevorsel, L. J. van (1917) *Missie en missieactie*. Nijmegen.

teoloģija” (vācu *Evangelistik*) u.c.²⁸ Jans A. B. Jongenēls skaidro misioloģiju kā akadēmisku disciplīnu, kas no filosofiskā, empīriskā un teoloģiskā viedokļa aplūko kristietības pasaules misijas vēsturi, teoriju un praksi, ietverot sevī evaņģēlija sludināšanu, slimo dziedināšanu un ļauno garu izdzīšanu, nostājoties pret elkdievību un netikumību, Dieva godības un visas cilvēces labklājības vārdā.²⁹ Diskutējot ar citiem misioloģijas pētniekiem un docētājiem³⁰, viņš izdala trīs misioloģijas sadaļas: 1) misijas filosofija; 2) misijas zinātne vai empīriskās studijas; 3) misijas teoloģija.³¹ Promocijas pētījuma ietvaros misioloģija tiek izziņāta tās praktiskajā pielietojumā – kā metaprakse³² – misionārā darbība, kas ļauj izsekot centralizēti organizētu pareizticīgo garīdznieku, misionāru un to palīgu tiešus un netiešus centienus izplatīt pareizticību vecticībnieku vidū un tādā veidā novājināt vecticības pozīcijas Vitebskas guberņā, kā arī nostiprināt pareizticību vietējo pareizticīgo aprindās un neļaut viņiem konvertēties vecticībā.

Starpkonfesionālās integrēšanas aspekti

Vienticībnieku un vecticībnieku kopienu iekļaušana Krievijas pareizticīgajā baznīcā paredzēja vairāku sociālo apakšsistēmu iesaisti: ekonomisko, sociālo, politisko, kultūras (iekļaujot garīgo, intelektuālo, informatīvo) un personīgo. Krievijas impērijas laicīgās varas institūcijas un Pareizticīgā baznīca izmantoja vairākus konfesionālās integrēšanas instrumentus, kas skāra visas sociālās apakšsistēmas, lai nodrošinātu vecticībnieku un vienticībnieku pāriešanu pareizticībā. Mūsdienu integrācijas procesu analīzei tiek izmantoti ne tikai vispārīgi sociālie rādītāji, piemēram, statistika, bet arī socioloģiskās aptaujas, kas sniedz datus par integrācijā iesaistīto personu grupu viedokļiem. Pētot 19. gs. sabiedrību, nav iespējams veikt padziļinātu socioloģisku izpēti, tāpēc integrācijas procesa aprakstīšana tika veikta no tādiem aspektiem, ko ir iespējams analizēt, pamatojoties uz vēstures avotiem.

---

²⁸ Jongeneel, J. (1998) Is missiology an academic discipline? *Transformation*, 15(3), 27-32.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Gustav Warneck, François E. Daubanton, Thomas Ohm O.S.B., Johannes Verkuyl etc.

³¹ Jongeneel, J. (1998) Is missiology an academic discipline? *Transformation*, 15(3), 27-32.

³² Kollman, P. (2011) At the Origins of Mission and Missiology: A Study in the Dynamics of Religious Language. *Journal of the American Academy of Religion*, 79(2), 425-458.

1. Tiesiskais vienlīdzīgums (politiskās, ekonomiskās un sociālās tiesības).
2. Reliģiskās prakses iespējas.
3. Misionārās darbības priekšnosacījumi un rezultāti.

Visi šie aspekti ir nesaraujami saistīti un savstarpēji atkarīgi, taču to secīga analīze ļauj izpētīt pareizticīgo un vecticībnieku starpkonfesionālās integrācijas procesus Vitebskas guberņas rietumu apriņķos 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā.

Teritorijas raksturojums

Kopš 1772. gada, Polijas valsts dalīšanas rezultātā, mūsdienu Latgales teritorija tika iekļauta Krievijas impērijas sastāvā. 19. gs. tā ietilpa Vitebskas guberņas teritorijā³³, un to pārvaldīja Vitebskas gubernatora kanceleja. 1897. gadā guberņā bija 26590 apdzīvotas vietas, to vidū 12 pilsētas un 42 miesti. Lielākās guberņas pilsētas Latvijas teritorijā – Dvinska (tag. Daugavpils), Vitebska, Polocka; lielākie miesti – Kreslavka (tag. Krāslava) un Kreicburga (tag. Krustpils). 19. gs. beigās ienākumu lielāko daļu nodrošināja lauksaimniecība (77,4%), rūpniecība (13,3%) un tirdzniecība (9,3%).³⁴ Teritorijā dominēja lauku iedzīvotāji, taču tās urbanizāciju sekmēja dzelzceļa līnijas Varšava-Dinaburga-Sanktpēterburga būvniecība 1860. gados un Dinaburgas kā industriālā centra attīstība.

Guberņas rietumu apriņķus – Dinaburgas (kopš 1893. gada – Dvinskas), Režicas (tag. Rēzeknes) un Ļucinas (tag. Ludzas) – apdzīvoja dažādu etnisko un reliģisko grupu pārstāvji, kuri prata sadzīvot un sadarboties, saglabājot savas kultūras, tai skaitā ticības, īpatnības. Gadsimtiem ilga mijiedarbība radīja šajā teritorijā specifisku pašidentitātes apziņu, kas ir unikāla Latvijas kultūrtelpā un ir vērtīgs izpētes objekts.

---

³³ Pielikums Nr. 1 un Nr. 2.

³⁴ *Витебская область* (1988) Минск: Беларусь. С. 191.

Hronoloģijas pamatojums

19. gs. kļuva par vairāku sabiedrisku sistēmu pārkārtošanas periodu, kas skāra visas Eiropas ekonomiskās, sociālās, institucionālās, juridiskās un intelektuālās attīstības sfēras. Šajā laikā notika industriālās sabiedrības nostiprināšanās, tiesiskās valsts un pilsoniskās sabiedrības, nāciju un nacionālo valstu veidošanās un Eiropas impēriju bojā eja. 19. gs. gaitā noformējās mūsdienu sabiedrības institūti: demokrātija, pilsoniskā sabiedrība, sociālā vienlīdzība un masu kultūra. Krievijas impērija bija nesaraujami saistīta ar šiem procesiem, taču tās evolūciju lielā mērā ietekmēja cariskā patvaldības politiskā režīma saglabāšana.

Par vienu no svarīgākajiem 19. gs. sociālās dzīves notikumiem kļuva 1861. gada agrārā reforma. Dzimtbūšanas atcelšana līdzās citām Aleksandra II reformām skāra praktiski visas sabiedrības sfēras un sekmēja jaunu sociālo kārtu, ekonomikas nozaru un kultūras parādību veidošanos. Dzelzceļa attīstība un iekšējā migrācija veicināja industrializācijas un urbanizācijas procesus. Gar dzelzceļa līniju Sanktpēterburga – Varšava attīstījās mūsdienu Latvijas lielākās pilsētas – Daugavpils un Rēzekne, kā arī virkne mazāku apdzīvoto vietu: Kārsava, Malta, Aglona un Višķi. Pakāpeniski attīstījās pilsētu pašvaldības, kļuva atklātāka tiesu sistēma, samazinājās cenzūra un pieauga pieejamās informācijas klāsts, kas stimulēja pilsoniskās sabiedrības attīstību. Tomēr paralēli saglabājās neefektīva agrārās saimniekošanas sistēma, kopienas sadzīves principi zemnieku vidē un vispārīga zemnieku nabadzība. Traģiskā Aleksandra II nāve lika viņa pēctečiem apturēt iesāktās reformas, lai apturētu jauno sociālās virzības kursu. Krievijas impērija meklēja savus modernizācijas ceļus, kas bija atšķirīgi no Eiropā izplatītajām nacionālajām idejām. Neskatoties uz dažām sociālajām reformām, tomēr padziļinājās sociālās pretrunas, it īpaši sabiedrības un varas attiecībās. Salonu un universitāšu pulciņi ātri pārauga politiskās apvienībās un partijās, kas nemitīgi konfliktēja ar carisko valdību jautājumā par konstitūciju un monarha varas ierobežošanu. Šī cīņa par sabiedrības demokratizāciju skāra arī reliģiju lietas. 19. gs. Krievijas impērijas valdnieki paguva ieviest gan stingrus ierobežojumus, gan demonstrēt zināmu iecietību. 19. un 20. gadsimtu mijā

Krievijas pareizticīgā baznīca tika pasludināta par monarhijas balstu, kas kalpoja valsts iekšpolitiskajiem mērķiem. Citu konfesiju pārstāvju konvertēšana kļuva par vienu no galvenajiem uzdevumiem. Paralēli tika pieņemta virkne likumu, kas atviegloja dažu konfesiju pārstāvju stāvokli, piešķirot tiesības jomās, kur iepriekš bija stingri aizliegumi. Vadoties pēc šo likumu pieņemšanas laika, var izdalīt vairākus posmus Krievijas impērijas reliģijas politikas attīstībā. 19. gs. pēdējā ceturksnī kļuva vieglāks līdz tam vajāto vecticībnieku tiesiskais stāvoklis. Aleksandra II valdīšanas laikā 1874. gada 19. aprīlī tika izdots pirmais likums, kas sāka regulēt vecticībnieku mantošanas tiesības: “Par šķeltņieku laulāšanas, dzimšanas un miršanas metriku ierakstiem” (*О правилах метрической записи браков, рождения и смерти раскольников*). Šis likums atļāva vecticībniekiem reģistrēt ģimenes stāvokli policijas metriku grāmatās, tādā veidā nodrošinot bērniem likumīgo mantinieku tiesības. Ar šo likumu aizsākas vecticības pakāpeniska leģitimācija, taču kopumā saglabājās naidīga attieksme pret vecticības sekotājiem. Līdz ar Konstantīna Pobedonosceva stāšanos amatā par Sv. sinodes (*Святейший Синод*, turpmāk – sinode) virsprokuroru pastiprinājās Krievijas pareizticīgās baznīcas misionārā darbība, veidojās speciālas institūcijas, kuru mērķis bija konvertēt pēc iespējas lielāku vecticībnieku skaitu un tādā veidā “iznīcināt” vecticību. 19. gs. un 20. gs. sākums kļuva par pareizticīgo un vecticībnieku starpkonfesionālo attiecību īpaši aktīvu posmu, pirmajā plānā izvirzot pareizticīgo un vecticībnieku garīgo vadītāju un varas iestāžu pārstāvju darbību. Krievijas impērijas reliģijas politikas jautājums un vecticības integrācijas problēma bija cieši saistīta ar vispārējiem valsts attīstības procesiem, un nav nejauši, ka 1905. gada revolūcijas notikumi sakrīta ar 1905. gada 17. aprīļa *ukazu* “Par reliģiskās iecietības nostiprināšanu” (*Об укреплении начал веротерпимости*). Vecticību pasludināja par līdztiesīgu pārējām kristīgām konfesijām un tādā veidā pielika punktu ilglaicīgajai ievērojamas krievu iedzīvotāju daļas vajāšanai ticības dēļ. Ar 1905. gadu sākās vecticības atdzimšanas posms, kas turpinājās līdz Pirmajam pasaules karam.

Promocijas darbā lietoto pamatjēdzienu skaidrojums vecticības vēstures kontekstā

Pētījumā ir izmantoti vairāki jēdzieni, kas joprojām ir neskaidri un diskutējami, tāpēc ir nepieciešama to precizēšana un konkretizācija. Papildus problēmas rada šo jēdzienu tulkošana, jo 19. gs. krievu valodā lietotie apzīmējumi mūsdienās ir mainījuši kontekstuālās nozīmes un ieguvuši jaunu individuālo un kultūrspecifisko nozīmju nianses. Tas, kas 19. gs. sabiedrībā bija lietojams kā neitrāls un oficiālā dokumentācijā izplatīts jēdziens, mūsdienās ir uztverams kā aizvainojošs vai nepieļaujams attiecībā pret kādu sabiedrības grupu. Turklāt historiogrāfijas attīstības gaitā vairāki jēdzieni ir ieguvuši papildus nozīmes un tiem ir nepieciešami padziļināti skaidrojumi un precīzāki tulkojumi.

Promocijas darba pētījuma atslēgas jēdziens ir „šķelšanās” (*раскол*), ko vienkāršoti mēdz skaidrot kā zināmās sabiedrības daļas atkāpšanos no Krievijas pareizticīgās baznīcas mācības, kas tika reformēta 17. gs. vidū patriarha Nikona vadībā. Tomēr mūsdienu pētnieki arvien vairāk nosliecas skaidrot šķelšanos kā divu sabiedrības slāņu savstarpējās saprašanās zudumu: “Šķelšanās ir īpašs sociālās sistēmas stāvoklis, kam raksturīgs noturīgs un ilgstošs sazināšanās pārrāvums starp sabiedrības slāņiem; (..) to ideju atsvešināšanās, nespēja savstarpēji vienoties par vērtībām un tai sekojošā nespēja sociāli mijiedarboties”.³⁵ (Šeit un turpmāk – autores tulkojums) Šķelšanās bija saistīta ar dziļāku sociālo krīzi, kura motivēja vecticības vadītājus meklēt tās pārvarēšanas iespējas un pretoties pastāvošajai kārtībai. Tāpēc, skaidrot šķelšanos tikai kā herētiskas sekta darbību, kas bija vērsta pret Krievijas pareizticīgās baznīcas reformām, būtu pārāk vienkāršoti. Vecticībnieki sevi dēvē par pareizticīgajiem (*православные*) vai senpareizticīgajiem (*древлеправославные*) kristiešiem un savu reliģisko atzaru (*согласие*) par pareizticīgo (senpareizticīgo) baznīcu (*Православная, Древлеправославная Церковь*).

---

³⁵ Ахиезер, А.С. (1991) *Россия: критика исторического опыта*: т. 1, Москва: Издательство ФО СССР. С. 66.

Vecticības vēsturē līdz 20. gs. sākumam var izdalīt trīs posmus: 1) atklātā pretošanās; 2) jaunu teritoriju kolonizācija; 3) kopienu attīstība un savrupa līdzāspastāvēšana citu konfesiju pārstāvjiem.

Atklātās pretošanās posmā vecticībnieki radikāli iestājās pret visiem, kuri draudēja “senajai krievu kārtībai” (*исконно русские порядки*) un atklāti cīnījās pret valsts kārtību. Par vecticībnieku pretošanos spilgtākiem piemēriem var nosaukt nemierus Solovku klosterī (1668–1676), Stepana Razina vadīto kazaku sacelšanos (1670–1671), Maskavas strēlnieku sacelšanos (1682) un Jemeljana Pugačova zemnieku karu (1773–1775). Visi nemieri tika nežēlīgi apspiesti, un vairāki vecticības līderi bija publiski sodīti ar nāvi. Tas pārliecināja vecticības sekotājus, ka ir iestājusies “Antikrista vara”, – tikai šādi viņi varēja izskaidrot vajāšanas, ko īstenoja laicīgā vara un atbalstīja Pareizticīgā baznīca. Vecticības atklātās pretošanās sakāve sekmēja liela vecticībnieku skaita izceļošanu uz Krievijas impērijas tālākajiem reģioniem.

Glābjoties no vajāšanām, vecticībnieki meklēja jaunas apmešanās vietas, kas būtu “brīvas no Antikrista varas”.³⁶ Vecticībnieki bēga no valsts un no tās draudiem “kaut kur tālāk”, lai saglabātu savu ticību Dievam un pasargātu sevi no valsts ietekmes.³⁷ 19. gs. krievu šķelšanās kustības pētnieks Jakovs Abramovs (1858-1906) apgalvoja, ka vecticībnieki bija sava veida “protestanti”, kuri aizsargāja senās zemnieku tiesības uz pārvietošanos, zemi, pašpārvaldi un personīgo brīvību, ko bija ierobežojis Pēteris I.³⁸ Vecticībnieku vairīšanās no saskarsmes ar tai naidīgo impērijas varu sekmēja līdz tam neapdzīvoto Krievijas impērijas teritoriju kolonizēšanu. Jaunizveidotās lokālās kopienas tika pārvaldītas pēc zemnieku sanāksmju (*сходы*) parauga, kuru laikā pieņēma lēmumus – *согласие*.³⁹ Ar laiku šajās kopienās attīstījās mācību varianti, ko mēdz dēvēt par

³⁶ Щапов, А. П. (1862) *Земство и раскол*. Вып. 1. Санкт-Петербург: Тип. товарищества «Общественная польза». С. 74-75.

³⁷ Фармаковский, В. И. (1866) О противогосударственном элементе в расколе. *Отечественные записки*. N 12, 488-518.

³⁸ Абрамов, Я. В. (1884) Выговские пионеры (к вопросу о роли раскола в деле колонизации России). *Отечественные записки*. No 3. Отд. 1. С. 89-126.

³⁹ Щапов, А. П. (1862) *Земство и раскол*. Вып. 1. Санкт-Петербург: Тип. товарищества «Общественная польза». С. 75.

vecticības atzariem (*согласие*), kuru apzīmējumi cēlušies no reģiona nosaukuma, piemēram: *поморье* (*поморское* – burtiski tulkojot “pie jūras”), Urālu, Donavas, Kazaņas, Sibīrijas u.c. Katra vecticībnieku kopiena izveidoja savu sadzīves kārtību – “житейским житием жили”.⁴⁰ Šāda pieeja sekmēja kopienu saimniecisko nostiprināšanos un neatkarību no centralizētās varas saimniekošanas politikas. Kolektīvā darba organizācija un uzņēmība nodrošināja vecticībnieku kopienu turību, un ar laiku kopiena pārtapa par rūpniecības un tirdzniecības apvienību.⁴¹ Romantizējot vecticībnieku “tautas spēku” (*народная сила*), 19. gs. pētnieki uzskatīja, ka baznīcas šķelšanās palīdzēja saglabāt krievu tautas ekonomisko labklājību un sekmēja tautas rūpniecības attīstību.⁴² Vecticībnieku jaunu zemes teritoriju apgūšanu sauca par “miermīlīgu, kultūras iekarošanu” (*мирное, культурное завоевание*), kam bija liela nozīme visās Krievijas impērijas daļās.⁴³

Par vecticībnieku koloniju centru veidošanas iniciatoriem kļuva vecajie – *старцы*, kuri ar saviem sprediķiem pārliecināja pārceļotājus izvēlēties vienu vai otru dzīves veidu. Krievu vecticības pētnieks Sergejs Zenkovskis norāda, ka jau pašā šķelšanās kustības sākumā vecticības vadītāji formulēja galvenās savu reliģisko uzskatu iezīmes un izstrādāja jaunas teoloģiskās nostādnes. Par reliģisko priekšstatu pamatu kļuva eshatoloģiska mācība par Trešo Romu un krievu pareizticības īpašo lomu: Maskava kā pēdējais pareizticības bastions sāka “pēdējo atkāpšanos”, kas nozīmēja Antikrista nākšanu kādreiz gaišajā Krievzemē.⁴⁴ Otrā svarīga ideja vecticībnieku pasaules redzējumā, kuru formulēja vecticībā atzītā autoritāte Spiridons Potjomkins (*старец Спиридон Потемкин*), bija priekšstats par rituāla negrozāmību, par teoloģisko neiespējamību kaut ko mainīt pareizticīgo

⁴⁰ Щапов, А. П. (1862) *Земство и раскол*. Вып. 1. Санкт-Петербург: Тип. товарищества «Общественная польза». С. 129.

⁴¹ Сажин, Б. Б. (2018) Религиозные преследования старообрядцев как фактор внутренней колонизации России в представлениях народников. *Свет Христов просвещает всех: альманах Свято-Филаретовского православно-христианского института*. Вып. 27, 21 - 33.

⁴² Абрамов, Я. В. (1884) Выговские пионеры (к вопросу о роли раскола в деле колонизации России). *Отечественные записки*. No 3. Отд. 1. С. 89-126.

⁴³ Абрамов, Я. В. (1884) Выговские пионеры (к вопросу о роли раскола в деле колонизации России). *Отечественные записки*. No 3. Отд. 1. С. 89-126.

⁴⁴ Зеньковский, А. С. (2006) *Русское старообрядчество*. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК. С. 253.

religiskajās grāmatās un baznīcas dievkalpojumos.⁴⁵ Rituāls faktiski tika pasludināts par dogmu, kas bija pretrunā ar oficiālo baznīcas nostāju, kura atzina, ka rituālam jākalpo ticīgo vajadzībām nevis otrādi.

1667. gada Pareizticīgās baznīcas koncila lēmums labot liturģiskās grāmatas kļuva par liktenīgu pareizticīgo šķelšanās jautājumā. Pareizticīgie garīdznieki izvēlējās atbalstīt patriarha Nikona reformas, tādā veidā vecticības sekotājiem vairs nebija priesteru, kuri saskaņā ar pareizticīgo mācību glabā un nodod Dieva svētību un nodrošina apustulisko pēctecību. Bez priesteriem vecticībniekiem nevarēja būt ne savu bīskapu, kuri iesvētītu jaunus garīdzniekus, ne baznīcu, ne tradicionālās religiskās dzīves ar sakramentu sniegšanu. Tādējādi līdz ar saišu saraušanu ar Pareizticīgo baznīcu, neskatoties uz visiem apgalvojumiem par vecās kārtības nosargāšanu, vecticībniekiem nācās adaptēties jauniem apstākļiem, organizēt jaunas religiskās dzīves formas un radoši aizpildīt dievticības trūkstošās daļas. Pēc būtības viņiem vajadzēja radīt jaunu “veco” ticību un jaunu “veco” rituālu, kas vairs nebalstījās Baznīcas hierarhijā.⁴⁶ Līdz pat 1690. gadu beigām vecticība vēl krasi nedalījās tajos, kuri pieņēma pareizticīgo garīdzniekus un sekoja pirms reformu dievkalpojumu kārtībai, – *popovcos* un *bespopovcos*, kuri pasludināja visus patriarha Nikona piekritējus par Antikrista ietekmētiem un atteicās no garīdzniecības vispār. Vecticības mācības dibinātāju vidū priekšā izvirzījās aiz polārā loka dibinātā Pustozerskas cietuma iemītnieki, kurus sodīja par pretošanos pareizticības reformām un naida kurināšanu pret impērijas varu: garīdznieks Lāzers, mūks Jepifānijs, diakons Feodors un protopops Avakums.

Tieši protopopa Avakuma mācība un autoritāte ir visaugstāk atzīta Latvijas vecticībnieku vidū. Viņa attieksmi pret Maskavas un Antikrista problēmām bija ietekmējusi attieksme pret “Nikona baznīcu”. No vienas puses, Avakums bija pārliecināts, ka visi jauninājumi bija kļūdaini un kaitīgi pareizticībai, tāpēc, akceptējot tos, garīdznieki demonstrēja padošanos “ļunajiem spēkiem” un kļuva par herētiķiem. Patriarha Nikona darbības Avakums salīdzināja ar sātana gara

---

⁴⁵ Зеньковский, А. С. (2006) *Русское старообрядчество*. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК. С. 253.

⁴⁶ Ibidem. С. 254.

iedarbību: “Никонияньский дух, дух самого сатаны”.⁴⁷ No otrās puses, Avakumam bija grūti atzīt pareizticības krīzi, tāpēc viņš aicināja saglabāt un nostiprināt “senās dievticības” (*старое благочестие*) kārtību, kamēr Krievzeme atkal nekļūs par Trešo Romu.⁴⁸ Avakumam pieder arī vairāki jauninājumi, kuri bija jāievieš vecticības praksē līdz ar garīdzniecības un baznīcas hierarhijas noraidīšanu. Par vienu no svarīgākajiem izvirzījās jautājums par Euharistijas un Gandarīšanas sakramentiem. Avakums piedāvāja iet uz grēksūdzi pie dievbijīgiem un reliģisko praksi zinošiem lajiem.⁴⁹ Tādā veidā vecticībnieku draudžu locekļi tika pasargāti no “herētisko” garīdznieku ietekmes un tajā pašā laikā saglabāja iespēju izsūdzēt grēkus. Tādējādi tika panākta vēl viena lieta: vecticībnieku draudze kļuva par noslēgtu un iekšēji cieši saliedētu ticīgo kopienu. Savukārt Euharistijas sakramentam Avakums piedāvāja izmantot no baznīcas paņemtās svētā sakramenta kulta lietas (maize (*пресфоба*) un vīns), ko vajadzēja “комкать”⁵⁰ un lasīt noteiktās lūgšanas, noteiktā veidā klanīties un pildīt noteiktās darbības ar vīraka kvēpināmo trauku.⁵¹ Tādā veidā Avakums piedāvāja seno pareizticīgo tradīciju sargātājiem jaunus rituālus, kas nodrošinātu kristīgās tradīcijas pēctecību bez iesvētīto garīdznieku klātbūtnes. Sākotnēji šādi jauninājumi bija domāti uz neilgu laiku, jo pastāvēja cerība, ka Pareizticīgā baznīca atgriezīsies pie “īstām” paražām un atjaunos Dieva svētību vecticībnieku acīs, taču tā tas nenotika.

Zināms Avakums mērenums attiecībā pret Krievijas pareizticīgo baznīcu lika pamatus vēlākai vecticībnieku *popovcu* grupai, kas ar laiku atzina garīdzniecības nepieciešamību, taču vienlaicīgi Avakuma uzskatos vērojamas vairākas radikālas idejas, kas patika tiem vecticībniekiem, kuri atteicās no pareizticīgo garīdzniecības un kļuva par *bespopovciem*. Pievolgas un Krievijas ziemeļos plaši attīstījās cilvēku pašsadedzināšanas akcijas – *зару*, kuras iniciēja mūks Kapitons.

⁴⁷ Зеньковский, А. С. (2006) *Русское старообрядчество*. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК. С. 271.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem. С. 272.

⁵⁰ «Комкание» – Euharistija, по латīņu *communicatio*. Смирнов П. С. (1898) Внутренние вопросы в расколе в XVII веке. Санкт-Петербург: Товарищество «Печатня С. П. Яковлева». С. 138.

⁵¹ Зеньковский, А. С. (2006) *Русское старообрядчество*. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК. С. 272.

Tādā veidā Kapitona sekotāji gribēja nosargāt sevi no “Nikona ticības kārdinājumiem” un glābt savas dvēseles. Avakums atbalstīja šīs akcijas un pat aicināja glabāt bojā gājušo kaulus kā relikvijas. Avakums uzskatīja, ka šādā veidā pareizticības reformu pretinieki iestājās par Jēzu Kristu un cieta par godu viņam, kas pielīdzināja šos mocekļus pirmajiem kristiešiem.⁵² Pats Avakums arī tika sadedzināts, taču nevis pats, bet tiesas sprieduma rezultātā.

Kurženes (*Куржень*) vecticībnieku apmetnes dibinātājs mūks Jevfrosīns (*Евфросин*) un viņa sekotāji sāka atklāti nosodīt cilvēku pašsadedzināšanās praksi. Jevfrosīns uzskatīja, ka pašsadedzinātie nebija svētie mocekļi, bet gan pašnāvnieki, kuri neizprata ticības būtību, savukārt pašsadedzināšanās sludinātāji – bīstami grēcinieki, kuri nesa atbildību par šo cilvēku nāvi un dvēseļu bojā eju.⁵³ Pareizticīgo tradīcija vērsās ne tikai pret pašnāvību, bet arī aizliedza lūgties par pašnāvnieku dvēselēm, līdz ar to, pēc Jevfrosīna pārlicības, šie grēcinieki automātiski tika izslēgti no Baznīcas un zaudēja cerības uz atpestīšanu.⁵⁴ Jevfrosīnu atbalstīja vairāki šķelšanās kustības līderi un draudzes, kas iezīmēja divu atšķirīgu vecticībnieku kustību pamatu izveidošanos jau 17. gs. beigās.

17. gs. 90. gados Vetkas pilsēta (mūsdienu Baltkrievijas teritorija) kļuva par centru, kur koncentrējās vecticībnieku *popovcu* mācības atbalstītāji, kamēr iepriekšējais centrs Starodubas pilsētā (mūsdienu Krievijas teritorija, ap 140 km attālumā no Vetkas) tika pakļauts varas institūciju un armijas vajāšanām. Vietējie valdnieki – poļu muižnieki – ar prieku sagaidīja jaunu darba spēku, savukārt vecticībnieki emigranti jutās pasargāti no patriarhu un armijas darbības un tajā pašā laikā saglabāja kontaktus ar citām *popovcu* draudzēm Starodubā, Kalugā, Maskavā u.c.⁵⁵ Ziņa par Polijas karaļa labvēlīgo nostāju pret vecās ticības sargātājiem mudināja vairāku tūkstošu vecticībnieku ieceļošanu Vetkas apgabalā, un jau 18. gs. tas kļuva par vienu no populārākajām vecticībnieku apmešanas

---

⁵² Зеньковский, А. С. (2006) *Русское старообрядчество*. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК. С. 274-275.

⁵³ Ibidem. С. 308.

⁵⁴ Ibidem. С. 308-309.

⁵⁵ Ibidem. С. 310.

vietām. Vetkas baznīca tika iesvētīta pēc pirmsreformu pareizticīgās tradīcijas, ko veica bijušie pareizticīgo garīdznieki Aleksandrs no Riļskas un Grigorijs no Maskavas.⁵⁶ Ar laiku *popovci* sāka pieņemt pie sevis arī pēc patriarha Nikona reformām iesvētītos pareizticīgo garīdzniekus, taču lika viņiem iziet speciālu procedūru, kuras laikā viņi atteicās no “herēzijas” un solīja vadīt dievkalpojumus pēc vecās tradīcijas. Tas nozīmēja, ka vietējiem vecticībniekiem bija sava baznīca, kurā varēja saņemt visus sakramentus pēc vecām paražām ar pareizticīgo garīdznieku piedalīšanos. Vetka piesaistīja ticīgos no visas Krievijas impērijas teritorijas: tur organizēja laulības ceremonijas, mācījās topošie garīdznieki un misionāri, taču 1764. gadā pēc imperatores Katrīnas II pavēles Vetkas teritorija tika izpostīta.⁵⁷ Par vecticībnieku *popovcu* centru kļuva Maskavas Rogožas kapsētas (*Рогожское кладбище*) draudze, kas saglabā savu nozīmi arī mūsdienās. Augstākās garīdzniecības hierarhiju *popovcu* vecticībniekiem izdevās atjaunot tikai 1846. gadā, kad Bosnijas metropolīts Amvrosijs piekrita iesvētīt divus vecticībnieku bīskapus. Tādā veidā izveidojās pilna baznīcas hierarhija, kuru vada vecticībnieku *popovcu* Maskavas arhibīskaps.⁵⁸

Vecticībnieku *bespopovcu pomoriešu* atzara pirmsākumi meklējami Vigas vecticībnieku apmetnē (*Выговское общежитие*) ar tās garīgo līderi Kornīliju, kurš lika pamatus daņiloviešu (*Даниловское*) vecticībnieku novirzienam⁵⁹, kas ar laiku pārtapa *pomoriešu* novirzienā. Savukārt Novgorodas reģionā iekārtojās Feodosijs Vasiļjevs (*Феодосий Васильев*) (1661–1711), kura ietekmē sāka attīstīties *bespopovcu* novirziens, kurš ar laiku ieguva nosaukumu *fedosejevieši*. F. Vasiļjevs pārliecināja sekotājus atteikties no ģimenes dzīves un neslēgt laulības, jo nebija priesteru, kuri varētu sniegt Laulības sakramentu. Par šādu nostāju vietējās varas institūcijas pasludināja *fedosejeviešus* par netikļiem un vajāja viņus. 1696. gadā F. Vasiļjevs pārcēlās uz Neveļas pilsētu, tagadējā Lietuvas teritorijā, un nodibināja *fedosejeviešu* centru, kas pastāvēja vairākus

⁵⁶ Зеньковский, А. С. (2006) *Русское старообрядчество*. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК. С. 311.

⁵⁷ Ibidem. С. 312.

⁵⁸ Ibidem. С. 315.

⁵⁹ Nosaukums cēlies no Sv. Daņilas klostera, kurš atradās Vigas apmetnes centrā.

gadus.⁶⁰ Šajā periodā mūsdienu Latvijas teritorija bija sadalīta starp Polijas-Lietuvas kopvalsti, Zviedriju un Kurzemes hercogisti un cieta no kariem un mēra epidēmijām. Šajos apstākļos vietējie pārvaldnieki bija ļoti ieinteresēti jaunā darba spēku pieplūdē. Polijas karalis Jans III Sobeskis (*Jan III Sobieski*) (1674-1696) ar speciālu ediktu atļāva vecticības sekotājiem – tolaik šķeltņiem – apmesties viņa teritorijās, un jau 1659. gadā Latvijas teritorijā tika dibināta pirmā vecticībnieku draudze Ligiņišķu ciemā, kas mūsdienās atrodas Daugavpils pilsētas teritorijā.⁶¹ Kopš tā laika sākās vecticībnieku apmešanās mūsdienu Dienvidaustrumlatvijas teritorijā ar centriem Daugavpilī, Rēzeknē, Krāslavā, Ludzā un Jēkabpilī. Laika gaitā lielākā vietējo vecticībnieku daļa atteicās no *fedosejeviešu* reliģiskajiem uzskatiem un pieņēma *pomoriešu* novirziena mācību, kuras galvenā atšķirība bija tas, ka viņi atzina ģimenes dzīvi un pieņēma laulības slēgšanas rituālu (*чин бракосочетания*). Laulība joprojām netika uztverta kā sakraments, bet drīzāk kā līgums starp diviem cilvēkiem, kuri bija gatavi dzīvot kopā līdz mūža beigām.

Vecticības pētnieki šobrīd nav nonākuši līdz vienotam viedoklim par Rīgas vecticībnieku draudzes dibināšanu. Antonīna Zavarina (1928–2015) uzskata, ka Rīgas vecticībnieku saknes meklējamas 13. gs. tā saucamajā “Krievu ciemā” (*Russische Dorf*) – krievu tirgotāju Rīgas rajonā, kur bija uzcelta baznīca un iekārtota kapsēta. Šī ciema iemītnieki sekoja pirmsreformu pareizticības kanoniem, kas, pēc Zavarinas pārliedzības, liek domāt, ka viņi labprāt atbalstīja vajātos ticības brāļus un palīdzēja dibināt Rīgas draudzes.⁶² Arnolds Podmazovs (1936–2010) norāda, ka šim apgalvojumam ir pārāk maz pierādījumu, taču, pamatojoties uz tautas skaitīšanu var secināt, ka 18. gs. pirmajā pusē Rīgas pilsētas teritorijā dzīvoja samērā liels vecticībnieku skaits.⁶³ Mūsdienās Rīgas

---

⁶⁰ Зеньковский, А. С. (2006) *Русское старообрядчество*. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК. С. 357-358.

⁶¹ Подмазов, А. (2010) Рижские староверы сегодня. В книге: *Рижские староверы*. Рига: Старообрядческое общество Латвии. С. 9.

⁶² Заварина, А. А. (2011) Из прошлого рижских староверов. В книге: *Рижский старообрядческий сборник*. Рига, Старообрядческое общество Латвии. С. 6

⁶³ Подмазов, А. (2010) Рижские староверы сегодня. В книге: *Рижские староверы*. Рига: Старообрядческое общество Латвии. С. 10.

Grebenščikova vecticībnieku draudze ir lielākā *pomoriešu* draudze Baltijas valstīs, un Rīgā atrodas Latvijas vecticības reliģiskās izglītības centrs.

Mūsdienās lielākā daļa Latvijas vecticībnieku *pomoriešu* ir apvienojusies *Latvijas Senpareizticīgajā Pomoras baznīcā* (Древлеправославная Поморская церковь Латвии). Latvijā vienīgā *fedosejeviešu* draudze darbojas Rimšu ciemā (Viļānu pagasts). Neatzīstot ekleziālo hierarhiju, *bespopovci* ir atteikušies no priesteru kārtas, un viņu garīgie vadītāji ir tā dēvētie garīgie “audzinātāji” (духовные наставники), garīgie tēvi (духовные отцы), kuri pārzina vecticības mācību, vada dievkalpojumus, veic rituālus un skaidro reliģiski tikumiskos jautājumus. Garīgie vadītāji nav priesteri, viņus kalpošanai svētī viņu pašu garīgie tēvi kopā ar citiem garīgajiem vadītājiem draudzes sapulces laikā.

Latvijas teritorijā vienīgā vecticībnieku *popovcu* draudze, kura atzīst pareizticīgo baznīcas hierarhiju, bija atvērta 2016. gadā Jēkabpilī. Tā ir reģistrēta kā Latvijas Belokriņicas hierarhijas vecticībnieku svētkalpmocekļa Avakuma draudze un nav iekļauta Latvijas Vecticībnieku Pomoras baznīcā. Jāatzīst, ka šīs draudzes dibināšana nenoritēja glīti. Lai gan sagatavošanas darbi sākās jau 2005. gadā pastāvošajā Jēkabpils *pomoriešu* draudzē un ar tās garīgā vadītāja Vasilija Volkova iniciatīvu, draudzes lielākā daļa atklāti negatīvi attiecās pret notiekošo.⁶⁴ Bija vajadzīgi vairāk nekā desmit gadi, lai *popovcu* draudze tiktu oficiāli reģistrēta.

Pomoriešu vecticība ir saglabājusi visus pirmsreformu Krievijas pareizticīgās baznīcas likumus un rituālus, ko veic bez priesteru klātbūtnes. Ticības mācības pamatā ir Svētie Raksti un Svētā Tradīcija (Священное Предание), kas sastāv no svēto apustuļu rakstiem, ekumēnisko un vietējo koncilu lēmumiem un Baznīcas tēvu mācības. Savā reliģiskajā praksē *pomorieši* vadās pēc kanoniskiem noteikumiem, kas izklāstīti t.s. *Stūrmaņu grāmatā* jeb *Nomokanonā* (книга Кормчей, Номоканон), Krievijas pareizticīgās baznīcas vietējo koncilu

---

⁶⁴ Обращение верующих прихожан Екабпилсской старообрядческой общины к староверам-поморцам, Латвийской общественности и средствам массовой информации (publicēts 3.03.2006) <https://credo.press/65161/> (9.03.2021)

lēmumos, kas tika pieņemti pirms 17. gs. reformām, kā arī laulību atzīstošo Viskrievijas kristiešu *pomoriešu* (Всероссийских Соборов христиан-поморцев) 1909. un 1912. gada sapulču lēmumos.

Mūsdienās nav precīzu datu par vecticībnieku skaitu Latvijā, jo tautas skaitīšanā netiek ievākti dati par reliģisko piederību vai reliģisko pārliecību. Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 18. augusta noteikumu Nr. 930 "Kārtība, kādā reliģiskās organizācijas iesniedz pārskatu par savu darbību", katru gadu reliģiskās organizācijas sniedz informāciju par savu draudžu un locekļu skaitu. Šī informācija tiek iesniegta Latvijas Republikas Tieslietu ministrijai, kuru pēc tam izmanto Latvijas Centrālā statistikas pārvalde.⁶⁵ Pēc oficiāliem datiem 2019. gadā Latvijas teritorijā darbojās 74 vecticībnieku draudzes, no kurām 64 draudzes ietilpa Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas sastāvā.⁶⁶ Gada atskaitē par savu darbību 2019. gadā vecticībnieku draudzes norādīja 46 256 locekļus: tie ir tie ticīgie, kuri regulāri piedalās dievkalpojumos un ir ierakstīti draudžu metriku grāmtās. Savukārt pēc neoficiāliem datiem Latvijas vecticībnieku skaits 2020. gadā varētu būt ap 65 tūkstošiem,⁶⁷ kas ir par pieciem tūkstošiem mazāk nekā pirms desmit gadiem.⁶⁸ Par vecticībnieku skaitu Latgales teritorijā precīzu ziņu nav, jo šāda statistika oficiāli nav pieejama. Personas datu aizsardzības noteikumi neļauj atklāt katras draudzes locekļu sarakstu, kā arī nav iespējas definēt uzskaitīšanas procedūru: ir ticīgie, kuri apmeklē dievnamu tikai vienu divas reizes mūžā, un ir tie, kuri piedalās dievkalpojumos regulāri, kā arī ir liela daļa vecticībnieku, kuri aprobežojas ar svētku dievkalpojumiem Ziemassvētkos un Lieldienās. Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Cenrālās padomes

---

⁶⁵ Registered religious congregations by denomination at the end of year 2019. Central Statistical Bureau of Latvia, Database KUG150. https://data1.csb.gov.lv/pxweb/en/sociala/sociala__kultura__kultura/KUG150.px/table/tableViewLayout1/ (9.03.2021).

⁶⁶ *Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2019. gadā.* Latvijas Republikas Tieslietu Ministrija <https://www.tm.gov.lv/lv/2019-gada-publiskie-parskati> (9.03.2021)

⁶⁷ «В редком единении». Сто лет первому съезду староверов Латвии. (publ. 4.11.2020.) Латвийские общественные СМИ <https://rus.lsm.lv/statja/kultura/istorija/v-redkom-edinenii-sto-let-pervomu-syezdu-staroverov-latvii.a380379/> (9.03.2021).

⁶⁸ *Сообщение пресс-службы Центрального Совета Древлеправославной Поморской Церкви Латвии (ДППЦЛ) от 15.06.2010.* Староверцы Даугавпилса. <http://www.staroverec.lv/zhizn-obschin/soobschenie-press-sluzhby-centralnogo-soveta-drevlepravoslavnoi-pomorskoj-cerkvi-latvii-dpcl> (9.03.2021).

priekšsēdētājs Ivans Žilko un Latgales vecticībnieku pētnieks Vladimirs Nikonovs neoficiālā sarunā minēja, ka Latgalē dzīvo ap 1/3 no visiem Latvijas vecticībniekiem, t.i. apm. 30 tūkstoši.

Pamatjēdzienu tulkošanas problēmas

Sakarā ar to, ka Krievijas impērijas pareizticīgo un vecticībnieku attiecību pētniecība tika veikta, balstoties uz dažāda veida avotiem, kas radīti Krievijas impērijas teritorijā krievu valodā, bija nepieciešamība atrast atbilstošu tulkojumu latviešu valodā.

Pirmie raksti par vecticībniekiem latviešu valodā atrodami 19. gs. periodiskajos izdevumos. Šīs publikācijas raksturojamas ar to, ka netiek mēģināts latviskot vai tulkot Krievijas impērijā krievu valodā radušos vecticības sekotāju apzīmējumus. Vecticībnieki tika saukti vārdos “raskolniki” vai “raskolnieki”, “raskola ticībnieki” un vecticība – par “raskolu”.⁶⁹ Tomēr bija arī mēģinājumi tulkot vecticības atzaru nosaukumu *беспоповцы* kā “bezpriesternieki” un *федосеевцы* kā “Fedoseja mācības sekotāji”, kā arī tika minēts “lūgšanas nams” ar piebildi, ka tā esot *молельня*⁷⁰, kas mūsdienu Latvijas vecticībnieku vidū ir apzīmēta kā *моленная*. Kopš Tolerances edikta (17.04.1905) izdošanas, kas nošķīra vecticībniekus no pārējām reliģiskajām grupām, kurām nebija tiesību uz leģitīmu darbību, latviešu periodiskajā presē sāka lietot apzīmējumu “raskols” pēdīnās, tomēr joprojām to netulkoja latviski,⁷¹ kaut gan vecticībnieku draudžu garīgie vadītāji *настоятели* un *наставники* tika raksturoti kā “priekšnieki un vadoņi”, līdzās minot nosaukumus krievu valodā.⁷²

Pēc Latvijas Republikas dibināšanas turpināja lietot vecticībnieku dievnamu apzīmējumu “lūgšanas nams” gan valsts dokumentos un tiesību aktos, gan presē.⁷³

⁶⁹ [bez autora] Iekšzemes atskats. Par raskolnikiem Baltijas gubrnās. *Rota*, Nr. 1. (01.01.1886); [bez autora] Iekšzemes ziņas. *Balss*, nr. 1 (01.01.1886); [bez autora] Oficiāla nodaļa. Visaugstākā pavēle. *Rīgas Pilsētas Policijas Avīze*, nr. 41 (19.02.1889); [bez autora] Telegrammas. Maskavā. *Mājas Viesis*, nr. 27 (06.07.1891); [bez autora] No iekšzemēm. No Pēterburgas. Baznīcas reformas jautājuma izkustināšana. *Latviešu Avīzes*, nr. 26 (02.04.1905).

⁷⁰ [bez autora] Sv. sinoda virsprokurora vispadevīgā vēstījuma. *Mājas Viesis*, nr. 43 (25.10.1886).

⁷¹ [bez autora] Visaugstākais Ķeizara Ukazs Valdošam Senātam. *Avots*, nr. 16 (20.04.1905); [bez autora] Visaugstākais uzskats par ticības brīvību. *Latviešu Avīzes*, nr. 32 (23.04.1905); [bez autora] Jaunākās ziņas. Ticības brīvības. *Avots*, nr. 33 (17.08.1905).

⁷² [bez autora] Visaugstākais Ķeizara Ukazs Valdošam Senātam. *Avots*, nr. 16 (20.04.1905).

⁷³ Valdības rīkojumi un pavēles. Iz apsardzības ministra pavēles Nr. 72. *Vadlības Vēstnesis*, nr. 60 (15.03.1922).

Tomēr ilgi tika meklēts apzīmējums draudzes garīgajam vadītājam – *наставник*. 1920. gadu sākumā oficiālajos dokumentos tika lietots apzīmējums “sludinātājs”⁷⁴, kas drīzāk ir tuvs vārdam *проповедник*, kurš tomēr neraksturo garīgā vadītāja darbības specifiku. Jau 1920. gadu beigās “sludinātājs” tika aizvietots ar “garīdznieks”⁷⁵, kas liecina par vecticībnieku draudžu garīgo vadītāju pielīdzināšanu pārējo kristīgo konfesiju (katoļi, luterāņi, pareizticīgie) garīdzniekiem. Šīs konfesijas saglabāja baznīcas hierarhiju un garīdzniecības institūciju atšķirībā no Latvijas vecticībniekiem *bespopovciem*, kuri bija atteikušies no garīdzniekiem. 1930. gadu sākumā turpināja lietot apzīmējumu “vecticībnieku garīdznieks”⁷⁶, bija sastopami tādi apzīmējumi kā “vecticībnieku mācītājs” un “vecticībnieku draudžu gans”⁷⁷, kas turpināja iesāktu tradīciju pielīdzināt vecticībnieku garīgo draudžu vadītājus garīdzniekiem. Pēc Kārļa Ulmaņa valsts apvērsuma (1934) tika izdots “Likums par vecticībnieku draudzēm”, kurā tika lietots apzīmējums “garīgais vadītājs”.⁷⁸ Tika mainīts vecticībnieku lūgšanu nama apzīmējums – tas tika nosaukts par baznīcu⁷⁹.

Padomju periodā latviešu presē saglabājās apzīmējums “baznīca”⁸⁰ un “lūgšanas nams”⁸¹, taču “mācītāju” aizvietoja “garīgais audzinātājs” un “garīgais tēvs”, savukārt *поморское согласие* tika tulkota kā “Pomorska derība”.⁸² Tika ieviests aizguvums no pareizticīgo garīdznieku apzīmējuma – pop (*non*), ko

⁷⁴ Valdības darbība. Ministru kabineta sēde 1922. g. 18. maijā. *Valdības Vēstnesis*, nr. 111 (19.05.1922);

Valdības darbība. Ministru kabineta sēde 1922. g. 11. jūlijā. *Valdības Vēstnesis*, nr. 151 (12.07.1922).

⁷⁵ Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par laulību. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, nr. 5 (27.03.1928); Papildinājumi un pārgrozījumi karaklausības likumā. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, nr. 18 (30.10.1929).

⁷⁶ Pārgrozījums karaklausības likumā. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, nr. 13 (04.11.1933).

⁷⁷ [bez autora] Ticības mācības skolotāju vēlēšana un stundu saraksts. *Mūsu Nākotne*, nr. 3 (14.02.1930); Dz. Tiesai nodoti 5 vecticībnieku draudžu mācītāji. *Jēkabpils Vēstnesis*, nr. 48 (30.11.1933); Ex. Vecticībnieki tiesājas... *Jēkabpils Vēstnesis*, nr. 47 (22.11.1934).

⁷⁸ Likums par vecticībnieku draudzēm. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, nr. 4 (18.03.1935)

⁷⁹ D.L. Sv. Nikolaja svētki Rēzeknē. *Daugavas Vēstnesis*, nr. 151 (18.12.1939); Reiters Ādolfs. Baroka celtnes Daugavpilī. *Daugavas Vēstnesis*, nr. 22 (27.01.1940).

⁸⁰ Kudrjavcevs, A. Mūsu apgabala rajonos atjaunotajā zemē. *Sarkanais Karogs (Daugavpils)*, nr. 40 (26.10.1952); Sala O. Pilsētas jaunā seja. *Leņina Karogs (Preiļi)*, nr. 19 (11.02.1953); [bez autora] J. Matulis Ņujorkā. *Austrālijas Latvietis*, nr. 1269 (21.03.1975); [bez autora] Muzejs zem klajas debess. *Zarja Komunizma (Krāslava)*, nr. 130 (30.10.1976).

⁸¹ Jevlanovs, B. Klusās šķērsielas iemītnieki. *Zemgales Komunisti (Jelgava)*, nr. 156 (30.09.1961).

⁸² Ibidem.

latviešu presē lietoja bez tulkojuma.⁸³ Šāds apzīmējums bija izplatījies arī vecticībnieku vidū, par ko liecina mutvārdu vēstures liecības.⁸⁴

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas Latvijas vecticībnieku kopienai radās iespēja pašai prezentēt sevi latviešu presē. 1990. gadu publikācijās lietoja apzīmējumus “Latvijas pareizticīgo Pomoru Baznīcas kopienu garīgo audzinātāji”⁸⁵, “garīgais audzinātājs”, “svētais tēvs” un “senslāvu vecticībnieku Piejūras baznīca”⁸⁶, kā arī turpināja lietot apzīmējumu “garīgais tēvs”⁸⁷. Daugavpils vecticībnieku draudzes garīgais vadītājs Aleksijs Žilko izmantoja pašapzīmējumu “probsts”⁸⁸ un vēlāk “garīgais audzinātājs”⁸⁹.

Pirmās akadēmiskās publikācijas par vecticībniekiem latviešu valodā nāca klajā pēc 2000. gada. Tā bija Arnolda Podmazova (1936–2010) monogrāfijas “Vecticība Latvijā”⁹⁰ (*Смароверие в Латвии*) izdevums latviešu valodā Artas Jānes tulkojumā. A. Jāne iztulkoja 19. gs. krievu valodā lietotos apzīmējumus *раскольник* un *сворачивание в раскол* kā “šķeltnieks” un “pavedināšana uz šķelšanos” (konvertēšanās vecticībā no pareizticības – M. G. piezīme); latviskoja *поморцы* kā pomorieši un iztulkoja *беспоповцы* kā bezpriesterības vecticības atzars, tieši tulkojot *non* kā “priesteris” un atkārtojot 19. gs. tradīciju⁹¹. 19. gs. ar vārdu *non* saprata jebkuru cilvēku, kurš bija iesvētīts kalpošanai baznīcas amatā, parasti to attiecināja uz pareizticīgajiem garīdzniekiem.⁹² Līdz ar to priesteris (πρεσβύτερος (gr.) — ‘vecākais’) ir atbilstošs tulkojums vārdam *non*, tomēr promocijas darba ietvaros ir izvēlēts latviskot *беспоповцы* kā bespopovci nevis

⁸³ Zeltiņš, O. Popa Rošonoka un viņa palīga Kononova vārdi un darbi. *Zemgales Komunisti (Jelgava)*, nr. 22 (06.02.1953); Vecticībnieks B.Kā Jaunbūvē popu vēlēja. *Padomju Daugava (Daugavpils)*, nr. 52 (13.03.1960).

⁸⁴ DU MV 457, sieviete, dzimusi 1932. gadā, krieviete, vecticībniece, ierakstīts Subatē 2007. gada 29. jūnijā; DU MV 760, sieviete, dzimusi 1930. gadā, krieviete, vecticībniece, ierakstīts Preiļos 2010. gada 7. jūlijā.

⁸⁵ Latvijas pareizticīgo Pomoru Baznīcas kopienu garīgo audzinātāju kongress. Paziņojums Latvijas Republikas Augstākās padomes prezidijam. *Rīgas Balss*, nr. 50 (05.03.1990).

⁸⁶ Žilko, Al. Neaizmirstamā tikšanās. *Avangards (Daugavpils)*, nr. 30 (10.03.1990).

⁸⁷ [bez autora] Nedēļas notikumu chronika. *Brīvā Latvija: Apvienotā “Londonas Avīze” un “Latvija”*, nr. 2 (13.01.1997).

⁸⁸ Tēvs Aleksijs Žilko. Lielais garīgais mantojums. *Darba karogs (Rēzekne)*, nr. 5 (15.01.1991).

⁸⁹ [bez autora] Uzbāzīgie "Jehovas liecinieki". *Laiks*, nr. 5 (30.01.1999).

⁹⁰ Podmazovs, A. (2001) *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

⁹¹ [bez autora] Sv. sinoda virsprokurora vispadevīgā vēstījuma. *Mājas Viesis*, nr. 43 (25.10.1886).

⁹² Даль, Вл. (1880-1882) *Толковый словарь живого великорусского языка: в четырех томах*. Второе издание, исправленное и значительно умноженное по рукописи автора. Санкт-Петербург; Москва: Издание книгопродавца-типографа М.О. Вольфа.

tulkot kā bezpriesterības atzaru, lai saglabātu šī termina autentisko skanējumu⁹³. Šāda pieeja izmantota arī attiecībā uz vecticībnieku atzaru novirzieniem (*согласие*): pomorieši (*поморцы*) promocijas darba ietvaros netiek tulkoti kā “piejūrieši” un fedosejevieši (*федосеевцы*) – kā “Feodosija sekotāji”.

Vecticībnieku dievnami – *моленные, молитвенные дома* – A. Jānes tulkojumā ir “lūgšanu nami”, kas atbilst autentiskajam apzīmējumam, savukārt *наставники* ieguva garīgo tēvu apzīmējumu. Droši vien *наставник* ir visnenoteiktākais termins, kam pastāv vairāki tulkojuma varianti gan latviešu, gan angļu valodā. Rietumu historiogrāfijā angļu valodā vecticībnieku garīgo vadītāju apzīmējumu mēdz tulkot kā *preceptor*⁹⁴ vai *leader*⁹⁵, vai arī netulko un atstāj *nastavnik*⁹⁶. Latvijas padomju historiogrāfijā lietoja apzīmējumu “audzinātājs”, taču tas neatbilst vecticībnieku *bespopovcu* draudzes garīgā vadītāja lomai, kas ietver gan mācītāja funkcijas, gan draudzes vēlētā garīgā priekšnieka pozīciju, līdz ar to promocijas darba ietvaros ir lietots apzīmējums “garīgais vadītājs”.

Tādējādi jēdzieni, kas saistīti ar Latvijas krievu vecticībnieku vēsturi un kultūru (relīģiju) latviešu valodā ir tulkoti, sākumā lietojot latviskus aizguvumus no krievu valodas un vēlāk pakāpeniski izstrādājot tulkošanas variantus. Mūsdienu historiogrāfijā nav izstrādāta vienota pieeja jēdzienu tulkošanai latviešu valodā. Tas skaidrojams ar samērā nelielu akadēmisko publikāciju skaitu par Latvijas vecticībniekiem latviešu valodā un speciālistu trūkumu, kas vienlīdz labi orientējas gan vecticības vēstures un kultūras jautājumos, gan latviešu valodas terminoloģijā.

---

⁹³ Zinātniski pētnieciskajos darbos angļu valodā *беспоповцы* parasti tiek norādīti kā “Bespopovci/Bespopovtsy/Bezpopovtsy” vai tulkoti kā “priestless”, tādā veidā pretstatot to “Popovci/Popovtsy” un “priestly”. Piemēram, skat.: Robson, R. (1993) Liturgy and Community among Old Believers, 1905-1917. *Slavic Review*, 52(4), 713-724.

⁹⁴ Clay, E. (2008). Mapping the Limits of Orthodoxy: Russian Orthodox Missionary Encounters in Perm’ Diocese, 1828-1912. *Russian History*, 35(1/2), 113-128.

⁹⁵ Robson, R. (1993) Liturgy and Community among Old Believers, 1905-1917. *Slavic Review*, 52(4), 713-724.

⁹⁶ Ibidem.

Promocijas darbā izmantotie pamatjēdzieni un to tulkojumi:

1. šķelšanās, šķeltnieki: раскол, раскольники
2. vecticībnieki: староверы, старообрядцы, староверцы
3. bespopovci: беспоповцы
4. atzars: согласие
5. pomorieši: поморцы
6. fedosejevieši: федосеевцы
7. lūgšanu nams: моленная, молитвенный дом
8. garīgais vadītājs: наставник

Promocijas darba nozīme un perspektīvas

Promocijas darbs veltīts Latvijas austrumdaļas vecticībnieku un pareizticīgo draudžu starpkonfesionālajām attiecībām, kuras ir analizētas uz kopējā Krievijas impērijas reliģijas politikas fona. Lai gan pētījumā ir analizēta atsevišķu vecticībnieku, pareizticīgo un venticībnieku draudžu vēsture, tas nebija primārais pētījuma mērķis un galvenā perspektīva. Turpmāk, papildinot jau promocijas darbā apzinātos datus ar arhīva dokumentiem, būtu iespējams izstrādāt detalizētāku pētījumu par Latgales krievu iedzīvotāju kopienas vēsturi, balstoties uz vecticībnieku, pareizticīgo un venticībnieku draudžu vēsturi un to mijiedarbību ar citu reliģisko grupu pārstāvjiem.

Promocijas darbā pētāmo tēmu iespējams turpināt vairākos virzienos.

Hronoloģiski:

- 1) Paplašināt pētījuma hronoloģiskos rāmjus līdz Pirmajam pasaules karam un Krievijas impērijas sabrukšanai, lai noskaidrotu kā mainījās Latgales (Vitebskas guberņas rietumu apriņķu) vecticībnieku un pareizticīgo starpkonfesionālās attiecības pēc vecticības leģitimēšanas, kā 1905. gada notikumi un 1917. gada revolūcija ietekmēja vecticībnieku un pareizticīgo draudžu attīstību un kāda bija viņu loma Latvijas neatkarības tapšanā.
- 2) Lai analizētu venticībnieku draudžu lomu mūsdienu Latgales teritorijā kopš to rašanas pirmsākumiem, paplašināt pētījuma hronoloģiskos rāmjus līdz

19. gs. sākumam, kad 1800. gadā tika oficiāli iniciēta venticības izveidošana, kam bija jāklūst par starpposmu ceļā no vecticības uz pareizticību.

Ģeogrāfiski:

- 1) Iekļaut pētāmajā teritorijā visu Vitebskas guberņu, lai izpētītu vecticībnieku un pareizticīgo starpkonfesionālās attiecības visā Polockas eparhijā, kas bija Pareizticīgās baznīcas administratīvais iedalījums un ko raksturoja vienota vietējās baznīcas un laicīgas varas politika 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā.
- 2) Salīdzināt Vitebskas un Baltijas (Vidzemes, īpaši Rīgas) guberņu vecticībnieku un pareizticīgo starpkonfesionālās attiecības 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā, lai akcentētu kopīgās un atšķirīgās iezīmes krievu iedzīvotāju reliģiozitātes attīstībā dažādās kultūrvidēs.
- 3) Izpētīt bespopovcu draudžu attīstību 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā ne tikai mūsdienu Latgales teritorijā, bet arī mūsdienu Lietuvas un Igaunijas teritorijā, izanalizējot pareizticības ietekmi un tās sekas Baltijas valstīs.

Tematiski:

- 1) Izpētīt Krievijas impērijas pareizticības nostiprināšanas politiku 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā Latgales (Vitebskas rietumu apriņķu) teritorijā ne tikai vecticībnieku, bet arī Romas katoļu un luterāņu draudzēs, lai apzinātu vietējo kristīgo konfesiju stratēģijas pret pareizticības piespiedu ieviešanu kā pārkrievošanas politikas sastāvdaļu.
- 2) Aplūkot 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā Latgales (Vitebskas rietumu apriņķu) teritorijā realizēto reliģijas politiku attiecībā uz dažādu reliģisko grupu pārstāvjiem (ebrejiem, musulmaņiem) un viņu mijiedarbību ar kristīgo konfesiju draudzēm.

VĒSTURES AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Vēstures avoti

Vēstures avotu izmantošana ir galvenais promocijas darbam nepieciešamo datu iegūšanas veids. Pētījumam izraudzītās teritorijas administratīvais centrs – Vitebskas pilsēta – mūsdienās atrodas Baltkrievijā, tāpēc dokumentu par mūsdienu Daugavpils, Rēzeknes un Ludzas apvidu 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā Latvijas arhīvos ir visai maz. Lielākā daļa vēstures liecību glabājās Baltkrievijas Nacionālajā vēstures arhīvā Minskā, kas Latvijas pētniekiem rada grūtības dokumentu pieejamībai. Tomēr daļa publicēto avotu ir pieejama elektroniskajos resursos, kas atvieglo pētniecības avotu izzināšanu. Elektroniski pieejamie avoti ir saistīti ar tēmām, kas interesē plašu pētnieku loku un aptver likumu un statistisko datu izdevumus.

Nepublicēto avotu grupu veido dokumenti, kas glabājas Baltkrievijas Nacionālajā vēstures arhīvā un Latvijas Valsts vēstures arhīvā, kā arī Daugavpils Universitātes Mutvārdu vēstures centra dzīvesstāstu krājumā.

Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LNA LVVA) fondā 2728 “Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti” apraksta 2 “Pareizticīgo, vecticībnieku, vienticībnieku un uniātu baznīcu iestādes 1686-1946” glabājas dažas civilā stāvokļa reģistrācijas grāmatas (metrikas), kas satur informāciju par vecticībnieku ģimeņu locekļiem. Šādas grāmatas sāka izdot pēc 1874. gada 19. aprīļa likuma, kas atļāva vecticībniekiem reģistrēt savas ģimenes statusu un dzimušos bērnus policijas reģistros, tādā veidā nodrošinot bērniem mantošanas tiesības. Metriku grāmatas atrodas 2728. fonda 2. apraksta lietās nr. 251–258 un aptver periodu no 1874. līdz 1877. gadam. Grāmatu nosaukumā ir atsauce uz to izveidošanas iemeslu: “Метрическая книга для записи на основании §4 Высочайше утвержденного 19-го апреля 1874 года мнения Государственного Совета, лиц, родившихся после X народной переписи, но до издания закона 19 апреля 1874, от принадлежавших к расколу от рождения и состоявших в браке по обрядам одного родителей, из коих один

или оба уже умерли. На 1875 год” (L. 251–253), “Метрическая книга для записи на основании §4 Высочайше утвержденного 19-го апреля 1874 года мнения Государственного Совета, лиц, рожденных после X народной переписи от родителей, состоящих в расколе от рождения и показанных в ревизских сказках супругами. На 1875 год” (L. 254), “Метрическая книга для записи браков лиц, состоящих в расколе от рождения” (L. 255), “Daugavpils apriņķa vecticībnieku draudze. Dzimušo reģistri (policijas). 1874-1877⁹⁷” (L. 256), “Метрическая книга Динабургского Уездного Полицейского управления для записи лиц, рожденных от браков, записанных в Полицейскую метрическую книгу. За 1874-1877 годы” (L. 257) un “Метрическая книга Динабургского Уездного Полицейского управления для записи лиц родившихся после X народной переписи, но до издания закона 19 апреля 1874 от родителей, из коих один или оба уже умерли, не состоявших по заверению заявляющих записанными в метрических книгах Православного или другого какого-либо из признаваемых в Государстве исповедании, ни по рождению, ни по крещению, ни по браку, ни по обращении или присоединении к оным, ни по другим событиям. За 1874-1877 годы” (L. 258). Visas minētās reģistrācijas grāmatas satur informāciju par ierakstīto personu vārdiem, uzvārdiem, izcelsmi, nodarbošanos, dzīves biedriem un pēctečiem, ļauj spriest par vietējās birokrātijas un likumu izpildīšanas īpatnībām, kā arī definēt tās vecticībnieku ģimenes, kurām bija ļoti svarīgi noformēt mantošanas tiesības likumīgā kārtībā un attiecīgi pasargāt savus bērnus no izputināšanas.

Baltkrievijas Nacionālais vēstures arhīvs (*Национальный исторический архив Беларуси*, turpmāk – BNVA) glabā lielāko daļu dokumentu par Latvijas austrumu teritorijas vēsturi no 18. gs. beigām līdz 20. gs. 20. gadiem, jo mūsdienu Dienvidaustrumlatgales teritorija ietilpa Baltkrievijas, vēlāk Vitebskas guberņā. Tālab svarīgākie dokumenti par Dvinskas/Dinaburgas, Režicas un Ļucinas

---

⁹⁷ Visdrīzāk arhīva darbinieki vēlāk mainīja nosaukumu latviešu valodā, jo sākotnēji tas bija krievu valodā.

apriņķiem ir koncentrēti Baltkrievijas arhīvos. Promocijas pētījuma nolūkiem daļēji tika izpētīts fonds 1430 “Канцелярия Витебского гражданского губернатора”. Tas ir viens no apjomīgākajiem arhīva fondiem, jo tajā glabājas vairāki tūkstoši lietu. Fonda 1430 apraksts 1 satur lietas ar oficiālo saraksti starp vecticībnieku draudzēm, Vitebskas gubernatora kanceleju un vietējo varas institūciju un garīdzniecības pārstāvjiem. Izpētītā sarakste izveidojās pēc 1883. gada 24. maijā pieņemtā likuma „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltņiem” (*О даровании раскольникам некоторых прав гражданских и по отправлению духовных треб*), kas atļāva vecticībnieku lūgšanu namu remontu un būvniecību. Kopumā tika izpētītas 13 lietas, kurās ietverti vecticībnieku draudžu apraksti un notikumi Folvarkos (L. 37427), Dinaburgas pilsētā (L. 37935), Krīvānos (L. 38012), Starodvorjē (L. 37599), Novoja ciemā (L. 37855), Kovaļovā (L. 37952), Rubinišķos (L. 38638), Jakubinā (L. 38757), Patnelišķos (L. 38762), Višķos (L. 39485), Krivošejevā (L. 37983; L. 39177), Moskvīnā (L. 37675). Pētījumam tika izmantotas lietas, kurās ir atrodamas vecticībnieku draudžu pārstāvju vēstules Vitebskas gubernatoram ar lūgumiem atļaut atzīmogot, uzcelt jaunus vai atjaunot jau pastāvošos lūgšanu namus, kā arī gubernatora un imperatora kancelejas, vietējās laicīgās un garīgās varas pārstāvju sniegtās atbildes un komentāri par katru gadījumu. Šie dokumenti sniedz ziņas gan par vecticībnieku un pareizticīgo draudzēm, to izvietojumu un locekļu skaitu, gan dod iespēju analizēt Pareizticīgās baznīcas un Vitebskas guberņas un apriņķu administrācijas attiecības un nostāju pret vietējo vecticību. Šajās lietās ietverta informācija, ko apkopojuši varas institūciju pārstāvji, raksturo tas, ka daļa sniegto ziņu varētu būt neprecīzas, jo ir balstītas liecībās, ko nav snieguši aculiecinieki, vai baumās, kas izskanējušas izmeklēšanas gaitā un atspoguļotas dažādu varas institūciju sarakstē. Faktu neprecizitāti noteica arī pašu vecticībnieku noslēgtais dzīves veids un nevēlēšanās kontaktēties ar varas institūcijām, kas viņiem asociējās ar draudošu un naidīgu vidi.

Izmantojot Vitebskas gubernatora kancelejas fonda dokumentus, jāņem vērā, ka, lai saņemtu atļaujas lūgšanu namu atjaunošanai, savās vēstulēs gubernatoram vecticībnieku draudžu pārstāvji bieži vien apzināti aprakstīja esošo dievnamu stāvokli sliktāk, nekā tas bija īstenībā. Vienlaikus Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieki, ziņojot par šiem pašiem dievnamiem, šo stāvokli parasti atspoguļoja daudz labāk nekā īstenībā. Tāpēc gan pašu vecticībnieku, gan varas institūciju pārstāvju informācija par vecticībnieku lūgšanu namiem nevar būt pilnīgi ticama. Atsevišķi dokumenti ietver arī ziņas par vecticībnieku lūgšanu namu vai draudžu dibināšanas laiku, reizumis ir atrodami dati par dievnamu ārējo izskatu, uzbūvi un iekšējo aprīkojumu, dažās lietās atrodami vecticībnieku lūgšanu namu celtniecības plāni.

Retumis valsts ierēdņu un pareizticīgo garīdznieku Vitebskas gubernatoram sniegtajās ziņās ir atrodama informācija par dažu vecticībnieku draudžu locekļu skaitu un garīgajiem vadītājiem, viņu darbību pret Pareizticīgās baznīcas interesēm un sodiem, ko saņēmuši gan garīgie vadītāji, gan draudžu locekļi. Taču ierēdņu un garīdznieku sarakstē nav datu par vecticībnieku draudžu reliģisko dzīvi, etnisko un sociālo sastāvu, izglītības līmeni un draudžu sadzīvi, tāpēc šie dokumenti sniedz visai ierobežotu informāciju par vecticībnieku draudžu iekšējo organizāciju un ikdienas dzīvi.

Atsevišķi izdalāmas fonda 1430 apraksta 1 lietas ar dažāda veida statistisko informāciju par Vitebskas guberņas iedzīvotājiem (L. 38130) un vecticībniekiem, kuri ieņēma sabiedriskus amatus 1886. gadā “Дело по циркуляру Департамента общих дел о предоставлении сведений о лицах, принадлежащих к расколу и занимающих общественные должности по выбору в Витебской губернии. 1886.г.” (L. 38763), kā arī fonda 2502 “Витебский губернский статистический комитет” apraksta 1 dokumenti “Статистические сведения о фабриках и заводах, народонаселении, ярмарках и др. по Динабургскому у. за 1883 г.” (L. 366), kas papildināja un precizēja publicēto avotu informāciju par vecticībnieku iedzīvotājiem salīdzinājumā ar pārējiem Vitebskas guberņas iedzīvotājiem.

Pareizticīgo un vecticībnieku attiecību problēmas padziļinātai izpētei tika izmantots fonda 1430, apraksta 1 dokumentu krājums “Дело по официальному письму протоиерея Василия о предоставлении сведений о расколоучителях, выступающих против законной и семейной жизни” (L. 38547), kas satur informāciju, pirmkārt, par vietējo vecticībnieku garīgajiem vadītājiem, kuri uzdrošinājās atklāti nostāties pret pareizticīgo misionāru darbību, otrkārt, par to, kā vietējās laicīgās un garīgās varas institūcijas mēģināja apturēt tā dēvēto “šķeltniecības skolotāju” darbību.

BNVA fonda 2556 apraksts 1 ir veltīts Vitebskas eparhijas Sv. Vladimira brālības darbībai, taču satur atskaites tikai par diviem gadiem: “Отчёт Свято-Владимирского братства за 1897 г.” (L. 1) un “Отчёт Свято-Владимирского братства за 1898 г.” (L. 2). Visdrīzāk tie bija atskaišu melnraksti (rokrakstā), kuri vēlāk bija publicēti un mūsdienās glabājās Baltkrievijas Nacionālās bibliotēkas krājumā. Saturiski nepublicētās atskaites neatšķiras no publicētajām, tāpēc no avotpētniecības viedokļa tās ir analizētās kopā ar pārējām Sv. Vladimira brālības publicētām atskaitēm.

Nepublicēto avotu bāzi papildina Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes Vēstures katedras Mutvārdu vēstures centra dzīvesstāstu arhīvs (turpmāk – MVC). Krājums ir veidots kopš 2003. gada un glabā Dienvidaustrumlatgales iedzīvotāju atmiņas. MVC krājumā glabājās 147 dzīvesstāsti, kuros intervētie sevi identificēja kā vecticībniekus. Pēc etniskās piederības visi teicēji ir krievi, 40 vīrieši un 117 sievietes, dzimuši laikā no 1918. līdz 1947. gadam. Viņi nebija 19. gs. un 20. gs. sākuma notikumu aculiecinieki, taču atsevišķās ģimenēs ir saglabājušies nostāsti par viņu draudžu vēsturi un garīgajiem vadītājiem, no kuriem daži ir teicēju radinieki. Īpaši vērtīgs bija 1925. gadā dzimušās teicējas dzīvesstāsts DU MV 981⁹⁸ (pierakstīts 2012. gada 28. jūnijā Višķos), kura atcerējās stāstu par sava vectēva brāli Ioanu Fiļimonovu, Daņiševas vecticībnieku draudzes garīgo vadītāju, un precizēja ziņas, kas

---

⁹⁸ Visi personas dati ir anonimizēti.

atrodamas pareizticīgo garīdznieku un misionāru atskaitēs. Pārējos dzīvesstāstos ir ziņas par vecticībnieku kopējo pagātņi, kas balstās uz zināmiem mūsdienu stereotipiem, vai vecticībnieku draudžu pieredzi vēlākajos posmos – pēc Otrā pasaules kara, tāpēc promocijas darba pētījuma mērķiem šie ieraksti netika izmantoti.

Publicēto avotu grupā ietilpst: Krievijas impērijas likumdošanas akti, Vitebskas guberņas etnogrāfiski statistiskie izdevumi, Vitebskas Sv. Vladimira brālības (turpmāk – Brālība) pareizticīgo misionāru atskaites, kā arī 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā izdotie pareizticīgo garīdznieku apcerējumi. Šādi izdevumi var tikt uzskatīti gan kā vēstures avoti, gan kā historiogrāfiskas publikācijas, tas ir atkarīgs no pētāmā objekta.

Krievijas impērijas likumu krājuma publikācijas⁹⁹ kalpoja kā pamats pētāmo objektu – pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku – juridiskā statusa noteikšanai un tiesiskā stāvokļa analizēšanai. Šajā izdevumā visi likumi ir sakārtoti hronoloģiskā secībā un izdoti trīs apkopojumos: 1) 1649.–1825. gada akti; 2) 1825.–1881. gada akti; 3) 1881.–1914. gada akti. 1832. gadā, kad pirmoreiz tika izdots Krievijas impērijas likumu krājums (*Свод законов Российской империи*), spēkā bija šādi tiesību avoti: normatīvie tiesību akti, tai skaitā visi akti, ko apstiprināja imperators un kas, savukārt, bija sadalīti dažāda veida imperatora *ukazos*, senāta aktos (*Правительствующий Сенат*), Sv. sinodes aktos (*Святейший Синод*), kolēģiju un vēlāk ministriju aktos, vietējo varas pārstāvju (gubernatoru) aktos.¹⁰⁰ Praksē likumdošanas aktu pieņemšanas kārtība nereti atšķīrās: bija gadījumi, kad imperators izdeva likumus bez apspriešanas Valsts Padomē (*Государственный Совет*), kā arī bija likumi, ko imperators apstiprināja tikai mutiski vai atstāja bez savas sankcijas, tādā gadījumā

⁹⁹ Полное собрание законов Российской империи (1885-1916) Собрание третье. Санкт-Петербург: Государственная типография.

¹⁰⁰ Ботанцов, И. В. (2016) Характеристика источников права Российской империи 1832-1917 гг. В книге: *Юридические науки: проблемы и перспективы: материалы IV Международной научной конференции*. Казань: изд. «Бук». С. 34-37.

šādus likumus uzskatīja par rīkojumiem (*подзаконные акты*).¹⁰¹ Situācija mainījās pēc 1905. gada, kad likumi, ko neapstiprināja Valsts Padome un Valsts Dome (*Государственная Дума*), tika uzskatīti par noraidītiem, bet tie likumi, kurus pieņēma kādas institūcijas vai imperators vienpersonīgi, nesaskaņojot ar Valsts Padomi, darbojās kā rīkojumi (*подзаконные акты*).¹⁰²

Ar ticības jautājumiem saistīto likumdošanu nodarbojās Krievijas Pareizticīgās baznīcas sinode, kam bija tiesības izdot savus rīkojumus (*подзаконные акты*), taču tie nedrīkstēja būt pretrunā pastāvošajai valsts likumdošanai un reliģiskajiem kanoniem. Līdzās valsts likumdošanas aktiem ticības jautājumu regulēšanu noteica Svētie Raksti un teoloģija, citiem vārdiem runājot, to noteica Dieva likums, kas pausts Svētajos Rakstos, un Tradīcija, kā arī kanoniskās tiesības, kas formulētas ekumēniskajos koncilos.¹⁰³ Tāpēc 19. gs. reliģiskos jautājumus regulējošie akti veidoja vissliktāk sakārtoto un neskaidro likumu klāstu Krievijas impērijas tiesību jomā. Tas sekmēja nesaskaņas un strīdus dažāda līmeņa varas iestāžu darbībā un subjektīvu likumu interpretāciju un pielietošanu prakse.¹⁰⁴

Likumu krājumā publicētie tiesību akti ļauj izsekot likumdošanas attīstībai un izvērtēt gan konkrētā laikā esošo situāciju, gan vēlāk pieņemtos papildinājumus un grozījumus, no kuriem var skaidri secināt, kāda ir bijusi Krievijas impērijas reliģijas politika un ar kādām metodēm, kādā secībā tika risinātas problēmas, un kādi bija risinājumu rezultāti. Arī tiesību aktu nosaukumi un tajos izmantotie apzīmējumi sniedza datus konfesionālās politikas izvērtēšanai, piemēram, ilgu laiku vecticībnieki tika dēvēti par šķeltņiekiem (*раскольники*) un uz viņiem attiecinātie likumi tika izdotie kopā ar tiem, kas bija adresēti sektantiem – “herētisko” mācību adeptiem. Krievijas impērijas teritorijā izplatītākās reliģiskās

¹⁰¹ Демин, В. А. (2006) Государственный Совет Российской империи в начале XX века: механизм формирования и функционирования. *Отечественная история*. № 6.: 74–85

¹⁰² Ботанцов, И. В. (2016) Характеристика источников права Российской империи 1832-1917 гг. В книге: *Юридические науки: проблемы и перспективы: материалы IV Международной научной конференции*. Казань: изд. «Бук». С. 34-37.

¹⁰³ Ibidem.

¹⁰⁴ To uzskatāmi ilustrē 1883. gada likuma „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltņiekiem” īstenošana, kas sīkāk analizēta promocijas darba pirmajā nodaļā.

grupas, kuras sauca par sektām bija: duhobori (духоборы), pašmocekļi (хлысты), izkastrētie (скопцы), molokāņi (молокане), štundisti (штундисты), baptisti un adventisti.¹⁰⁵

Atsevišķi jāizdala A. Skorova redakcijā izdots krājums “Законы о раскольниках и сектантах” (1903)¹⁰⁶, kas ietver tieši vecticībniekiem adresētos likumdošanas aktus, kas bija spēkā 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā, kā arī sinodes un senāta komentārus. Šis krājums sniedz ziņas par likumiem, kas attiecas uz nodokļiem, dzimšanas, miršanas un laulību reģistrācijas grāmatām (metrikām), zemes īpašumiem, ģimenes tiesībām, dievnamu celtniecību, pasēm un pārvietošanās tiesībām. Tas ietver arī likumu un noteikumu virkni par vecticības apkarošanu un vecticībnieku sodīšanu, kā arī par tām iestādēm, kam šie likumi jāīsteno. Šis izdevums liecina, ka par vecticībniekiem bija īpaša interese, un atklāj, kā attīstījās likumdošana par “šķeltņiem”, līdz viņi ieguva legālu statusu pēc 1905. gada.

Statistisko izdevumu grupa sastāv no 1897. gada Viskrievijas tautas skaitīšanas izdevumiem¹⁰⁷, Vitebskas guberņas etnogrāfiskajiem un statistiskajiem pārskatiem un piemiņas grāmatām¹⁰⁸ un izdevumiem ar statistiskiem datiem par Polockas eparhijas pareizticīgo draudzēm¹⁰⁹.

1897. gada Viskrievijas tautas skaitīšanas dati dod iespēju analizēt pētāmās teritorijas – Vitebskas guberņas Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķu – iedzīvotāju skaitu, etnisko, sociālo un reliģisko sastāvu un katras pētāmās grupas – vecticībnieku, pareizticīgo un venticībnieku – īpatsvaru attiecībā pret pārējām iedzīvotāju grupām. Neskatoties uz to, ka šī statistika nevar tikt uzskatīta par droši

---

¹⁰⁵ Белоножко, Е. П., Клышнюк, Н. А. (2011) Численным состав сектантства в Российской империи на рубеже XIX-XX вв. (на примере губерний центрального Черноземья). *Via in tempore. История. Политология*, 18 (7 (102)), 147-157.

¹⁰⁶ Скоров, А. Ф. (1903) *Законы о раскольниках и сектантах*. Типо-Литография И. Пашкова, Москва.

¹⁰⁷ V. Витебская губерния. Тетрадь 1. (1899) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

¹⁰⁸ *Памятная книжка Витебской губернии за [1890-1905] год; Обзор Витебской губернии за 1894 год; Описание инфлянтских уездов Витебской губернии. В историческом, этнографическом и статистическом отношении*, 1886; Сементовский, А. М. (1872) *Этнографический обзор Витебской губернии*: Типография М. Хана, Санкт-Петербург.

¹⁰⁹ *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина.

ticamu¹¹⁰, tomēr šie dati ļauj izvirzīt primāras hipotēzes par pētāmo reliģisko grupu iespējamās integrēšanas varbūtību, kā arī noteikt vispārīgās tendences iedzīvotāju sastāva veidošanas procesos. Salīdzinot Viskrievijas tautas skaitīšanas datus ar citiem statistiskiem izdevumiem, ir iespējams noteikt izmaiņas vietējo iedzīvotāju grupu sastāvā.

Vitebskas guberņas statistiskie pārskati un piemiņas grāmatas, kas tika izdotas Vitebskas statistikas komitejas uzraudzībā, ir oficiāli uzzīņu izdevumi, kas sniedz datus par guberņu noteiktā gadā: “Памятная книжка Витебской губернии за [1890-1905] год”; “Обзор Витебской губернии за 1894 год”; “Описание инфлянтских уездов Витебской губернии. В историческом, этнографическом и статистическом отношении, 1886”; “Этнографический обзор Витебской губернии, 1872”. Šie izdevumi ir īpaši vērtīgi ar to, ka palīdz reproducēt guberņas un tās atsevišķu apdzīvoto vietu ikdienas dzīvi, iedzīvotāju sastāvu un nodarbošanos, kā arī sadzīves, kultūras, ekonomikas stāvokli un pat nozīmīgas dabas parādības. Pētījuma veikšanā īpaši vērtīgi bija dati par dievnamu skaitu un izvietojumu, garīdznieku un baznīcas draudžu skolu skolotāju sastāvu. Promocijas darba tēmas izpētei nozīmīgas bija arī statistiskās ziņas par Polockas eparhijas baznīcām un klēru “Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии, 1884”. Šajā izdevumā ir aprakstīta pareizticīgo un vienticībnieku dievnamu celtniecības vēsture, sniegti dati par garīdzniecību un draudžu locekļu skaitu, atsevišķi minot vecticībniekus, ja tādi bijuši.¹¹¹

Kā vērtīgāko publicēto avotu grupu ir jānorāda Vitebskas Sv. Vladimira brālības pareizticīgo misionāru atskaites periodā no 1894. līdz 1907. gadam.¹¹² Katrā atskaitē ir sniegtas ziņas par Brālības locekļu sastāvu un darbību ikvienā eparhijas apgabalā. Katrs misionārs rakstīja pārskatu par savām misijas gaitām gada garumā, tāpēc ir iespējams gūt ieskatu atsevišķu teritoriju notikumos un

---

¹¹⁰ Sīkāka analīze ir veikta promocijas darba otrajā nodaļā.

¹¹¹ *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина.

¹¹² *Отчет о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского братства за [1894-1906] год*. Витебск: Губернская Типо-Литография.

izanalizēt pareizticīgo misionāru un vecticībnieku mijiedarbību, kas vērtēta no pareizticības interesēm. Atskaitēs ir minēti atsevišķi spilgti misionāru prakses piemēri, kā arī ir izklāstītas misionāru pārdomas par vecticībnieku integrēšanu pareizticībā, pareizticīgo misionārās darbības stiprajām un vājajām pusēm. Lai gan šis avots ir visai subjektīvs, tajā esošā informācija ievērojami papildina liecības par Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķu vecticībnieku un pareizticīgo savstarpējām attiecībām 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā.

Literatūra

Historiogrāfijas, kas vispusīgi aprakstītu promocijas darbā pētīto objektu, nav, tāpēc vispārējā konteksta izpratnei un specifisku datu apzināšanai tika izmantotas publikācijas par atsevišķām tēmām, kas aptver pētījuma apakštēmas un papildina kopējo saturu. Promocijas pētījumā ir izmantots plašs uzziņu un zinātniskās literatūras klāsts par pareizticības, venticības un vecticības vēsturi un ar to saistītām tēmām, kā arī pētījumi par Krievijas impērijas un Latvijas, arī Latgales vēsturi. Lai sniegtu ieskatu izmantotajā literatūrā un raksturotu tai zīmīgo laikmeta nosacīto specifiku, ir jāpievērš uzmanība pieciem periodiem:

1. 1874–1906
2. 1906–1918
3. 1918–1940
4. 1940–1990
5. 1990–2021

Pirmais periods (1874-1906)

No 1874. līdz 1906. gadam norisinājās aktīvs vecticības leģitimēšanas process, kad pakāpeniski tika pieņemti likumi, kuri atviegloja vecticībnieku kopienas sociālo un reliģisko dzīvi, līdz beidzot atzina tās locekļus par līdzvērtīgiem pārējām kristīgajām konfesijām, tādā veidā atbrīvojot vecticībniekus no pastāvīgās nepieciešamības izdomāt arvien jaunas izdzīvošanas stratēģijas. Tas ir periods, kad sadūrās divi pretēji viedokļi: Pareizticīgās baznīcas pārstāvji uzsvēra vecticības bīstamību pastāvošajai kārtībai, savukārt daļa inteliģences jūsmoja par

vecticībniekiem kā par “īstā krievu tautas gara” glabātajiem, kas lielākoties atspoguļots daīlliteratūrā. Šajā posmā top zinātniski pētnieciskā literatūra, kurā skaidri identificējama tā laika valsts reliģijas politikas ietekme. Liela izdevumu daļa ir veltīta vispārējai vecticības vēsturei, tās atsevišķo atzaru (*созлаcue*) attīstībai un reliģiskās prakses īpatnībām.¹¹³ Otra šī perioda publikāciju daļa ir ar izteikti polemisku raksturu, kas atklāj vēršanos pret vecticībnieku reliģiskajiem uzskatiem un sniedz pamācības pareizticīgo misionāriem, lai viņi pilnveidotu savas zināšanas par vecticības dogmatiku un rastu argumentus tās atspēkošanai misionārās darbības laikā.¹¹⁴ Trešā izdevumu daļa ir propogandiska rakstura vēstījumi par kāda vecticībnieka konvertēšanos pareizticībā, t.i., kā pievienošanās “īstajai” kristietībai viņam nesusi laimi.¹¹⁵ Šī perioda izdevumiem ir raksturīga vienpusīga – noliedzīga – attieksme pret vecticību, kas dēvēta par šķeltniecību, maldinošu ķecerību un sektantu kustību, un pareizticības cildināšana – tās vērtība esot nenoliedzama un acīmredzama katram krievu cilvēkam.

19. gs. otrajā pusē krievu pareizticības un vecticības pētīšana bija ne tikai Krievijas inteliģences uzmanības centrā, bet arī rietumu autoru interešu lokā. Vecticība tiek aprakstīta kā īpašs krievu tautas fenomens, ko pēta tās vēsturiskajā perspektīvā un analizē esošo stāvokli, īpašu uzmanību pievēršot valsts un Pareizticīgās baznīcas nostājai. A. Franks (1859)¹¹⁶, A. Hērds (1887)¹¹⁷ un E.

---

¹¹³ Пругавин, А. С. (1881) Значение сектанства в русской народной жизни. *Русская мысль* № 1: 301-363; Громогласов, И. М. (1895) *О сущности и причинах русского раскола так называемого старообрядства; Правда о русских раскольниках, называющихся староверами и старообрядцами* (1897); Журавлёв, А. И. (1794) *Полное историческое известие о старообрядцах, их учении, делах и разгласиях; Краткая история раскола. О беспоповцах* (1866); Никифоровский, И. Т. (1892) *Основная особенность старообрядческого раскола; Субботин, Н. И. (1892) О сущности и значении раскола в России.*

¹¹⁴ Ивановский, Н. И. (1883) *Критический разбор учения неприемлющих священства старообрядцев о церкви и таинствах; Из практики священника-миссионера* (1900) *Прибавление к Черниговским епархиальным известиям* № 6 с. 203-209; Как прежде обращали раскольников в Православие домашними средствами (1882) *Исторический вестник* Том 8: 473-475; *Миссионерское обозрение* (1896-1908); Очерк миссионерских мер по обращению в православие раскольников (1895) *Прибавление к Черниговским епархиальным известиям.*

¹¹⁵ Новгородский П. Ф. (1888) *Свет во тьме раскола. замечательные случаи обращения раскольников в Православие.* Часть 1-2; *Рассказы бывших старообрядцев о жизни в расколе и обращении в Православие.* Вып. 1. (1892).

¹¹⁶ Franck, A. (1859) *Le raskol. Essai sur les sectes religieuses en Russie.* Paris.

¹¹⁷ Heard, A. F. (1887) *The Russian Church and Russian Dissent, Comprising Orthodoxy, Dissent, and Erratic Sects.* New York.

Millers (1907)¹¹⁸, balstoties uz krievu autoru tulkojumiem un pašu novērojumiem, ir snieguši savus pārskatus par vecticības vēsturi, sākot ar kristietības pirmsākumiem Krievijas teritorijā. Rietumu autori ir akcentējuši vecticības sociāli politisko nozīmi un sarežģītās attiecības ar valsts varas institūcijām. Īpaši izdalāms ir ASV diplomāta un Ķīnas konsula Krievijā Alberta Hērda (1833-1890) pētījums “The Russian Church and Russian Dissent, Comprising Orthodoxy, Dissent, and Erratic Sects”, kas pirmo reizi tika izdots 1887. gadā¹¹⁹, bet joprojām saglabā savu aktualitāti rietumu historiogrāfijā par Krievijas pareizticīgās baznīcas vēsturi. Minētā grāmata tika izdota vairākas reizes – pēdējo reizi 2017. gadā. Hērda darbs apkopo krievu pareizticības vēsturi kopš kristīgās baznīcas šķelšanās 11. gadsimtā un izskata tās attīstību Krievijas impērijas teritorijā līdz 19. gs. beigām. Balstoties uz 18. un 19. gs. tapušajām rietumu (galvenokārt franču, angļu, vācu) pētnieku publikācijām un krievu pētnieku tulkotajiem darbiem¹²⁰, tostarp A. Franka darbu “Le raskol. Essai sur les sectes religieuses en Russie” (1859)¹²¹, Hērds detalizēti apraksta Krievijas pareizticīgās baznīcas kā varas institūcijas attīstības procesus noteiktos vēstures posmos, pievēršot uzmanību personu un notikumu ietekmei uz pareizticības formēšanos, kā arī analizējot atšķirības starp pareizticību, katoļticību un protestantismu. Krievijas pareizticīgās baznīcas šķelšanās tiek dēvēta par “the Raskol”, tādējādi saglabājot krievu apzīmējumu – *раскол*, kas ir visai raksturīgi rietumu historiogrāfijas tradīcijai. Līdzīgi netiek tulkoti *popovci* un *bespopovci*, kurus autors apzīmē “Popovtsi” un “Bezpopovtsi”¹²², atdarinot to skanējumu¹²³. Interessants ir autora jauninājums minēto vecticībnieku grupu vispārīgai apzīmēšanai: “Popovtsism”

¹¹⁸ Miller, E. (1907) Some Distinctive Features of Russian Christianity. *The American Journal of Theology*, 11(4), 597-623.

¹¹⁹ Heard, A. F. (1887) *The Russian Church and Russian Dissent, Comprising Orthodoxy, Dissent, and Erratic Sects*. New York.

¹²⁰ Piemēram: Mouravief, A. N. (1842) *History of the Church of Russia*, translated by R. W. Blackmore. Oxford; Palmer, W. (1871) *The Patriarch and the Tsar: the Replies of Nikon translated by W. Palmer*. London; Stanley, A. P. (1861) *Lectures on the History of the Eastern Church*. London; Gagarin, Father J. (1872) *The Russian Clergy*, translated by C. du G. Makepeace. London.

¹²¹ Franck A. (1859) *Le raskol. Essai sur les sectes religieuses en Russie*. Paris.

¹²² 19. gs. krievu valodā rakstīja *безпоповцы* nevis *беспоповцы* kā pieņemts mūsdienās.

¹²³ Burts “z” vārdā “Bezpopovtsi” ir lietots pēc tā laika krievu valodas gramatikas noteikumiem un atdarina krievu vārdu “безпоповцы”.

un “Bezpopovtsism”, kā arī lietotais apzīmējums “Edinovertsi”. Tādējādi, jau 19. gs. rietumu historiogrāfijā angļu valodā noformējās ar vecticības vēsturi saistītā terminoloģija, kas tiek izmantota arī mūsdienās. Savā grāmatā Hērds īpaši akcentē vecticības sociālo un politisko nozīmi, tās sekotāju atsevišķās grupas un atzarus, kā arī venticības attīstības nozīmi. Jāatzīst, ka lielākā daļa krievu pētnieku darbu, uz kuriem balstās Hērds, pieder Krievijas pareizticīgās baznīcas amatpersonām, kuru skatījums uz vecticības tradīciju pārstāv pareizticīgo nevis vecticībnieku viedokli. Hērds ir minējis vairākus desmitus laikabiedru pētījumu un Krievijas autoru grāmatu tulkojumus¹²⁴, kas liecina, ka krievu *raskola* tēma interesēja pētniekus ārpus Krievijas.

Latvijas rietumu daļā – Baltijas gubernu – teritorijā pētījumi par vecticībniekiem nav atrodam, bet ir liecības, ka sabiedrībā šī tēma bija aktuāla. Ir vairāki periodiskie izdevumi vācu un latviešu valodā, kas nav uzskatāmi par zinātniskiem izdevumiem, taču palīdz noskaidrot tā laika noteiktas sabiedrības daļas attieksmi pret vecticību, kā arī izprast ar vecticībnieku vēsturi un kultūru saistīto jēdzienu veidošanas procesu.

Laikrakstā “Rigasche Zeitung” periodiski ir sastopamas publikācijas, kurās detalizēti aprakstītas ar vecticību saistītās tēmas. Publikāciju autori, atsaucoties uz Krievijas impērijas izdevumiem, pauž arī savu attieksmi pret vecticībniekiem. Ir svarīgi atzīmēt, ka līdzīgi Krievijas periodikai, vācu valodā “Rigasche Zeitung” lieto apzīmējumu “der Raskol” – šķelšanās, tādā veidā pārņemot krievu valodas terminu, mēģinot atrast apzīmējumu vācu valodā. 1869. gada 5. marta publikācijā par Maskavu nezināms autors atklāti atbalsta pareizticīgo misionāru reliģiskā rakstura brošūru izplatīšanu vecticībnieku vidū, lai “apmaldījušies iekš šķelšanās” (*im Raskol irrenden*) varētu atgriezt uz “saprāta un izglītošanas ceļa” (*auf den Weg der Vernunft und Aufklärung zurückführen*).¹²⁵ Savukārt pašus šķelšanās kustības sekotājus – vecticībniekus – laikraksts apzīmē ar vārdu *Schismatiker* – šķeltnieki. 1876. gada 24. marta publikācijā ir aprakstīta sinodes virsprokurora

¹²⁴ Heard A. F. (1887) *The Russian Church and Russian Dissent*. New York. P. VII-IX.

¹²⁵ [bez autora] Moskau. *Rigasche Zeitung*, nr. 53 (05.03.1869).

atskaite par cīņu pret vecticību, kurā atkal pausts atbalsts Krievijas pareizticīgās baznīcas darbībai vecticībnieku vidū un izteikts viedoklis, ka vecticībnieki jāatgriež Pareizticīgajā baznīcā.¹²⁶ Var secināt, ka 19. gs. vācu prese atbalstīja Krievijas impērijas reliģijas politiku.

Tikpat radikālu pozīciju pauda latviešu izdevums "Rota", kurš 1886. gada 1. janvāra publikācijā aprakstīja vecticībnieku ienākšanu Baltijas guberņās, kur "raskols jau sen ienests", un viņu stāvokli Rīgas Grebenščikova draudzē, kurā uzdrošinās piekopt "klaju propagandu", piebilstot, ka vecticība ir sekta, tās sekotāji – "raskolniki" un attiecīgi viņu reliģiskā mācība ir "raskols".¹²⁷ Ļoti līdzīgu rakstu 1886. gada 1. janvārī publicēja latviešu izdevums "Balss".¹²⁸ 1886. gada 25. oktobra latviešu izdevumā "Mājas Viesis" detalizēti izklāstīja sinodes virsprokurora ziņojumu par vecticībniekiem Baltijas guberņās, atkārtojot domu par to, ka "raskols jau sen ieviesies", un vēstot, ka īpaši liels vecticībnieku skaits apmetās gar Peipusa ezera krastiem, ka vietējie ir "bezpriesternieki" un "Fedoseja mācības sekotāji".¹²⁹ Rakstā ir atzīts, ka Rīgas Grebenščikova vecticībnieku draudzes locekļi (skaitā 14 253 dvēseles) "kā agrāk, paliek stūrgalvīgi savās maldībās un ļoti nedraudzīgi pret pareizticības garīdzniecību."¹³⁰ Acīmredzami latviešu izdevumi, tāpat kā vācu, sliecās kritizēt vecticībniekus kā svešiniekus un tos uzskatīt par vietējo pareizticīgo iedzīvotāju ienaidniekiem. Var secināt, ka 19. gs. otrajā pusē Latvijas teritorijas rietumu reģionos izdotie periodiskie izdevumi vācu un latviešu valodā pauž Krievijas impērijas oficiālajai pozīcijai līdzīgu nostāju pret vecticībniekiem, tādējādi demonstrējot vācu un latviešu protestantu paklausību valsts varai.

---

¹²⁶ [bez autora] Die Wirksamkeit des heiligen Synods im Jahre 1874. *Rigasche Zeitung*, nr. 69 (24.03.1876).

¹²⁷ [bez autora] Iekšzemes atskats. Par raskolnikiem Baltijas guberņās. *Rota*, nr. 1. (01.01.1886).

¹²⁸ [bez autora] Iekšzemes ziņas. *Balss*, nr. 1 (01.01.1886).

¹²⁹ [bez autora] Sv. sinoda virsprokurora vispadevīgā vēstījuma. *Mājas Viesis*, nr. 43 (25.10.1886).

¹³⁰ Ibidem.

Otrais periods (1906–1918)

Šis periods raksturojams ar nopietniem politiskiem satricinājumiem un pārmaiņām: revolūcijas, pasaules karš un vairāku jaunu neatkarīgu Eiropas valstu veidošanās. Pēc vecticības leģitimēšanas Latvijas vecticībnieki piedzīvoja renesanses periodu¹³¹, un dažas ziņas par viņiem atrodamas presē, bet ne zinātniski pētnieciskajā literatūrā. Šī perioda Latvijas laikrakstos vērojamas izmaiņas attieksmē pret vecticībniekiem: viņi vairs nav “šķeltņieki” un “sektanti” vai pareizticīgo ienaidnieki. Viņi tiek salīdzināti ar Latgales latviešiem: “Latviešu elements, savas zemes robežās, pazūd un atstāj vietu vairāk sparīgiem, vairāk izglītotiem krieviem-vecticībniekiem”¹³². Mainās arī vietējās varas pārstāvju attieksme pret vecticībniekiem zemniekiem, kas izsauc neizpratni un pat sašutumu vietējo iedzīvotāju vidū.¹³³ Tomēr liela daļa pieejamo preses izdevumu veltīja rakstus kara notikumiem nevis reliģisko kopienu problēmām.¹³⁴ Lai gan šajā periodā nav atrodamī pētījumi par vecticībniekiem, taču publikācijas presē ļauj izsekot, kādas pārmaiņas ir notikušas vietējo (latviešu) iedzīvotāju attieksmē pret vecticībniekiem.

---

¹³¹ Arnolds Podmazovs sauc to par pirmo atdzimšanu. Sk. Podmazovs, A. (2001). *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 98. lpp.

¹³² Latgalis. No Rēzeknes apriņķa (Latgale). *Zemkopis*, nr. 4 (21.01.1909). * Šeit un turpmāk citātos tiek izmantoti mūsdienu latviešu valodas rakstības noteikumi.

¹³³ D.B. Ārpus Baltijas. No Rēzeknes. *Sadzīve*, nr. 80 (18.07.1913).

¹³⁴ P.B. "Пленный". *Рижское утро: ежедневная утренняя газета*, nr. 60 (23.10.1915); [bez autora] Внутреннее обозрение. *Рижское обозрение*, nr. 20 (25.01.1917); [bez autora] Государственное совещание в Москве. *Рижское обозрение*, nr. 184 (15.08.1917).

Trešais periods (1918–1940)

Pēc Latvijas Republikas dibināšanas (1918) lielākā latviešu pētnieku daļa koncentrējās uz nacionālās identitātes jautājumiem, bet ar Latvijas vecticības vēstures pētīšanu sāka nodarboties paši vecticībnieki. Pirmie raksti par vecticību Latvijā tika publicēti periodiskajos izdevumos: kalendāros, draudžu periodiskajos izdevumos vai presē¹³⁵. Starpkaru periodā lielāko ieguldījumu vecticības pētniecībā ir devis Ivans Zavoloko (1897–1984), kuru var uzskatīt par vecticības vēstures Latvijā pētniecības pamatlicēju. I. Zavoloko bija ilggadīgs žurnāla “Родная старина” redaktors, “Krievu senatnes cienītāju pulciņa” (*Кружок ревнителей старины*) vadītājs, vecticībnieku reliģijas skolotāju kursu pasniedzējs un vecticībnieku, lielākoties Rīgas draudžu, vēstures pētnieks. Kopš 1920. gadu beigām tiek izdoti vairāki I. Zavoloko pētījumi.¹³⁶ Daļa izdevumu akcentē krievu tautas materiālo kultūru kā neatņemamo Latvijas krievu vecticībnieku sastāvdaļu: “Альбом старинных русских узоров” (1929) un “Древнерусская вышивка” (1939). Liela uzmanība tiek pievērsta sakrālajam mantojumam un reliģiskās izglītības jautājumiem: “Святые отцы о праздновании Пасхи” (1937) un “Духовные стихи старинные” (1933; 1937). I. Zavoloko ir pirmais, kas izstrādāja mācību grāmatu Latvijas vecticībnieku skolēniem “Учебник по Закону Божию” (1936) un “История церкви Христовой” (1937), kas tika izdotas no jauna un mūsdienās tiek izmantotas vecticībnieku apmācībā. Abas minētās grāmatas ir raksturojamas ar īpašu pieeju vēsturisko notikumu izklāstā, kas skaidri demonstrē I. Zavoloko personīgo uztveri un mēģinājumu parādīt, ka vecticības vēsture sākusies nevis 17. gs. vidū, bet

---

¹³⁵ Г. Е. Ф. (1928) *Какая жизнь, такие и догматы!:* нравственное состояние старообрядцев-безпоповцев от половины 17 вѣка до наших дней. Рига; Древлеправославный пѣснословъ: старообрядческий сборникъ богослужебныхъ пѣснопѣній: практическое пособие для любителей духовно-старообрядческаго наоннаго пѣнія (1929) Собраль И.У. Законья. Рига: Изданіе Совѣта Рижской Гребенщиковской старообрядческой общины; *Наставник* (1937) Nr. 1-3. Рига: Совет Рижской Гребенщиковской старообрядческой общины.

¹³⁶ Заволоко,И. (1929) Альбом старинных русских узоров. Рига; Заволоко,И.(1929) О старообрядцах г. Риги: исторический очерк. Рига; Заволоко,И. (1933, 1936) Учебник по Закону Божию. Рига; Заволоко,И. (1935) Святые отцы о праздновании Пасхи. Рига, 1935; Заволоко,И.(1937) История Церкви Христовой. Рига; Заволоко,И. (1933; 1937) Духовные стихи старинные. Вып. 1, вып. 2, Рига; Заволоко,И. (1939) Древнерусская вышивка. Рига.

Kristus laikā¹³⁷. Zīmīgi, ka Baltijas iedzīvotāju kristianizāciju I. Zavoloko saista ar senās pareizticības (vecticības – M. G. piezīme) izplatīšanu, tādā veidā akcentējot latviešu un krievu vecticībnieku tuvību.¹³⁸ 1930. gados tapa I. Zavoloko pētījums par Rīgas vecticībnieku vēsturi “О старообрядцах г. Риги: исторический очерк” (1937), kurā, balstoties uz dažāda veida dokumentiem, ir aprakstīta vecticībnieku draudžu veidošanās Rīgā, sākot no 13. gs. Autors uzskata, ka kopš viduslaikiem pastāvošā krievu tirgotāju apmetne Rīgā, t.s. *Russische Dorf*, atbalstīja ienākošos vecticībniekus, jo t nepieņēma reformēto pareizticību. Šo uzskatu pārņēma Antonina Zavarina (1928-2015) savā pētījumā “Русское население восточной Латвии во второй половине XIX - начале XX века: историко-этнографический очерк” (1986)¹³⁹.

Starpkaru periodā ieguldījumu Latvijas pareizticīgo draudžu vēstures pētniecībā sniedza Polockas garīgā semināra un Jurvjevas (mūsdienās – Tartu) Universitātes absolvents Sergejs Saharovs (1880–1954). Viņš ir pētījis gan draudžu vēsturi un garīdznieku biogrāfijas, gan pareizticīgo dievnamu vēsturi, kas apkopota grāmatā “Православные церкви в Латгалии” (1939)¹⁴⁰. Šis pētījums ir viens no retajiem, kas ir veltīts tieši Latgales teritorijas pareizticīgo kopienai. Darbā ir aprakstīti Latgales pareizticīgo draudžu veidošanas posmi, sākot no to rašanās brīža līdz pat 20. gs. sākumam, papildinot publicētajos avotos pieejamo informāciju par draudžu garīdzniekiem un dievnamu celtniecības vēsturi. Tomēr S. Saharova darbs neietver vietējās pareizticīgo kopienas problēmas attiecībās ar citu konfesiju pārstāvjiem un nesniedz datus par misionāru darbību pašu pareizticīgo draudžu vidū, līdz ar to promocijas darbā šis pētījums ir izmantots tikai kā papildus informācijas avots.

¹³⁷ Šādu skatījumu demonstrē 2015. gadā atvērtais Rīgas Grebenščikova vecticībnieku draudzes muzejs. Sīkāk skat.: Иванов, И. Староверы: помня свои корни, думать о будущем. (Publicēts 26.09.2015) <https://press.lv/post/starovery-pomnya-svoi-korni-dumat-o-bu> (30.03.2021)

¹³⁸ Заволоко, И. (1937) Распространение древлеправославия среди балтийских народов. В книге: *История Церкви Христовой*. Рига. С. 81-83.

¹³⁹ Заварина, А. А. (1986) *Русское население восточной Латвии во второй половине XIX - начале XX века: историко-этнографический очерк*. АН Латв. ССР. Инст. истории. Рига: Зинатне.

¹⁴⁰ Сахаров, С. П. (1939) *Православные церкви в Латгалии*. Рига.

Ārpus Latvijas, Padomju Krievijā, kas pārtapa par Padomju sociālistisko republiku savienību, sākas piespiedu sekularizācija un ateisma ideoloģijas izplatīšana, tālab pievērsšanās tematikai, kas saistīta ar reliģiju, tika asi nosodīta kā komunisma vērtības apdraudoša. Pēc 1905. gada Tolerances edikta pieņemšanas vēl turpinās vecticības pētīšana un akadēmiskā polemika par pareizticības un vecticības attiecībām, piemēram, tiek publicēts pareizticīgo garīdznieku Jevfimija Zubareva rakstu krājums “Современные вопросы в полемике с расколом старообрядчества” (1909), pareizticīgo garīdznieka Aleksandra Jeļčaniova filozofiski teoloģiskais darbs “Православие, старообрядчество, сектантство” (1909), pareizticīgo protoiereja Aleksandra Vedenska pastāvošo likumu apkopojums “Действующие законоположения касательно старообрядцев и сектантов” (1912), kā arī vecticības pētnieka Nikolaja Subotina un Sv. sinodes virsprokurora Konstantina Pobedonosceva sarakstes apkopojums V. Markova redakcijā “К истории раскола старообрядчества второй половины XIX столетия” (1914)¹⁴¹. Minētās grāmatas ir svarīgas, lai izprastu kopējo vēsturisko kontekstu un izsekotu Pareizticīgās baznīcas attieksmes evolūciju attiecībā pret vecticībniekiem. Pēc 1917. gada revolūcijas padomju Krievijas teritorijā reliģiju pētniecību aizstāja ideoloģija, kuras mērķis bija iznīcināt “tautas opiju” un indoktrinēt komunisma vērtības, tāpēc šī perioda publikācijas ir raksturojamas ar īpaši vienvirspu skatījumu uz reliģiju.

---

¹⁴¹ Зубарев, Е. К. (1909) *Современные вопросы в полемике с расколом старообрядчества* (сборник). Кострома; Ельчанинов, А. В. (1909) *Православие, старообрядчество, сектантство* В книге: Ельчанинов, А., Флоренский, П., Эрн, В., Булгаков, С. Н. *История религии. С приложением статьи: О противоречивости современного безрелигиозного мировоззрения*. Москва: Польза.; Введенский, А. П. (1912) *Действующие законоположения касательно старообрядцев и сектантов*. Одесса.; Марков, В. С. (1914) *К истории раскола старообрядчества второй половины XIX столетия*. Издание Императорского Общества Истории и Древностей Российских при Московском Университете. Москва.

Ceturtais periods (1940–1990)

Latvijas vēstures padomju periodu raksturoja negatīva attieksme pret reliģiju, kas tika kritizēta no marksisma-ļeņiniska ideoloģijas pozīcijām. Vienīgā iespēja pētīt reliģiskās kopienas, tai skaitā, vecticībniekus, bija etnogrāfijā un lingvistikā, kā arī senāko dokumentu un grāmatu pētniecības aspektā.

Pēc 17 gadiem izsūtījumā un nometnēs (1940–1958) par inkriminēto pretpadomju darbību Rīgā atgriezās Ivans Zavoloko (1897–1984), kurš turpināja savu pētniecisko darbību. Būdams Ļeņingradas (mūsdienu Sanktpēterburgas) Krievu literatūras institūta ārštata līdzstrādnieks, vienā no ekspedīcijām viņš atrada “Пустозерский сборник” (1670) ar mūka Jepifānija un protopopa Avakuma autogrāfiem un zīmējumiem. Abi mūki ir bespopovcu vecticības novirziena idejiski pamatlicēji, tāpēc I. Zavoloko atradums ir nenovērtējams ieguldījums vecticības kultūras vēstures pētniecībā, kas ir svarīgs bespopovcu vecticības teoloģisko ideju analīzē.

Neskatoties uz atklāti antireliģisko nostāju, padomju periodā tomēr ir tapuši divi nozīmīgi promocijas darbi par Latvijas vecticībniekiem: M. Novgorodova pētījums valodniecībā “Говор русского старожильского населения Дагдского района Латвийской ССР” (1956) un A. Podmazova pētījums vēsturē “Старообрядчество и его эволюция в современных условиях: (на материалах беспоповских общин Латвийской ССР)” (1970).¹⁴² Arnolds Podmazovs (1936–2010) ir uzskatāms par Latvijas vecticības vēstures akadēmiskās pētniecības aizsācēju un vairāku vērtīgu publikāciju autoru.¹⁴³ Viņš izmantojis plašu arhīvu dokumentu klāstu un detalizēti analizējis vecticībnieku kopienas vēsturi Latvijā no 1918. gada līdz 1940. gadam, kā arī padomju periodā. Lai gan Podmazova

---

¹⁴² Новгородов, М. А. (1956) *Говор русского старожильского населения Дагдского района Латвийской ССР*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Министерство высшего образования СССР. Латвийский государственный университет, Рига; Подмазов, А. А. (1970) *Старообрядчество и его эволюция в современных условиях: (на материалах беспоповских общин Латвийской ССР)*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата философских наук. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова. Кафедра истории и теории атеизма. Москва.

¹⁴³ Подмазов, А. (1970). Идеология и деятельность старообрядчества в годы диктатуры националистической буржуазии в Латвии (1920-1940). *Известия Академии Наук Латвийской ССР* #6 (274). Рига: Наука; Подмазов, А. А. (1973) *Церковь без священства*. Рига: Лиесма.

pētījumā ir jūtama padomju ideoloģijas ietekme – vēstures procesu analizēšana marksisma-ļeņinisma gaismā – faktoloģiskais materiāls un novērojumi ir joprojām vērtīgi. Podmazova pēdējais darbs, kas tika izdots pēc viņa nāves latviešu, krievu un angļu valodā, ir veltīts Rīgas vecticībniekiem: “Рижские староверы” (2010)¹⁴⁴. Grāmata piedāvā ieskatu vecticības vēsturē, kultūrā un reliģisko tradīciju īpatnībās, kā arī īsumā izklāsta A. Podmazova “Vecticība Latvijā” atsevišķas nodaļas.

Tikpat vērtīgs ir etnoloģes Antoninas Zavarinas (1928-2015) etnogrāfiskais pētījums “Русское население восточной Латвии во второй половине XIX - начале XX века: историко-этнографический очерк” (1986)¹⁴⁵ un citi viņas darbi¹⁴⁶. Pētniece analizēja Latvijas krievu iedzīvotāju etnoģenēzi un aprakstīja Latgales krievu zemnieku (vecticībnieku) sadzīves īpatnības.¹⁴⁷ Lai gan viņa neskāra vecticībnieku un pareizticīgo – krievu iedzīvotāju – savstarpējo attiecību īpatnības, Zavarinas pētījums ir viens no pirmajiem etnogrāfiska rakstura darbiem, kurā ir pētīta Latvijas vecticībnieku sadzīves kultūra.

Interese par Krievijas pareizticīgās baznīcas un vecticības vēsturi saglabājās Rietumeiropā arī pēc 1940. gada. Šajā periodā ir tapuši vairāki nozīmīgi pētījumi. Baznīcas vēstures profesors Metjū Spinks (Matthew Spinka) (1890–1972) ir veltījis rakstu patriarha Nikona personībai un viņa lomai Pareizticīgās baznīcas pakļaušanā valstij “Patriarch Nikon and the Subjection of the Russian Church to the State” (1941)¹⁴⁸. Autors ir izmantojis plašu Krievijas impērijas un ārzemju pētnieku publikāciju klāstu, lai detalizēti aprakstītu Nikona reformu cēloņus, gaitu un sekas. Spinka akcentē, ka pretēji pareizticīgo aprindās pastāvošajam

---

¹⁴⁴ Подмазов, А. (2010) *Рижские староверы. Рīgas vecticībnieki. The Old Believers of Riga*. Red. N. Pazušina. Рига: Институт философии и социологии Латвийского университета: Старообрядческое общество Латвии.

¹⁴⁵ Заварина, А. А. (1986) *Русское население восточной Латвии во второй половине XIX - начале XX века: историко-этнографический очерк*. АН Латв. ССР. Инст. истории. Рига: Зинатне.

¹⁴⁶ Заварина, А. А. (2019) *Латгальские староверы: историко-этнографические очерки разных лет*. Редактор-составитель Ил. И. Иванов. Старообрядческое общество Латвии. Рига: Рижская Гребенщиковская старообрядческая община.

¹⁴⁷ Līdzīgs darbs ir Т. Макашина пētījums, bet ar etnogrāfisko akcentu: Макашина, Т.С. (1979) *Фольклор и обряды русского населения Латгалии*. Академия наук СССР. Институт этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. Москва: Наука.

¹⁴⁸ Spinka, M. (1941) Patriarch Nikon and the Subjection of the Russian Church to the State. *Church History*, 10(4), 347-366.

stereotipam, Nikona reformu pretinieku kustība, ko vēlāk nosauca par vecticību, sakņojās nevis “māņticībās” un “mīlestībā pret rituāliem”, bet vēlmē saglabāt pareizticības krievu kultūru un nepieļaut grieķu kristīgās kultūras izplatīšanos Krievijas impērijā, tādā veidā apliecinot Maskavas kā Trešās Romas varenību.

Krievijas vēsturnieka un politiskā darbinieka Pāvela Miļukova (Paul Miliukov) (1859–1943) grāmata “*Outlines of Russian Culture: Religion and the Church*” (1942)¹⁴⁹, ko tulkoja angļiski un izdeva ASV, izklāsta autora uzskatus par kristietības attīstību Krievijas impērijā no 10. gs., pievēršot īpašu uzmanību vecticības rašanās un attīstības vēsturei, jo īpaši popovcu (*Priestists*) un bespopovcu (*Priestless*), kā arī citu vecticības atzaru vēsturei vispārīgajā Krievijas pareizticīgās baznīcas vēstures kontekstā, tādā veidā turpinot iesākto tradīciju izdot krievu autoru darbus par Krievijas vēstures un kultūras tematiku.

Roberts P. Keisijs (Robert Pierce Casey) (1897–1959) savā publikācijā “*The Cultural Mission of Russian Orthodoxy*”(1947)¹⁵⁰ pauž ideju par īpašu Pareizticīgās baznīcas lomu krievu tautas vēsturē. Pēc viņa uzskatiem Pareizticīgā baznīca palīdzēja ne tikai saglabāt krievu kultūru, bet arī celt vispārējo izglītības līmeni un veicināt krievu nacionālās idejas sakralizāciju (sanctification of national life), kas kļuva par neatņemamu krievu kultūras sastāvdaļu. Autors neskar Pareizticīgās baznīcas šķelšanās periodu un pēc īsa ieskata Pētera I un Aleksandra I reformās pāriet pie 20. gs. pirmās puses vēstures notikumiem, akcentējot pozitīvo pareizticības šķiršanā no valsts un pareizticības īpašo lomu krievu ticīgo dzīvē.

Donalds Voless (Donald Mackenzie Wallace) (1841–1919), Skotijas rakstnieks un “*The Times*” ārvalstu žurnālists savā grāmatā “*Russia: On the Eve of War and Revolution*” (1961), kuras pirmais izdevums ar nosaukumu “*Russia*”¹⁵¹ nāca klājā 1877. gadā, ir veltījis vairākas nodaļas jautājumiem par

---

¹⁴⁹ Miliukov, P. (1942) *Outlines of Russian Culture, Part 1: Religion and the Church*. Ed. Karpovich M. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

¹⁵⁰ Casey, R. (1947) *The Cultural Mission of Russian Orthodoxy*. *The Harvard Theological Review*, 40(4), 257-275.

¹⁵¹ Grāmatu izdeva vairākās eiropiešu un āziešu valodās; pēc autora nāves tā saglabāja aktualitāti pētnieku aprindās un kļuva par svarīgu 20. gs. pētījumu par pareizticības vēsturi rietumu historiogrāfijā.

attiecībām starp vecticību, pareizticību un valsti.¹⁵² Autors, pretēji Pareizticīgajā baznīcā pastāvošajam viedoklim, akcentē, ka nevis vecticībnieki atdalījās no pareizticības, bet gan pareizticība atdalījās no vecticības, kura ir seno krievu paražu glabātāja. Voless uzsver, ka Pareizticīgā baznīca spēlēja svarīgu lomu krievu nacionālā rakstura veidošanā.

Viljams Blekvels (William Leslie Blackwell) (1929–1999), Krievijas industriālās vēstures pētnieks, savā rakstā “William L. Blackwell” (1965)¹⁵³ ir apskatījis vecticībnieku lomu rūpnieciskās ražošanas attīstībā, nosaucot Maskavu par “old Orthodox and national shrine of Russia”, akcentējot tieši vecticībnieku kopienas lomu, jo kopš 19. gs. sākuma vecticībnieki aktīvi attīstīja tekstila ražošanas uzņēmumus un veicināja Maskavas pārtapšanu par impērijas centru.

Maikls Čerņavskis (Michael Cherniavsky) (1922–1973), vairāku ASV universitāšu profesors, speciālists Krievijas 15. un 16. gs. vēsturē, vecticības vēsturei veltījis darbu “The Old Believers and the New Religion” (1966)¹⁵⁴, kurā ir izsekojis vecticībnieku vēstures pētniecības gaitas Krievijas impērijā un ārpus tās. Autors ir izpētījis vairāku krievu un ārzemju autoru darbus, kā arī arhīvu dokumentus, lai detalizēti skaidrotu vecticības rašanās apstākļus un valsts politikas attieksmi pret šo fenomenu.

Jāsecina, ka ārzemju (rietumu) autori ir vairāk ieinteresēti politikas un ekonomikas vēstures pētniecībā un apskata pareizticīgo un vecticībnieku savstarpējās attiecības no valsts un minoritātes pozīcijām, un viņu pētījumi atšķiras ar plašu historiogrāfisko bāzi un īpatnēju, “rietumniecisku” skatupunktu, analizējot Krievijas impērijā notikušos procesus un izvērtējot to sekas. Promocijas darba ietvaros minētie darbi tikai izmantoti, lai papildinātu priekšstatus par vēsturiskā konteksta un vispārzināmu faktu interpretēšanas variācijām un noteiktu esošo vēstures avotu analīzes īpatnības.

---

¹⁵² Wallace, D. (1961). The Dissenters (P. 407–427); Church and State (P. 428–440). In Black C. (Ed.), *Russia: On the Eve of War and Revolution*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

¹⁵³ Blackwell, W. (1965). The Old Believers and the Rise of Private Industrial Enterprise in Early Nineteenth-Century Moscow. *Slavic Review*, 24(3), 407–424.

¹⁵⁴ Cherniavsky, M. (1966). The Old Believers and the New Religion. *Slavic Review*, 25(1), 1–39.

Piektais periods (1990–2021)

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas paplašinājās pētījumu loks par reliģiskām grupām, tādējādi pieauga interese par Latvijas pareizticības un vecticības vēsturi ne tikai Latvijas, bet arī Baltijas, Eiropas un pasaules kontekstā. Reliģiju pētniecība kļuva par specifisku starpdisciplināru jomu, kas mudināja Latvijas pētniekus gan dibināt savas pētnieku biedrības, piemēram, *Latvijas Reliģiju pētniecības biedrība* (dib. 2009), Latvijas vecticībnieku biedrība (dib. 1994), gan sadarboties ar Eiropas un pasaules reliģiju pētniecības asociācijām, piemēram, *International Association for the History of Religions* (dib. 1949), *International Study of Religion in Eastern and Central Europe Association* (dib. 1991), *European Association for the Study of Religions* (dib. 2000).

Latvijas Universitātes profesors Aleksandrs Gavriļins (1953-2019) deva ievērojamu ieguldījumu Latvijas un Baltijas pareizticības vēstures pētniecībā, izstrādājot pētījumus par pareizticīgo draudzēm un tās garīdzniekiem, kā arī aizsākot vairākus pētījumus par pareizticīgajiem Lietuvā un Igaunijā. Viņa izdoto un rediģēto publikāciju vidū var izdalīt: «Очерки истории Рижской епархии. 19 век» (1999); «Люцинское (Лудзенское) благочиние во второй половине XIX – конце 30-х годов XX века» (2013); «Православие в Латвии: исторические очерки: сборник статей. Т. 1-9» (1993, 1997, 2001, 2004, 2006, 2007, 2008, 2010, 2011); «Православие в Балтии: научно-аналитический журнал. №1-8. (2013-2019)».¹⁵⁵ Gavriļina pētījumi ir veltīti lielākoties Rīgas un tās apkārtnes pareizticīgo draudžu vēsturei, un tikai viens darbs ir veltīts Latgales – Ludzas – pareizticīgo draudzei, tomēr minētās publikācijas izmantojamas potenciālajos pētījumos, paplašinot promocijas darba pētniecības objekta ģeogrāfiskās robežas un iekļaujot ne tikai Vitebskas, bet arī Baltijas guberņās dzīvojošo pareizticīgo un vecticībnieku draudzes.

---

¹⁵⁵ Гаврилин, А. В. (1999) *Очерки истории Рижской епархии. 19 век*. Рига: Филокалия; Гаврилин, А. В. (2013) *Люцинское (Лудзенское) благочиние во второй половине XIX-конце 30-х годов XX века*. Рига: Филокалия; *Православие в Латвии: исторические очерки: сборник статей*. Т. 1-9. (1993, 1997, 2001, 2004, 2006, 2007, 2008, 2010, 2011) Ред. Гаврилин А. В. Рига: Балто-славянское общество культурного развития и сотрудничества; *Православие в Балтии: научно-аналитический журнал*. №1-8. (2013-2019) Гл. ред. Гаврилин А. В. Рига: Latvijas Universitātes aģentūra "LU Filozofijas un socioloģijas institūts".

Pēc 2015. gada pieauga Latvijas Pareizticīgās baznīcas un tās eparhiju izdevumu skaits, kas apkopo ziņas par ievērojamām Latvijas pareizticības personām un draudzēm, kā arī publicē uzziņu rokasgrāmatas: «Православие в Латгалии: от викариатства к епархии» (2016); «Православные храмы и приходы на территории Латвии в XIII-XXI веках» (2017); «Подвижники веры и благочестия Даугавпилско-Резекненской епархии ЛПЦ» (2017); «Православные архиереи, священники, диаконы, псаломщики, учителя и регенты, служившие на территории Латвии с 1710 по 2019 годы: биографический справочник» (2019).¹⁵⁶ Lai gan šie izdevumi nav zinātniski, tie sniedz vispārīgas ziņas par Latvijas Pareizticīgās baznīcas aktivitātēm un var tikt izmantoti pētījumiem par Latvijas pareizticīgo draudžu priekšstatiem par savu vēsturi.

Latviešu valodā izdots Arnolda Podmazova darbs “Vecticība Latvijā” Artas Jānes tulkojumā¹⁵⁷ ir visaptverošais pētījums, kas sīki raksturo vecticībnieku kopienas aktivitātes un Rīgas vecticībnieku draudzes. Podmazova pētījuma pieejamība latviešu valodā noteikti deva savu ieguldījumu Latvijas krievu minoritātes jautājumu pētniecībā, un izmantojams ne tikai kā pamatliteratūra Latvijas vecticībnieku vēsturē, bet arī kā paraugs ar vecticībnieku kultūru (relīģiju) saistītu terminu tulkošanai.

Sociāli lingvistiskajā aspektā nozīmīgi ir Daugavpils Universitātes pētnieču Jeļenas Koroļovas (1951–2021), Oksanas Kovzeles, Natālijas Ivanovas un Ilzes Kačānes vecticībnieku valodas un kultūras pētījumi.¹⁵⁸ J. Koroļovas

---

¹⁵⁶ *Православие в Латгалии: от викариатства к епархии* (2016) Рига: Синод Латвийской Православной Церкви; Щеников, Е. (2017) *Православные храмы и приходы на территории Латвии в XIII-XXI веках*. Рига; *Подвижники веры и благочестия Даугавпилско-Резекненской епархии ЛПЦ*. (2017) Даугавпилс: Отдел Религиозного Образования и Катехизации Даугавпилско-Резекненской епархии; Щеникова, О. (2019) *Православные архиереи, священники, диаконы, псаломщики, учителя и регенты, служившие на территории Латвии с 1710 по 2019 годы: биографический справочник*. Рига.

¹⁵⁷ Podmazovs, A. (2001). *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹⁵⁸ Иванова, Н. В. (2012) Староверы о себе (социолингвистический аспект). *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика*. № 36 96-104; Иванова, Н. В. (2014) Запреты и предписания староверов Латгалии. *Научный диалог*. № 4 (28), 74-87; Korolova, J., Kovzele, O. (2018) Dual Constractions of Concrete Nouns as a Projection of Latgalian Old Believers Language Reflections. *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018. Conference proceedings*. P. 187-194; Korolova, J., Kovzele, O. (2019) Linguistic peculiarities of invectives in dialect society (Latgalian Old Believers). *6th SWS International Scientific Conference on Arts and Humanities*

«Диалектный словарь староверов Латгалии» (2017, 2020)¹⁵⁹ ir vislielākās Eiropas vecticībnieku pomoriešu kopienas leksikas analītisks apkopojums, kas izmantojams ne tikai valodas, bet arī vecticībnieku kopienas tradīciju un to transformāciju 20. gs. pētījumiem.¹⁶⁰

Latvijas vecticībnieku biedrība (Старообрядческое общество Латвии) sadarbībā ar *Zavoloko biedrību* (Староверческое общество им. Заволоко) organizē starptautiskas zinātniski pētnieciskās konferences «Международные Заволокинские чтения» un publicē to dalībnieku referātus konferenču rakstu krājumos.¹⁶¹ Šo publikāciju autori ir dažādu zinātņu nozaru pārstāvji, kuri pēta vecticības vēsturi, kultūras mantojumu, sadzīvi, valodu, reliģiskās tradīcijas u.c. tēmas, kas saistītas ar Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, Polijas, Krievijas un Baltkrievijas vecticībnieku kopienām. Atsevišķas publikācijas, gan krievu, gan latviešu valodā, ir veltītas Ivana Zavoloko piemiņai un Latvijas vecticībnieku kopienas vēsturei: «Памяти Заволоко Ивана Никифоровича: сборник статей и материалов, посвященных 100-летию И. Н. Заволоко» (1999); «Latvijas vecticībnieki: identitātes saglabāšanas vēsturiskā pieredze: rakstu krājums» (2014).¹⁶² Tomēr Latvijā joprojām ir ļoti maz akadēmiski sagatavotu Latvijas vecticības vēstures pētnieku. Līdzīgi kā 1920. un 1930. gados, aktīvākie vecticībnieku draudžu locekļi un garīgie vadītāji paši publicē savas pārdomas par vecticības vēsturi, kultūru un reliģiskajām tradīcijām: Vl. Nikonovs «Староверие Латгалии: очерки по истории староверческих обществ

2019. P. 705-712; Korolova, J., Kacane, I., Kovzele O. (2020) Ethno-religious minority in the borderland: the case of Latgalian Old Believers (Latvia). *TRAMES*, 2020, 24 (74/69), 4, 519-531.

¹⁵⁹ Королёва, Е. Е. (2017, 2020) *Диалектный словарь староверов Латгалии*. Ч.1, ч. 2. Рига: Институт Староверия Латвии.

¹⁶⁰ 2021. gadā Daugavpils Universitātes projekta No 14-95/2021/19 "Festivity Culture in the Colonial and Postcolonial Latvia: Celebration and Transformation" ietvaros tapuši divi pētījumi, kas daļēji balstās J. Koroļovas dialektiskās vārdnīcās materiālos: "Latgalian Old Believers' Funeral Ceremonies in Soviet Latvia: the Intersection of Religious and Secular Practices" un "Transformations of Old Believers' Wedding Rites in Latvia: Latgale case" (J. Koroļova, O. Kovzele, I. Kačāne, M. Grizāne).

¹⁶¹ *Международные Заволокинские чтения: Сборник 1* (2006) Рига: Староверческое общество им. И.Н. Заволоко, Baltijas Starptautiskā akadēmija, Институт староверия Латвии, Елра 2; *Международные Заволокинские чтения. Сборник 4.* (2016) Ред Маркина Ирина. Рига: Институт Староверия Латвии, Балтийская Международная академия.

¹⁶² *Памяти Заволоко, Ивана Никифоровича: сборник статей и материалов, посвященных 100-летию И. Н. Заволоко*, (1999) сост. Иванов, И., о. Миролюбов, И. Рига: Рижская Гребенщиковская старообрядческая община; *Latvijas vecticībnieki: identitātes saglabāšanas vēsturiskā pieredze: rakstu krājums* (2014) Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

Режицкого и Люцинского уездов (2-я половина XVII - 1-я половина XX вв.)» (2008); Z. Zimova “Vecticībnieki Jēkabpilī: cilvēki, gadi, notikumi: XIX-XXI gadsimts” (2016); “Vecticībnieku kultūrvēsturiskais mantojums Latgalē” (2006); «Староверские храмы и общины Даугавпилсского края» (2010); I. Kirņičanska «Редкий документ 1834 года: свидетельство о браке староверов» (2019).¹⁶³

Mūsdienās viena no vecticībnieku vēstures un tradīciju pētniecēm Latvijā ir Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētniece Nadežda Pazuhina. Viņas pētījumi ir publicēti ārzemju akadēmiskajos izdevumos¹⁶⁴ un aptver ne tikai Latvijas vecticībnieku kultūras studijas un identitātes problēmas, bet arī kopienas reprezentāciju filozofu darbos: „Kulturpraktiken der russisch-orthodoxen Altgläubigen Lettlands. Erfahrungen von Stabilität und Wandel in priesterlosen Gemeinschaften (1920-1939 und 1991-2006)“ (2009); “The “Native-History” (Rodnaya Starina) Through the Glimpse of Latvian Old Believers: Problems of Cultural Identity in Poly-cultural Milieu” (2011); «Народная религиозность как встреча с подлинным: «Народное православие» и «раскол» в работах П. Флоренского и В. Розанова» (2010); “Citādība kā identitāte: Latvijas vecticībnieku kultūrsociālās prakses” (2010). Pazuhina apskata lielākoties 20. un 21. gs. Latvijas vecticībnieku kopienas

---

¹⁶³ Никонов, Вл. (2008) *Староверие Латгалии: очерки по истории староверческих обществ Режицкого и Люцинского уездов (2-я половина XVII - 1-я половина XX вв.)* Резекне: Резекненская кладбищенская старообрядческая община; Zimova, Z. (2016) *Vecticībnieki Jēkabpilī: cilvēki, gadi, notikumi: XIX-XXI gadsimts*. Jēkabpils pilsētas pašvaldība; *Vecticībnieku kultūrvēsturiskais mantojums Latgalē* (2006) Jēkabpils: Jēkabpils Vēstures muzejs; *Староверские храмы и общины Даугавпилсского края* (2010) сост. Иванов И. Даугавпилс: ЦС ДПЦЛ; Кирничанская, И.С. (2019) Редкий документ 1834 года: свидетельство о браке староверов. *Актуальные проблемы источниковедения. материалы V Международной научно-практической конференции к 110-летию Витебской ученой архивной комиссии*. Витебский государственный университет им. П.М. Машерова. С. 219-222.

¹⁶⁴ Pazuhina, N. (2009) *Kulturpraktiken der russisch-orthodoxen Altgläubigen Lettlands. Erfahrungen von Stabilität und Wandel in priesterlosen Gemeinschaften (1920-1939 und 1991-2006)*. Saarbrücken: Südwestdeutscher Verlag für Hochschulschriften; Pazuhina, N. (2011) The “Native-History” (Rodnaya Starina) Through the Glimpse of Latvian Old Believers: Problems of Cultural Identity in Poly-cultural Milieu. In *National Minorities, Identity, Education*. Praha: Institute of Contemporary History of the Academy of Sciences of the Czech Republic, P. 77–89; Пазухина, Н. (2010) Народная религиозность как встреча с подлинным: «Народное православие» и «раскол» в работах П. Флоренского и В. Розанова. В книге: *Онтология встречи. Сборник статей*. Рига. С.160-178; Pazuhina, N. (2010) *Citādība kā identitāte: Latvijas vecticībnieku kultūrsociālās prakses*. Grām.: *Sabiedrība un kultūra: XII*. Liepāja: LiePA, lpp. 65.-72.

vēsturi, akcentējot uzmanību uz tās kultūras un identitātes attīstības īpatnībām un to atspoguļojumu filozofu un rakstnieku darbos.

N. Pazuhinas pētījumus papildina Daugavpils Universitātes Mākslu katedras docentes, Dr. art. Zeltītes Barševskas promocijas darbs “Etnicitātes reprezentācijas tradicionālajā mākslā. Latgaliešu un Latgales vecticībnieku 20. gs. rotāto dvieļu piemērs” (2017)¹⁶⁵ un Tukuma Mākslas muzeja vadītājas Ineses Klestrovas promocijas darbs “Latvijas vecticībnieku manuskriptu grafiskā apdare” (2015)¹⁶⁶. Abi pētījumi veltīti vecticībnieku materiālās kultūras iezīmēm, kas Latvijas teritorijā ir maz pētīti, lai gan periodiski tiek rīkotas muzeju izstādes, kurās var aplūkot gan vecticībnieku mājas un saimnieciskās būves, gan ikdienas sadzīvē lietotās mantas, gan reliģiskā kulta priekšmetus.¹⁶⁷

Mūsdienās norisinās cieša sadarbība starp Lietuvas, Latvijas, Igaunijas un Polijas vecticības un pareizticības pētniekiem, kuri izdod vēstures un biogrāfiju vārdnīcas¹⁶⁸, vēsturiskus apcerējumus¹⁶⁹, ievērojamo vecticībnieku biogrāfijas¹⁷⁰ un lauka pētījumu rezultātus¹⁷¹.

Jaunākais pētījums ar starptautisku rezonansi ir tapis Daugavpils Universitātes Humanitāro un sociālo zinātņu institūtā, kura pētnieki piedalās programmas “Apvārsnis 2020” projektā “Cultural Heritage and Identities of Europe’s Future” (2018-2021). Daugavpils vecticībnieku jauniešu kopienā veiktā lauka pētījuma

---

¹⁶⁵ Barševska, Z. (2017) *Etnicitātes reprezentācijas tradicionālajā mākslā. Latgaliešu un Latgales vecticībnieku 20. gs. rotāto dvieļu piemērs*. Promocijas darba kopsavilkums doktora grāda iegūšanai mākslas nozarē (kultūras teorijas apakšnozarē). Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija.

¹⁶⁶ Klestrova, I. (2015) *Latvijas vecticībnieku manuskriptu grafiskā apdare*. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: Latvijas Mākslas akadēmija.

¹⁶⁷ Piemēram, Naujenes Novadpētniecības muzeja izstāžu komplekss “Slutišķu vecticībnieku sāzdža”; Krievu zemnieka (vecticībnieku) sēta Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā; Latgales kultūrvēstures muzeja izstāde „Vecticība fotogrāfijās” ar dažādiem etnogrāfiskajiem priekšmetiem.

¹⁶⁸ Барановский, В. С., Потащенко, Г. (2005) *Староверие Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aidai; *Культура староверов стран Балтии и Польши: исследования и альбом* (2009) Ред. Потащенко et al. Вильнюсский университет, Русский культурный центр. Вильнюс: Kronta.

¹⁶⁹ *Православие в Прибалтике: религия, политика, образование 1840-е – 1930-е гг.* (2018) Под ред. И. Пярт. Тарту: Изд-во Тартусского университета.

¹⁷⁰ Паавер, М.-Л., Потащенко, Г. (2016) *Иконописец в XX веке: жизнь и творчество Ивана Ипатьевича Михайлова*. Вильнюс.

¹⁷¹ Морозова, Н., Новиков, Ю. (2007) *Чудное Причудье. Фольклор староверов Эстонии*. Тарту: Общество культуры и развития староверов Эстонии, Издательство HUMA.

rezultāti ir apkopoti projekta ziņojumā¹⁷² un zinātniskās publikācijās ārvalstu akadēmiskajos izdevumos.¹⁷³ Lai arī šis projekts nav veltīts vecticībnieku vēstures izpētei, lauka pētījumā iegūtie dati par Latvijas etniskās un reliģiskās minoritātes attieksmi pret savu kultūras un reliģijas mantojumu, par jaunākās paaudzes vecticībnieku identitātes jautājumiem un kopienas aktivitātēm ir vēl viens nozīmīgs solis Latvijas vecticībnieku kopienas izpētē.

Lietuvas vecticībnieku kopienas pētniecībā aktīvi iesaistās Viļņas Universitātes pētnieki Grigorijs Potašenko un Nadežda Morozova, kuri sastādīja zinātniski pētnieciskus krājumus par Lietuvas vecticībnieku vēsturi, sadzīves kultūru, reliģisko kultūru un valodu: «Староверие в Литве: вторая половина XVII - начало XIX вв.: исследования, документы и материалы» (2006); «Староверы Литвы: история, культура, искусство» (2011); «Фольклор старообрядцев Литвы. Т. 1. Сказки, пословицы, загадки» (2007); N. Morozova “Lietuvos sentikių raštijos paminklai: XVIII-XIX a. pirmosios pusės bažnyčios susirinkimų nutarimai, raštai ir laiskai” (2016).¹⁷⁴

Igaunijā ar pareizticības un vecticības vēsturi nodarbojas Irina Perta, Pavels Varuņins, Tatjana Šora, Oksana Palikova u.c. Tartu Universitātes pētniece Irina Perta ir pētījusi Igaunijas pareizticīgo un vecticībnieku kopienas Krievijas impērijas pastāvēšanas laikā un padomju periodā, pievēršoties reliģiskās izglītības un identitātes jautājumiem: “Spiritual Elders” (2010); “Memory of Socialism and the Russian Orthodox Believers in Estonia” (2016); “Orthodox Education in the Baltic Provinces of Imperial Russia and independent Estonia from 1840s till 1941” (2014).¹⁷⁵ Igaunijas vecticībnieku kopienas priekšsēdētājs Pavels Varuņins

---

¹⁷² Badins, Z., Romanovska, A., Stasulane, A. (2020) *Engagement with young people's cultural practices. Case Study Report: Old Believers*. <http://chiefprojecteu.com/deliverables/par-ethnography-case-studies-reports/>

¹⁷³ Stasulane, A. (2021). Identity Multiplicity in an Ethnic and Religious Minority in Latvia: Old Believer Youth. *Frontiers in Sociology*, 6: 1-14.

¹⁷⁴ Потащенко, Г. (2006) *Староверие в Литве: вторая половина XVII - начало XIX вв.: исследования, документы и материалы*. Вильнюс; *Староверы Литвы: история, культура, искусство* (2011) сост. Морозова, Н., Потащенко, Г. Вильнюс: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras; *Фольклор старообрядцев Литвы*. Т. 1. Сказки, пословицы, загадки (2007) Сост. Новиков, Ю. Вильнюс; Morozova, N. (2016) *Lietuvos sentikių raštijos paminklai: XVIII-XIX a. pirmosios pusės bažnyčios susirinkimų nutarimai, raštai ir laiskai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

¹⁷⁵ Pärt, I. (2010) *Spiritual Elders*. DeKalb: Northern Illinois University Press; Paert, I. (2016) Memory of Socialism and the Russian Orthodox Believers in Estonia. *Journal of Baltic Studies*, 47(4), 497-512; Paert, I., &

sadarbībā ar profesionāliem pētniekiem ir izdevis apcerējumus par Igaunijas vecticībnieku amatniecību, valodu un grāmatu ražošanas tradīcijām: «Словарь говора староверов Эстонии» (2008); «Книжность староверов Эстонии» (2009); «Родное слово детей староверов Эстонии» (2010); «Ремесла и промыслы староверов Эстонии» (2019).¹⁷⁶ Igaunijas Nacionālā vēstures arhīva pētniece Tatjana Šora vairākus gadu garumā pēta arhīva fondos esošos dokumentus par Baltijas vecticībniekiem un publicē savus atradumus gan Latvijas, gan ārzemju izdevumos.¹⁷⁷

Līdzīgi Latvijas vecticībnieku kopienai, Igaunijas vecticībnieki izdevuši rakstu krājumus «Очерки по истории и культуре староверов Эстонии» (2007; 2008)¹⁷⁸, kas veltīti Igaunijas vecticībnieku draudžu vēsturei un kultūrai. Jāatzīmē, ka tieši Igaunijas vecticībnieku kopiena ir vislabāk apzināta gan no vēstures, gan no kultūras mantojuma viedokļa, kas skaidrojams ar samērā nelielo vecticībnieku skaitu (ap 15 tūkstošiem¹⁷⁹) un pašu Igaunijas vecticībnieku veiksmīgu sadarbību ar valsts fondiem, Igaunijas un ārzemju pētniekiem.

Rietumu zinātniskajos izdevumos publicētie pētījumi (grāmatas un atsevišķi raksti) par vecticību balstās lielākoties Krievijas un tai tuvāko teritoriju materiālos, analizējot atsevišķu teritoriju vecticībnieku kopienās veikto lauka pētījumu datus vai arhīvu dokumentus. Lielāko interesi izsauc agrās šķelšanās kustības vēsture vai vecticības attīstība pēc 1905. gada revolūcijas, kad bija vērojama vecticībnieku masveida izceļošana no Krievijas impērijas teritorijas uz Ziemeļameriku un Dienvidamerikas teritorijām.

Schvak, T. (2014). Orthodox Education in the Baltic Provinces of Imperial Russia and Independent Estonia from 1840s till 1941. *Quaestio Rossica*, 2(3), 142-158.

¹⁷⁶ Варунин, П. и др. (2019). *Ремесла и промыслы староверов Эстонии*. Тарту: Общество культуры и развития староверов Эстонии; Варунин, П. и др. (2010). *Родное слово детей староверов Эстонии*. Тарту: Общество культуры и развития староверов Эстонии; Варунин, П., Морозова Н. и др. (2009). *Книжность староверов Эстонии*. Тарту: Нита; Паликова, О., Ровнова, О., Варунин, П. (2008). *Словарь говора староверов Эстонии*. Тарту: Общество культуры и развития староверов Эстонии.

¹⁷⁷ Шор, Т. (2002) Газета Petserlane-Печерянин как первый опыт интеграционного издания в Эстонии. В книге: *Балтийский архив: русская культура в Прибалтике*. Т. 7. Вильнюс, С. 8-26; Шор, Т. (2005) Основные проблемы старообрядческих съездов в Эстонии (2005) В книге: *Староверие Латвии - Vecticība Latvija - Old Believers in Latvia*. Отв. ред и сост. Илларион Иванов. Рига. С. 412- 420.

¹⁷⁸ *Очерки по истории и культуре староверов Эстонии*. ч. 1 (2007), ч. 2 (2008). *Humaniora: lingua russica*. Тарту: Издательство Тартуского университета.

¹⁷⁹ Пономарёва, Г., Шор, Т. *Русские староверы в Эстонии*. <http://www.starover.ee/ru/> (5.05.2021)

Kalifornijas Universitātes (University of California) profesors Roberts Kramijs (Robert Crummey) rakstā “Old Belief as Popular Religion: New Approaches” (1993)¹⁸⁰ novērojis augošo interesi pret vēsturisko etnogrāfiju, kas, viņaprāt, rosināja dažādu disciplīnu pētnieku pievēršanos vecticības vēstures un kultūras apzināšanai kā daļai no krievu tautas dievbijības (*Russian popular Christianity*) izpētes. Kramijs apskata mūsdienu vecticības pētnieku darbus un secina, ka vecticību nedrīkst pētīt kā vienoto kultūras fenomenu, bet gan kā savstarpēji saistītu kultūru daudzumu (*multitude of interconnecting cultures*), kas sākotnēji attīstījās kā tekstuālā kopiena (*textual community*), kas mūsdienās prasa sevišķi rūpīgu izpēti.

ASV Apalaču valsts universitātes (Appalachian State University) pētnieks Georgs Mičels (Georg Michels) savās publikācijās “The Violent Old Belief: an Examination of Religious Dissent on the Karelian Frontier” (1992) un “The Solovki Uprising: Religion in Northern Russia” (1992)¹⁸¹ pierāda, ka pastāvošais viedoklis par vecticībniekiem kā mocekļiem un cietējiem šķelšanās kustības sākumā nav patiess, jo, strādājot ar maz pazīstamajiem arhīvu dokumentiem par Karēlijas un Solovku salu teritoriju – baznīcas un valsts izmeklētāju atskaitēm, ir redzams, ka 17. gs. otrajā pusē vietējie vecticībnieku vadītāji organizēja vardarbīgas akcijas pret pareizticīgo baznīcām, klosteriem un valsts iestādēm. Mičels norāda, ka atšķirībā no pastāvošā uzskata, ka vecticībnieki devās labprātīgā nāvē Antikrista laiku iestāšanās dēļ un tādā veidā demonstrēja "mania religiosa", visbiežāk šie masveida pašnāvības (pašsadedzināšanās) gadījumi tika organizēti tā, lai paši organizatori varētu izglābties.¹⁸² Tas izklaidē iesakņojušos “mītu” par vecticībnieku nevēlēšanos dzīvot “ne-garīgajā” (*бездуховный*) pasaulē un gatavību smagi grēkot, izdarot pašnāvību. Pētījumā “The First Old Believers in Ukraine: Observations about Their Social Profile and Behavior”

---

¹⁸⁰ Crummey, R. (1993) Old Belief as Popular Religion: New Approaches. *Slavic Review*, 52(4), 700-712.

¹⁸¹ Michels, G. (1992) The Violent Old Belief: an Examination of Religious Dissent on the Karelian Frontier. *Russian History*, 19(1/4), 203-229; Michels G. (1992) The Solovki Uprising: Religion in Northern Russia. *The Russia Review* 51, no 1 (Jan. 1992), 1-15.

¹⁸² Michels, G. (1992) The Violent Old Belief: an Examination of Religious Dissent on the Karelian Frontier. *Russian History*, 19(1/4), 204.

(1992)¹⁸³ Mičels atkal pievēršas 17. gs. notikumiem un izvērtē pirmo vecticībnieku ieceļotāju apmešanās iemeslus Ukrainas teritorijā, akcentējot, ka pirmie vecticības garīgie līderi izmantoja tieši Ukrainā saglabātos reliģiskos tekstus, kas vēlāk tika kopēti un izplatīti vecticībnieku vidū. Vairums Mičela pētījumu ir veltīti šķelšanās kustības sākuma periodam un ir izmantojami vispārīgam vēstures konteksta raksturojamam.

Agrās vecticības vēstures tēmu attīstīja Pensilvanijas valsts universitātes (Penn State University) profesors Rojs R. Robsons (Roy R. Robson) grāmatā “Solovki: The Story of Russia Told Through Its Most Remarkable Islands” (2004)¹⁸⁴ mēģināja aprakstīt Solovku salu vecticībnieku kopienas cīņas pret cara varu gaitu, skatot tās fenomenu vispārējās Krievijas vēstures kontekstā. Jāatzīmē, ka Robsons ir Latgales vecticībnieku pēctecis, praktizējošs vecticībnieks, kurš pēta ne tikai vecticības vēsturi, bet arī reliģiskās dzīves iezīmes. Publikācijās “Liturgy and Community among Old Believers” (1993)¹⁸⁵ un “Not Something Ordinary, but a Great Mystery: Old Believer Ritual in the Late Imperial Period” (2014)¹⁸⁶ Robsons apskata vecticībnieku liturģiskos tekstus, pievērš uzmanību bespopovcu vecticībnieku rituālu attīstībai un skaidro to nozīmi tieši no vecticības sekotāju viedokļa. Publikācijā “Of Duma or Antichrist: Old Believers and Russian Politics, 1905–1914” (2015)¹⁸⁷ Robsons ir pievērsies vecticības lomai politiskajā vēsturē un ir analizējis šīs kopienas nozīmi ne tikai tradicionālās krievu pareizticīgās reliģiozitātes saglabāšanā, bet arī ar politikas virzībā.

Kembridžas Universitātes (Cambridge University) antropoloģe Karolīna Hamfreja (Caroline Humphrey) publikācijā “Schism, Event, and Revolution: The

---

¹⁸³ Michels, G. (1992) The First Old Believers in Ukraine: Observations about Their Social Profile and Behavior. *Harvard Ukrainian Studies*, 16(3/4), 289-313.

¹⁸⁴ Robson, R. (2004). Solovki: The Story of Russia Told Through Its Most Remarkable Islands. New Haven; London: Yale University Press.

¹⁸⁵ Robson, R. (1993) Liturgy and Community among Old Believers, 1905-1917. *Slavic Review*, 52(4), 713-724.

¹⁸⁶ Robson, R. (2014) Not Something Ordinary, but a Great Mystery: Old Believer Ritual in the Late Imperial Period. In Coleman H. (Ed.), *Orthodox Christianity in Imperial Russia: A Source Book on Lived Religion*. Indiana University Press. P. 185-191.

¹⁸⁷ Robson, R. (2015) Of Duma or Antichrist: Old Believers and Russian Politics, 1905–1914. In Hildermeier M. & Wirschafter E. (Eds.) *Church and Society in Modern Russia: Essays in Honor of Gregory L. Freeze* Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. P. 173-184.

Old Believers of Trans-Baikalia” (2014)¹⁸⁸, balstoties uz Krievijas pētnieku publikācijām par 20. gs. un mūsdienu Baikāla reģiona vecticībnieku kopienu, raksturo vecticības filozofiskos pamatus un izvirza teoriju, ka vecticībnieki, kuri centās saglabāt senāko un tāpēc “īstāko” pieeju reliģiskajiem kanoniem pēc savas būtības bija revolucionāri, kuri, upurējot sevi, izstrādāja jaunu reliģisko filozofiju, kam bija svarīga loma 1905. gada revolūcijas notikumos. Hamfrejas redakcijā izdotajā grāmatā “Trust and Mistrust in the Economies of the China-Russia Borderlands” ir iekļauts Dominika Martina (Dominic Martin) pētījums “Différences of Doverie: (Mis)trust and the Old Faith in the Russian Far East” (2018)¹⁸⁹. Apvienojot lingvistisko un etnogrāfisko pieeju, Martins pētīja pēcpadomju Krievijas Tālo Austrumu vecticībnieku (ne)uzticēšanos – *(mis)trust* – fenomenu, akcentējot uzticēšanās un neuzticēšanās ietekmi uz vietējo vecticībnieku draudžu saimniekošanas un savstarpējo attiecību attīstību.

Haiko Šmits (Heiko Schmidt) grāmatā “Glaubenstoleranz und Schisma im Russländischen Imperium: die staatliche Politik gegenüber den Altgläubigen in Livland, 1850-1906” (2015)¹⁹⁰, pamatojoties uz Latvijas, Igaunijas un Krievijas arhīvu dokumentiem, aprakstīja attiecības starp Krievijas impērijas valsti, Pareizticīgo baznīcu un vecticībniekiem 19. gs. otrajā pusē Rīgas un Peipusa ezera reģionā. Tomēr Šmits ir vairāk tendēts aprakstīt vispārējo vēsturisko kontekstu un līdz šim labi izpētītos faktus, lai gan ir mēģinājis formulēt vecticības reģionālās attīstības iezīmes.

Ņujorkas Utikas koledžas (Utica College) asociētais profesors Pēteris Desimonē (Peter De Simone De Simone) grāmatā “The Old Believers in Imperial Russia: Oppression, Opportunism and Religious Identity in Tsarist Moscow” (2018)¹⁹¹ parāda vecticībniekus kā ļoti daudzveidīgu un veiksmīgi adaptējošos

---

¹⁸⁸ Humphrey, C. (2014) Schism, Event, and Revolution: The Old Believers of Trans-Baikalia. *Current Anthropology*, 55(S10), 216-S225.

¹⁸⁹ Martin, D. (2018) Différences of Doverie: (Mis)trust and the Old Faith in the Russian Far East. In Humphrey C. (Ed.), *Trust and Mistrust in the Economies of the China-Russia Borderlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press. P. 143-178.

¹⁹⁰ Schmidt, H. (2015) *Glaubenstoleranz und Schisma im Russländischen Imperium: die staatliche Politik gegenüber den Altgläubigen in Livland, 1850-1906*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

¹⁹¹ De Simone, Peter T. (2018) *The Old Believers in Imperial Russia: Oppression, Opportunism and Religious Identity in Tsarist Moscow*. New York: I. B. Tauris.

grupu, kas aktīvi apstrīdēja Maskavas garīgo un ideoloģisko lomu Krievijas impērijas reliģisko priekšstatu attīstībā. Autors aptver periodu no 18. līdz 20. gs. sākumam un koncentrējās uz vecticībnieku Rogožas kapu (*Рогожское кладбище*) kopienas vēsturi, tās lomu valsts sociālajā un ekonomiskajā vēsturē.

Morina Perī (Maureen Perrie), Birmingemas universitātes (University of Birmingham) asociētā profesore, Krievijas vēstures speciāliste, ir publicējusi rakstu "The Old Believers and Praying for the Tsar in Seventeenth-Century Russia" (2016)¹⁹², kurā apskata vecticībnieku pretošanos cara režīmam, akcentējot atteikšanos lūgties par caru, kas bija obligāti visā Krievijas teritorijā. Perī norāda, ka nelūgšanās par caru šķelšanās kustības sākumā 17. gs. vidū bija mēģinājums izteikt savu nepatiku pret cara politiku, taču cara identificēšana ar Antikristu, pēc autores domām, sākās tikai 18. gs. beigās. Rakstā "In Search of an Apostolic Succession: Russian Old Believers and the Legend of Belovod'e" (2020)¹⁹³ Perī pievēršas vecticībnieku leģendai par Belovodje (*Беловодье*), un, balstoties uz arhīva dokumentiem, autore izskata leģendas attīstību 19. gs. gaitā. Autore nonāk pie secinājuma, ka visdrīzāk tā ir bijusi reliģiskā utopija (*religious utopia*) par kādu vietu, kurā Baznīca bija saglabājusi garīdznieku pēctecību no svēto apustuļu laikiem un "īsto" reliģisko tradīciju.

Grāmatā "Merchant Moscow: Images of Russia's Vanished Bourgeoisie" iekļautā Galinas Uljanovas (Galina Ulianova) nodaļa "Old Believers and New Entrepreneurs: Religious Belief and Ritual in Merchant Moscow" (1998)¹⁹⁴ atklāj Maskavas vecticībnieku uzņēmēju darbības iezīmes un reliģisko tradīciju saglabāšanu citticībnieku, īpaši pareizticīgo, vidū.

Tartu Universitātes pētniece Irina Paerte (Irina Paert) rakstā "Regulating Old Believer Marriage: Ritual, Legality, and Conversion in Nicholas I's Russia"

---

¹⁹² Perrie, M. (2016) The Old Believers and Praying for the Tsar in Seventeenth-Century Russia. *The Slavonic and East European Review*, 94(2), 243-258.

¹⁹³ Perrie, M. (2020) In Search of an Apostolic Succession: Russian Old Believers and the Legend of Belovod'e. *The Slavonic and East European Review*, 98(2), 266-297.

¹⁹⁴ Ulianova, G. (1998) Old Believers and New Entrepreneurs: Religious Belief and Ritual in Merchant Moscow. In Clowes E. & Owen T. (Authors) & West J. & Petrov I. (Eds.), *Merchant Moscow: Images of Russia's Vanished Bourgeoisie*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. P. 61-72.

(2004)¹⁹⁵ pievēršas Krievijas imperatora Nikolaja I (1825-1855) valdīšanas periodam un izskata jautājumu par vecticībnieku laulību leģitimēšanas problēmām. Paerte norāda uz vietējo pārvaldes iestāžu nekonsekvencēm attiecībā uz likumu pildīšanu un vietējo vecticībnieku kopienu reaģēšanu uz tām, kuru vidū pastāvēja nesaskaņas attiecībā uz ģimenes dzīvi un laulībām. Autore apšaubā historiogrāfijā vispārpieņemto attieksmi pret vecticībniekiem kā “pret-sabiedrību” (*counter-society*) un pasvītro, ka jānošķir vispārējā oficiālā kultūra no īpašiem reliģiskiem priekšstatiem vecticības kustības ietvaros. Paertas redakcijā ir izdots rakstu krājums “Православие в Прибалтике: религия, политика, образование 1840-е – 1930-е гг.” (2018)¹⁹⁶. Krājumā esošo pētījumu rezultāti apskata ne tika pareizticīgo, bet arī vecticībnieku vēstures tēmas, kas saistītas ar reliģiju, politiku un izglītību no 19. gs. 40. gadiem līdz 20. gs. 30. gadiem, tomēr jāatzīmē, ka ģeogrāfiski pētījumi aptver mūsdienu rietumu Latvijas, Igaunijas un Lietuvas teritorijas, tāpēc promocijas darba ietvaros ir izmantoti vispārējā vēsturiskā konteksta izzināšanai.

Arizonas Valsts universitātes (Arizona State University) asociētais profesors Judžins Klejs (Eugene Clay) rakstā “Mapping the Limits of Orthodoxy: Russian Orthodoxy Missionary in Perm’ Diocese, 1828-1912” (2008)¹⁹⁷ pielieto antropologa Kliforda Gērtā (Clifford James Geertz) metodi un izskata pareizticības un vecticības attiecības Permas eparhijas teritorijā 19. gs. un 20. gs. sākumā caur kultūras simboliem, tādā veidā uztverot abas minētās reliģijas kā vienas valodas “dialektus” – vienas reliģiskās tradīcijas īstenotājas. Klejs piekrīt Krumnija¹⁹⁸ idejai par to, ka katra vecticībnieku draudze veido savu tekstuālo kopienu (*textual communities*) un secina, ka Permas vecticībnieku draudzes

---

¹⁹⁵ Paert, I. (2004) Regulating Old Believer Marriage: Ritual, Legality, and Conversion in Nicholas I's Russia. *Slavic Review*, 63(3), 555-576.

¹⁹⁶ *Православие в Прибалтике: религия, политика, образование 1840-е – 1930-е гг.* (2018) Ред. И. Пярт. Издательство Тартуского университета.

¹⁹⁷ Clay, E. (2008) Mapping the Limits of Orthodoxy: Russian Orthodoxy Missionary in Perm’ Diocese, 1828-1912. *Russian History*, 35(1/2), 113-128.

¹⁹⁸ Crummey, R. (1993) Old Belief as Popular Religion: New Approaches. *Slavic Review*, 52(4), 700-712.

izstrādāja savu pieeju komunikācijā ar pareizticīgo misionāriem un paralēli lietoja savu “valodu” saziņā ar citiem vecticībniekiem.

Hārvardas universitātes (Harvard University) profesors, Krievijas un Austrumeiropas etnisko un konfesionālo grupu pētnieks, Georgs Mičels (Georg Michels) publikācijā “The First Old Believers in Tradition and Historical Reality” (1993)¹⁹⁹ izpētījis vecticības tradīcijas dibinātāju – *отцы* – vēsturi Vigas vecticībnieku kopienas līdera Semjona Deņisova interpretācijā un "pirmo" vecticībnieku biogrāfijas, kuras ietvertas arhīva dokumentos. Mičels nonāca pie secinājuma, ka tradicionālie priekšstati par vecticības sākumiem ir lielā mērā vienkāršoti. Nākamajā rakstā, kas veltīts pareizticības un vecticības vēsturei Krievijas impērijas ziemeļu teritorijā, “Rescuing the Orthodox: The Church Policies of Archbishop Afanasii of Kholmogory, 1682–1702” (2001)²⁰⁰, Mičels turpina 17. gs. perioda šķelšanās kustības pētniecību. Autors apraksta Holmogoru eparhijas bīskapa Afanasija darbību vecticībnieku un citu nepareizticīgo iedzīvotāju vidū, kas lielākoties nebija etniskie krievi, un parāda šo personību kā izcilu sava laika pareizticības interešu izplatītāju un sargātāju.

Jēlas Universitātes (Yale University) antropologs Duglass Rodžers (Douglas Rogers) grāmatā “The Old Faith and the Russian Land: A Historical Ethnography of Ethics in the Urals” (2009)²⁰¹ ir publicējis pamatīga lauka pētījuma rezultātus, kas ir papildināti ar arhīvu dokumentu un manuskriptu analīzi. Autors parādīja Krievijas Urālu reģiona vecticībnieku zemnieku kopienu un tās ikdienas dzīvi, rituālus, savstarpējās attiecības un problēmas postkoloniālisma periodā. Paplašinot pētījuma objektu, D. Rodžers ir mēģinājis uztvert kopienas ētisko priekšstatu attīstību dažādos laika periodos – Krievijas impērijā, padomju Krievijā un pēcpadomju Krievijā. Autors secināja, ka ētikas principu pastāvēšanu un

---

¹⁹⁹ Michels, G. (1993). The First Old Believers in Tradition and Historical Reality. *Jahrbücher Für Geschichte Osteuropas*, 41(4), 481-508.

²⁰⁰ Michels, G. (2001) Rescuing the Orthodox: The Church Policies of Archbishop Afanasii of Kholmogory, 1682–1702. In Geraci R. & Khodarkovsky M. (Eds.), *Of Religion and Empire: Missions, Conversion, and Tolerance in Tsarist Russia*. Ithaca; London: Cornell University Press. P. 19-37.

²⁰¹ Rogers, D. (2009) *The Old Faith and the Russian Land: A Historical Ethnography of Ethics in the Urals*. Cornell University Press.

maiņu mēdz ietekmēt ļoti dažādi apstākļi un notikumi, tādā veidā motivējot pārējos pētniekus pieiet šī jautājuma pētniecībai, izmantojot pēc iespējas plašāku avotu bāzi.

Viskonsinas Universitātes (University of Wisconsin) profesors Kevins Keins (Kevin Kain) esejā “Reading between the (Confessional) Lines: The Intersection of Old Believer Manuscript Books and Images with Print Cultures of Late Imperial Russia” (2011)²⁰², apvienojot reliģijpētniecību un sociālās mākslas vēsturi, aprakstīja vecticībnieku izdotās grāmatas, kas tapušas Krievijas impērijas pastāvēšanas beigās. Autors pievērta uzmanību vecticībnieku reliģiskās ikonogrāfijas jautājumiem un to saiknei ar vispārējiem kultūras vēstures procesiem.

Džeims Vaits (James White), Urālu Federālās Universitātes Pirmavotu laboratorijas pētnieks (Laboratory for the Study of Primary Sources, Ural Federal University, Ekaterinburg, Russia), vairākus gadus pētīja venticības vēsturi²⁰³ un 2020. gadā izdeva grāmatu “Unity in Faith?: Edinoverie, Russian Orthodoxy, and Old Belief, 1800–1918”²⁰⁴. Vaits analizēja venticības attīstību Krievijas impērijas teritorijā kopš tās rašanās 19. gs. sākumā līdz 1918. gadam, izvērtējot trīs pušu – valsts, Pareizticīgās baznīcas un reliģisko minoritāšu – dalību tajā. Venticība ir traktēta kā Krievijas impērijas mēģinājums nodrošināt valsts stabilitāti un izdarīt izvēli starp reliģisko toleranci un vienotības nodrošināšanu, ar misionāro kampaņu palīdzību izplatot vienoto ticību. Vispusīgi pētot Krievijas reliģijas politiku, Vaits guva ierosmi aplūkot vairākus citus jautājumus, kas skar impērijas iekšpolitikas galvenās iezīmes. Rakstā “ ‘The Free Sale of Opium’: The Reaction of Russian Orthodox Churchmen to Freedom of Conscience, 1864–

---

²⁰² Kain, K. (2011) Reading between the (Confessional) Lines: The Intersection of Old Believer Manuscript Books and Images with Print Cultures of Late Imperial Russia. In Remnek M. (Ed.), *The Space of the Book: Print Culture in the Russian Social Imagination* University of Toronto Press. P. 165-200.

²⁰³ White, J. (2015) Единоверие и официальное православие: неудавшийся опыт объединения в практике публичных церемоний (1900–1913). *Quaestio Rossica*, Nr. 2: 201-223; White, J. (2016). Orthodox Old Belief: Edinoverie as a Movement for Religious Rejuvenation in the Russian Church, 1905–1918. *Russian History*, 43(2), 181-208; White, J. (2016) Edinoverie and the concept of confessionalisation: discursive remarks. *Quaestio Rossica* 4 (4), 177-189; Palkin, A., & White, J. (2021) Clerical Outsiders: The Edinoverie Priesthood in Imperial Russia, 1800–1917. *The Journal of Ecclesiastical History*, 72(2), 372-394.

²⁰⁴ White, J. (2020) *Unity in Faith?: Edinoverie, Russian Orthodoxy, and Old Belief, 1800–1918*. Bloomington, Indiana, USA: Indiana University Press.

1905” (2019)²⁰⁵ autors analizē krievu pareizticīgo garīdznieku attieksmi pret sirdsapziņas brīvību – iedzīvotāju tiesībām brīvi izvēlēties savu reliģisko piederību. Izskatot Krievijas impērijas politisko, institucionālo un intelektuālo kontekstu, Vaits norāda uz paradoksu: no vienas puses, pareizticīgo garīdznieki tiecās pēc brīvības Kristus mācībās izpratnē un tādējādi noraidīja jebkura veidu piespiešanu reliģiskās lietās, bet, no otrās puses, viņi iestājās pret sirdsapziņas brīvību, jo saskatīja tajā draudus sabiedrības morālei un sociālajai kārtībai. Rakstā autors atklāj, kā Krievijas impērijā notika pāreja no reliģijas kā kolektīvi konfesionāla atribūta (*collective confessional ascription*) uz individuālo reliģiju.

Atsevišķi minami rietumu autoru pētījumi, kas aizsākās 20. gs. otrajā pusē, par vecticībnieku kopienām ārpus Austrumeiropas un Krievijas. Antons Beļajevs (Anton Beliajeff) publikācijā “The Old Believers in the United States” (1977)²⁰⁶ analizē Lietuvas, Polijas un Baltkrievijas vecticībnieku draudžu pārstāvju darba meklējumus ASV Pensilvānijas pavalstī 19. gs. beigās – 20. gs. sākumā un apraksta pirmo vecticībnieku migrantu ikdienas sadzīvi. Savukārt Devids Šefils (David Scheffel) ir veltījis Kanādas vecticībnieku kopienai plašu monogrāfiju “In the Shadow of Antichrist: The Old Believers of Alberta” (1991)²⁰⁷, kurā ir aprakstījis gan Ziemeļamerikas un Kanādas vecticībnieku migrācijas gaitas, gan antropoloģiskajā lauka pētījumā iekļautās Albertas vecticībnieku kopienas Kanādā ikdienas dzīvi un reliģiskos priekšstatus. Šefils ir aprakstījis šīs kopienas vēsturi un etnogrāfiskās iezīmes citu reliģisko kopienu kontekstā. Iepriekš minētais Rojs R. Robsons (Roy R. Robson) ir publicējis rakstu “Культура поморских старообрядцев в Пенсильвании” (1992)²⁰⁸ par Pensilvānijas vecticībnieku kopienas kultūru. Pētījums ir vērtīgs ar to, ka pats profesors ir šīs

---

²⁰⁵ White, J. (2019) ‘The Free Sale of Opium’: The Reaction of Russian Orthodox Churchmen to Freedom of Conscience, 1864–1905. *European History Quarterly*, 49(2), 203-230.

²⁰⁶ Beliajeff, A. (1977) The Old Believers in the United States. *The Russian Review*, 36(1), 76-80.

²⁰⁷ Scheffel, D. (1991) *In the Shadow of Antichrist: The Old Believers of Alberta*. University of Toronto Press.

²⁰⁸ Робсон, Р. (1992) Культура поморских старообрядцев в Пенсильвании. В книге: *Традиционная духовная и материальная культура русских старообрядческих поселений в странах Европы, Азии и Америки*. Ред. Покровский Н. Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние. С. 27-33.

копиенас loceklis un skaidro reliģisko tradīciju un priekšstatu īpatnības no divām pozīcijām – kā akadēmiskais pētnieks un vecticības sekotājs.

Mūsdienu Krievijā ievērojami pieaug pētījumu skaits gan par pareizticības, gan par vecticības vēsturi. Vecticībnieki tiek pētīti vēsturiskajā attīstībā (migrācija un tās sekas), gan tiek pētīta viņu reliģiskā prakse, valodas īpatnības, dziedāšanas prakse, literatūra (it īpaši reliģiskā dzeja), apģērbs un sadzīves priekšmeti. Pareizticības vēsture ir cieši saistīta ar Baznīcas kā institūcijas vēsturi. Krievijā ir veikti daudzi pētījumi, kuros ir analizēts Baznīcas stāvoklis 19. gs. otrajā pusē, vairāki pētījumi ir veltīti K. P. Pobedonosceva un sinodes darbībai²⁰⁹, kā arī ir analizētas Pareizticīgās baznīcas un laicīgās varas attiecības, pareizticības krīze un mēģinājumi to pārvarēt, vecticības apkarošanas process un tam veltītā polemika Krievijas impērijas sabiedrības aprindās. Akadēmiskajā redzeslokā ir nonācis jautājums par K. P. Pobedonosceva lomu pareizticības kā svarīga impērijas pastāvēšanas balsta stiprināšanā. Šie pētījumi bija svarīgi promocijas darba tēmas kontekstualizēšanā, respektīvi, tie palīdzēja izprast vispārīgo situāciju, kādā dzīvoja Vitebskas guberņas iedzīvotāji un kādas bija vietējo pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku vēstures un kultūras (reliģijas) attīstības īpatnības.

---

²⁰⁹ Полунов, А. Ю. (1996) *Под властью обер-прокурора. Государство и церковь в эпоху Александра III*. Москва: АИРО-XX; Алексеева, С. И. (2000) Институт синодальной Обер-Прокуратуры и обер прокуроры Святейшего Синода в 1856-1904 гг. *Нестор* №1, 292-310; Беглов, А. Конформизм приходской реформы К. П. Победоносцева. (2014) *Quaestio Rossica*, № 3, 107-123; Бендин, А. Ю. (2003) Веротерпимость и проблемы национальной политики Российской империи (вторая половина XIX – начало XX в.). *Минские епархиальные ведомости*, № 4. (67), 52–57; Глинский, Б. Б. (1996) Константин Петрович Победоносцев (материалы для биографии). В книге: *К. П. Победоносцев: pro et contra*. Санкт-Петербург: РХГА: 1-29. http://russianway.rhga.ru/upload/main/17_Glinsky.pdf (15.05.2021); Полунов, А. Ю. (2010) *К. П. Победоносцев в общественно-политической и духовной жизни России*. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН); Полунов, А. Ю. (2017) «Благочестивые» обер-прокуроры, Святейший Синод и иерархия: к истории церковно-государственных взаимоотношений во второй половине XIX – начале XX в. В книге: *Святейший Синод в истории российской государственности*. Президентская библиотека Санкт-Петербург. С. 131-149; Семашко, А. Г. (2007) Синодальный XIX век в истории отношений государства и РПЦ. *Знание. Понимание. Умение*, № 2: 150-154; Федоров, Вл. (2003) *Русская Православная Церковь и государство. Синодальный период. 1700-1917*. Изд. Русская Панорама, Москва; Фирсов, С. С. (2002) *Русская Церковь накануне перемен (конец 1890-х - 1918 гг.)*. Москва.

Jāpiebilst, ka Krievijā ir tapuši pētījumi, kas ir veltīti atsevišķām kopienām²¹⁰, vecticībnieku kultūras mantojumam²¹¹, sadzīvei²¹², reliģiskajai praksei²¹³ un sociālajām aktivitātēm²¹⁴. Daži pētījumi apzina vecticībnieku pieredzi pareizticīgo draudžu skolās²¹⁵. Atsevišķas monogrāfijas ir mēģinājumi aptvert visu vecticības vēsturi²¹⁶, bet parasti šādām publikācijām piemīt izteikti personīgā viedoklī balstīta pozīcija. Kirila Kožurina monogrāfija “Культура русского старообрядчества XVII - XX вв.”²¹⁷ mēģina apkopot esošos faktus par krievu vecticības kultūras vēsturi vairāk nekā trīs gadsimtu garumā. Balstoties uz plašu dokumentu un citu autoru pētījumiem, K. Kožurins analizē vecticībnieku grāmatu, ikonu, arhitektūras, mūzikas, reliģiskās izglītības un mecenātu fenomena attīstību, galvenokārt, Krievijas impērijas teritorijā.

Latvijas novadpētnieciskā un populārzinātniskā rakstura darbos ir novērojama diferencēta attieksme pret vecticībniekiem un pareizticīgajiem. Ja vecticībnieki tiek uztverti kā fenomens, kurš “rada zināmas simpātijas apkārtējos”²¹⁸, tad pareizticīgie tiek saistīti ar pārkrievošanas politiku, vietējo nepareizticīgo draudžu apspiešanu²¹⁹ un agresīvu “pravoslāvības” uzspiešanu²²⁰. Šāda attieksme ir skaidrojama ar vecticības un pareizticības izplatīšanās vēsturi Latvijas teritorijā, kā rezultātā vecticībnieku ieceļotāji pakāpeniski un miermīlīgi integrējās vietējā sabiedrībā²²¹, turpretim pareizticīgie bija Krievijas impērijas varas pārstāvji ar

²¹⁰ Михайлов, С. (2011) *Волоколамский лес: неизвестная страница истории подмосковного староверия*. Москва: Археодоксия; Каменецкий, О. (2010) *Не предать забвению... Памяти села Святск*. Москва: Археодоксия; *Новгородское староверие: история, культура, традиции в прошлом и настоящем: сборник статей* (2009) Москва: Археодоксия.

²¹¹ Денисов, Н. (2015) *Старообрядческая богослужебно-певческая культура: вопросы типологии*. Москва: Прогресс-Традиция.

²¹² Кожурин, К. (2014) *Повседневная жизнь старообрядцев*. Москва: Молодая гвардия.

²¹³ Пулькин, М. В. (2013) *Самосожжения старообрядцев: (середина XVII-XIX в.)*. Москва: Университет Дмитрия Пожарского.

²¹⁴ Расков, Д. (2012) *Экономические институты старообрядчества*. Санкт-Петербург: Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета.

²¹⁵ Моисеев, Дм. (2014) Школьное образование как одна из форм миссионерской работы со старообрядцами в XIX веке. *Калужская духовная семинария. Богословско-исторический сборник* 1(6), 95-103.

²¹⁶ Урушев, Д. (2014) *История русского старообрядчества*. Москва: Вече.

²¹⁷ Кожурин, К. (2010) *Культура русского старообрядчества XVII - XX вв.* Санкт-Петербург: СПбГУЭФ.

²¹⁸ Zeile, P. (2010) *Latgale un tās ļaudis*. Rēzekne: Latgales Kultūras centrs.

²¹⁹ Stalšans, K. (1958) *Latviešu un lietuviešu austrumu apgabalu likteņi*. Jāņa Šķirmanta apgāds. Lpp. 187.-188.

²²⁰ Feldmanis, R. (2010) *Latvijas baznīcas vēsture*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds. Lpp. 260.-279.

²²¹ Pazuhina, N. (2006) Krievu vecticībnieki Latvijā: savējie vai svešie? Grām.: *Mīti Latvijas vēsturē*. Sast. Kaspars Zellis. Rīga. 39.-48. lpp.

īpašām privilēģijām. Pateicoties neakadēmiskām publikācijām Latvijas sabiedrībā ir izveidojušies zināmi stereotipi par vecticības un pareizticības nozīmi Latvijas un īpaši Latgales vēsturē, tāpēc šis promocijas darbs ir svarīgs solis Latvijas krievu iedzīvotāju 19. gs. beigu un 20. gs. sākuma neapzināto vēstures procesu atklāšanā.

1. PAREIZTICĪGO, VIENTICĪBNIKU UN VECTICĪBNIKU TIESISKAIS STĀVOKLIS 19. GS. UN 20. GS. SĀKUMĀ KRIEVIJAS IMPĒRIJAS TERITORIJĀ

Starpkonfesionālās integrēšanas procesā viens no būtiskākajiem jautājumiem ir visu iesaistīto pušu tiesiskās pozīcijas, kuras nosaka noteikumus, pēc kuriem norisināsies apvienošanās. Likumdošanas akti regulāri tika pārstrādāti saskaņā ar valdošā imperatora mērķiem attiecībā pret katru Krievijas impērijā pastāvošo reliģisko grupu. 19. gs. gaitā venticība kļuva par alternatīvo, bet tiesisko ceļu vecticībnieku pāriešanai pareizticībā, un tas daļēji atviegloja pareizticības iesākto vecticībnieku integrāciju. Vienlaikus mainījās vecticībnieku tiesiskais stāvoklis. Ja vecticības – šķelšanās kustības – rašanās sākumā visi tās novirzieni (*согласие*) tika uztverti viennozīmīgi negatīvi, tad 19. gs. otrajā pusē tika pieņemta virkne likumu, kuri pakāpeniski legalizēja vecticībnieku sociālās attiecības, bet 20. gs. sākumā apstiprināja arī tiesības uz reliģisko praksi.

1.1. Krievijas impērijas reliģijas politika

19. gs. sākumā Krievijas impērijā jau pastāvēja likumu kopums, kas stingri regulēja reliģiskās organizācijas, nosakot pareizticības vadošo lomu iekšpolitikā un pārējo reliģiju – kristīgo un nekristīgo – pozīcijas atkarībā no imperatora gribas. Kopējā attiecību struktūra izskatījās diezgan vienkārši: pareizticība bija atzīta par neapšaubāmi galveno, “īsto” krievu cilvēku ticību, kurā bija jākonvertē pēc iespējas vairāk Krievijas impērijas iedzīvotāju. Savukārt pret pārējām reliģijām attieksme mainījās no krasī noraidošas līdz pieņemamai noteiktās robežās. Pārsteidzoši, ka vecticība – pēc būtības pareizticībai vistuvākā konfesija – tika uztverta kā viens no bīstamākajiem ienaidniekiem, kas liek domāt, ka sadursmes pamatā bija ne tikai dogmatiskie, bet drīzāk politiskie un sociāli ekonomiskie iemesli.²²²

---

²²² Par to sīkāk sk.: Зеньковский, С. (2007) *Русское старообрядчество*. Минск: Белорусский Экзархат.

1.1.1. Pareizticības attīstības tendences

Kopš pirmajiem pastāvēšanas gadiem Krievzemē ilgi pirms Krievijas impērijas izveidošanas kristietība nostiprinājās kā reliģija, kura cieši sadarbojās ar valsti. Baznīca veicināja atsevišķu zemju apvienošanos, ievērojami palīdzēja cīņā pret ārējiem ienaidniekiem, atbalstīja laicīgo varu vispār nacionālo jautājumu risināšanā. Baznīca darbojās kā liels zemes īpašnieks un tiesnesis, pildot virkni svarīgu valsts funkciju, kas nodrošināja pareizticības pārtapšanu par oficiālu ideoloģiju. Tomēr Baznīcas vieta valsts varas sistēmā pakāpeniski mainījās, un kādreiz neatkarīgā un ietekmīgā struktūra tika pilnīgi pakļauta laicīgajam valdniekam, kas noteica tās attīstību 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā.

Krievijas impērijas vēsturē 19. gs. bija raksturīgs ar absolūtu monarhiju un Pareizticīgās baznīcas sinodālo pārvaldi, kas iezīmēja ciešu sadarbību starp valsti un Baznīcu, kā arī Baznīcas pilnīgu atkarību no imperatora. Laicīgā vara kontrolēja garīgo, un neviens svarīgs jautājums par Baznīcas varas kārtību nevarēja tikt atrisināts bez saskaņošanas ar imperatoru, savukārt vietējām baznīcu pārvaldēm bija jārēķinās ar vietējo laicīgo administrāciju. Pareizticīgā baznīca bija valsts institūcija, kurai arī 19. gs. beigās saglabājās svarīga loma valsts iekšpolitikas nodrošināšanā.

Pēc Krievijas impērijas likumdošanas²²³ pareizticība tika atzīta par dominējošo konfesiju ar valsts reliģijas nozīmes statusu. Imperators tika uzskatīts par tās augstāko sargu un reliģiskās tikumības glabātāju visās valsts robežās, un viņš darbojās ar Sv. sinodes palīdzību. Sinode pārvaldīja visas Baznīcas lietas – gan garīgās, gan laicīgās, un sinodes virsprokurors (*обер-прокурор*) uzraudzīja likumu pildīšanu reliģiskajā jomā, iesniedzot sinodes atskaites imperatoram un pasludinot viņa pavēles sinodei. Bīskapi, stājoties amatā, deva zvērestu imperatoram kā galvenajam Baznīcas tiesnesim uz zemes un solīja izmantot varu, ko devis viņiem imperators, nevis Dievs. Tādā veidā laicīgās varas pārstāvis (imperators) kļuva par Baznīcas galvu, savukārt augstākā Baznīcas institūcija –

---

²²³ Sk. О преступлениях против веры, и о нарушении ограждающих оную постановлений (1869) В книге: Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Раздел II, Санкт-Петербург. С. 52 – 69.

sinode, ko dibinājusi autokrātiskā vara, – par valdošo iestādi ar izpildvaras funkcijām. Tikai 1901. gada 23. februārī sinodes locekļi atcēla zvērestu imperatoram, nomainot to ar formālu solījumu kalpot imperatoram pēc Svēto Rakstu parauga (Mt. 22: 21).²²⁴ Tādā veidā Baznīca ieguva savu patstāvību un tika šķirta no valsts.

19. gs. otrajā pusē Pareizticīgās baznīcas administratīvā pārvalde bija šāda: Baznīcu vadīja imperators, kurš, izmantojot virsprokurora starpniecību, izdeva pavēles sinodei, kas pārvaldīja eparhijas – Baznīcas apgabalus, kas bija teritoriāli identiski gubernu robežām. Eparhijas bija sadalītas “garīgās pārvaldēs” (*духовные правления*), kas savukārt bija sadalītas prāvestībās (*благочиния*), kas apvienoja līdz 30 draudzēm. Eparhijas pārvaldniekus nozīmēja imperators, izvēloties vienu no trim kandidātiem, kurus izvirzīja sinode. Katrai eparhijai bija sava konsistorija, kas pārvaldīja garīdznieku nozīmēšanu un maiņu, kā arī kārtoja baznīcas tiesas lietas par amata pienākumu pārkāpumiem.²²⁵

Sinodes virsprokurora vara un ietekme īpaši pieauga Konstantīna Pobedonosceva (1827-1907) darbības laikā (1880. gada aprīlis – 1905. gada oktobris). Neilgi pēc viņa stāšanās amatā Krievijas impērijā izveidojās īpatnēja situācija: pēc Aleksandra II bojā ejas teroraktā 1881. gada 1. martā jaunajam imperatoram Aleksandram III bija nepieciešams īpašs atbalsts, lai pārtrauktu uzsāktās Lielās reformas (*Великие реформы*) un atgrieztos pie konservatīvās politikas. K. Pobedonoscevs, būdams Aleksandra III ilggadīgs skolotājs, kuram jaunais imperators pilnībā uzticējās un pie kura bieži vērsās pēc padoma, kļuva par vienu no ietekmīgākajiem ierēdņiem un nereti pildīja visas valdības funkcijas un pārraudzīja visu valsts institūciju darbu.²²⁶

²²⁴ Чин исповедания и обещания архиерейского (1901) Санкт-Петербург, Синодальная типография.

²²⁵ Семашко, А. Г. (2007) Синодальный XIX век в истории отношений государства и РПЦ. *Знание. Понимание. Умение*, № 2. С. 151.

²²⁶ Полунов, А. Ю. (2017) «Благочестивые» обер-прокуроры, Святейший Синод и иерархия: к истории церковно-государственных взаимоотношений во второй половине XIX – начале XX в. В книге: *Святейший Синод в истории российской государственности*. Президентская библиотека Санкт-Петербург. С. 142.

Pamatojoties uz jauno senāta darbības nolikumu, kas stājās spēkā 1887. gada 9. jūnijā, sinodes virsprokurors ieguva tādas pašas tiesības kā ministri, lai strādātu senātā un izskatītu reliģisko lietu jautājumus.²²⁷ Būtībā virsprokurors kļuva par reliģisko lietu ministru, kaut arī viņa statusu turpināja noteikt Pētera I laika likumi, kas noteica sinodes priekšnieka kontrolējošo lomu, jo praksē viņš nevarēja iecelt, atlaist un apbalvot savas institūcijas ierēdņus tikpat brīvi kā citu ministriju vadītāji. Galvenajiem amatiem – sinodes sekretāriem, garīgo konsistoriju (*духовные консистории*) sekretāriem, baznīcu draudžu skolu uzraugiem un viņu palīgiem, kā arī sinodes izglītības komitejas un izglītības padomes locekļiem bija jābūt apstiprinātiem sinodes sapulcē.²²⁸

Sinodes virsprokurora amatā K. Pobedonoscevs apliecināja sevi kā ļoti konservatīvu politiski un visiem spēkiem centās nostiprināt pareizticības un valsts saites, kā arī saglabāt “patriarhālo senatni”, lai nepieļautu liberālas reformas. Šādas reformas, pēc viņa uzskatiem, sagrautu valsti. Mūsdienu Krievijas historiogrāfijā tiek uzskatīts, ka K. Pobedonosceva reformas bija mēģinājums apstādināt iesākušos sekularizācijas procesu, kas aktualizējās Rietumeiropā un apdraudēja arī Krievijas pareizticīgo baznīcu, kas vairs nevarēja ignorēt jauna laikmeta – modernisma – iestāšanos.²²⁹ K. Pobedonoscevs viennozīmīgi negatīvi uztvēra vecticību un atteicās pieņemt, ka tās nostiprināšanās pamatā bija daudz dziļāki iemesli nekā sekotāju “tumsonīgums” un vadītāju “savtīgums”. Tāpēc, viņaprāt, tikt galā ar atkrišanu no Pareizticīgās baznīcas varēja, apvienojot izglītošanu un represijas, taču praksē šāda kombinācija izrādījās neefektīva. Laicīgās administrācijas institūcijas, uz kurām cerēja K. Pobedonoscevs savā rīcības programmā, nereti visai negribīgi pievienojās tām sveša uzdevuma risināšanā – cīņai par iedzīvotāju “ticības tīrību”, tāpēc virsprokurors tika iesaistīts varas institūciju ķildās un pieļāva likumu pārkāpumus, tādējādi novājinot pašu izpildvaras mehānismu. Pēc A. Polunova domām pirmsreformu laikā K.

---

²²⁷ Алексеева, С. И. (2000) Институт синодальной Обер-Прокуратуры и обер прокуроры Святейшего Синода в 1856-1904 гг. *Нестор* №1. С. 293.

²²⁸ Ibidem. С. 295.

²²⁹ *История России. XX век: 1894–1939.* (2009) Москва: Астрель: АСТ. С.101.

Pobedonosceva darbība nonāca pretrunā valstī esošiem apstākļiem – neatkarīga tiesa, samērā brīva prese, pietiekoši cieši kontakti ar Rietumiem u.c. – un tāpēc bija lemta neveiksmei.²³⁰

K. Pobedonoscevs bija pārliecināts, ka tikai valsts varētu pasargāt Baznīcu, un virsprokurors būtu tieši tā persona, kura nodrošinātu veiksmīgu komunikāciju starp imperatoru un patriarhiem, aizsargājot garīdznieku intereses laicīgās varas institūciju priekšā. Pareizticīgajai baznīcai un tās reliģiskā pasaules redzējuma izplatīšanai bija jāiegūst noteicošā loma, lai atjaunotu kārtību un mieru Krievijā, ko sagrāva Aleksandra II Lielās reformas un revolucionāru (*революционеры-народовольцы*) teroristiskās akcijas. Reliģisko ideju izplatīšana un nostiprināšana, pēc virsprokurora uzskatiem, bija alternatīva ārējām administratīvajām likumdošanas izmaiņām, un par šo ideju kodolu kļuva mācība par pazemību un sevis ierobežošanu, kas bija raksturīga tieši Pareizticīgajai baznīcai un tās sekotāju lielākajai daļai – tautai.²³¹ Līdz ar to tieši Baznīcas ietekmes nostiprināšana kļuva par svarīgāko Krievijas iekšpolitikas uzdevumu.

19. gs. Pareizticīgā baznīca sāka darboties kā spēcīgi attīstīts sociālais institūts ar sazarotu pārvaldības sistēmu, kas ietvēra sevī visdažādākās komisijas, komitejas un kantorus, kuri nodarbojās ar dažādiem Baznīcas darbības virzieniem: misijas darbs, izglītība, labdarība, saimnieciskā darbība, statistiskie un arheoloģiskie pētījumi par Baznīcas tagadni un pagātņi.²³² Baznīca iedziļinājās vairākās laicīgās dzīves jomās, cieši savijot tās ar reliģiskām vērtībām.

K. Pobedonosceva reformas iezīmēja jaunu periodu Krievijas impērijas pareizticības attīstībā: viņa iesāktās draudžu reformas paredzēja pareizticīgo draudžu apvienošanos atcelšanu un iepriekš pastāvošo draudžu atjaunošanu, garīdzniecības materiālās nodrošināšanas jautājuma atrisināšanu, izmaiņas instrukcijā baznīcas vecākajiem, kā arī draudžu aizgādības institūciju

---

²³⁰ Полунов, А. Ю. (2010) *К. П. Победоносцев в общественно-политической и духовной жизни России*. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). С. 265.

²³¹ Ibidem. С. 126-136.

²³² Семашко, А. Г. (2007) Синодальный XIX век в истории отношений государства и РПЦ. *Знание. Понимание. Умение*, № 2. С. 151.

(*попечительские органы*) pārveidošanu.²³³ Kopš 1885. gada eparhijas sāka atjaunot iepriekš slēgtās draudzes, ko vairs nevajadzēja saskaņot ar sinodi. Taču pilnībā atjaunot draudžu tīklu nebija iespējams: lielākoties to traucēja pašu garīdznieku pretestība, jo viņiem draudēja ienākumu samazināšanās, tāpēc garīdznieki atklāti dusmojās par štata diakona (*штатный диакон*) amata atgriešanos. Dažviet draudžu atjaunošana pārtapa par arhiereju organizētām kampaņām, kā rezultātā dievnami tika atjaunoti tur, kur vairs nebija draudžu locekļu. Jebkurā gadījumā tas viss saasināja jautājumu par garīdzniecības materiālo nodrošinājumu.²³⁴ Tādējādi draudžu atjaunošana, kura bija iecerēta kā Pareizticīgās baznīcas nostiprināšana, atklāja savstarpējus strīdus pašu garīdznieku vidū un saasināja draudžu pastāvēšanas finansiālā atbalsta jautājumu.

K. Pobedonoscevs centās ne tikai nostiprināt pašas Baznīcas institūcijas, bet arī ierosināja vairāku garīdznieku biedrību – brālību (*братство*) – ierīkošanu, kas organizēja labdarības, izglītošanas un misijas aktivitātes un iesaistīja tajās ne tikai garīdzniekus, bet arī draudžu locekļus. Paplašinājās sinodes izdevniecību darbība: sāka publicēt jaunas avīzes un žurnālus ar izglītojoši audzinošu raksturu. K. Pobedonosceva laikabiedrs, vēsturnieks B. Gļinskis (*Б. Б. Глинский*) rakstīja, ka 1880. gados “gaisā sāka smaržot pēc vīraka un liesas eļļas, un Maskavas un Bizantijas ideāli sāka izspiest Rietumeiropas ideālus”.²³⁵ Lielākā daļa laikabiedru juta, ka virsprokurora darbība izriet no kāda idejiska virsuzdevuma, taču daudzi raudzījās uz viņu nevis kā uz garīdznieku, bet kā uz neformālu Baznīcas hierarhijas galvu. Ne velti ārzemnieki, kuri apmeklēja Krievijas impēriju šajā periodā, sauca K. Pobedonoscevu par “lielo pāvestu” (*«великий папа»*).²³⁶

²³³ Беглов, А. Конформизм приходской реформы К. П. Победоносцева. (2014) *Quaestio Rossica*, № 3. С. 109.

²³⁴ Айвазов, И. Г. (1913) *Законодательство по церковным делам в царствование императора Александра III-го*. Москва: Печатня А. И. Снегиревой, 1913. С. 39–42; Полунов, А. Ю. (1996) *Под властью обер-прокурора. Государство и церковь в эпоху Александра III*. Москва: АИРО-XX. С. 49–50; Римский С. В. (1999) *Российская Церковь в эпоху Великих реформ: (Церковные реформы в России 1860–1870-х годов)*. Москва: Крутицкое Патриаршее Подворье, Общество любителей церковной истории. С. 542–546.

²³⁵ Глинский, Б. Б. (1996) Константин Петрович Победоносцев (материалы для биографии). В книге: К. П. Победоносцев: pro et contra. Санкт-Петербург: РХГА: 1-29. http://russianway.rhga.ru/upload/main/17_Glinsky.pdf (15.05.2021)

²³⁶ Полунов, А. Ю. (2017) «Благочестивые» обер-прокуроры, Святейший Синод и иерархия: к истории церковно-государственных взаимоотношений во второй половине XIX – начале XX в. В книге: *Святейший Синод в истории российской государственности*. Президентская библиотека Санкт-Петербург. С. 146.

Pareizticīgās baznīcas ārējais stāvoklis krasi atšķīrās no situācijas tās iekšienē. Tiem, kuri neiedziļinājās garīdzniecības problēmu būtībā, dievnamu un klosteru skaita ikgadējais pieaugums lika domāt par Krievijas impērijas galvenās konfesijas pozīciju nostiprināšanos un neapstrīdamo pārákumu.²³⁷ 20. gs. sākumā vairāk nekā 83 miljoni Krievijas impērijas iedzīvotāju skaitījās pareizticīgie. 1900. gadā ap 105 tūkstoši cilvēku kalpoja baznīcās. Vidēji gadā uzbūvēja ap 500 dievnamiem, tādējādi 1903. gadā valstī bija 50 355 baznīcas un 19 890 kapelas.²³⁸ Taču joprojām saglabājās jauno garīdznieku sagatavošanas problēma: valstij trūka līdzekļu pienācīgu algu nodrošināšanai, daudzi garīdznieki nesaņēma neko un bija pilnīgi atkarīgi no vietējo iedzīvotāju ziedojumiem. Lielākā Krievijas impērijas pareizticīgās garīdzniecības daļa – vairāk nekā 80% – strādāja lauku draudzēs un nesaņēma pietiekošus līdzekļus gan klēra, gan pašu ģimeņu vajadzībām, neskatoties uz valsts atalgojumu, kas tika maksāts kopš imperatora Nikolaja I valdīšanas laika (1825-1855). 1900. gadā no 49 082 pastāvošajiem pareizticīgo dievnamiem tikai 24 625 draudzēs garīdznieki saņēma valsts atalgojumu. Turklāt algas bija tik minimālas, ka galvenie iztikas avoti bija draudžu locekļu ziedojumi par rituālu veikšanu un ienākumi no baznīcas zemes.²³⁹ Šāda atkarība no ziedojumiem radīja negatīvas sekas: draudžu locekļu vidū nereti sāka izplatīties viedoklis, ka Baznīca ir tikai “veikaliņš garīdzniekiem” (*лавочка для духовенства*), un tas veicināja antiklerikāla noskaņojuma nostiprināšanos.²⁴⁰ Tādējādi Baznīcas tēls zaudēja uzticību paša ganāmpulka acīs, kas novājināja tās pozīcijas arī citu konfesiju pārstāvju vidū un padarīja to nepievilcīgu un viegli kritizējamu.

Pareizticīgo garīdzniecība nonāca “kastu” sistēmā: baznīcas kalpi nāca gandrīz vienmēr no garīdznieku dzimtām. Lielākā daļa garīgo skolu audzēkņu bija klēriķu bērni. Draudžu amati tika nodoti kā mantojums, parasti, vecākajam dēlam, kuram bija jāpabeidz “garīgā skola”. Pārējie dēli bija kandidāti uz iespējamām

²³⁷ Фирсов С. С. (2002) *Русская Церковь накануне перемен (конец 1890-х - 1918 гг.)*. Москва. С. 28.

²³⁸ *История России. XX век: 1894–1939*. (2009) Москва: Астрель: АСТ. С. 102.

²³⁹ Фирсов С. С. (2002) *Русская Церковь накануне перемен (конец 1890-х - 1918 гг.)*. Москва. С. 26.

²⁴⁰ *История России. XX век: 1894–1939*. (2009) Москва: Астрель: АСТ. С.102.

vakancēm. Savukārt, ja garīdzniekam bija tikai meitas, tad vecākajai saglabāja “vietu”, kuru ieņēma viņas vīrs, kuram bija jānāk no garīgās kārtas un bija jāpabeidz garīgais seminārs.²⁴¹ Šāda “kastu” pieeja tika asi kritizēta. Tādi garīdznieki attālinājās no saviem draudžu locekļiem un vairs nespēja izskaidrot Dieva mācību bez “gudrībām”, tautai saprotamā valodā, jo akli atkārtoja studiju laikā iemācītās frāzes, neiedziļinoties to būtībā. Taču no otras puses, lielākā daļa garīdznieku pēcnācēju izvēlējās iegūt izglītību garīgajā seminārā nevis tāpēc, ka vēlējās kļūt par garīdzniekiem, bet tāpēc, ka tā viņiem bija vienīgā iespēja iegūt vidējo izglītību. Tālab par garīdzniekiem kļuva nevis aicinājuma, bet izcelsmes dēļ, un tas krasi samazināja priesterības garīgo līmeni.²⁴²

19. gs. beigās iezīmējās vēl viena tendence: pēc reliģiskās izglītības iegūšanas garīdznieku pēcnācēji nevēlējās kalpot Baznīcā. Vieni zaudēja ticību, citus vilināja daudz plašākas iespējas uzņēmējdarbībā un valsts dienestā. Tāpēc 20. gs. sākumā Krievijā uz vienu priesteri bija vairāk nekā divi tūkstoši laju.²⁴³ Baznīca izjuta fizisku trūkumu pēc garīdzniekiem, kuri spētu ne tikai noturēt ticīgos, bet arī izplatīt pareizticības vērtīgas citu impērijas iedzīvotāju vidū.

Turklāt Pareizticīgā baznīca atšķīrās ar lielu plaisu starp draudžu ganiem un arhierejiem. Lielākā daļa lauku garīdznieku dzīvoja nabadzībā, parasti rūpējoties par daudz bērnu ģimeni, turpretim metropolīti un bīskapi, kā arī dažu klosteru vadītāji saņēma milzīgus pabalstus. Pat garīgo akadēmiju profesori, tādi pasaulē pazīstami zinātnieki kā Vasilijis Bolotovs, Nikolajs Glubokovskis, Aleksandrs Katanskis, saņēma ļoti mazu algu, salīdzinot ar eparhijas arhierejiem: profesori gadā pelnīja ap 1 200 rubļiem, savukārt arhiereji – 3 000 rubļus.²⁴⁴ Šāda situācija tikai pazemināja Baznīcas autoritāti pareizticības sekotāju vidū un izgaismoja tās netiklās puses.

---

²⁴¹ Семашко, А. Г. (2007) Синодальный XIX век в истории отношений государства и РПЦ. *Знание. Понимание. Умение*, № 2. С. 151.

²⁴² Беглов, А. Конформизм приходской реформы К. П. Победоносцева. (2014) *Quaestio Rossica*, № 3. С. 111-112.

²⁴³ *История России. XX век: 1894–1939*. (2009) Москва: Астрель: АСТ. С.102-103.

²⁴⁴ Ibidem. С.102.

Tomēr kopumā Krievijas impērijā pareizticīgā garīdzniecība saglabāja savu privilēģēto stāvokli. Visi garīdznieki bija atbrīvoti no miesas sodiem, kara dienesta un visiem individuālajiem nodokļiem (*личные подати*). Viņu dzīvojamās mājas un citas būves, kas piederēja arhieriem un klosteriem, bija atbrīvotas gan no pienākuma uzturēt militārās vienības, gan no zemes nodokļiem. Garīdzniecībai bija tiesības iegādāties un pārdot zemes īpašumus pilsētās un laukos tāpat kā citiem pilsoņiem.²⁴⁵

Lai pārvarētu plaisu starp garīdzniecību un draudzi, 1890. gada 12. jūnijā imperators Aleksandrs III parakstīja vairākus gadus gatavoto “Instrukciju baznīcas vecākajiem” (*Инструкция церковным старостам*).²⁴⁶ Šajā instrukcijā baznīcas vecākais bija definēts kā draudzes uzticības persona, kuru ievēlēja draudze. Vecākajam kopā ar klēru bija jāpārvalda draudzes īpašumi un naudas līdzekļi, saskaņojot ar pārvaldāmās baznīcas prāvestības un eparhijas vadību. Tādējādi draudzes vecākais nonāca pilnīgā garīdznieku pakļautībā, lai gan viņu ievēlēja draudzes locekļi. Instrukcijas septītais pants noteica, ka uz draudzes vecākā amatu varēja pretendēt tikai vīrietis no 25 gadu vecuma; viņam bija jābūt krietnam, praktizējošam pareizticīgajam, iepriekš nesodītam un bez naudas parādiem. Viņš nedrīkstēja būt izbijis garīdznieks, saistīts ar alkohola ražošanu, izplatīšanu un regulāru lietošanu, kā arī ieņemt pagasta vecākā vai rakstveža (*нужарь*) amatu. Instrukcijas astotais pants paredzēja arī pašu draudzes locekļu aktīvāku līdzdalību draudzes dzīvē, piemēram, instrukcijā bija aprakstīta draudzes sapulces kārtība, kā jāievēl draudzes vecākais, kādā veidā jālemj par jaunu baznīcas telpu būvniecību. Sapulcē varēja piedalīties tikai vīrieši, kas sasnieguši vismaz 25 gadu vecumu un kuriem bija tiesības piedalīties vietējās valsts pašpārvaldes vēlēšanās, t.i. patstāvīgajiem saimniekiem (*самостоятельные домохозяева*). Tādējādi tikai daļa no draudzes varēja tieši piedalīties lēmumu

---

²⁴⁵ Семашко, А. Г. (2007) Синодальный XIX век в истории отношений государства и РПЦ. *Знание. Понимание. Умение*, № 2. С. 152.

²⁴⁶ Инструкция церковным старостам от 12 июня 1890 г. № 6923 (1893) В книге: *Полное собрание законов Российской империи. Собрание 3. Т. 10. Отд. 1. 1890 г.* Санкт-Петербург. В государственной типографии, С. 245.

pieņemšanā. Vecākā vēlēšanām bija jānotiek garīdzniecības klātbūtnē, taču tā nedrīkstēja ietekmēt vēlēšanu gaitu un rezultātus, – tādā veidā tika paplašinātas draudzes locekļu tiesības.

20. gs. sākumā laicīgā prese pastāvīgi diskutēja par Pareizticīgās baznīcas krīzes stāvokli un norādīja, ka tās cēlonis saistīts ar Baznīcas atkarību no valsts varas. Tika izvirzītas prasības atbrīvot Baznīcu no valsts “nežēlīgās aizbildnības” un akcentēta nepieciešamība pēc reformām, kuru rezultātā tiktu celta Baznīcas autoritāte un garīdzniecības materiālais un morālais līmenis, uzlabota Baznīcas pārvaldes sistēma, tiesa un izglītības darbs.²⁴⁷ Sabiedrības spiediena dēļ cariskā valdība bija spiesta apsolīt pieņemt likumu par iecietību ticības lietās, un uzreiz pēc *ukaza* “Par sabiedriskās kārtības uzlabošanu” (*Об усовершенствовании общественного порядка*) pieņemšanas 1904. gada 12. decembrī tika izdots Ministru komitejas nolikums (*Положение Комитета министров*) par visa veida administratīvo sodu atcelšanu lietās, kas saistītas ar reliģisko jomu. Ministru komitejas paspārnē tika izveidota īpaša komisija, kuras uzdevums bija pārskatīt vecticībnieku un sektantu tiesību leģitimācijas iespējas. Šajā komisijā tika daudz spriests par administrācijas neiejaukšanos ticības lietās un par piespiedu pasākumu kaitīgumu attiecībā pret citu ticību sekotājiem.²⁴⁸ Taču joprojām saglabājās neatrisināts jautājums par reformām pašā Pareizticīgajā baznīcā, kam, pēc S. Firsova domām nebija nozīmes, jo pareizticīgajā Krievijas impērijā nodalīt Baznīcu no valsts nozīmētu iedragāt impēriju no iekšienes, savukārt Baznīcas reālā brīvība ir iespējama tikai sekulārā valstī, tāpēc impērijas vara nevarēja atteikties no konfesionālās orientācijas.²⁴⁹ Bija skaidrs, ka valsts vara uzlūkoja Pareizticīgo baznīcu kā valsts pārvaldīšanas instrumentu, taču problēma bija tā, ka Baznīcu uztvēra divējādi: gan kā ideālu, gan kā instrumentu, jo valsts uzskatīja sevi par “pareizticīgo”, tādējādi nenodalīja pareizticīgos ideālus no politiskajiem, t.i. valsts ideāliem. Pēc pētnieka S. Firsova domām šādu nostāju vajadzētu vērtēt

---

²⁴⁷ Федоров, Вл. (2003) *Русская Православная Церковь и государство. Синодальный период. 1700-1917*. Изд. Русская Панорама, Москва. С. 248.

²⁴⁸ Ibidem.

²⁴⁹ Фирсов, С. С. (2002) *Русская Церковь накануне перемен (конец 1890-х - 1918 гг.)*. Москва. С. 48.

nevis kā laicīgās varas politisku cinismu, bet kā nepareizu priekšstatu par to, kas ir baznīcas un valsts vienotība. Tāpēc šāda ideoloģija, kas centās nosargāt Krievijas impērijā pastāvošo pareizticības, patvaldības un tautas vienotību, pēc S. Firsova domām, bija nolemta bojā ejai. Traģiskais pārpratums bija tajā, ka cerība uz valsts aizbildnību tika uztverta kā norma, kaut arī valsts kontrole, kuru īstenoja sinodes virsprokuratūra, bija atkāpšanās no normas.²⁵⁰ Tādējādi, neskatoties uz Pareizticīgās baznīcas ārējo varenumu un vadošo lomu Krievijas impērijas iekšpolitikā, tās iekšējās problēmas traucēja pareizticībai nostiprināties un attīstīties, kā arī sekmēt citu reliģiju pārstāvju integrēšanos.

1.1.2. Vienticība kā tiesiski pamatota alternatīva vecticībai

Ilglaicīgi valsts un pareizticības piespiedu mēģinājumi pārvarēt šķelšanos Krievijas impērijas pareizticīgo kristiešu vidū nevainagojās ar pozitīvu rezultātu, tāpēc bija jāmeklē mērenāks ceļš. Progresīvie Krievijas pareizticības līderi apzinājās, ka 1667. gada Sapulces zvērests (*Клятва Собора*) attiecas nevis uz rituāliem, bet uz kaut ko vērtīgāku, tāpēc attiekties pret vecticībniekiem pārāk bargi seno rituālu piekropšanas dēļ ir cietsirdīgi.²⁵¹ Taču atteikties no vecticībnieku integrēšanas pareizticībā Baznīca nebija gatava, tāpēc pakāpeniski sāka formēties ideja par vienticību, kurai bija jāklūst par galveno pamatojumu vecticībnieku ievilināšanai pareizticībā. Ufas bīskaps Simons (Šļejevs) savā darbā “Vienticība savā iekšējā attīstībā” (1910) noteica, ka vienticība Krievijas impērijas teritorijā bija krievu baznīcas draudžu kopums (*совокупность приходов русской церкви*), kas vienots ticībā, bet atšķiras ar rituāliem. Ar sinodes atļauju vienticībnieki varēja svinēt dievkalpojumus pēc liturģiskajām grāmatām, kas bija izdotas pirms patriarha Nikona un tika aizliegtas 1667. gadā. Tādējādi **vienticība tika traktēta kā vecticības daļa**, kurai bija atļauts vienoties ticībā ar Krievijas pareizticīgo baznīcu.²⁵² Par pirmo, kurš centās pamatot vecticībnieku pievienošanu

²⁵⁰ Фирсов, С. С. (2002) *Русская Церковь накануне перемен (конец 1890-х - 1918 гг.)*. Москва. С. 50-51, 52.

²⁵¹ Андерсон, Вл. (1908) *Старообрядчество и сектанство: исторический очерк русского религиозного разномыслия*. Санкт-Петербург: Тип. Первой труд. артели. С. 222.

²⁵² Симон, епископ Уфимский [Шлеев] (1910) *Единоверие в своем внутреннем развитии*, Санкт-Петербург. С. 1.

Pareizticīgajai baznīcai, balstoties uz venticības ideju, mēdz uzskatīt mūku Nikodimu no Starodubas (*Никодим Стародубский*), kurš sāka meklēt reālas iespējas veikt pareizticīgo dievkalpošanu pēc “vecā rita”. Taču bīskaps Simons (Šļejevs) uzskatīja, ka pirmais, kurš rūpējās par vecticībnieku pievienošanu pareizticībai, bija pats patriarhs Nikons, jo viņš atļāva vecticības vadītājam Grigorijam Neronovam veikt dievkalpojumus pēc “vecajām grāmatām” Maskavas centrālajā Dievmātes patvēruma katedrālē. Turklāt, beidzis pildīt patriarha pienākumus, Nikons izdeva dievkalpojumu grāmatas (*часослов*), kurās “strīda vārdi”²⁵³ bija publicēti kā senajā tradīcijā.²⁵⁴ Vēl 17. gs. otrajā pusē bija gadījumi, kad pareizticīgo draudžu garīdznieki izmantoja gan vecā, gan jaunā izdevuma grāmatas dievkalpojumu veikšanai.²⁵⁵ Tādējādi vienlaikus pastāvēja pirms un pēc reformu reliģiskās tradīcijas.

Sākotnēji venticība izskatījās kā kompromiss starp atsevišķiem vecticībnieku draudžu pārstāvjiem, valsts ierēdņiem un Pareizticīgo baznīcu, taču sinodes iejaukšanās dēļ apvienošanās ar pareizticīgajiem kļuva par nepieņemamu vairākumam vecticībnieku, jo tā apdraudēja viņu reliģisko neatkarību. 1800. gada 27. oktobrī imperatora Pāvila I apstiprinātie „16 venticības punkti” (*16 пунктов единоверия*) radīja divas iespējas: „Venticības punkti” varēja kļūt par sākumu pārrunām ar vecticībniekiem ar mērķi izstrādāt efektīvākus līguma noteikumus vai novest strupceļā, kā arī notika vēlāk. Baznīcas vara uztraucās par to, ka venticība varētu kļūt par “kārdinājumu” pareizticīgajiem un novest līdz masu „aiziešanai šķeltniecībā” (*уклонение в раскол*), tāpēc centās stingri sekot „Venticības punktiem”. Šo noteikumu trešais punkts atļāva vecticībnieku garīgajiem vadītājiem veikt dievkalpojumus pēc vecām pirmsreformu grāmatām. Komentējot šo punktu, Maskavas metropolīts Platons atzina: lai gan vecticībnieku izmantotajās grāmatās bija “dažas neprecizitātes”, tās tomēr neskāra ticības

²⁵³ Tiek domāts tā saucamais “Ticības Simbols” (Символ Веры) un “Aliluja” (Алилуя).

²⁵⁴ Симон, епископ Уфимский [Шлеев] (1910) Единоверие в своем внутреннем развитии, Санкт-Петербург. С. 4.

²⁵⁵ Ibidem. С. 5.

svarīgākās nostādnes, bet vārdus un rituālus, un vissvarīgākais bija atgūt mieru Baznīcā.²⁵⁶

Vienticības ātrie panākumi var būt skaidrojami lielākoties ar tās “klusā patvēruma” piedāvājumu, nemieru novēršanu, pēc kā ilgojās vecticībnieki, kuri bija noguruši būt vienmēr gatavi cīnīties par savas reliģiskās tradīcijas saglabāšanu. Vienticība solīja iespēju legalizēties un uz dažu piekāpšanos rēķina garantēt vecticībnieku kopienas pastāvēšanu bez šķēršļiem un ārpus pagrīdes, kurā miljoniem krievu iedzīvotāju bija iedzīti vairāk nekā divu gadsimtu garumā sinodālās Baznīcas “šaurās” politikas dēļ.²⁵⁷

Vienticības ieviešanas procesā svarīga loma bija Slepenajām komitejām šķeltnieku lietās (*Секретные совещательные комитеты по делам о раскольниках*, turpmāk – Slepenās komitejas). Pirmā Slepenā komiteja tika dibināta 1820. gadā Sanktpēterburgā Aleksandra I pārraudzībā, nākamā – 1831. gadā Maskavā.²⁵⁸ Slepeno komiteju darbība reģionos uzplauka Nikolaja I valdīšanas laikā (1796-1855), jo iepriekš veiktie pasākumi pret vecticību izrādījās neefektīvi. Pētnieks V. Bajdins ir raksturojis Slepenās komitejas kā ārpus tiesu kompetences izrēķināšanās institūcijas, kas sodīja reliģiskos disidentus.²⁵⁹ Lai šo komiteju darbība neizsauktu nemierus, to pastāvēšana bija slepena. Droši vien pirmo izveidoto Slepeno komiteju darbības rezultāti apmierināja Nikolaju I, tāpēc 1838. gadā tika nolemts dibināt līdzīgas komitejas arī guberņās. 1846. gadā Slepeno komiteju izveidoja Vitebskā un 1848. gadā – Rīgā.²⁶⁰ Guberņu komitejas bija pakļautas Sanktpēterburgas Slepenajai komitejai, kurā koncentrējās visa informācija un tika pieņemti noteicošie lēmumi.

1840. gadā tika izdota Nikolaja I pavēle, kas skaidroja Slepeno komiteju mērķus un funkcijas: pirms nodošanas tiesā visas ar vecticībniekiem saistītās

---

²⁵⁶ Андерсон, Вл. (1908) *Старообрядчество и сектанство: исторический очерк русского религиозного разномыслия*. Санкт-Петербург: Тип. Первой труд. артели. С. 223.

²⁵⁷ Ibidem. С. 230.

²⁵⁸ Кельсиев, В. (1861) Сборник правительственных сведений о раскольниках. Вып. 2. Лондон: Вольная русская типография. С. 175.

²⁵⁹ Байдин, В. И. (1983) Старообрядчество Урала и самодержавие (конец XVIII – середина XIX вв.). Диссертация на соискание степени кандидата исторических наук. Свердловск. С. 142-143.

²⁶⁰ Палкин, А. (2014) Единоверие в конце 1820-х – 1850-е годы: механизмы государственного принуждения и противостояние староверов. *Quaestio Rossica* № 3. С. 89.

izmeklēšanas lietas jāizskata Slepeno komiteju ierēdņiem. Tiesā jānodod tikai tās lietas, kurās vērojama atklāta pastāvošo likumu pārkāpšana, ko pavada pretestība esošajai kārtībai. Savukārt lietas par „seniem šķeltņiem”, kuri nav veikuši nekādas nelikumīgas darbības un ir apsūdzēti pēc anonīma ziņojuma, jāizskata komitejās nekavējoties pēc denunciācijas saņemšanas.²⁶¹ No vienas puses, šāda kārtība atslogoja oficiālo lietvedību, bet no otras – tā deva brīvu iespēju valsts varai vajāt vecticībniekus bez lietu iztiesāšanas. Turklāt virknē gadījumu ar vecticībniekiem un vienticībniekiem saistītos jautājumus slepenā kārtā risināja pats imperators Nikolajs I, kurš arī apstiprināja tos Sanktpēterburgas Slepenās komitejas lēmumus, kas skāra visu Krievijas impērijas teritoriju. Tādā veidā Nikolajs I caurskatīja vairākus simtus lietu, kas skāra cīņu ar vecticību un vienticības ieviešanu.²⁶² Tālab var droši apgalvot, ka 19. gs. pirmajā pusē vienticības izplatīšana bija imperatora personīgais nopelns, jo viņš kontrolēja šo procesu vairāku gadu garumā.

Nikolajs I uztvēra vecticību ne tikai kā reliģisku opozīciju, bet arī kā „pretvalstisku un pretsabiedrisku elementu”, tāpēc viņa mērķis bija pilnīgi iznīcināt vecticību, un līdzās vienticības ieviešanai viņa valdība izmantoja arī 17. gs. un 18. gs. metodes, kas neaprobežojās ar sludināšanu. Ar vecticībnieku pievēršanu vienticībai nodarbojās nevis garīdzniecība, bet galvenokārt laji – ierēdņi un ražotņu pārvaldnieki, kuri lika vecticībniekiem strādāt fiziski smagākos darbus, sodīja ar miesas sodiem, badu un cietumu, draudēja un konfiscēja lūgšanu namus, grāmatas un ikonas.²⁶³ Tādā veidā pāriešana vienticībā kļuva par vienīgo iespēju tikt vaļā no vajāšanām daudziem vecticībniekiem.

Pareizticīgo garīdznieku vidū novērojama visai negatīva attieksme pret vienticību, tāpēc Pareizticīgās baznīcas vadītāji skaidroja klēram, ka vienticība nav no pareizticības atsevišķa, atšķirīga konfesija, bet kopā ar pareizticību veido

---

²⁶¹ Палкин, А. (2014) Единоверие в конце 1820-х – 1850-е годы: механизмы государственного принуждения и противостояние староверов. *Quaestio Rossica* № 3. С. 89.

²⁶² Ibidem.

²⁶³ Байдин, В. И. (1983) Старообрядчество Урала и самодержавие (конец XVIII – середина XIX вв.). Диссертация на соискание степени кандидата исторических наук. Свердловск. С. 142-143.

vienotu Baznīcu.²⁶⁴ Savukārt venticībniekiem bija jāatceras, ka viņu spēks ir tikai vienotībā ar Pareizticīgo baznīcu, bez kuras viņi atkal tiktu uzskatīti par šķeltniekiem. Līdz ar to pareizticīgo rituālu kritizēšana venticībniekiem bija aizliegta.²⁶⁵ Bija novērots, ka lielākā daļa vecticībnieku pievienojās Pareizticīgo baznīcai, vispirms pieņemot venticību, jo viņiem bija grūti atteikties no senajiem rituāliem. Reformēto rituālu pieņemšana notika pakāpeniski: pēc sākotnējās ieceres venticībniekiem bija jānodrošina iespēja saņemt kristiešiem obligātos sakramentus, kas notika pēc pirmsreformu tradīcijas un pēc pareizticīgo garīdznieku uzskatiem piesaistīja bijušos vecticībniekus Baznīcai un tās garīdzniecībai.²⁶⁶

Lai paātrinātu venticības izplatīšanu, venticībnieku baznīcas necēla no jauna, bet parasti iekārtoja vecticībniekiem atņemtajos lūgšanu namos – tādējādi ietaupīja gan naudu, gan laiku, kā arī vienlaikus liedza vecticībniekiem veikt savus reliģiskos rituālus. Venticības pētnieks A. Palkins šādi apraksta vecticībnieku draudzes pievēršanu venticībai: uzzinājuši, ka vecticībnieki veic sava novecojušā lūgšanu nama remontu, vietējās varas pārstāvji “aprakstīja mantu un aizzīmogoja (slēdza – M. G. piezīme) ēku”, neļaujot iznest no tās ne grāmatas, ne ikonas, ne citus sakrālos priekšmetus. Dievnamā palikušās lietas, kas bija vērtīgas gan sakrāli, gan materiāli, sāka iet bojā, bet vecticībnieki vairs nevarēja pilnvērtīgi veikt dievkalpojumus. Visi vecticībnieku lūgumi atvērt lūgšanu namus vai vismaz atļaut iznest lietas tika noraidīti. Lai nepieļautu ēkas pilnīgu sabrukšanu, pareizticīgo misionāru un vietējās administrācijas spiediena dēļ daļa draudzes pieņēma venticību, kas sanaidoja vecticībniekus savā starpā.²⁶⁷ Draudze tika sašķelta, bet varas mērķis – iekārtot venticībnieku dievnamu – panākts.

Vitebskas guberņas teritorijā venticībnieku draudzes tika dibinātas arī piespiedu ceļā. Režicas apriņķa Tiskādu venticībnieku baznīca bija atvērta blakus

---

²⁶⁴ Полоцкие епархиальные ведомости. 1886. N 11. с. 370-371.

²⁶⁵ Ibidem. С. 371.

²⁶⁶ Ibidem. С. 371-372.

²⁶⁷ Палкин, А. (2014) Единоверие в конце 1820-х – 1850-е годы: механизмы государственного принуждения и противостояние староверов. *Quaestio Rossica* № 3. С. 99.

iepriekš “aizzīmogotajam” vecticībnieku lūgšanu namam, ko 1888. gadā gribēja pārveidot par lasītavu.²⁶⁸ Vecticībniekiem atņēma dievnamu un kā alternatīvu piedāvāja venticībnieku baznīcu. Uz visiem pareizticīgo garīdzniecības aicinājumiem pieņemt Pareizticīgās baznīcas mācību, Tiskādu vecticībnieki atbildēja: “Kā mēs piedzimām, tā mums jāmirst; kā mums senči mācīja, tā mēs arī rīkojamies”.²⁶⁹ Tā ir visai tipiska vecticībnieku atbilde aicinājumam konvertēties pareizticībā, kas norāda uz lielu cieņu pret priekštečiem un mantoto reliģisko tradīciju, kuras dēļ bija daudz ciests un kuras dēļ vecticībniekiem bija jāmeklē jaunas dzīvesvietas. Venticība netika pieņemta kā cienījams aizvietoējums vecticībai, taču vietējie pareizticīgo garīdznieki turpināja iesākt un nodibināja draudzes skolu, kurā mācījās arī vietējo vecticībnieku bērni.

Šādos apstākļos vecticībnieki pieņēma venticību lielākoties formāli, cenšoties izvairīties no vajāšanām. Par to liecina vairāku ģimeņu gadījumi, kuru “galvas” parakstījās par pāriešanu venticībā vai pareizticībā, taču viņu ģimenes locekļi palika vecticībā vairākas desmitgades, un nāves stundā venticībnieku garīdznieki netika aicināti, un aizgājēji tika apbedīti pēc vecticībnieku tradīcijām. Savukārt kāzu gadījumā venticība tika pieņemta tikai laulību priekšvakarā.²⁷⁰ Pastāvošā situācija sekmēja venticības un pareizticības formalizēšanos vecticībnieku vidū, akceptējot to ārējas iezīmes, bet paliekot neziņā par to būtību.

Venticība tika ieviesta tai nelabvēlīgos apstākļos. Vecticībnieku kopienas bija labi organizētas un nereti turīgas, tāpēc tās varēja efektīvi pretoties valdības spiedienam. Turklāt venticība bija spēcīga ne tikai pateicoties vairāku ietekmīgu centru pastāvēšanai, bet arī tāpēc, ka tā bija izplatīta visā Krievijas impērijas teritorijā un tai nebija vienojoša centra. Tādējādi vecticībniekiem bija iespēja saglabāt savu ticību un pretoties venticības ieviešanai, kas kļuva par neatdalāmu represiju sastāvdaļu un apgrūtināja tālāku venticības attīstību.²⁷¹ Turklāt Krievijas

---

²⁶⁸ Полоцкие епархиальные ведомости. 1888. N 23. С. 596.

²⁶⁹ Ibidem. С. 597.

²⁷⁰ Агеев, С. С., Микитюк, В. П. (1998) *Рязановы – купцы екатеринбургские*. Екатеринбург: УрО РАН. С. 94-95.

²⁷¹ Палкин, А. (2014) Единоверие в конце 1820-х – 1850-е годы: механизмы государственного принуждения и противостояние староверов. *Quaestio Rossica* № 3. С. 102.

impērijas likumdošana sekmēja formālo pareizticīgo pastāvēšanu un neļāva tiem atklāti pāriet venticībā: lai izvairītos no sociālām un ekonomiskām problēmām, vairāki tūkstoši vecticībnieku sadarbojās ar pareizticīgo garīdzniekiem un skaitījās pareizticīgie. Taču pāriet venticībā, kas ļāva atklāti piekopt senās dievkalpošanas tradīcijas, formālie pareizticīgie nevarēja, jo likumdošana aizliedza konvertēties no pareizticības citā ticībā.²⁷² Šādā situācijā vecticībnieki, kuri bija pierakstīti pareizticīgo draudzēm un skaitījās pareizticīgie, kuri neapmeklēja grēksūdzi un nepiedalījās Euharistijā, bija spiesti saglabāt esošo “viltus” pareizticīgo stāvokli un nevarēja pāriet venticībā.

Kopš oficiālas venticības izveidošanas 1800. gadā tās sekotāji vienmēr atradās starp divām ugunīm: pareizticību un vecticību. 1870. gadu otrajā pusē šāda nenoteiktība mudināja aktīvākos venticības pārstāvjus vairākkārt vērsties sinodē ar lūgumu mainīt dažas nostādnes: 1) atļaut pareizticīgo vecāku bērniem apmeklēt venticībnieku baznīcu draudžu skolas; 2) atļaut vecākiem, no kuriem viens ir pareizticīgais, bet otrs – venticībnieks, pašiem lemt, vai kristīt bērnus pareizticībā vai venticībā; 3) atļaut pareizticīgo un venticībnieku garīdzniekiem un lajiem bez šķēršļiem un pēc brīvas gribas piedalīties dievkalpojumos un saņemt sakramentus gan pareizticīgo, gan venticībnieku dievnamos; 4) tiem, kuri baznīcu metrikās ierakstīti kā pareizticīgie, bet patiesībā nepieder Pareizticīgajai baznīcai, atļaut pierakstīties venticībnieku draudzēs; 5) stingri sekot metropolīta Platona venticības noteikumu 16. punktam, kas aizliedz pareizticīgajiem un venticībniekiem kritizēt vieniem otru par sekošanu savām liturģiskajām tradīcijām.²⁷³ Turklāt venticībnieki lūdza, lai sinode oficiāli atteiktos no kritiskās nostājas, ko pauda vecticībnieku nosodītāji vairākās publikācijās.²⁷⁴ Priviliģētā stāvokļa vietā konvertējušies no vecticības venticībnieki jutās vairāk aizvainoti un pat neaizsargāti nekā palikušie vecticībā.

---

²⁷² Симон, епископ Уфимский [Шлеев] (1910) Единоверие в своем внутреннем развитии, Санкт-Петербург. С. 169.

²⁷³ Ibidem. С. 161-162.

²⁷⁴ Ibidem. С. 165.

Vienticībnieki bija kļuvuši par ieroci vecticības apkarošanai, ko apliecina 1890. gada vēstule sinodei, kurā viņi lūdza nozīmēt vienticībnieku bīskapus, kuri, pēc vēstules autoru domām, būtu vienīgie, kas spētu “sagraut šķelšanos pašā sirdī”²⁷⁵ (*поразить раскол в самое сердце*). Jau 1885. gadā, vēršoties pie sinodes, vienticībnieki atklāti apgalvoja, ka vienticībai jāklūst par pareizāko un vieglāko paņēmieni šķeltnieku pievienošanai Pareizticīgajai baznīcai, savukārt ticības brīvības dāvāšana vecticībniekiem nenoliedzami sekmētu vecticībnieku atteikšanos no pievienošanās pareizticībai.²⁷⁶ Zīmīgi, ka vienticībnieki sauca vecticībniekus par pareizticīgajiem, kuri sekoja vecām ieražām – *старообрядствующие православные*, pasvītrojot vecticībnieku piederību pareizticībai.²⁷⁷

Lai gan vienticība izskatījās kā veiksmīgs pareizticības mēģinājums integrēt vecticības sekotājus, dodot tiem tiesības sekot senajām tradīcijām un ieceļot tiem klēru no pareizticīgo vidus, tomēr vienticībniekiem bija jāsaskaras ar savas identitātes problēmām, nonākot gan pareizticīgo, gan vecticībnieku vidū. Turklāt Vitebskas guberņas teritorijā, kur dzīvoja garīdzniecību neatzīstošie²⁷⁸ vecticībnieki *bespopovci*, bija grūti pārliecināt vietējos vecticības sekotājus uzticēties pareizticīgo klēram, līdz ar to vienticība nevarēja sekmīgi palīdzēt integrēt vecticībniekus pareizticībā.

1.2. Vecticības leģitimēšanas problēmas Vitebskas guberņā

Vecticības rašanas laikā 17. gs. vidū tās sekotāji tika nežēlīgi sodīti ar nāvi, kā arī dedzināti ugunī “bez žēlastības”, lai reformēto pareizticību neapdraudētu neapmierinātie un lai visi Krievijas impērijas pareizticīgie iedzīvotāji nesašķeltos divās karojošās nometnēs.²⁷⁹ Valdība izdeva virkni likumu, kam bija jāpiespiež

²⁷⁵ Симон, епископ Уфимский [Шлеев] (1910) Единоверие в своем внутреннем развитии, Санкт-Петербург. С. 165.

²⁷⁶ Ibidem. С. 167.

²⁷⁷ Ibidem. С. 168.

²⁷⁸ Bespopovci ticēja, ka līdz ar reformām Pareizticīgajā baznīcā 17. gs. vidū pareizticīgo garīdzniecība zaudēja dievišķo svētību un tai vairs nedrīkstēja uzticēt sakramentu pildīšanu.

²⁷⁹ Глава 1. О богохульниках и церковных мятежниках. Том 1. Царствование Алексея Михайловича. В книге: *Полное собрание законов Российской империи* (1885-1916) Собрание третье. Санкт-Петербург: Государственная типография.

vecticībniekus-šķeltniekus pieņemt Pareizticīgo baznīcu kā vienīgo pareizo un tai kalpot. Likumi paredzēja, ka tie, kuri atklāti nosoda Baznīcu, jānopratina un nepakļaušanās gadījumā jāsadedzina pašu mājās. Savukārt tie, kuri izmeklēšanas laikā pieņēma Pareizticīgās baznīcas patvērumu, jānometina klosteros un pēc pārbaudījuma laika neprecētajiem tur jāpaliek līdz mūža galam, bet precētajiem jāatgriežas ģimenēs. Tos, kuri “pārkristīja” vecticībā pieaugušos un bērnus, sodīja ar nāvi vai apžēlošanas gadījumā sita ar pātagu un sūtīja pie pareizticīgo garīdzniekiem “uz labošanas”. Savukārt tie, kuri slēpa vecticībniekus vai atbalstīja ar pārtiku, bija jāpātago un jāizsūta uz tāliem novadiem.²⁸⁰ Šāda valsts politika sekmēja liela cilvēku skaita izceļošanu uz tāliem mežainiem un purvainiem apvidiem, kā arī ārpus Krievijas impērijas robežām. Turklāt iezīmējās jauns fenomens: vecticības sekotāji sāka praktizēt pašsadedzināšanos, ko veica veselas ģimenes un pat draudzes.²⁸¹ Tādējādi vecticībnieku plānveida apspiešana sekmēja ne tikai viņu pārceļošanu vai izceļošanu, bet arī vispārējā Krievijas iedzīvotāju skaita samazināšanos.

17. gs. vidū vecticībniekiem tika atņemtas tiesības atklāti sekot savai ticībai; turklāt tika ierobežota viņu politiskā un ekonomiskā darbība. 18. gs. sākumā Pēteris I pasludināja iecietību ticības lietās un deva plašas tiesības Romas katoļiem, luterāņiem, musulmaņiem, jūdiem un pat pagāniem, turpretim pirmsreformu pareizticības sekotājiem – vecticībniekiem – bija jāmaksā divkārtši nodokļi un soda nauda par dievkalpojumu organizēšanu, un vīriešiem bija jāmaksā par bārdas nēsāšanu.²⁸² Vecticībniekiem aizliedza ieņemt jebkādas valsts vai sabiedriskas amatus, liecināt tiesā pret pareizticīgajiem, kā arī lika nēsāt pazemojošu apģērbu: *«мужчинам - однорядку с лежащим ожерельем и сермяжный зипун со стоячим клееным козырем красного сукна, а*

---

²⁸⁰ Том 2 №1102 ст. 647 «О наказании разсеивающих и принимающих ереси и расколы». В книге: *Полное собрание законов Российской империи* (1885-1916) Собрание третье. Санкт-Петербург.

²⁸¹ *Обзор мероприятий Министерства внутренних дел по расколу с 1802 по 1881 год* (1903) Издание Департамента общих дел, Санкт-Петербург. С. 6.

²⁸² Мельников, Ф. Е. (1999) [1918] *Краткая история Древлеправославной (Старообрядческой) церкви*. Барнаул, Лествица.

https://web.archive.org/web/20160819073244/http://www.semeyskie.ru/bibl_meln_kiss.html (10.08.2020)

женщинам - шапки с рогами и тоже сермяжный зипун с красным козырем».²⁸³ Tādā veidā vecticībnieki kļuva pilnīgi neaizsargāti pareizticīgo priekšā, pakļauti vajāšanām un fiziskai iznīcināšanai.

Pētera I pēcteči saglabāja vecticībnieku beztiesisko stāvokli, un tikai 18. gs. otrajā pusē Katrīna II pieņēma dažus atvieglojumus: tika atcelti divkārsšie nodokļi un vecticībnieku apzīmējums “šķeltņieki” (*раскольники*), vecticībniekiem tika atļauts ieņemt valsts amatus un liecināt tiesā.²⁸⁴ Aleksandra I valdība turpināja uzsākt iecietības politiku: 1820. gada 11. aprīlī izdeva *ukazu*, kurš aizliedza vecticībnieku vajāšanas, taču saglabāja policijas pienākumu viņus novērot.²⁸⁵

Imperatora Nikolaja I valdīšanas laikā (1825-1855) vecticības nežēlīgās vajāšanas atsakās no jauna: visi vecticībnieku lūgšanu nami, kas bija sākuši darboties desmitgadē pirms 1826. gada, tika slēgti vai iznīcināti, nopostot ievērojamu vecticībnieku reliģiskā mantojuma daļu. Oficiālajā dokumentācijā atsāka lietot apzīmējumu „šķeltņieki”.²⁸⁶ Vecticībnieku biedrības²⁸⁷ atzina par nelikumīgām, ierobežoja vecticībnieku mantošanas tiesības, kā arī liedza viņiem tiesības ieņemt sabiedriskus amatus, strādāt ikonu glezniecībā un pievienoties tirgotāju ģildēm. Vecticībnieku vecākiem lika kristīt bērnus pareizticībā un aizliedza konvertēt citu ticību pārstāvjus.²⁸⁸

Aleksandrs II sava valdīšanas perioda (1855-1881) sākumā izturējās iecietīgi pret vecticībniekiem un pat ieviesa dažus atvieglojumus: 1858. gadā tika izdots lēmums, kas atļāva vecticībnieku bērniem apmeklēt skolas kopā ar

---

²⁸³ Мельников, Ф. Е. (1999) [1918] *Краткая история Древлеправославной (Старообрядческой) церкви*. Барнаул, Лествица.

https://web.archive.org/web/20160819073244/http://www.semeyskie.ru/bibl_meln_kiss.html (10.08.2020)

²⁸⁴ Рожков, В. (1975) Церковные вопросы в государственной думе.

https://azbyka.ru/otechnik/pravila/tserkovnye-voprosy-v-gosudarstvennoj-dume/#0_1 (20.05.2021)

²⁸⁵ Ibidem.

²⁸⁶ Ibidem.

²⁸⁷ Draudzes kā juridiskas vienības tika reģistrētas tikai pēc 1906. gada 17. oktobra likuma „Par vecticībnieku un sektantu draudžu veidošanas un darbības kārtību un par vecticībnieku novirzienu draudzēm piederošo un nodalīto no pareizticības sektantu tiesībām un pienākumiem” (*О порядке образования и действия старообрядческих и сектантских общин и о правах и обязанностях входящих в состав общин последователей старообрядческих согласий и отделившихся от православия сектантов*) izdošanas, līdz tam izmantoja apzīmējumu “biedrība” (*общество*).

²⁸⁸ Рожков, В. (1975) Церковные вопросы в государственной думе.

https://azbyka.ru/otechnik/pravila/tserkovnye-voprosy-v-gosudarstvennoj-dume/#0_1 (20.05.2021)

pareizticīgajiem.²⁸⁹ No vienas puses, vecticībnieku bērniem radās iespēja iegūt oficiālu izglītību, no otrās puses, jāņem vērā, ka pareizticīgo draudžu skolās bērnus izglītoja pareizticības reliģiskajā tradīcijā ar mērķi konvertēt vecticībniekus pareizticībā. Vienlaikus pareizticīgajai garīdzniecībai tika aizliegts iejaukties policijas izmeklēšanā par vecticībniekiem un liecināt pret viņiem.²⁹⁰ Kopumā 1860. un 1870. gados Krievijas impērijas vara mierīgi uztvēra vecticības nostiprināšanos, jo tās sekotāji nepārkāpa civillikumu, neapdraudēja valsts kārtību. Viņu vajāšanas, no vienas puses, izprovocētu konfliktus, bet no otras – būtu neefektīvas un radītu vecticībniekiem svēto mocekļu oreolu, tāpēc likās pieņemami tieši “garīgie mēri”.²⁹¹ Tomēr praksē Pareizticīgā baznīca saglabāja savu ietekmi reliģiskās likumdošanas jautājumos līdz pat 20. gs. sākumam.

1874. gada 19. aprīlī bija pieņemts ļoti svarīgs likums “Par šķeltnieku laulāšanas, dzimšanas un miršanas metriku ierakstiem” (*О правилах метрической записи браков, рождения и смерти раскольников*), kas deva vecticībniekiem tiesības reģistrēt ģimenes stāvokli policijas metriku grāmatās: sākās vecticībnieku ģimeņu civilā reģistrācija, taču saglabājās aizliegums izmantot pašu vecticībnieku draudžu metriku grāmatas, jo tās netika atzītas par likumīgām. Pirmoreiz laicīgo metriku Krievijā ieviesa Pēteris I, kurš 1702. gada 14. aprīlī izdeva *ukazu*, pēc kura visiem Maskavas draudžu garīdzniekiem bija jāiesniedz dzimušo un mirušo saraksti Patriarha kancelejā (*Патриарший Духовный приказ*).²⁹² Jau 1722. gada maijā metriku grāmatas tika ieviestas visā Krievijas impērijas teritorijā. Vēlāk tapa liels sinodes noteikumu skaits par pareizu metrikas grāmatu uzturēšanu, kas vainagojās ar sinodes *ukazu* 1802. gadā “Par metriku grāmatu uzturēšanu noteiktajā kārtībā” (*О содержании в предписанном порядке метрических книг*), kas aizliedza garīdzniekiem glābāt

²⁸⁹ Рожков, В. (1975) Церковные вопросы в государственной думе.

https://azbyka.ru/otechnik/pravila/tserkovnye-voprosy-v-gosudarstvennoj-dume/#0_1 (20.05.2021)

²⁹⁰ Щеглов, А. (bez gada) Никонианское ведомство и государственный Левиафан.

[http://www.staropomor.ru/nashi.vrem\(7\)/vedomstvo.html](http://www.staropomor.ru/nashi.vrem(7)/vedomstvo.html) (20.05.2021)

²⁹¹ Полунов, А. Ю. (2010) *К. П. Победоносцев в общественно-политической и духовной жизни России*. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). С. 254.

²⁹² № 1908 Т. IV В книге: *Полное собрание законов Российской империи* (1885-1916) Собрание третье. Санкт-Петербург: Государственная типография.

metriku grāmatas savās mājās.²⁹³ Jāatzīmē, ka minētie noteikumi skāra pareizticīgo iedzīvotāju metrikas, savukārt, uz vecticībniekiem attiecināmais likums tika pieņemts tikai 1874. gadā. Pateicoties tieši šim likumam, vecticībnieki varēja sākt risināt vairākus sociālus jautājumus, īpaši tos, kas skāra mantojuma tiesības.

Likums “Par šķeltnieku laulāšanas, dzimšanas un miršanas metriku ierakstiem” noteica, ka vecticībniekiem, kuri vēlējās ierakstīt savu laulību metrikas grāmatā, vajadzēja rakstiski vai mutiski paziņot par savu vēlmi vietējiem ierēdņiem, kuriem bija tiesības rakstīt metriku grāmatas. Tad uz septiņām dienām attiecīgajā iestādē tika izlikts publisks paziņojums par vecticībnieku pāra vēlmi reģistrēt laulību. Pēc termiņa beigām, ja nebija nekādu mutisku vai rakstisku iesniegumu par šķēršļiem reģistrēt pasludināto laulību, pāris saņēma izziņu par atļauju reģistrēt laulību.²⁹⁴ Lai ierakstītu laulību reģistrācijas grāmatā, abiem laulātajiem bija jāierodas personīgi pie ierēdņiem un jāuzrāda iepriekš izsniegto izziņu, kā arī katram bija jāatved divi galvotāji, kuri rakstiski apliecinātu, ka konkrētā laulība nav no likumdošanā aizliegtām laulībām. Turklāt laulātajiem bija jāuzrāda atļaujas, ko deva vecāki, aizbildņi vai aizgādņi; civilā vai kara dienesta gadījumā atļaujas bija jāizsniedz priekšniecībai. Tātad, ja priekšnieki bija sīvi vecticības pretinieki, saņemt šādu atļauju bija apgrūtināši vai pat neiespējami. Minētajam noteikumam bija zīmīga piezīme: vecticībnieku bērni varēja laulāties pēc pareizticīgo rituāla baznīcā bez vecāku un aizbildņu atļaujas, obligāti pievienojoties pareizticībai un dodot solījumu audzināt savus bērnus pareizticīgo tradīcijā.²⁹⁵ Tādējādi pareizticīgo un vecticībnieku tiesiskā nevienlīdzība ietekmēja pat ģimenes dibināšanu, radot priekšnoteikumus vecticībnieku iecienītā un sargātā sociālā modeļa, kas noteica, ka bērni nedrīkst rīkoties bez vecāku svētības, sagraušanai.

---

²⁹³ Новосельский, С. А. (1916) Смертность и продолжительность жизни в России. Петроград: тип. М-ва вн. дел. С.42.

²⁹⁴ Скоров, А. Ф. (1903) *Законы о раскольниках и сектантах*. Типо-Литография И. Пашкова, Москва.

²⁹⁵ Ibidem.

Pastāvēja vēl viens nosacījums vecticībnieku laulības reģistrēšanai: vajadzēja iesniegt izziņu, ka laulājamie ir “šķeltnieki kopš dzimšanas” (*раскольники по рождению*), jo tiem, kuri konvertējās vecticībā no citām konfesijām, īpaši no pareizticības, bija aizliegts reģistrēt laulību. Tādējādi vecticībnieku laulības reģistrēšanu civilajās metrikās apgrūtināja vairāki birokrātiski noteikumi, kas deva priekšrocības pareizticīgo laulībai, jo tā bija pieejamāka un vieglāk reģistrējama nekā vecticībnieku laulība.

Savukārt bērnu ierakstīšanu metriku grāmatā varēja veikt tikai tad, kad bija iesniegti izraksti no metrikas par vecāku laulību, un tikai iereģistrētie bērni tika atzīti par likumīgiem pēcnācējiem un bija tiesīgi saņemt vecāku mantojumu. 1891. gadā Krievijas impērijas senāts apstiprināja labojumu Nr. 1392, kas noteica, ka vecticībnieku bērni, kuri nav ierakstīti vecticībnieku laulību metrikas grāmatās, bet ir iekļauti savu tēvu ģimenes sarakstos, ir uzskatāmi par adoptētiem un var izmantot adoptēto bērnu tiesības uz mantojumu.²⁹⁶ Tās vecticībnieku laulības, kas bija ierakstītas revīzijas sarakstos pirms 1874. gada likuma “Par šķeltnieku laulāšanas, dzimšanas un miršanas metriku ierakstiem” pieņemšanas, t. i. desmitās tautas skaitīšanas laikā (1858-1859), tika atzītas par likumīgām, ieskaitot šajās laulībās dzimušos bērnus.²⁹⁷

Tādējādi vecticībnieku ģimenes stāvokļa leģitimācija, no vienas puses, ievērojami atviegloja vecticībniekiem mantošanas procedūras, kas īpaši skāra turīgos ražotņu un rūpnīcu īpašniekus, taču, no otrās puses, metriku grāmatās reģistrētie vecticībnieki sniedza ziņas par savu ģimeņu locekļiem un atviegloja statistisko datu iegūšanu valsts institūcijām, kas varēja tos izmantot, lai precīzāk plānotu pasākumus vecticības integrēšanai pareizticībā. Tas skaidro samērā nelielu aktivitāti, piemēram, Dinaburgas apriņķa vecticībnieku vidū, jo tikai daži desmiti ģimeņu izvēlējās reģistrēties pašas un reģistrēt savus bērnus.²⁹⁸

---

²⁹⁶ Скоров, А. Ф. (1903) *Законы о раскольниках и сектантах*. Типо-Литография И. Пашкова, Москва.

²⁹⁷ Ibidem.

²⁹⁸ LNA LVVA f. 2728, l. 251-258.

Tajā pašā laikā pareizticīgajiem un venticībniekiem nebija problēmu ģimenes attiecību un mantošanas tiesību leģitimācijā, jo dzimšanas, laulības un miršanas gadījumi tika reģistrēti baznīcu metriku grāmatās, tādējādi nodrošinot draudžu locekļu mantošanas tiesības. Varam pieņemt, ka tas bija viens no vilinošākajiem iemesliem, kā dēļ venticībnieku kopienas turīgākie pārstāvji, kaut arī formāli, pārgāja venticībā vai pareizticībā.

Līdz ar jaunu krievu aristokrātijas aizraušanos – pētīt “tautu”, 1880. gados Krievijas impērijas sabiedrībā pieauga interese iepazīt venticības sekotājus. Liela daļa ierēdņu – gan liberāli, gan konservatīvie, kā arī prese sāka iestāties par venticībnieku tiesību paplašināšanu. Venticībnieku tiesību aizstāvji uzskatīja, ka venticības sekotāju politiskā lojalitāte un uzticība tradīcijām varētu padarīt viņus par uzticamu patvaldības balstu.²⁹⁹ Aleksandrs III (vald. 1881-1894) bija pirmais Krievijas impērijas valdnieks, kurš uzsāka pamatīgu reliģisko tiesību aktu reformēšanu. 1883. gada 24. maijā viņš izdeva likumu „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltņiem”³⁰⁰ (*О даровании раскольникам некоторых прав гражданских и по отправлению духовных треб*). Pirmkārt, likums deva venticībniekiem tiesības uz iekšzemes pases iegūšanu un brīvu pārvietošanos. Šīs tiesības bija svarīgas ne tikai sociāli ekonomiskajā ziņā, ļaujot vīriešiem, īpaši no lauku apvidiem, meklēt papildus peļņas iespējas, bet arī reliģiski ideoloģiskajā ziņā: Vitebskas guberņas venticībnieki sāka aktīvi sazināties ar citviet dzīvojošajiem ticības brāļiem un apmainīties ar pagrīdē izdotām „burtnīcām”, kurās bija aprakstīti venticībnieku atzīto autoritāšu viedokļi par dažādiem reliģiska rakstura jautājumiem, Svēto Rakstu skaidrojumi, dievkalpošanas apraksti u.c.³⁰¹ Šāda domu apmaiņa bija svarīga teoloģiski sašķeltajiem venticībniekiem *bespopovciem*, kuru draudzēs

²⁹⁹ Полунов, А. Ю. (2010) *К. П. Победоносцев в общественно-политической и духовной жизни России*. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). С. 256.

³⁰⁰ Собр. Узак. 1883 г. Мая 24, ст. 469. (1890) В книге: *Свод законов Российской империи*. Т. ХІУ. Санкт-Петербург.

³⁰¹ Заварина, А. (2005) Латгальские староверы-бурлаки во второй половине XIX-начале XX вв. В книге: *Староверие Латвии*. Отв. ред.-сост. Илларион Иванов. Рига: Институт философии и социологии Латвийского университета, Старообрядческое общество Латвии.

ikviens garīgais vadītājs varēja skaidrot reliģisko mācību pēc sava prāta, tādā veidā sekmējot teoloģisko domstarpību padziļināšanos.

1883. gada likuma otrais pants atļāva vecticībniekiem legāli nodarboties ar tirdzniecību un amatniecību. Tādā veidā turīgās vecticībnieku uzņēmēju dzimtas varēja paplašināt savu darbību: Rīgā darbojās I. Hļebņikova tekstilizstrādājumu un M. Kuzņecova fajansa un porcelāna fabrika, Režicā – Siņicinu un Dinaburgā – Mitrofanovu dzimtu uzņēmumi.³⁰² Mūsdienu Latvijas teritorijā vecticībnieki nostiprinājās arī t. s. mazajās amatnieku cunftēs un varēja atbalstīt citus vecticībniekus. 19. gs. 80. gados no 109 cehu meistariem 79 bija vecticībnieki.³⁰³

Trešais 1883. gada likuma pants noteica tiesības stāties ar Iekšlietu ministra atļauju ikonu glezniecības cunftēs, taču praksē to bija ļoti grūti izdarīt: visas ikonu glezniecības cunftes kontrolēja Pareizticīgās baznīcas ierēdņi, kuri pieprasīja gleznot pēc pareizticībā pieņemtajiem kanoniem. Jāatzīmē, ka kopš 17. gs. vidus vecticībnieku ikonas tika konfiscētas un pārgleznētas, ja tajās bija redzama senā divu pirkstu krusta zīme.³⁰⁴ Pusotra gadsimta garumā vecticībnieku ikonu glezniecība nevarēja attīstīties profesionālā līmenī, bet 1883. gada likums, lai gan tikai teorētiski, bet tomēr pieļāva gleznošanas tradīcijas attīstību un vēlāk sekmēja slaveno vecticībnieku meistarību rašanos mūsdienu Latvijas teritorijā.³⁰⁵

Likums „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltniekiem” noteica arī vecticībnieku sabiedriskās darbības kārtību: viņi ieguva tiesības kandidēt uz sabiedriskiem amatiem vēlēšanās, taču līdzās viņu kandidatūrām obligāti bija jābūt pareizticīgajiem, lai neveidotos pārsvars par labu vecticībniekiem, jo 19. gs. beigās vecticībnieki pastāvīgi ieņēma vēlētos sabiedriskus amatus un darbojās vietējā pārvaldē.³⁰⁶ Tādējādi vecticībnieki varēja

---

³⁰² Бороненко, В. (2001) Старообрядцы в экономике Латвии: вчера, сегодня, завтра. Grām.: *XI zinātnisko lasījumu materiāli: Sociālo zinību sekcija. 5. krājums*. Redkol.: A. Ivanovs [u.c.]. Daugavpils: Daugavpils Pedagoģiskā universitāte. 5. lpp.

³⁰³ Podmazovs, A. (2001). *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 91.-92. lpp.

³⁰⁴ Урушев, Д. А. (2005) Самарское староверие: Сокровища града Китежа. Жизнь Древней Руси продолжается в иконах и книгах, сохранных и созданных староверами. <http://www.portal-credo.ru/site/?act=monitor&id=7299> (20.06.2021)

³⁰⁵ Подмазов, А. (2010) Иконописные традиции рижских староверов.

<https://www.russkije.lv/ru/pub/read/rizhskie-starovery/starover7.html> (24.11.2020)

³⁰⁶ Тимофеев, В. В. (2004) Старообрядцы на выборных должностях в Российской провинции. *Регионология*, № 4, 232-243.

ietekmēt pareizticīgo ierēdņu lēmumus un piedalīties vietējās pārvaldēs, lai aizstāvētu savas kopienas intereses.

Viens no svarīgākajiem 1883. gada likuma punktiem bija atļauja veikt publiskus dievkalpojumus pēc vecticības paražām gan privātmājās, gan speciāli tiem paredzētajos namos, – tādā veidā vecticībnieki varēja cerēt uz savas reliģiskās prakses legalizāciju.³⁰⁷ Draudžu pārstāvjiem bija jālūdz gubernatora atļauja lūgšanu namu atjaunošanai un “atzīmogošanai”, ja tie bija slēgti, kā arī jāsaņem oficiālais apstiprinājums par esošo ēku pielāgošanu dievnama funkcijām. Taču joprojām bija aizliegts rotāt dievnamus ar kupoliem un iekārt zvanus, lai vecticībnieku lūgšanu nami neklūtu līdzīgi pareizticīgo baznīcām; vienīgais, ko atļāva – novietot krustus un ikonas virs durvīm.³⁰⁸ Šie atvieglojumi mudināja vairākas draudzes vērsties pie gubernatoriem ar lūgumu piešķirt atļauju dievnamu atjaunošanai, remontēšanai vai būvēšanai, taču Vitebskas guberņas vecticībnieki saņēma lielākoties noraidošas atbildes, kas norādīja uz to, ka likums netika pielietots praksē.³⁰⁹

1883. gada likums noteica ierobežojumus publiskajiem vecticībnieku dievkalpojumiem. Apbedīšanas laikā bērnu gājiena priekšgalā drīkstēja nest ikonu un dziedāt kapsētās, bet bez liturģiskiem tērpiem; vecticībnieku draudžu garīgajiem vadītājiem un viņu palīgiem deva tiesības rīkot dievkalpojumus, bet viņus neuzskatīja par garīdzniekiem un sodīja par vecticības sludināšanu. Ierastie pareizticīgo reliģiskās prakses elementi bija aizliegti vecticībniekiem: ikonu publiskā nešana, procesijas, liturģisko tērpu nēsāšana ārpus lūgšanu namiem un dziedāšana publiskās vietās.³¹⁰ Būtībā 1883. gada likums drīzāk radīja ilūziju par reliģisko tiesību piešķiršanu vecticībniekiem un turpināja sekmēt viņu izolāciju.

---

³⁰⁷ Līdz 1905. gadam vecticībniekiem bija aizliegts ierīkot dievnamus, kuri ārēji līdzinātos pareizticīgo baznīcām; vecticībnieku lūgšanu nami ārēji izskatījās kā privātmājas.

³⁰⁸ Собр. Узак. 1883 г. Мая 24, ст. 469. (1890) В книге: *Свод законов Российской империи*. Т. ХІУ. Санкт-Петербург.

³⁰⁹ BNVA, f. 1430, ap. 1.

³¹⁰ Тимофеев, В.В. (2004) Старообрядцы на выборных должностях в Российской провинции. *Регионология*, № 4, 232-243.

Vērtējot 1883. gada likumu, Polockas eparhijas laikraksts norādīja, ka tas izrādījās “ne tik nelabvēlīgs” pareizticīgajiem, kā šķita sākumā.³¹¹ Pēc esošajām ziņām vecticībnieki, kurus joprojām sauca par šķeltņiem, neizmantoja jauniegūtās tiesības, lai aktīvi propagandētu savu “maldu” mācību, bet gluži otrādi – no visām malām nāca ziņojumi par vecticībnieku un pareizticīgo sarunām, kā arī citām pret vecticību vērstām darbībām.³¹² Tomēr pareizticīgo garīdznieki turpināja attiekties pret vecticības pārstāvjiem kā pret sektantiem, viņu apdzīvotās vietas sauca par “inficētām ar šķeltņiecību” (*зараженные расколом*), un cīņa pret vecticības sekotājiem, ko aktīvi atbalstīja arī pareizticīgo draudžu locekļi, joprojām bija aktuāla.³¹³

19. gs. beigu ietekmīgākais Krievijas impērijas laikraksts „Вестник Европы” komentēja šo likumu šādi: “Nevar pateikt, ka viena principa vietā tieši un galīgi būtu noteikts cits, pretējs. Pilnīga neiecietība aizstāta ar nosacītu, ierobežotu iecietību, kuras robežas nav noteiktas, izmēri līdz galējībai elastīgi. Likuma aizbildnība dota vecticībniekiem nevis kā tiesības, bet kā žēlsirdība, kura katru reizi jālūdz bez jebkādas garantijas, ka viņu lūgums tiks ņemts vērā.”³¹⁴ „Baltijas Vēstnesī” publicētā rakstā „Par krievu *raskoļņiku* jautājumu” bija norādīts, ka gandrīz visas Krievijas impērijas lielākās avīzes sveica 1883. gada likumu „ar stipru piekrišanu” un pieņēma, ka drīz tiks pasludināta ticības brīvība.³¹⁵ Savukārt Pareizticīgās baznīcas avīze „Церковно-приходской вестник” izteica viedokli, ka pilnīga vecticībnieku brīvība nāktu pareizticībai par labu, jo ar „klajiem ienaidniekiem cīņa esot vieglāka nekā ar slepeniem” un drīz „saules gaismā (..) visi pārliecināsies, ka šķeltņu mācība ir nevis pārāka, bet daudz vājāka par pareizticīgo mācību.”³¹⁶ Tātad pareizticīgo garīdzniecība joprojām uztvēra vecticībniekus kā ienaidniekus, ar kuriem ir jācīnās, un, domājams, to arī sludināja

³¹¹ Полоцкие епархиальные ведомости. 1884. N 4, С. 125.

³¹² Ibidem.

³¹³ Ibidem.

³¹⁴ Хроника. – Внутреннее обозрение. (1883) Вестник Европы. Sējums 102-IV, С. 352-359.

³¹⁵ Par krievu raskoļņiku jautājumu. Baltijas Vēstnesis (30.05.1883).

³¹⁶ Ibidem.

savu draudžu locekļu vidū, sekmējot un atbalstot antagonistisku attiecību saglabāšanos starp pareizticīgajiem un vecticībniekiem.

Analizējot 19. gs. beigās Krievijas impērijā pastāvošo likumdošanu par vecticībnieku lietām, vēsturnieks, sociologs un jurists Mihails Rejsners (1868-1928) rakstīja, ka tieši pārliecība, ka reliģija ir tautas (*народность*) pamats, kļuva par cēloni īpašai attieksmei pret krievu iedzīvotāju reliģisko šķelšanos un šķeltniekiem. Viņaprāt, vecticībā piekoptās tikumiskās vērtības bija pārākas par Romas katoļticisma, protestantisma un citu reliģiju morāles normām, kas no pareizticības viedokļa šķita herētiskas, taču tieši vecticībai nebija citām reliģijām esošo tiesību un privilēģiju. Pēc M. Rejsnera domām, garantējot vien iecietīgu attieksmi pret vecticību, tā tika ierindota starp pagānisma reliģijām un īstenībā novērtēta zemāk nekā pagānisms. Līdz ar to Krievijas impērijas krievu iedzīvotāju vidū izveidojās traģiska aina: divas konfesijas uzskatīja sevi par īstajām krievu tautas nacionālajām reliģijām, no kurām viena konfesija bija guvusi spēcīgu valsts atbalstu un teoloģiskās patiesības autoritāti, bet otra izcēlās ar savu krievu tautas raksturu, ko bija saglabājusī vēstures gaitā. Šāda cīņa, pēc M. Rejsnera domām, norisinājās nacionālu nevis reliģisku iemeslu dēļ, tomēr konfrontējoties nacionālajam un reliģiskajam aspektam. Šī cīņa varētu beigties tikai tad, ja reliģija būtu nošķirta no konkrētām tautas interesēm un kļūtu par “tīru” kalpošanu Dievam.³¹⁷ Šāda M. Rejsnera iecere bija utopiska, jo tajā laikā šķirt Baznīcu no valsts nebija iespējams, reliģija un politika bija pārāk cieši saistītas un, birstot 20. gs. sākuma revolūcijām, topošai varai būtu jāatsakās gan no reliģijas, gan no politikas.

Jūtot Krievijas impērijas sabiedrības pieprasījumu pēc pārmaiņām, 1904. gada 12. decembrī Nikolajs II (vald. 1894-1917) izdeva manifestu „Par norādījumiem valsts kārtības uzlabošanai” (*О предначертаниях к усовершенствованию Государственного порядка*), kurā izteica vēlmi paplašināt vecticības sekotāju

---

³¹⁷ Рейснер, М. А. (1900) Мораль, право и религия по действующему закону. *Вестник права*, №4-5, 45-46.

tiesības un atsaukt iepriekš pastāvošos ierobežojumus.³¹⁸ 1905. gada notikumi piespieda patvaldību pasteigties reliģisko brīvību atzīšanā, un 1905. gada 17. aprīlī, Lieldienu svētdienā, tika pasludināts *ukazs* “Par reliģiskās iecietības nostiprināšanu” (*Об укреплении начал веротерпимости*), un 1906. gada 23. aprīlī ticības brīvība tika pasludināta kā neatņemama Krievijas impērijas likumdošanas sastāvdaļa.³¹⁹ 1905. gada *ukazs*, ko historiogrāfijā mēdz dēvēt arī par “Tolerances ediktu” (*Edict of Toleration*)³²⁰, atcēla vajāšanas par atteikšanos no pareizticības un tiesību ierobežošanu tiem, kas pāriet citā kristīgajā konfesijā, tādējādi mainot diskriminējošo attieksmi pret citām konfesijām un atņemot pareizticībai tās privilēģijas.

1905. gada *ukazs* ļāva Krievijas impērijas iedzīvotājiem ne tikai atklāti piekopt savu ticību, bet arī atgriezties savā ticībā, ja kādu iemeslu dēļ viņi bija spiesti konvertēties pareizticībā. No 1905. gada 1. aprīļa līdz 1909. gada 1. janvārim oficiāli tika reģistrēti 308 758 gadījumi, kad cilvēki atteicās no pareizticības, atgriežoties katoļos, luterāņos un musulmaņos.³²¹ Analizējot 1905. gada 17. aprīļa manifestu, tā laika Krievijas impērijas vēsturnieki, publicisti un juristi atzina, ka tas bija nozīmīgs solis ceļā uz sirdsapziņas brīvību, tomēr valsts saglabāja savu policejisko iekārtu. Tie, kuri “pavedināja”, respektīvi, sekmēja kādas personas pāriešanu “citā ticībā”, joprojām tika sodīti. Pareizticīgā baznīca nebija nošķirta no valsts: tā saglabāja savu dominējošo statusu un vienlaikus palika atkarīga no laicīgās varas kontroles.³²² M. Rejsners, komentējot šo *ukazu*, norādīja, ka tas nedeļa iespēju ticēt tam, kam kāds vēlējās, vai neticēt nekam. Viņaprāt, 17. aprīļa likums paplašināja citu kristīgo konfesiju privilēģijas, dodot tām priekšrocības

---

³¹⁸ Именной высочайший указ Правительствующему Сенату 12 декабря 1904 г. О предначертаниях к усовершенствованию Государственного порядка (1909) В книге: *Законодательные акты переходного времени. 1904 - 1908 гг.: Сборник законов, манифестов, указов Пр. Сенату, рескриптов и положений комитета министров, относящихся к преобразованию государственного строя России, с приложением алфавитного предметного указателя*. Изд. 3-е, пересм. и доп. по 1 сентября 1908 года. Санкт-Петербург: Юрид. кн. склад Право. С.3-6.

³¹⁹ Отделение I. № 27805. Высочайше утвержденные Основные Государственные Законы 23 апреля 1906 г. В книге: *Полное Собрание Законов Российской Империи*. Собрание третье. Том XXV. 1905.

³²⁰ Kappeler, A. (2001) *Russian Empire: Multiethnic History*. Longman. P. 334.

³²¹ Федоров, Вл. (2003) *Русская Православная Церковь и государство. Синодальный период. 1700-1917*. Изд. Русская Панорама, Москва. С. 255.

³²² Ibidem.

citu reliģiju vidū.³²³ Jāatzīmē, ka sinodes virsprokurors K. Pobedonoscevs kategoriski iestājās pret ticības brīvības paplašināšanu. Viņš uzskatīja, ka tā ir “spēle ar uguni”, un valdība nedrīkst orientēties uz kompromisu ar vecticībniekiem, jo tam būtu destruktīvas sekas. Viņaprāt, vecticība ir radusies no tumsonīgas un fanātiskas ticības “vecajam burtam”, tad reducējusies līdz oficiālās baznīcas hierarhijas noliegšanai un 20. gs. sākumā sadalījusies vairākos bezjēdzīgos novirzienos, kuros ir zudušas galvenās kristīgās mācības iezīmes.³²⁴ Savā virsprokurora amatā K. Pobedonoscevs rīkojās kā īsts konservatīvais, kuram bija svarīgi saglabāt esošo valsts kārtību, un viņš labi saprata, ka miernīlīgu reformu ceļa nav, ka valsts virzās uz konstitucionālo iekārtu un nav līdzekļa, kā šo procesu varētu apstādināt. Šajā situācijā, paliekot cieši saistīta ar valsts varu, Pareizticīgā baznīca kļuva par valsts politisko ķīlnieku. K. Pobedonosceva pārliecība, ka tauta “ticēja ar dvēseli” nevis ar “prātu”, liedza viņam uzdrošināties veikt pamatīgas pārmaiņas Baznīcas lietās, pievērsties tautas reliģiskai izglītošanai, nevis pieļaut esošās “tautas reliģijas” saglabāšanu, kurā svarīgākais bija ticēšanas forma nevis ticības saturs. “Es baidos no šķelšanās, tas ir tas, no kā es baidos!” kādreiz savās domās dalījās virsprokurors.³²⁵ Taču, neskatoties uz sinodes virsprokurora negatīvo nostāju, *ukazs* „Par reliģiskās iecietības nostiprināšanu” tika pieņemts, un aizsākās vecticības legalizēšanas process.

Nodaļā „Par vecticību un sektantismu” *ukazs* norādīja trīs šķeltniecības virzienus: vecticībniekus, sektantus un maldu mācību sekotājus (*последователи изуверных учений*), kuri tika sodīti pēc krimināllikuma tikai par piederību savai kopienai.³²⁶ Likumā vairs nebija lietoti apzīmējumi „šķelšanās” (*раскол*) un „šķeltniecība” (*раскольничество*), to vietā bija lietots „vecticība”

³²³ Федоров, Вл. (2003) *Русская Православная Церковь и государство. Синодальный период. 1700-1917*. Изд. Русская Панорама, Москва. С. 255-256.

³²⁴ Полунов, А. Ю. (2010) *К. П. Победоносцев в общественно-политической и духовной жизни России*. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). С. 324.

³²⁵ Фирсов, С.С. (2002) *Русская Церковь накануне перемен (конец 1890-х - 1918 гг.)* Москва. С. 81-82.

³²⁶ Высочайше утвержденное положение Комитета Министров Об укреплении начал веротерпимости от 17 апреля 1905 года. В книге: *Полное собрание законов Российской империи*. Собрание 3-е. Т. XXV, отделение 1. (1908) Санкт-Петербург.

(старообрядчество). Tomēr vecticībnieki joprojām tika uzskatīti par sektantiem, nevis citas kristīgās konfesijas locekļiem.

1905. gada *ukazs* atzina vecticībnieku reliģiskās biedrības (*религиозные общества*) par draudzēm, t.i., tās tika atzītas par likuma subjektu un tām tika piešķirtas tiesības pārvaldīt kustāmos un nekustāmos īpašumus, atvērt dievnamus un kapsētas ar likumā paredzēto varas institūciju atļauju.³²⁷ Pirms šī *ukaza* izdošanas vecticībnieku lūgšanu namu tuvumā jau pastāvēja kapsētas, tāpēc *ukazs* tikai legalizēja jau esošās vecticībnieku kapsētas. Savukārt vecticībnieku draudžu garīgos vadītājus pirmoreiz atzina par garīdzniekiem, kuri likumīgi ieņēma savus amatus un netika vajāti par publiskiem dievkalpojumiem vai sludināšanu.³²⁸

1905. gada *ukazs* paredzēja vecticībnieku tiesības atvērt sākumskolas par saviem līdzekļiem un pasniegt ticības mācību, kā arī atcēla aizliegumu izdot vecticībnieku literatūru Krievijas impērijas teritorijā.³²⁹ Līdz 1905. gadam vecticībnieku izglītības centri bija slēgti un iznīcināti, tāpēc vecticībnieku izglītošana notika tikai ģimenēs; vienīgā alternatīva bija pareizticīgo baznīcu draudžu skolas, kurās mācīja pareizticību. Ja pareizticīgajiem reliģiskā izglītība bija pašu izvēles jautājums, tad vecticībniekiem lielākoties šī izvēle nepastāvēja, jo nebija, kur mācīties.

1905. gada *ukazam* sekoja 1906. gada 17. oktobra “augstākais *ukazs*” „Par vecticībnieku un sektantu draudžu veidošanas un darbības kārtību un par vecticībnieku novirzienu draudzēm piederošo un nodalīto no pareizticības sektantu tiesībām un pienākumiem” (*О порядке образования и действия старообрядческих и сектантских общин и о правах и обязанностях входящих в состав общин последователей старообрядческих согласий и отделившихся от православия сектантов*).³³⁰ Likuma sākumā tika

---

³²⁷ Высочайше утвержденное положение Комитета Министров Об укреплении начал веротерпимости от 17 апреля 1905 года. В книге: *Полное собрание законов Российской империи*. Собрание 3-е. Т. XXV, отделение 1. (1908) Санкт-Петербург.

³²⁸ Ibidem.

³²⁹ Ibidem.

³³⁰ Именной Высочайший Указ 17 Октября 1906 г. о порядке образования и действия старообрядческих и сектантских общин и о правах и обязанностях входящих в состав общин последователей старообрядческих согласий и отделившихся от православия сектантов.

proklamētas vecticībnieku tiesības brīvi piekopt savu ticību, veikt rituālus pēc viņu reliģiskās tradīcijas, kā arī dibināt reliģiskās draudzes. Par draudzēm uzskatīja vienas reliģiskās mācības – novirzienu (*согласие*) – sekotāju kopumu, kura mērķis bija apmierināt savu locekļu reliģiskās, tikumiskās, izglītības un labdarības vajadzības un kuri pulcējās kopējai lūgšanai kādā šim nolūkam paredzētā vietā. Par draudzes locekļiem varēja kļūt tie, kuri parakstīja iesniegumu par draudzes dibināšanu, vai kuri izteica vēlmi kļūt par draudzes locekļiem un tika uzņemti draudzē ar draudzes sapulces lēmumu, kā arī tie, kurus ierakstīja draudzes dzimšanas reģistrācijas grāmatā. Lai saņemtu atļauju celt dievnamu, bija jāgriežas pie gubernatora vai pilsētas galvas, iesniedzot draudzes sapulces lēmumu ar lūgumu atļaut īstenot celtnes būvniecības projektu, kas atbilst būvniecības likuma tehniskajām prasībām. Jāatzīmē, ka līdzīgi noteikumi bija izklāstīti jau 1883. gada likumā „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltniekiem”, tomēr praksē tie nedarbojās. Savukārt pēc 1906. gada likuma pieņemšanas reģistrēto vecticībnieku draudžu skaits krasi pieauga, un tas nozīmēja, ka ne tikai likumdošanas, bet arī vietējās pārvaldes līmenī iezīmējās pārmaiņas par labu vecticībniekiem.

1906. gada *ukazs* noteica, ka vecticībnieku draudzes nelikumīgas darbības gadījumā visus jautājumus jāizskata gubernatoram vai pilsētas galvam, t.i., – laicīgās varas pārstāvjiem bez sinodes locekļiem un pareizticīgās garīdzniecības, kuri nebija ieinteresēti ne vecticības pastāvēšanā, ne tās attīstībā.

Izdotā likuma 7.-12. pantā bija precīzi aprakstīta vecticībnieku draudzes reģistrācijas procedūra: lai dibinātu draudzi, bija jāiesniedz gubernatoram vai apgabala valdei rakstisks iesniegums, ko parakstījuši ne mazāk kā 50 draudzes locekļi. Iesniegumā bija jānorāda:

- novirziens (*согласие*) vai mācības (*толк*) nosaukums, pie kura piederēja draudze;
- kādas garīgās personas paredzēja atzars vai novirziens/mācība: baznīcas priekšnieka (*настоятель*) vai garīgā vadītāja (*наставник*) amatu;
- teritorija, kurās bija paredzēta draudzes darbība;

- esošā vai būvēšanai plānotā dievnama, lūgšanu nama vai tam atbilstošas telpas atrašanās vieta;
- iesnieguma parakstītāju personu vārdi, tēvu vārdi, uzvārdi, amati un dzīves vietas.

Gubernatoram vai apgabala valdei bija jāizskata vecticībnieku iesniegums viena mēneša laikā, taču, ja iesniegumā nebija norādīta kāda likumā paredzētā informācija, nedēļas laikā pēc iesnieguma saņemšanas bija jāizdod rīkojums par trūkstošās informācijas papildināšanu. Tad pēc ziņu saņemšanas viena mēneša laikā bija jāpieņem lēmums par draudzes dibināšanas lūguma akceptēšanu vai atteikšanu. Pozitīva lēmuma gadījumā draudze uzreiz tika ierakstīta vietējā reģistrā un varēja izmantot visas likumā paredzētās tiesības: ievēlēt garīdzniekus, priekšniekus vai vadītājus, celt dievnamus, lūgšanu namus, dibināt “Dievam tīkamās iestādes” (pamatojoties uz 1892. gada “Nolikumu par sabiedrisko labdarību” (*Устав общественного призрения*)) un skolas, iegādāties un atsavināt nekustāmos īpašumus draudzes mērķiem (ja to vērtība bija lielāka par 5 000 rubļiem, bija vajadzīga īpaša atļauja), veidot kapitālsabiedrības, slēgt līgumus, uzņemties saistības, kā arī piedalīties tiesas prāvās. Draudzes pārvaldīšanai bija jānotiek ar draudžu locekļu sapulces starpniecību, kura varēja ievēlēt draudzes padomi, garīdznieku, vadītāju vai priekšnieku. Zīmīgi, ka draudzes sapulcē varēja balsot tikai tie vīrieši, kuri bija 25 gadus veci, un šo vecuma robežu varēja palielināt līdz 30 gadiem vai arī atņemt kādam balsošanas tiesības pēc draudzes sapulces kopīgā lēmuma. Turklāt draudze varēja izlemt, vai piešķirt tiesības piedalīties tās sapulcē sievietēm. Tādējādi vecticībnieku draudzes pārvaldīšanai bija jānotiek no “apakšas uz augšu”: draudzes locekļi paši ievēlēja savus pārvaldes institūcijas locekļus un varēja ietekmēt garīdznieka darbību, tādā veidā nodrošinot demokrātisku pārvaldīšanu. Turpretim pareizticīgajiem šādas izvēles nebija: draudžu garīdzniekus iesvētīja amatos augstāk stāvošie garīdznieki. Tādā veidā pastāvēja centralizēta pārvalde “no augšas uz leju”, kurā 19. gs. beigās augstāko amatu ieņēma imperatora nozīmētās sinodes virsprokurors. Krievijas impērijā sinode bija augstākais Pareizticīgās baznīcas

administratīvais institūts, kurš veica patriarha vispārīgās baznīcas un visu Pareizticīgās baznīcas bīskapu sapulces (*Поместный Собор*) funkcijas. Sinode darbojās imperatora vārdā, un viņa rīkojumi baznīcas lietās bija neapstrīdamai un saistoši visiem sinodes locekļiem.³³¹ Vecticībniekiem iekšējā pārvalde, īpaši reliģiskajos jautājumos, nodrošināja zināmu brīvību, kas Krievijas impērijā tika atzīta juridiski līdz ar 1906. gada *ukaza* izdošanu. No vienas puses, šāda brīvība ļāva vecticībnieku draudžu locekļiem izvēlēties tādus garīgos vadītājus, kuri vistīkamāk skaidroja un interpretēja Sv. Rakstus, taču no otrās puses, tā padziļināja vecticības iekšējo sašķeltību teoloģiskajos jautājumos un traucēja tās vienotībai.

Pamatojoties uz Krievijas impērijas Civillikuma 1048. pantu un virkni citu likumu, pēc 1906. gada *ukaza* visi vecticībnieku garīgie vadītāji tika atbrīvoti no karadienesta, bija tiesīgi valkāt garīdznieka tērpu, saņemt uzturēšanās atļaujas un ieguva tādas pašas tiesības kā citu reliģiju garīdznieki. Tagad vecticībnieku draudžu locekļiem bija pienākums veikt ierakstus metriku grāmatās, kuras nosauca par vecticībnieku civilstāvokļa aktu grāmatām. Šādus pienākumus drīkstēja pildīt garīdznieks vai jebkurš cits ievēlēts draudzes loceklis, kurš pārzināja reģistrēšanas noteikumus. Katru gadu šo grāmatu kopijas bija jānogādā guberņās, apgabala vai pilsētas pārvaldē; valsts nozīmētie ierēdņi varēja pārbaudīt metriku kārtību jebkurā laikā. Turklāt atbildīgajiem par metriku grāmatām bija jāizdod izziņas, dzimšanas, laulību un miršanas apliecības, kā arī jāiesniedz obligātā karadienesta vecumā esošo personu saraksts. Tādējādi vecticībnieku draudzēm bija tiesības pašām pārraudzīt civilā stāvokļa reģistrāciju, ko no valsts ierēdņiem pārņēma draudžu ievēlētās personas.

1906. gada *ukazs* „Par vecticībnieku un sektantu draudžu veidošanas un darbības kārtību...” atzina vecticību par līdzvērtīgu citām kristīgām konfesijām un garantēja vecticībniekiem plašas iespējas saglabāt un attīstīt savas reliģiskās tradīcijas. Vienlaikus Pareizticīgajai baznīcai tika atņemtas iepriekš pastāvošās

---

³³¹ Цыпин, В. А. (2012) *Церковное право*. Киев: С. 86-93. <http://lucl.kiev.ua/imageos/Lavra/B06/184.pdf>

priekšrocības – vecticība, tāpat kā citas konfesijas kļuva par atzītu reliģiju, un tās sekotāju konvertēšanai pareizticībā vairs nebija ne politiska, ne sociāla, ne ekonomiska izdevīguma. Līdz ar to kopš 1906. gada vecticībnieku integrēšana pareizticībā varēja notikt tikai brīvprātīgi.

2. PAREIZTICĪGO UN VECTICĪBNIEKU DRAUDŽU RELIGISKĀS DZĪVES PROBLĒMAS 19. GS. BEIGĀS – 20. GS. SĀKUMĀ

Pareizticīgo un vecticībnieku draudžu attīstību ietekmēja vairāki faktori. Viens no būtiskajiem bija pašu draudžu locekļu skaits, no kura bija atkarīga gan baznīcas un garīdznieku uzturēšana, gan draudzes spējas pasargāt sevi no citu reliģisko grupu ietekmes. Pareizticīgie pārstāvēja ne tikai valsts atbalstīto reliģisko grupu, bet arī valsts varas institūcijas, tāpēc nereti vecticībnieku saskare ar oficiālo iestāžu pārstāvjiem bija daudz komplicētāka nekā pareizticīgajiem. Vecticībnieku draudžu pastāvēšanu ietekmēja arī *bespopovcu* reliģiskās mācības īpatnības: vēlētais draudzes garīgais vadītājs varēja izsaukt nepatiku un veicināt draudzes strīdus un pat šķelšanos.

2.1. Pareizticīgo un vecticībnieku draudžu locekļu sastāvs

2.1.1. Pareizticīgo un vecticībnieku skaitīšanas īpatnības

Vecticībnieku integrēšanas jautājumā būtiska loma bija pareizticīgo skaitliskajam pārsvaram. Krievijas impērijas teritorijā pareizticībai allaž ir bijis lielākais sekotāju skaits. Kopš 19. gs. 60. gadiem līdz 20. gs. sākumam pareizticīgo skaits pieauga no 54 miljoniem līdz 87 miljoniem.³³² Savukārt vecticībnieku skaits, pēc Viskrievijas tautas skaitīšanas datiem, 1897. gadā bija ap 2,1 miljonu, kas ir ievērojami mazāks nekā pareizticīgo skaits.³³³ Ja izsekot pareizticīgo skaitam nebija problēma, tad noteikt reālo vecticībnieku skaitu bija praktiski neiespējami vairāku iemeslu dēļ.

19. gs. Krievijas impērijā ar vecticībnieku skaitīšanu nodarbojās gan baznīcas, gan laicīgās varas institūcijas. Pareizticīgo draudžu garīdznieki sastādīja speciālus sarakstus ar tiem, kuri bijuši pie grēksūdzes, atsevišķā ailē norādot, kuri izvairījās

---

³³² Тихомиров, Л. (1902) Вероисповедный состав России и обязательность для русского государства исторической вероисповедной политики. *Миссионерское обозрение*, №3. С. 435.

³³³ Pielikums Nr. 3.

no tās un “sliecās uz šķelšanos” (*уклонялись к расколу*).³³⁴ Paralēli vecticībnieku skaitīšana notika ar vietējās administrācijas un policijas palīdzību.³³⁵ Tomēr tikai 19. gs. pirmajā pusē Iekšlietu ministrs L. Perovskis pasludināja: lai veiksmīgi administrētu un kontrolētu reliģisko opozīciju, ir nepieciešams veikt tās pētīšanu, tāpēc 1846. gadā tika uzsākta īpašas vecticībnieku pētniecības programmas izstrāde.³³⁶ Šī programma balstījās uz tā laika vadošā zinātniskā atzinuma, ka, ievācot un kritiski apstrādājot datus, ir iespējams saņemt pilnīgas un objektīvas zināšanas.³³⁷ Tādā veidā 19. gs. vidū izveidojās trīs vecticībnieku statistisko datu avotu grupas: pareizticīgo garīdznieku sastādītie grēksūdzes dalībnieku saraksti, vietējās administrācijas un policijas dati, un Iekšlietu ministrijas pētījumu rezultāti. Savukārt 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā informāciju par vecticībnieku skaitu sniedza četri avoti: valsts iestādes, pareizticīgo misionāri, liberāļu un “narodņiku” grupas, kā arī paši vecticībnieki.³³⁸

Pirmie, kas mēģināja veikt datu analīzi un apkopot vecticībnieku skaitu, bija valsts ierēdņi, kuri nodarbojās ar reliģiskās opozīcijas problēmām. Nikolaja I valdīšanas laikā visi statistiskie dati par vecticībniekiem bija slepeni, un atļauju izmantot šos materiālus varēja saņemt tikai tie ierēdņi, kuriem bija speciāla atļauja.

Kopš 19. gs. sākuma 65 gadus Krievijas impērijas valdība organizēja atklātu vecticībnieku skaitīšanu tikai ar vienu mērķi – nodokļu iekasēšana. Vecticībnieku skaitīšanu veica vietējās administrācijas pārstāvji, kuri sūtīja savas atskaites uz centrālo pārvaldi Maskavā. Sākumā šo pārvaldi kontrolēja pareizticīgo garīdzniecība, vēlāk tā nonāca senāta pakļautībā, un kontroli veica īpaši

---

³³⁴ Миронов, Б.Н. (2007) Исповедный и метрический учет в имперской России. В книге: *Материалы церковно-приходского учета населения как историко-демографический источник: сб. статей*. Ред. В.Н. Владимирова. Барнаул: Изд-во АлтГУ. С. 8–47.

³³⁵ Мельников, П.И. (1909) Счисление раскольников. В книге: *Полное собрание сочинений П.И.Мельникова (Андрея Печерского)*, изд. 2, том 7. Санкт-Петербург: Издание Т-ва А.Ф.Маркс. С. 392.

³³⁶ Надеждин, Н. И. (1876) План «Полного собрания сведений относящихся к расколам и раскольникам». *Братское слово*. Кн. 1: 118-138.

³³⁷ Архипова, Е. А. (2012) Экономический социум старообрядцев в дискурсах второй половины XIX – начала XX в. В книге: *Проблемы российской историографии середины XIX – начала XXI в.: Сборник трудов молодых ученых*. Москва; Санкт-Петербург. С. 8-11.

³³⁸ Еремеев, П. В. (2013) Исследования численности старообрядческого населения Российской империи во второй половине XIX – начале XX вв. *Харківський історіографічний збірник*, Вип. 12: 56 – 71.

izveidotais Šķeltnieku kantoris (*Раскольническая кантора*). Esošie vecticībnieku saraksti tika pārbaudīti, taču īstenībā precīzs vecticībnieku skaits nebija zināms. Oficiālais vecticībnieku skaits bija daudzkārt mazāks par reālo; tas secināms no vairākām valdības pavēlēm atrast *slepenos šķeltniekus* (*потаянные раскольники*) un aplikt viņus ar dubultiem nodokļiem.³³⁹ Skaidrs, ka šāda attieksme neveicināja vecticībnieku atklātību un mudināja viņus sniegt pēc iespējas mazāk informācijas par sevi un saviem ticības brāļiem.

1826. gada 26. februārī Nikolajs I izdeva pavēli, pēc kuras visiem gubernatoriem bija jāiesūta dati par vecticībnieku skaitu katru gadu pirmajā janvārī. Šī kārtība pastāvēja līdz 1868. gadam un būtībā atkārtoja Aleksandra II 1811. gada pavēli. Šajos sarakstos ietilpa galvenokārt *ierakstītie šķeltnieki* (*записные раскольники*) – to vecticībnieku pēcteči, kuri 17. gs. maksāja dubulto nodokli. Vairākos apriņķos šie skaitļi nemainījās četrdesmit gadu garumā vai arī mākslīgi tika samazināti, lai parādītu kāda apriņķa pārvaldnieka centību „šķelšanās novājināšanas lietā”.³⁴⁰ Ja tomēr kāds mēģināja uzzināt reālo vecticībnieku skaitu, tas allaž izrādījās lielāks par dokumentos norādīto, un sekoja nepatīkama sarakste starp centrālo un vietējo varu, kas tika kritizēta par krasu vecticībnieku skaita palielināšanos un „neko nedarīšanu”, lai novērstu šo situāciju.³⁴¹ Lai izvairītos no nepatīkamās situācijas, turpmāk vecticībnieku skaitu norādīja, vadoties pēc iepriekš ziņotā un mazliet to samazinot, taču gan gubernatoram, gan policijas pārvaldniekam vienmēr bija zināms aptuvenš reālais vecticībnieku skaits, ko sauca par neoficiālo skaitli. Pēc reāliem datiem no 1826. līdz 1864. gadam vecticībnieku skaits Vitebskas guberņā, kura ietilpa Polockas un Vitebskas eparhijā, palielinājās par 25%, kaut arī oficiāli tas samazinājās.³⁴²

Pareizticīgo draudžu klēram, kuru teritorijās mita daudz vecticībnieku, bija savi iemesli slēpt vecticībnieku īsto skaitu. *Ierakstītais šķeltnieks* nedeva nekādus

---

³³⁹ Мельников, П.И. (1909) Счисление раскольников. В книге: *Полное собрание сочинений П.И.Мельникова (Андрея Печерского)*, изд. 2, том 7. Санкт-Петербург: Издание Т-ва А.Ф.Маркс. С. 384.

³⁴⁰ Ibidem. С. 392.

³⁴¹ Ibidem. С. 393.

³⁴² Ibidem. С. 394.

ienākumus, savukārt *neierakstītais* sniedza būtisku papildinājumu baznīcas budžetā. Baznīcas grāmatās *neierakstītais vecticībnieks* tika uzskatīts par pareizticīgo, kurš neapmeklēja baznīcu un nepiedalījās grēksūdžē un Sv. vakarēdienā vai arī „sliecās uz šķelšanos”. Šāds vecticībnieks, kurš nemūžam nebija apmeklējis pareizticīgo baznīcu, taču skaitījās pareizticīgais, bija daudz izdevīgāks vietējai pareizticīgo garīdzniecībai nekā cītīgākais draudzes loceklis. Par to, lai neliktu piedalīties pareizticīgo dievkalpojumos, vecticībnieks bija gatavs maksāt daudz vairāk nekā pareizticīgais par rituālu veikšanu. Ja vecticībnieks atteicās no dalības dievkalpojumos, viņam draudēja apsūdzība. Šādi gadījumi bija sastopami līdz pat 19. gs. 60. gadu beigām.³⁴³

1859. gadā Krievijas impērijā bija saskaitīti 51 474 209 pareizticīgie, no kuriem 6 340 927 (12%) neapmeklēja grēksūdzes un Sv. vakarēdienu un kuri veidoja *neierakstīto šķeltnieku* skaitu. 1859. gadā *ierakstīto šķeltnieku* skaits oficiāli sasniedza 857 382. Tādējādi 1859. gadā kopējais vecticībnieku skaits Krievijas impērijā bija ap 8 584 494, t.i., ap 10% no visu iedzīvotāju skaita.³⁴⁴ Pēc dzimtbūšanas atcelšanas un vecticībnieku vajāšanu pavājināšanās liels pareizticīgo skaits sāka „virzīties uz šķelšanos”, kas būtībā bija *neierakstīto* vecticībnieku vēlme atbrīvoties no saistībām ar pareizticīgo klēru.³⁴⁵

Krievijas impērijas varas oficiālā attieksme pret vecticību ļoti traucēja vecticībnieku skaita noteikšanu, piemēram, 1867. gadā Kazaņas garīgās akadēmijas profesors, vecticībnieku *bespopovcu* virziena pētnieks Nikolajs Ivanovskis (1840-1913) norādīja: „Valdības represīvie mēri attiecībā pret šķelšanos (..) liek nepārvaramus šķēršļus šķeltnieku statistikas veidošanai, jo šādu attiecību apstākļos šķeltnieki vienmēr slēpsies no valdības acīm; tikai ticības iecietības gadījumā ir iespējama vairāk vai mazāk precīza šķelšanās statistika”.³⁴⁶

---

³⁴³ Мельников, П.И. (1909) Счисление раскольников. В книге: *Полное собрание сочинений П.И.Мельникова (Андрея Печерского)*, изд. 2, том 7. Санкт-Петербург: Издание Т-ва А.Ф.Маркс. С. 395.

³⁴⁴ Ibidem. С. 407.

³⁴⁵ Ibidem. С. 409.

³⁴⁶ Пругавин, А. С. (1904) Два миллиона или же двадцать миллионов? (1902). В книге: Пругавин, А. С. *Старообрядчество во второй половине XIX века. Очерки из новейшей истории раскола*. Отдел тип. Т-ва И.Д.Сытина, Москва. С.12-13.

Tas skaidri ilustrē, kāpēc vecticībnieku skaitīšanas problēma turpināja pastāvēt arī 19. gs. otrajā pusē.

1870.–1880. gados oficiāli pastāvēja vairāki vecticībnieku skaita varianti, kurus piedāvāja sinode, Iekšlietu ministrija un atsevišķi vecticības pētnieki: viens miljons, astoņi miljoni un 14 miljoni.³⁴⁷ Šādu nenoteiktību A. Prugavins³⁴⁸ skaidro ar vecticībnieku sociālo un tiesisko stāvokli.³⁴⁹ Savukārt, analizējot 1897. gada tautas skaitīšanas rezultātus, A. Prugavins norāda uz daudzu cerībām, ka jauniegūtā statistika atklās patieso vecticībnieku skaitu, tomēr sekoja vilšanās, kas izraisīja plašu tautas skaitīšanas kritiku.³⁵⁰ 1897. gada tautas skaitīšana arī nevarēja atrisināt problēmu ar vecticībnieku skaita noteikšanu, jo tā visu laiku bijusi „visnožēlojamākajā stāvoklī”.³⁵¹ Tāpēc tajā laikā pieejamie dažādu reliģisko un sekulāro institūciju dati neatbilda īstenībai un neatspoguļoja reālo vecticības izplatības teritoriju.

Savukārt precīzu pareizticīgo iedzīvotāju skaita noteikšanu apgrūtināja tas, ka valsts pieprasīja no pareizticīgajiem vismaz reizi gadā iet pie grēksūdzes un pieņemt Euharistijas sakramentu. Atteikšanās tika uztverta par nelojalitātes demonstrāciju imperatoram un kā pierādījums cilvēka piederībai kādai sektai, tai skaitā vecticībai. Katru gadu valsts ierēdņiem bija jāiesniedz priekšniecībai izziņas par piedalīšanos grēksūdzē un Euharistijā. Daži garīdznieki labprāt izsniedza šādas izziņas par maksu tiem, kas nebija pieņēmuši sakramentus.³⁵² Līdz ar to statistiskie dati gan par vecticībniekiem, gan par pareizticīgajiem un venticībniekiem ir visai nosacīti un drīzāk atspoguļo vispārīgās tendences nevis reālo situāciju.

---

³⁴⁷ Пругавин, А. С. (1904) Два миллиона или же двадцать миллионов? (1902). В книге: Пругавин, А. С. *Старообрядчество во второй половине XIX века. Очерки из новейшей истории раскола*. Отдел тип. Т-ва И.Д.Сытина, Москва. С. 11-12.

³⁴⁸ Aleksandrs Prugavins (1850—1920) – publicists, etnogrāfs, vēsturnieks, Krievijas pareizticīgās baznīcas šķelšanās pētnieks.

³⁴⁹ Пругавин, А. С. (1904) Два миллиона или же двадцать миллионов? (1902). В книге: Пругавин, А. С. *Старообрядчество во второй половине XIX века. Очерки из новейшей истории раскола*. Отдел тип. Т-ва И.Д.Сытина, Москва. С. 18.

³⁵⁰ Ibidem. С.7.

³⁵¹ Ibidem. С. 8.

³⁵² *История России. XX век: 1894–1939.* (2009) Москва: Астрель: АСТ. С.104.

2.1.2. Pareizticīgie un vecticībnieki Dinaburgas, Režicas un Ļucinas apriņķu iedzīvotāju vidū

Vitebskas guberņas teritorijā mita samērā liels skaits jūdu, kuri tur bija apmetušies saskaņā ar noteikumiem par apmešanas joslu (*черта оседлости*), kā arī tajā bija ievērojams katoļu iedzīvotāju īpatsvars. Vitebskas guberņas Statistikas komitejas sekretārs A. Sementovskis norādīja, ka krievu tautības iedzīvotāju ienākšana Vitebskas guberņas zemēs sākusies 18. gs. sākumā: tie bija Pleskavas, Tveras un Novgorodas vecticībnieki *bespopovci* fedosejevieši, kuri bēga no vajāšanām un apmetās Dinaburgas, Režicas un daļēji Ļucinas apriņķos.³⁵³ Pēc Statistikas komitejas datiem 1872. gadā Vitebskas guberņā bija 48 730 krievu iedzīvotāju, no kuriem 39 996 (82%) vecticībnieki fedosejevieši un 8 734 (18%) pareizticīgie un venticībnieki.³⁵⁴ Jau 1894. gadā vecticībnieku un pareizticīgo proporcionālais sastāvs mainījās: pareizticīgo skaits palielinājās līdz 54% no visiem guberņas iedzīvotājiem, bet oficiālais vecticībnieku skaits saruka līdz 6%.³⁵⁵

Pēc Vispārējās Krievijas impērijas tautas skaitīšanas datiem 19. gs. beigās Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķos dzīvoja ap 40% no visiem Vitebskas guberņas iedzīvotājiem, t.i., 587 233 cilvēki no 1 489 246.³⁵⁶ Skaitliski visapdzīvotākais bija Dvinskas apriņķis (237 023 cilv.) ar Dvinskas pilsētu (69 675 cilv.). Tam sekoja Režicas apriņķis (136 445 cilv.) ar Režicas pilsētu (1 0795 cilv.) un Ļucinas apriņķis (128 155 cilv.) ar Ļucinas pilsētu (5 140 cilv.).³⁵⁷

Lielākā daļa Vitebskas guberņas iedzīvotāju runāja baltkrievu valodā (60%), savukārt promocijas darbā pētītajos apriņķos dominēja latviešu valoda (59%), tai sekoja krievu (18%), baltkrievu (15%), poļu (7%), vācu (1%) un citas valodas.³⁵⁸

---

³⁵³ Семановский, А. М. (1872) *Этнографический обзор Витебской губернии*. Типография М. Хана, Санкт-Петербург. С. 14,16.

³⁵⁴ Ibidem. С. 19.

³⁵⁵ Pielikums Nr. 4.

³⁵⁶ V. Витебская губерния. Тетрадь 1. (1899) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

³⁵⁷ Pielikums Nr. 5.

³⁵⁸ Pielikums Nr. 6.

Svarīgi atzīmēt, ka katrā apriņķī un tās centrālajā pilsētā iedzīvotāju sastāvs pēc ikdienā izmantotās valodas, ko tautas skaitīšanas laikā aptauju veikušie darbinieki uzskatīja par dzimto valodu³⁵⁹, varēja krasī atšķirties, piemēram, Dvinskas apriņķī pārsvarā dzīvoja latviski runājošie (50%), tad sekoja krieviski runājošie (19%), baltkrieviski (17%), poliski (12%), vāciski (2%) un citās valodās runājošie iedzīvotāji.³⁶⁰ Savukārt, Dvinskas pilsētā iedzīvotāji lielākoties runāja krievu (51%) un poļu (32%) valodā; bet 8% runāja vāciski, 4% – baltkrieviski un 3% – latviski.³⁶¹

Līdzīga situācija bija arī Režicas apriņķī un pilsētā. Apriņķī lielākā daļa iedzīvotāju ikdienā izmantoja latviešu valodu (63%), apmēram ceturtdaļa runāja krieviski (26%), neliela daļa runāja baltkrieviski (6%) un poliski (5%).³⁶² Tāpat kā Dvinskā, arī Režicas pilsētā lielākā daļa runāja krieviski (57%), apmēram vienāds iedzīvotāju skaits runāja poliski (21%) un latviski (19%), neliela iedzīvotāju daļa runāja baltkrieviski (2%) un vāciski (1%).³⁶³

Ļucinas apriņķis un pilsēta atšķīrās ar samērā lielu latviski un baltkrieviski runājošo iedzīvotāju skaitu. Ļucinas apriņķī dominēja latviešu valodā runājošie (68%), tiem sekoja baltkrieviski (22%), krieviski (8%) un poliski (2%) runājošie iedzīvotāji.³⁶⁴ Ļucinas pilsētā īpatsvaru guva baltkrieviski runājošie (51%), apmēram trešā daļa runāja krieviski (29%), viņiem sekoja poliski (10%), latviski (9%) un ukraiņiski (1%) runājošie iedzīvotāji.³⁶⁵

Kopumā Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķos dominēja latviski runājošie iedzīvotāji (59%), kuriem sekoja krieviski (18%), baltkrieviski (15%) un poliski (7%) runājošie.³⁶⁶ Tātad, neskatoties uz to, ka Latgales teritorija pirmā no pārējiem Latvijas novadiem tika iekļauta Krievija impērijas sastāvā un izjuta

---

³⁵⁹ Заварина, А. А. (1986) Русское население восточной Латвии во второй половине – начале века: Историко-этнографический очерк. Рига: Зинатне. С. 39.

³⁶⁰ Pielikums Nr. 7.

³⁶¹ Ibidem.

³⁶² Pielikums Nr. 8.

³⁶³ Ibidem.

³⁶⁴ Pielikums Nr. 9.

³⁶⁵ Pielikums Nr. 9.

³⁶⁶ Pielikums Nr. 10.

rusifikācijas ietekmi, tomēr lielākā vietējo iedzīvotāju daļa turpināja lietot latviešu valodu ikdienā.

Pēc Viskrievijas tautas skaitīšanas datiem 19. gs. beigās puse no Vitebskas guberņas iedzīvotājiem bija pareizticīgie un venticībnieki (55%), kuri statistiskās tabulās tika norādīti vienkopus. Tāpēc minētā avota dati nesniedz informāciju, pēc kuras būtu iespējams noskaidrot precīzu pareizticīgo un venticībnieku skaitu. Otrā lielākā konfesija Vitebskas guberņā bija Romas katoļi (24%), viņiem sekoja jūdi (12%) un tikai pēc viņiem – vecticībnieki (6%), kuri tika norādīti kopā ar tiem, “kuri izvairījās no pareizticības” (*уклоняющиеся от православия*).³⁶⁷ Šādam pretstatījumam varēja būt vismaz divi iemesli: pareizticīgo iedzīvotāju norādīšana kopā ar venticībniekiem pasvītvoja venticības ideoloģisko tuvību Krievijas impērijas valsts reliģijai un tādējādi tās protekcijai, savukārt vecticībnieku statuss tika akcentēts kā izvairīšanās no pareizticības, kas nenoliedzami tika nosodīts. Taču, neskatoties uz samērā lielu vecticībnieku skaitu Vitebskas guberņā, vecticība nebija dominējoša reliģiskā kopiena Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķos. Pilsētās lielākā reliģiskā grupa bija jūdaisti: 48% Dvinskā, 61% Režicā un 55% Ļucinā. Tiem sekoja pareizticīgie ar venticībniekiem un Romas katoļi: Dvinskā attiecīgi 22% un 19%, Režicā – 6% un 18%, Ļucinā – 12% un 27%. Savukārt vecticībnieku īpatsvars pilsētās šāds: Dvinskā un Ļucinā – 5%. Režicā – 14%.³⁶⁸

Ārpus pilsētām lielāko iedzīvotāju daļu veidoja katoļticīgie: Dvinskas apriņķī – 50%, Režicas un Ļucinas apriņķī – 64%. Dvinskas apriņķī Romas katoļiem sekoja jūdi (21%), vecticībnieki kopā ar tiem, kuri izvairījās no pareizticības (11%), pareizticīgie ar venticībniekiem un luterāņi (katra grupa 9%). Savukārt Režicas apriņķī otrā lielākā pārstāvētā reliģiskā kopiena bija vecticība (23%), tai sekoja jūdaisms (7%), pareizticība ar venticību (4%) un protestantisms (2%). Ļucinas apriņķī Romas katoļiem skaita ziņā sekoja pareizticīgie kopā ar venticībniekiem (20%), luterāņi (9%), jūdi (5%) un

---

³⁶⁷ Pielikums Nr. 11.

³⁶⁸ Pielikums Nr. 12, 13, 14.

vecticībnieki (2%).³⁶⁹ Tādējādi kopumā Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķī iedzīvotāju reliģiskais sastāvs izskatījās šādi: Romas katoļi (58%), jūdi (13%), vecticībnieki kopā ar tiem, kas izvairījās no pareizticības (12%), pareizticīgie kopā ar venticībniekiem (10%) un luterāņi (7%).³⁷⁰ Salīdzinot pareizticīgo un vecticībnieku skaitu proporcionāli, redzams, ka vecticībnieki bija guvuši pārsvaru tikai Režicas apriņķī un pilsētā; Dvinskas apriņķī viņu skaits bija gandrīz vienāds ar pareizticīgo un venticībnieku skaitu, bet Dvinskā un Ļucinā, kā arī Ļucinas apriņķī dominēja pareizticīgo iedzīvotāji.³⁷¹ Līdz ar to šajās teritorijās vecticībnieku integrēšana pareizticībā varētu notikt bez īpašiem sarežģījumiem, jo skaitliskais pārsvars nozīmēja lielākas un ietekmīgākas draudzes, finansiāli turīgākus garīdzniekus, kurus atbalstīja gan sekulārās, gan baznīcas varas iestādes.

2.1.3. Pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku draudžu darbības īpatnības

Gan vecticības, gan pareizticības un venticības sekotāji koncentrējās ap savām draudzēm. Ja par vecticībnieku draudzēm nebija precīzu ziņu, jo 19. gs. beigās tās pastāvēja lielākoties nelegāli, tad informācija par pareizticīgo un venticībnieku draudzēm ir atrodamā oficiālajos tā laika avotos par Polockas pareizticīgo eparhiju un Vitebskas guberņas statistiskajiem datiem.

1884. gadā Dinaburgas pilsētas pareizticīgo saimi apkalpoja četras baznīcas: Dinaburgas Aleksandra Ņevska pareizticīgo katedrāle (dib. 1856. g.) ar divām “pierakstītām” (*прписная*) baznīcām (sv. Konstantīna un sv. Jeļenas pareizticīgo baznīca) un Vissvētās Dievmātes pareizticīgo baznīca cietumā (*при Тюремном замке*); kā arī Dinaburgas preču stacijas pareizticīgo kapela. Kopumā Dinaburgā bija 1 806 aktīvu pareizticīgo draudžu locekļu, kuri bija gājuši pie grēksūdzes, tāpēc bija reģistrēti atskaitē par 1884. gadu.³⁷² Apriņķī darbojās Grāveru erceņģeļa

---

³⁶⁹ Pielikums Nr. 12, 13, 14.

³⁷⁰ Pielikums Nr. 15.

³⁷¹ Pielikums Nr. 16.

³⁷² *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 30-32.

Mihaila pareizticīgo baznīca (dib. 1836. g.), Krāslavas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca (dib. 1865. g.) ar divām “pierakstītām” (sv. Jāņa kapu pareizticīgo baznīca un Užvaldas sv. Pētera un Pāvila pareizticīgo baznīca), Lipinišķu sv. Konstantīna pareizticīgo baznīca (1836. g.), Maļinovas sv. Elijas pareizticīgo baznīca (dib. 1859. g.) un Šķeltovas sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca (dib. 1836. g.). Draudžu locekļu skaits svārstījās no 92 Šķeltovā līdz 1 179 Maļinovā.³⁷³ Zīmīgi, ka statistikas datus par Polockas eparhijas pareizticīgo baznīcām 1884. gadā līdzās pareizticīgo draudžu locekļiem vairākās draudzēs bija sniegti dati arī par vecticībniekiem un bijušajiem pareizticīgajiem, kuri pārgājuši vecticībā, piemēram, par Grāveru erceņģeļa Mihaila pareizticīgo baznīcas draudzi bija ziņots, ka visi 766 locekļi bija pārgājuši vecticībā. Savukārt Lipinišķu sv. Konstantīna pareizticīgo baznīcas teritorijā dzīvoja 387 pareizticīgie un 1 088 vecticībnieki.³⁷⁴ Maļinovas sv. Elijas pareizticīgo baznīcas draudzi veidoja 1 179 pareizticīgie, 7 000 vecticībnieki un 1 299 bijušie pareizticīgie. 1884. gadā Maļinovas pagastā vecticībnieku skaits bija septiņreiz lielāks par pareizticīgo skaitu. Šķeltovā vecticībnieku skaits proporcionāli bija vēl lielāks: 92 pareizticīgie un 1 254 vecticībnieki.³⁷⁵ Pamatojoties uz šiem datiem, varam secināt, ka 1884. gadā Dinaburgas apriņķa pareizticīgo draudzēs bija 1 658 pareizticīgo un 11 407 vecticībnieku un bijušo pareizticīgo, kuri pārgājuši vecticībā, kas liek domāt, ka šajā teritorijā drīzāk būtu iespējams integrēt nelielu skaitu pareizticīgo vecticībā nekā otrādi.

Līdzīgu situāciju varēja novērot Režicas apriņķī, kur darbojās Režicas Vissvētās Dievmātes piedzimšanas pareizticīgo katedrāle (1846. g.) ar “pierakstītu” sv. Nikolaja pareizticīgo baznīcu un Ilzenbergas (mūsd. Ilzeskalna) Sāpju Dievmātes pareizticīgo baznīca (dib. 1833. g.).³⁷⁶ 1884. gadā Režicas

---

³⁷³ Pielikums Nr. 17.

Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 30-32.

³⁷⁵ Pielikums Nr. 17.

³⁷⁶ *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 76-77.

apriņķī visās draudzēs kopā bija 2 383 pareizticīgie locekļi un 16 669 vecticībnieki.³⁷⁷

Savukārt Ļucinas apriņķī, kur pareizticīgo iedzīvotāju skaits bija daudzkārt lielāks pār vecticībnieku skaitu, pareizticīgo draudžu un dievnamu bija daudz vairāk: Ļucinas Vissvētās Dievmātes aizmigšanas pareizticīgo katedrāle (dib. 1843. g.), Briģu Kunga Krusta pagodināšanas pareizticīgo baznīca (dib. gads nav norādīts), Jaunslobodas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca (dib. 1834. g.), Brodaižas Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīca (dib. 1795. g.), Vertulovas Dievmātes piedzimšanas pareizticīgo baznīca (dib. 1866. g.), Goliševas Sv. Trīsvienības pareizticīgo baznīca (dib. 1841. g.), Lišonovas Dievmātes piedzimšanas pareizticīgo baznīca, Lauderu sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca, Mihalovas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca (dib. 1862. g.), Slobodas sv. erceņģeļa Mihaila pareizticīgo baznīca, Vecslobodas Kristus augšāmcēlšanas pareizticīgo baznīca (dib. 1842. g.), kā arī draudzes, kas atradās Ļucinas apriņķa teritorijā, taču piederēja Režicas prāvestībai: Eržepoles Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca (dib. 1871. g.), Liepnas sv. Elijas pareizticīgo baznīca (1866. gadā pārbūvēta no katoļu dievnama), Balvu Vissvētās Dievmātes aizmigšanas pareizticīgo baznīca (dib. 1871. g.) un Baltinavas Kristus apskaidrošanas pareizticīgo baznīca (dib. 1901. g.).³⁷⁸ Vairākās Ļucinas apriņķa pareizticīgo draudzēs locekļu skaits pārsniedza divus tūkstošus: Briģu Kunga Krusta pagodināšanas pareizticīgo baznīca (2 188 cilv.), Brodaižas Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīca (2 209 cilv.), Lauderu sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca (2 337 cilv.), Mihalovas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca (2 583 cilv.) un skaitliski vislielākā Vecslobodas Kristus Augšāmcēlšanas pareizticīgo baznīcas draudze (3 847 cilv.). Zīmīgi, ka Ļucinas pilsētas Vissvētās Dievmātes aizmigšanas pareizticīgo katedrāles draudzē bija tikai 937 pareizticīgie un 754 vecticībnieki. Pārējās Ļucinas apriņķa draudzēs

---

³⁷⁷ Pielikums Nr. 18.

³⁷⁸ Pielikums Nr. 19.

1884. gadā vecticībnieku skaits nebija norādīts.³⁷⁹ Pamatojoties uz statistikas datiem par Polockas eparhijas pareizticīgo baznīcām 1884. gadā, var secināt, ka Ļucinas apriņķī pareizticīgo skaits (20 670) bija divdesmit septiņas reizes pārsniedza vecticībnieku skaitu (754), un tas vērtā vecticības sekotāju integrāciju pareizticībā par šķietami vieglu uzdevumu.

Vitebskas guberņas venticībnieku draudzes tika dibinātas lielākoties 1870. gados. Dinaburgas pilsētā pastāvēja Dinaburgas Vissvētās Dievmātes aizmigšanas venticībnieku baznīca (dib. 1877. g.) ar 924 draudzes locekļiem. Dinaburgas apriņķī darbojās Jakubinas Vissvētās Dievmātes patvēruma venticībnieku baznīca (dib. 1879. g.) ar 181 draudzes locekli. Režicas prāvestības teritorijā bija reģistrētas divas venticībnieku draudzes: Tiskādu Sv. Trīsvienības draudze (dib. 1878. g.) ar 145 locekļiem un Lipušku sv. Nikolaja venticībnieku draudze.³⁸⁰ Zīmīgi, ka visas draudzes, izņemot Dvinskas Vissvētās Dievmātes aizmigšanas venticībnieku baznīcu, datus par 1905. gadu jau skaitījās kā pareizticīgo dievnamus.³⁸¹ Rodas jautājums, vai tas bija veiksmīgas pareizticīgo misijas darbības rezultāts (visi venticībnieki bija konvertējušies pareizticībā), vai tomēr bija kādi citi iemesli. Iespējams, draudzēm bija izdevīgāk kļūt par pareizticīgām, lai tās locekļi iegūtu tādas pašas sociāli politiskās tiesības un atbalstu kā pareizticīgie, bet nevaram izslēgt, ka tas ir noticis Vitebskas un Polockas eparhijas augstākās garīdzniecības spiediena rezultātā, jo venticībnieki joprojām tika vērtēti kā “nepilnvērtīgi” pareizticības sekotāji.

Ja pareizticīgo un venticībnieku draudžu pastāvēšanu nekas neapdraudēja un to locekļu skaits bija visai vienkārši uzzināms, tad ar vecticībnieku draudzēm bija daudz sarežģītāk. No vienas puses, pēc 1883. gada likuma “Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltņiekiem” pieņemšanas visām vecticībnieku draudzēm bija tiesības legāli izmantot savus lūgšanu namus, taču

---

³⁷⁹ *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 52-55.

³⁸⁰ Pielikums Nr. 20.

³⁸¹ Ведомость о православных приходах и состоящих при них на службе священниках по Витебской губернии (1906) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии за 1905 год*. Витебск. С. 31, 35, 40.

īstenībā tikai neliels draudžu skaits varēja saņemt atļaujas savu dievnamu atjaunošanai. Līdz ar to publicētie un nepublicētie vēstures avoti norāda dažādu vecticībnieku draudžu skaitu: gan tās, kas darbojās oficiāli, gan tās, kas bija zināmas vietējām varas institūcijām, bet darbojās nelegāli, piemēram, pēc oficiāliem statistikas datiem 1886. gadā Dinaburgas apriņķī pastāvēja 14 vecticībnieku draudzes un divas pareizticīgo draudzes bija pilnīgi vai daļēji pārgājušas vecticībā.³⁸² Toties pēc Dvinskas pareizticīgo prāvesta ziņām 1898. gadā bija palikuši tikai astoņi vecticībnieku lūgšanu nami, lai gan 1883. gada likums veicināja draudžu legalizēšanu un to skaitam būtu bijis jāpieaug.³⁸³ Mūsdienās joprojām notiek diskusijas par vecticībnieku draudžu vecumu, jo dažas draudzes par savas darbības sākumu norāda laiku pēc 1906. gada, kad tika izdots ukazs „Par vecticībnieku un sektantu draudžu veidošanas un darbības kārtību un par vecticībnieku novirzienu draudzēm piederošo un nodalīto no pareizticības sektantu tiesībām un pienākumiem” un kad lūgšanu nams un draudze sāka pastāvēt legāli. Tomēr ir draudzes, kas savu vēsturi saista ar pirmo draudzes locekļu ieceļošanu mūsdienu Latvijas teritorijā.³⁸⁴ Pieejamie dokumenti ļauj precizēt dažus faktus par vecticībnieku draudzēm un to locekļiem 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā, piemēram, ir iespējams noteikt, ka vecticībnieku draudžu locekļu skaits svārstījās no dažiem simtiem (Novaja ciemā – 200, un Starodvorje – 230) līdz dažiem tūkstošiem (Kovaļovā – 4 000).³⁸⁵ Pastāvēja arī draudzes, kuru locekļu skaits tuvojās diviem tūkstošiem: Foļvarkā (1 500 cilv.), Panteliškos (1 500 cilv.) un Krivošejevā (2 300 cilv.).³⁸⁶

1909. gadā notika Viskrievijas vecticībnieku *pomoriešu* sanāksme Maskavā, kuras laikā paši vecticībnieku draudžu pārstāvji ir ziņojuši, ka Vitebskas guberņas teritorijā kopumā darbojās 18 vecticībnieku draudzes, savukārt Vidzemes guberņā

---

³⁸² Описание инфлянтских уездов Витебской губернии. В историческом, этнографическом и статистическом отношении (1886) С. 56, 60.

³⁸³ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 2, lp. 6.

³⁸⁴ Из истории. Староверцы Даугавпилса <http://www.staroverec.lv/iz-istorii> (19.06.2021)

³⁸⁵ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp.3; l. 37599, lp. 3; l. 37855, lp. 2.

³⁸⁶ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37427, lp.3; l. 38762, lp. 1; l. 37983, lp. 1.

– piecas un Kurzemes guberņā – divas.³⁸⁷ Nav skaidrs, pēc kāda principa tika skaitītas šīs draudzes, jo datos par 1914. gadu Vitebskas guberņas oficiālajā izdevumā ir norādīts krietni lielāks Vitebskas guberņas vecticībnieku draudžu skaits – 34.³⁸⁸ Grūti iedomāties, ka piecu gadu laikā vecticībnieku draudžu skaits varēja pieaugt par 16 vienībām. Visdrīzāk Maskavas sanāksmē neskaitīja pastāvošās *fedosejeviešu* draudzes, kuru īpatsvars bija salīdzinoši liels,³⁸⁹ vai tās draudzes, kuras vēl nebija oficiāli reģistrētas uz to laiku; turklāt nevar izslēgt iespēju, ka laika gaitā rādās pavisam jaunas draudzes, sašķēloties jau pastāvošajām.

Statistikas dati par 1914. gadu atklāj, ka pareizticīgo un venticībnieku draudžu skaits Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķī vai nu nemainījās vai arī bija pieaudzis par vienu draudzi.³⁹⁰ Tajā pašā laikā ievērojami bija mainījušies oficiāli pastāvošo – reģistrēto – vecticībnieku draudžu skaits: Ļucinas apriņķī – 4, Režicas apriņķī – 11, Dvinskas apriņķī – 19.³⁹¹ Zīmīgi, ka Vitebskas guberņas 1914. gada piemiņas grāmatas pielikumā ir publicēta tabula ar visu vecticībnieku draudžu nosaukumiem un to garīgajiem vadītājiem, kas ļauj secināt, ka vairākas vecticībnieku draudzes bija dibinātas pēc vecticības legalizācijas, piemēram, Trestišku (*Трестинская*), Sotņiku (*Сотниковская*), Tišinas (*Тишинская*), Devjatņiku (*Девятницкая*) u.c. draudzes.³⁹²

Jāsecina, ka 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā Dinaburgas-Dvinskas, Ļucinas un Režicas apriņķu teritorijā pareizticīgo un venticībnieku skaits bija ievērojami lielāks nekā vecticībnieku skaits, un pareizticīgie bija daudz labāk nodrošināti ar

³⁸⁷ *Вопросы народного образования среди старообрядцев-поморцев* (1909). Москва. С. 19.

³⁸⁸ Сведения о старообрядческих общинах и наставниках их по Витебской губернии (1914) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии на 1914 г.* Издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск. Губернская типография. С. LI-LVII.

³⁸⁹ Сведения о старообрядческих общинах и наставниках их по Витебской губернии (1914) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии на 1914 г.* Издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск. Губернская типография. С. LI-LVII. Pielikums Nr. 31.

³⁹⁰ Ведомость о православных приходах и состоящих при них на службе священниках по Витебской губернии (1914) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии на 1914 г.* Издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск. Губернская типография. С. XV-L. Pielikums Nr. 31.

³⁹¹ Сведения о старообрядческих общинах и наставниках их по Витебской губернии (1914) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии на 1914 г.* Издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск. Губернская типография. С. LI-LVII. Pielikums Nr. 32.

³⁹² Ibidem.

dievnamiem nekā vecticībnieki. Tas viss radīja labvēlīgus priekšnoteikumus vecticībnieku integrēšanai pareizticībā. Lielākajai kopienai ar nodrošinātu materiālo atbalstu būtu vienkāršāk integrēt sevī skaitliski daudz mazāku grupu, kurai nav ne valsts atbalsta, ne centralizētas pašpārvaldes sistēmas, ne tiesību, kas garantētu reliģiskās kopienas legālo pastāvēšanu. Tomēr tas tā nenotika: pat motivējošo faktoru esamība – sociālās un ekonomiskās priekšrocības – nespēja pārliecināt vecticības sekotājus konvertēties pareizticībā.

2.2. Vecticībnieku draudžu saskare ar reliģiskās un sekulārās varas institūcijām

Vecticības nelegālais statuss sekmēja tās sekotāju piesardzīgu attieksmi pret varas institūcijām. Neskatoties uz to, ka daži ieņēma amatus vietējās pārvaldēs³⁹³, lielākā daļa vecticībnieku, īpaši lauku apvidos, vairījās no kontaktiem ar valsts institūcijām. Šāda situācija sekmēja to, ka lielākā daļa pieejamo vēsturisko dokumentu par vecticībniekiem ir pareizticīgo garīdznieku un valsts amatpersonu radīti un attiecīgi ideoloģiski apstrādāti. Savukārt plašais materiālu klāsts, kur paši vecticībnieki stāsta par savām draudzēm un lūgšanu namiem un kur ir skaidri demonstrēta vietējo sekulāro un reliģisko amatpersonu nostāja pret vecticību, ir saistīts ar 1883. likuma „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltniekiem” izdošanu, kad vecticībnieku draudzēm bija dota iespēja saņemt oficiālu atļauju savu dievnamu atjaunošanai vai celtniecībai. Jau drīz pēc likuma stāšanās spēkā Dinaburgas, Režicas un Ļucinas apriņķa vecticībnieki sāka sūtīt lūgumus uz Vitebskas gubernatora kanceleju.

Dinaburgas apriņķa Foļvarkas vecticībnieku draudze viena no pirmajām sāka saraksti ar Vitebskas gubernatoru Viktoru fon Vālu³⁹⁴ par 1873. gadā nodegušo dievnamu un atļauju to uzcelt no jauna par saviem līdzekļiem.³⁹⁵ Svarīgi atzīmēt, ka tie draudzes locekļi, kuri parakstīja vēstuli, nebija nonākuši politiski

---

³⁹³ BNVA, f. 1430, ap.1, l. 38763.

³⁹⁴ Pielikums Nr. 30.

³⁹⁵ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37427, lp. 3-4, 12.

neuzticamo reģistros, nebija tiesāti un konvertējušies no pareizticības.³⁹⁶ Minētie noteikumi bija obligāti, lai vecticībnieki varētu panākt jebkāda veida lūguma atbalstīšanu valsts institūcijās. Pirms lēmuma pieņemšanas Vitebskas gubernators nosūtīja pieprasījumu vietējai sekulārajai un reliģiskajai varai, lai iegūtu sīkākas ziņas un uzzinātu vietējās varas pārstāvju viedokli. Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieks savā ziņojumā ir minējis, ka Foļvarkas vecticībniekiem nebija vajadzīgs jauns dievnams, jo sešu un astoņu kilometru³⁹⁷ tuvumā atrodies Starodvorjes un Maslovas vecticībnieku lūgšanu nami un 12,8 kilometru attālumā – Grāveru pareizticīgo baznīca.³⁹⁸ Tieši pēdējais apstāklis – pareizticīgo baznīcas relatīvais tuvums – bija iemesls Foļvarkas draudzes vecticībnieku lūguma noraidīšanai, jo valsts varas institūcijas rūpējās pirmām kārtām par pareizticības kā valsts reliģijas interesēm.³⁹⁹

1884. gadā Vitebskas gubernators Vasilijš Dolgorukovs⁴⁰⁰ saņēma vēstuli no Starodvorjes vecticībnieku draudzes.⁴⁰¹ Vietējā policija bija informēta, ka šajā ciemā patvaļīgi iekārtots lūgšanu nams sīkpilsoņa F. Kirilova mājā un ka ciema īpašnieks muižnieks Mihails Reuts ir ziedojis līdzekļus lūgšanu nama celtniecībai, ko sāka būvēt bez atļaujas, tādējādi pārkāpjot dievnama celtniecības likumu.⁴⁰² Par šādu rīcību muižnieks tika sodīts ar 25 rubļiem.⁴⁰³ Savukārt Dinaburgas apgabala pareizticīgo prāvests Vladimirs Ščerbakovs uzskatīja, ka nav šķēršļu lūgšanu nama iekārtošanai Starodvorjē, jo tur nav neviena pareizticīgo iedzīvotāja, kurš varētu būt konvertēts vecticībā, tomēr V. Dolgorukovs noraidīja vecticībnieku lūgumu.⁴⁰⁴ Šajā gadījumā reliģiskā vara izrādījās labvēlīgāk noskaņota pret vecticībniekiem nekā sekulārā, lai arī garīdzniecības mērķis bija veicināt vecticības novājināšanu un integrēšanu pareizticībā. Tālab kaimiņu draudzes Foļvarkā un Starodvorjē palika bez legāliem lūgšanu namiem, kaut arī

³⁹⁶ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37427, lp. 9.

³⁹⁷ Dokumentos attālumi tiek norādīti verstos; 1 versts = 1,0668 km.

³⁹⁸ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37427, lp. 10, 29.

³⁹⁹ Ibidem, lp. 36-37.

⁴⁰⁰ Pielikums Nr. 30.

⁴⁰¹ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37599, lp. 1.

⁴⁰² Ibidem, lp. 3.

⁴⁰³ 1885. gadā Vitebskas guberņā 1 rudzu maiss maksāja 8,50 rubļus, sk. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38130, lp. 1.

⁴⁰⁴ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37599, lp. 12.

saskaņā ar likumu „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltniekiem” viņiem bija tiesības uzturēt dievnamus un veikt dievkalpojumus.

Krīvānu vecticībnieku draudzes garīgais vadītājs Martinians Dementjevs vērsās Vitebskas gubernatora kancelejā 1885. gadā ar lūgumu atļaut vecā dievnama vietā uzcelt jaunu.⁴⁰⁵ Pēc Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieka ziņām jaunais dievnams nebija vajadzīgs, jo varēja salabot esošo, kaut arī pats draudzes vadītājs bija minējis, ka lūgšanu nams pastāv “kopš seniem laikiem”.⁴⁰⁶ Turklāt 12,8 kilometru attālumā Maļinovas ciemā atradās pareizticīgo draudze. Šī iemesla dēļ policijas priekšnieks lika M. Dementjevam parakstīties par to, ka viņš vairāk necentīsies iegūt atļauju no gubernatora un atteiksies no draudzes vadītāja amata, respektīvi, M. Dementjeva lūgums tika noraidīts.⁴⁰⁷ Grūti izprast, kādi bija policijas priekšnieka rīcības motīvi, jo vecticībnieki nebija pārkāpuši likumu; šāda policijas priekšnieka iniciatīva uzskatāmi pierāda vietējās sekulārās varas izteikti negatīvo attieksmi pret vecticību.

1885. gadā Novaja ciema vecticībnieki nosūtīja lūgumu Vitebskas gubernatoram V. Dolgorukovam, lai saņemtu atļauju celt jaunu dievnamu, jo iepriekšējais bija nodedzis. Pēc Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieka ziņām lūgšanu nama vietā vecticībnieki izmantojuši zemnieka Ignatija Agafonova dzīvojamo māju. Tā kā draudzē bija tikai 200 locekļu, pēc policijas priekšnieka uzskatiem jauns lūgšanu nams neesot nebijis vajadzīgs.⁴⁰⁸ Tālab vecticībnieku lūgums tika noraidīts arī gubernatora kancelejā.⁴⁰⁹ Lai gan redzamu iemeslu vecticībnieku prasības atteikumam nebija, gubernators, pamatojoties uz vietējās sekulārās varas viedokli, nolēma lūgumu noraidīt.

Ir zināmi gadījumi, kad vecticībnieku draudzes nevarēja salabot esošo vai uzcelt jaunu lūgšanu namu tāpēc, ka nebija līdz galam sakārtoti likumi, kas radīja

---

⁴⁰⁵ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38012, lp. 1.

⁴⁰⁶ Ibidem, lp. 3.

⁴⁰⁷ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38012, lp. 5-6.

⁴⁰⁸ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37855, lp. 2.

⁴⁰⁹ Ibidem, lp. 4, 8.

neskaidrības izpildvaras institūciju vidū, piemēram, 1884. gadā Preiļu un Vārkavas pagasta vecticībnieki vērsās Vispārējo lietu departamentā⁴¹⁰ (turpmāk – VLD) ar lūgumu atļaut atjaunot Moskvinas lūgšanu namu.⁴¹¹ Lieta nonāca Vitebskas gubernatora kancelejā, kur to sāka izskatīt. Pēc Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieka ziņām Moskvinā pastāvēja divi vecticībnieku dievnami, no kuriem viens bija aizzīmogots, bet otru izmantoja dievkalpojumiem, tomēr abas ēkas bija ļoti vecas. Policijas priekšnieks uzskatīja, ka tās varētu nojaukt un atļaut būvēt vienu jaunu dievnamu.⁴¹² Dinaburgas pareizticīgo apgabala prāvestam nebija pretenziju par lūgšanu nama celtniecību, jo Moskvinas apvidū dzīvoja tikai katoļi un vecticībnieki.⁴¹³ Vēlāk Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieks saņēma VLD rīkojumu, ka Moskvinā nedrīkst celt jaunu dievnamu, bet jāizmanto jau esošā ēka (ar nosacījumu, ka tiks iesniegts tās fasādes attēls un plāns).⁴¹⁴ Tādējādi gan sekulārā, gan reliģiskā vara, uzstādot vairākus nosacījumus, bija gatava atļaut jauna vecticībnieku lūgšanu nama celtniecību, lai arī paši vecticībnieki bija lūguši atļauju dievnama atjaunošanai. 1886. gadā viņi uzrakstīja jaunu vēstuli Vitebskas gubernatoram, lūdzot atļaut jauna lūgšanu nama celtniecību. Šajā gadījumā atklājās, ka celtniecības jautājumus risināja VLD, savukārt dievnama atjaunošanu vajadzēja saskaņot ar Vitebskas gubernatoru.⁴¹⁵ Tāpēc sekoja jauna vecticībnieku vēstule Vitebskas gubernatoram ar lūgumu ļaut atjaunot esošo lūgšanu namu, jo tas esot tik vecs, ka “jebkurā brīdī var sagāzties”.⁴¹⁶ Neskatoties uz to, ka Moskvinas vecticībniekiem nebija pārkāpumu – viņi pieņēma lūgšanu par caru, ievēroja laulības sakramentu, kā arī tuvākais vecticībnieku lūgšanu nams un pareizticīgo baznīcas atradās vairāk nekā 26 kilometru intervālā – viņi nesaņēma atbildi uz savu vēstuli.⁴¹⁷ Atbildes kavēšanās mudināja Moskvinas vecticībniekus rakstīt jaunu lūgumu, lai viņiem atļauj iekārtot lūgšanu namu zemnieka Vasīlija

---

⁴¹⁰ *Департамент Общих дел*

⁴¹¹ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37935, lp. 2.

⁴¹² Ibidem, lp. 6.

⁴¹³ Ibidem, lp. 12.

⁴¹⁴ Ibidem, lp. 16-17.

⁴¹⁵ Ibidem, lp. 18.

⁴¹⁶ Ibidem, lp. 19.

⁴¹⁷ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37675, lp. 19, 27.

Antonova dzīvojamā mājā.⁴¹⁸ Ziņojot gubernatoram par šo situāciju, Dinaburgas pareizticīgo apgabala prāvests Vl. Ščerbakovs izteicās, ka viņam nav iebildumu pret šī vecticībnieku lūgšanu nama iekārtošanu. Taču tālāk viņš turpināja skaidrot citā noskaņojumā: “Man ir sāpīgi un grūti, ka vecticībnieki lūdz dibināt lūgšanu namu, kas tumsonīgu un mantkārīgu garīgo vadītāju un šķeltnieku darbības dēļ kavē iedzīvotāju pievēršanos Dieva patiesības gaismai; (..) īpaši nožēlojama šķeltnieku lūgšanu nama iekārtošana Moskvīnā (..), kur nav ne pareizticīgo, ne pareizticīgo baznīcas, un tāpēc nav neviena, kurš varētu sludināt šķeltniekiem dvēseli glābjošās Svēto Rakstu patiesības”.⁴¹⁹ Sava ziņojuma beigās Vl. Ščerbakovs izteica priekšlikumu uzcelt jaunu pareizticīgo baznīcu Preiļu apvidū, kas būtu “svarīgi un lietderīgi” vietējiem vecticībniekiem un Romas katoļiem.⁴²⁰ Taču arī pēc šīs vēstules Vitebskas gubernatora kanceleja nebija devusi atbildi Moskvīnas vecticībnieku draudzei, tāpēc 1889. gadā tās locekļi nosūtīja Vitebskas guberņas valdības Celtniecības nodaļai gatavu projektu esošās koka ēkas pielāgošanai lūgšanu nama vajadzībām. Konsultējot Celtniecības nodaļu, Polockas un Vitebskas bīskaps Antonīns (Deržavins) norādīja, ka vecticībnieku lūgums ir jānoraida, jo draudze atradoties Maļinovas pareizticīgo draudzes teritorijā un ir sekmējusi pareizticīgo iedzīvotāju konvertēšanos vecticībā.⁴²¹ Turklāt pēc Dinaburgas pareizticīgo apgabala prāvesta Vl. Ščerbakova domām vietējie vecticībnieki nospieda pareizticīgos ar savu skaitlisko pārsvaru un noniecināja viņus, kā arī “kaitīgi ietekmēja pareizticību, pazemojot (..) pareizticīgo ticību un Baznīcu”.⁴²² Var tikai minēt, kādā veidā Moskvīnas vecticībnieki varēja “noniecināt” pareizticīgos iedzīvotājus, kuru tur nebija. Taču Vl. Ščerbakovs nešaubījās, ka Moskvīnas lūgšanu nama iekārtošana veicinās vietējo vecticībnieku propagandas pastiprināšanos, lai “pavedinātu atlikušo Maļinovas draudzes pareizticīgo daļu”.⁴²³ Jāatzīmē, ka Moskvīnas

---

⁴¹⁸ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37675, lp. 25.

⁴¹⁹ Ibidem, lp. 27.

⁴²⁰ Ibidem, lp. 27.

⁴²¹ Ibidem, lp. 30.

⁴²² BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37675, lp. 40.

⁴²³ Ibidem.

lūgšanu nams atradās ap 50 km attālumā no Maļinovas pareizticīgo baznīcas. Tādējādi savos ziņojumos Dinaburgas pareizticīgo apgabala prāvests no Moskvinas lūgšanu nama iekārtošanas pieļaujamības aizgāja līdz tās absolūtai noliegšanai, kas lika Vitebskas gubernatoram noraidīt Moskvinas vecticībnieku lūgumu.⁴²⁴ Šajā gadījumā sekulārā vara pilnībā paļāvās uz viedokli, ko pauda garīdznieki, kuri, izmantojot savu stāvokli, veiksmīgi manipulēja ar reāliem faktiem un iespējamām sekām, pierādot, ka pat tālu esošā vecticībnieku draudze ar savu lūgšanu namu varētu apdraudēt vietējās pareizticības pozīcijas.

Ne katra vecticībnieku draudze spēja uzturēt atsevišķu lūgšanu namu, bieži vien dievkalpojumu vajadzībām pielāgoja dzīvojamās mājas. Arī šajā gadījumā draudzei bija jāsaņem atļauja no gubernatora, piemēram, 1886. gadā Aščuku vecticībnieku draudze nosūtīja lūgumu Vitebskas gubernatoram V. Dolgorukovam, lai saņemtu atļauju iekārtot lūgšanu namu zemnieka Ivanova mājā.⁴²⁵ Pēc Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieka ziņām, Aščukos lūgšanu nams pastāvēja jau sešus gadus un nebija “kaitīgs”, jo tuvumā nebija nevienas pareizticīgo baznīcas, tikai katoļu, tāpēc priekšnieka skatījumā vietējiem vecticībniekiem bija “ļoti ieteicams” uzturēt savu dievnamu, lai viņi nepārietu katoļticībā.⁴²⁶ Arī Dinaburgas pareizticīgo apgabala prāvests piekrita, ka Aščuku vecticībniekiem ir vajadzīgs savs lūgšanu nams. Toties Polockas un Vitebskas eparhijas bīskapam Markelam (Popels) minētie apsvērumi nelikās svarīgi, un viņš izteica negatīvu viedokli, kam piekrita Vitebskas gubernators un liedza atvērt lūgšanu namu Aščukos.⁴²⁷ Šis piemērs liecina par atšķirīgu domu gaitu dažādu pareizticīgo garīdznieku vidū: ja vietējais Dinaburgas pareizticīgo apgabala prāvests rūpējās, lai vecticībnieki nepārietu katoļticībā un paliktu kaut cik tuvi pareizticīgo tradīcijai, tad Vitebskas eparhijas bīskaps stingri ievēroja vecticības iznīcināšanas taktiku un neņēma vērā vietējos apstākļus.

---

⁴²⁴ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37675, lp. 44.

⁴²⁵ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38757, lp. 9, 11.

⁴²⁶ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38757, lp. 17.

⁴²⁷ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38757, lp. 27, 31, 51.

Vecticībnieku vēršanās pie varas institūcijām ne tikai deva cerību lūgšanu namu labiekārtošanai un legalizēšanai, bet nesa arī zināmus draudus. Tā notika ar Kozlišķu vecticībnieku draudzi, kas 1886. gadā lūdza atļauju Vitebskas gubernatoram atvērt dievnamu kādā dzīvojamā mājā. Komentējot šo lūgumu, Polockas un Vitebskas eparhijas bīskaps ieņēma krasī negatīvu nostāju, jo šajā draudzē bija daudz bijušo pareizticīgo, kuri bija “pavedināti” vecticībā, tāpēc vietējie vecticībnieki tika uzskatīti par likuma pārkāpējiem. Turklāt ap septiņu kilometru attālumā atradās Šķeltovas pareizticīgo baznīca, tāpēc bīskaps bija pārliecināts, ka Kozlišķu lūgšanu nama iekārtošana ir jāaizliedz.⁴²⁸ Rezultātā tajā pašā gadā dzīvojamā mājā, kurā notika dievkalpojumi, bija aizzīmogota.⁴²⁹ Tādējādi Kozlišķu draudzes saskare ar varas iestādēm beidzās ar negatīvām sekām: jau pastāvošo lūgšanu namu aizzīmogoja, neskatoties uz to, ka juridiski tas drīkstēja pastāvēt un darboties.

Pantelišķos draudzei bija līdzīga problēma kā Kozlišķos: ap trīs kilometru attālumā atradās pareizticīgo draudze Lipinišķos, un Pantelišķu draudzes lielākā daļa pirms kāda laika bija pareizticīga, tāpēc 1886. gadā Vitebskas gubernators noraidīja viņu lūgumu “atzīmogot” lūgšanu namu.⁴³⁰

Rubenišķu vecticībnieku draudze vēlējās iekārtot lūgšanu namu dzīvojamā mājā, ko 1886. gadā lūdza Vitebskas gubernatoram V. Dolgorukovam. Savā vēstulē draudzes garīgais vadītājs skaidroja, ka ciemā ir vairāk nekā 75 vecticībnieku māsaimniecības, taču tuvākais lūgšanu nams ir 16 kilometru attālumā, tāpēc dievnams ir ļoti vajadzīgs.⁴³¹ Par sliktu lūgšanu nama atvēršanai bija tas fakts, ka mazāk nekā trīs kilometru attālumā atradās Maļinovas pareizticīgo baznīca un ap četrus kilometrus attālumā – ciems Jaunie Tokari, kurā dzīvoja tikai pareizticīgie. Turklāt pašā Maļinovas pagastā jau darbojās trīs vecticībnieku lūgšanu nami, tāpēc Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieks uzskatīja, ka Rubenišķos nedrīkst iekārtot lūgšanu namu. Vitebskas gubernators

---

⁴²⁸ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38757, lp. 21.

⁴²⁹ Ibidem, lp. 23.

⁴³⁰ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38762, lp. 1, 3, 5.

⁴³¹ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38638, lp. 1.

šim viedoklim piekrita un aizliedza Rubenišku vecticībniekiem atvērt dievnamu.⁴³²

19. gs. beigās lielai daļai vecticībnieku draudžu lūgšanu nami bija iekārtoti dzīvojamās mājās. Lai gan 1883. gada likums “Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltniekiem” it kā deva iespēju tos legalizēt, taču ne sekulārā, ne reliģiskā vara nebija gatava to pieļaut, izdomājot visdažādākos iemeslus, kuru galvenais mērķis bija aizsargāt pareizticības privilēģēto statusu un parādīt vecticībniekiem viņu neaizsargātību un vājumu varas priekšā.

Viens no zināmiem pozitīviem izņēmumiem attiecas uz vecticībnieku draudzi Dinaburgas pilsētas tuvumā. Vietējā pareizticīgo garīdzniecība pat ieteica vecticībnieku lūgšanu nama iekārtošanu, jo bija pārliecināta, ka pareizticīgie netiks “pavedināti”. 1885. gadā Vitebskas gubernators V. Dolgorukovs saņēma Dinaburgas pilsētas iedzīvotāju vēstuli ar lūgumu atļaut atvērt lūgšanu namu dzīvojamā ēkā “aiz dambja” (mūsdienu Daugavpils pilsētas Grīvas rajons – M. G. piezīme).⁴³³ Pēc Dinaburgas Pareizticīgās baznīcas apgabala prāvesta Vl. Ščerbakova uzskatiem, ko viņš bija vairākkārt paudis savos ziņojumos gan gubernatoram, gan Dinaburgas apriņķa policijas priekšniekam, šo vecticībnieku dievnamu varēja atļaut “bez kaitējuma vietējiem pareizticīgajiem, jo Dinaburgas pareizticīgā draudze bija ļoti spēcīga savā ticībā”.⁴³⁴ Prāvests pat uzsvēra, ka vietējā pareizticīgo garīdzniecība atbalsta lūgšanu nama atvēršanu un vecticībnieku lūgums jāņem vērā vecticībnieku iedzīvotāju lielā skaita dēļ, jo draudze “izjūt ārkārtīgu vajadzību” pēc lūgšanu nama.⁴³⁵ Šāds labvēlīgs noskaņojums ir izskaidrojams ar to, ka vietā, kur vecticībnieki plānoja celt savu dievnamu, līdzās 4931 pareizticīgajiem un 465 venticībniekiem dzīvoja tikai 867 vecticības sekotāji.⁴³⁶ Saņēmuši tik pozitīvu atbildi no garīdzniecības, 1885. gada

⁴³² BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38638, lp. 5, 8.

⁴³³ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37935, lp. 1.

⁴³⁴ Ibidem, lp. 3-4.

⁴³⁵ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37935, lp. 3.

⁴³⁶ Ibidem.

jūnijā Dinaburgas vecticībnieki pabeidza dievnama akmens ēkas celtniecību. Sākotnēji tā kalpoja kā dzīvojamais nams, bet 1886. gadā ar Vitebskas gubernatora atļauju to pārveidoja par lūgšanu namu.⁴³⁷ Mūsdienās šajā vietā atrodas Dievmātes Marijas patvēruma vecticībnieku lūgšanu nams. Šīs draudzes gadījums uzskatāmi parāda, cik svarīga bija pareizticīgo garīdzniecības nostāja pret vietējiem vecticībniekiem un uzticība savas pareizticīgās draudzes reliģiskajai pārliecībai. Tikai apzinoties savu skaitlisko pārsvaru, pareizticīgo klēra pārstāvji atļāva vecticībniekiem praktizēt viņu ticību teritorijā, kuru apdzīvoja pareizticīgie.

Neskatoties uz ne visai labvēlīgo situāciju, bija gadījumi, kad vecticībnieku draudzes demonstrēja izcilu neatlaidību, lai realizētu savas tiesības uz dievnamu. Gadu pirms 1883. gada likuma pieņemšanas Kovaļovas vecticībnieku draudze vērsās pie Vitebskas gubernatora Viktora fon Vāla ar lūgumu atvērt 1865. gadā aizzīmogoto lūgšanu namu.⁴³⁸ Kā ierasts, pirms lēmuma pieņemšanas gubernators sāka vākt ziņas no vietējās varas pārstāvjiem. Iekšlietu ministrijas VLD⁴³⁹ saņēma slepenu ziņojumu no Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieka ar ierosinājumu atļaut Kovaļovas draudzei atvērt lūgšanu namu, jo pirms aizzīmogošanas tas esot pastāvējis vairāk nekā 20 gadus.⁴⁴⁰ No VLD gubernatora kanceleja saņēma atbildi, ka Kovaļovas lūgšanu nams varētu tikt atvērts, taču tam bija jānotiek “bez jebkura veida svinīguma” un nemainot pašas ēkas ārējo izskatu: nerotāt ar zvaniem, krustiem un ikonām virs durvīm.⁴⁴¹ Šāds nosacījums akcentēja vecticības nelegālo statusu, neļaujot izvietot atšķirības zīmes un liekot vecticībnieku dievnamiem izskatīties kā dzīvojamām mājām, un šis princips ir saglabājies arī mūsdienu vecticībnieku lūgšanu namu arhitektūrā. Vecticībnieku lūgšanu nami nedrīkstēja pievērst pareizticīgo uzmanību, lai viņiem lieku reizi nerastos interese par vecticību vai vēlme tai pievienoties. 1882. gada 3. jūlijā Vitebskas gubernators

---

⁴³⁷ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37935, lp. 5, 16.

⁴³⁸ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 1.

⁴³⁹ *Департамент Общих дел*

⁴⁴⁰ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 3-4.

⁴⁴¹ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 9.

parakstīja atļauju “atzīmogot” Kovaļovas vecticībnieku dievnamu, taču draudzes garīgais vadītājs Terentijs Kononovs nemitējās un uzrakstīja jaunu vēstuli gubernatoram ar lūgumu atļaut dievnama remontu. Viņa lūguma izskatīšana ilga līdz 1884. gadam. Pa to laiku Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieks paziņoja gubernatoram, ka pēc agrāk pastāvošās militārās apmetnes sarakstiem daļa vietējo vecticībnieku tika uzskatīta par pareizticīgajiem, kaut arī drošu ziņu par to nebija.⁴⁴² Vitebskas gubernators V. Dolgorukovs vērsās pie Dinaburgas apgabala prāvesta Vl. Ščerbakova, lai viņš sniegtu precīzākas ziņas par Kovaļovas vecticībnieku draudzi. Vl. Ščerbakovs saņēma ziņas no netālu esošās Grāveru pareizticīgo baznīcas draudzes un tās garīdznieka, kuram šķita, ka vecticībnieku dievnams Kovaļovā bija labā tehniskā stāvoklī un “viņam zināmas baumas” liecināja, ka draudzes locekļi grasījās izrotāt savu lūgšanu namu ar krustu, kas neapšaubāmi “kaitīgi” ietekmētu vietējos pareizticīgos, kuru nebija daudz. Saņēmis šādu informāciju, prāvests lūdza noraidīt vecticībnieku lūgumu atļaut veikt dievnama remontu.⁴⁴³ Gubernators piekrita prāvestam un noraidīja Kovaļovas draudzes garīgā vadītāja T. Kononova lūgumu, un tādā veidā pareizticīgo iedzīvotāju interesēs tika pārkāpts 1883.gada likums. Tomēr 1886. gadā Kovaļovas draudzes loceklis zemnieks Ivans Vlasovs vēlreiz sūtīja lūgumu gubernatoram caur VLD un lūdza atļauju lūgšanu nama remontam.⁴⁴⁴ Vietējās policijas izmeklēšanas rezultātā kļuva zināms, ka Kovaļovas ciemā dzīvoja gan vecticībnieki, gan bijušie pareizticīgie, kuri konvertējušies pareizticībā, taču pierādījumu, ka pareizticīgie tiktu “pavedināti”, nebija, kā arī draudzes locekļi nebija iesaistījušies pretlikumīgā darbībā. Taču Dinaburgas apriņķa policijas priekšniekam Kovaļovas lūgšanu nama pastāvēšana likās “ārkārtīgi kaitīga”, jo trīs un piecu kilometru attālumā darbojās pareizticīgo draudzes Grāveros un Šķeltovā.⁴⁴⁵ Tādējādi I. Vlasova lūgums tika noraidīts. Zīmīgi, ka vietējā laicīgā vara pat bez drošiem pierādījumiem bija gatava jebkādā veidā apsūdzēt

---

⁴⁴² BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 11, 13.

⁴⁴³ Ibidem, lp. 16, 18.

⁴⁴⁴ Ibidem, lp. 21.

⁴⁴⁵ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 23.

vecticībniekus un nostāties pareizticīgo pusē. Neskatoties uz vairākām neveiksmēm, Kovaļovas draudzes locekļi turpināja sarakstīties ar Vitebskas gubernatora kanceleju: 1887. gadā tika nosūtīta vēstule visu Užvaldas (tag. Izvaltas) pagasta zemnieku vārdā ar lūgumu atļaut remontēt Kovaļovas lūgšanu namu, jo tam bija sūce jumtā un bojātas ikonas ikonostasā.⁴⁴⁶ Var pieņemt, ka 1887. gadā par Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieku jau strādāja cita persona, jo tā ieteica gubernatoram atļaut vecticībniekiem jumta remontu, jo Kovaļovas dievnamam nebija “kaitīgas ietekmes uz vietējiem pareizticīgajiem”.⁴⁴⁷ Taču Polockas un Vitebskas eparhijas bīskaps Markels (Popels), ziņojot gubernatoram, noraidīja atļauju vecticībnieku dievnama remontam un ieteica to slēgt, jo vairāki pareizticīgie esot “saindējušies ar šķelšanos” un konvertējušies vecticībā, kā arī tur darbojoties “kaitīgs” vecticībnieku garīgais vadītājs Terentijs Kononovs. Gubernators piekrita bīskapa viedoklim un noraidīja Užvaldas pagasta zemnieku lūgumu.⁴⁴⁸ Tomēr cīņa par Kovaļovas ciema vecticībnieku tiesībām uzturēt savu dievnamu turpinājās: 1896. gadā gubernators saņēma 43 Izvaltas pagasta vecticībnieku vēstuli ar lūgumu atļaut celt 1894. gadā nodegušā lūgšanu nama vietā jaunu, kas, kā uzsvēra vecticībnieki, bija atļauts Krievijas impērijas likumdošanā.⁴⁴⁹ Ziņojumā gubernatoram Dinaburgas policijas priekšnieks ieteica neļaut celt vecticībnieku dievnamu, jo tas nelabvēlīgi ietekmēsot tos 100 pareizticīgos, kuri dzīvoja 2 000 vecticībnieku vidū.⁴⁵⁰ Mūsdienās tas šķiet ārkārtīgi diskriminējoši, ka vecticībnieku vairākumam bija jācieš dažu pareizticīgo dēļ, taču tas atbilda tā laika valsts ideoloģijai, un, neskatoties uz pastāvošo likumu, vietējā vara meklēja jebkādu ieganstu, lai turpinātu vecticības novājināšanu. Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieka viedoklim piekrita Polockas un Vitebskas eparhijas bīskaps Aleksandrs (Zaķis), kuram bija zināms, ka pēc dievnama nodegšanas Kovaļovas vecticībnieki sāka pulcēties

---

⁴⁴⁶ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 30.

⁴⁴⁷ Ibidem, lp. 32.

⁴⁴⁸ Ibidem, lp. 34-35.

⁴⁴⁹ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 39.

⁴⁵⁰ Ibidem, lp. 43.

kopienas namā, bet draudzes garīgais vadītājs T. Kononovs regulāri “pārkristīja” pareizticīgos un apbedīja pareizticīgo aizgājējus vecticības tradīcijā, tālab, pēc bīskapa domām, T. Kononovam bija jāaizliedz vadīt dievkalpojumus un viņš jāaizsūta prom no Kovaļovas ciema.⁴⁵¹ Visbeidzot Kovaļovas draudze panāca, ka viņu lieta nonāca imperatora kancelejā⁴⁵², taču arī tur viņu lūgums atļaut būvēt dievnamu tika noraidīts, turklāt bez paskaidrojumiem.⁴⁵³ Kovaļovas vecticībnieku saskarsme ar reliģiskās un sekulārās varas institūciju pārstāvjiem skaidri liecina, ka, neskatoties uz esošo likumdošanu, kurā bija paredzētas vecticībnieku tiesības uzturēt savus lūgšanu namus, praksē pozitīva sadarbība ar varas institūciju pārstāvjiem vecticībniekiem nebija iespējama, jo pareizticīgie saglabāja savu privilēģēto statusu, pat ja viņu skaits kādā apdzīvotā vietā bija ievērojami mazāks nekā vecticībnieku skaits.

Vecticībnieku draudžu garīgo vadītāju “kaitniecība” pareizticībai, kā arī nelikumīga darbība, konvertējot pareizticīgos vecticībā, nereti bija noteicošie iegansti, piemēram, 1888. gada vasarā Polockas un Vitebskas eparhijas bīskaps Markels (Popels) ziņoja Vitebskas gubernatoram V. Dolgorukovam, ka Vasiļovas ciemā Rēzeknes sīkpilsonis Ivans Zeļenkovs nelikumīgi iekārtojis lūgšanu namus savā un sava brāļa Jegora mājā, kur uz dievkalpojumu pulcējās vietējie iedzīvotāji. Turklāt I. Zeļenkovu uzskatīja par sevišķi kaitīgu “šķeltniecības skolotāju”. Tālab gubernators izdeva pavēli aizvērt abus lūgšanu namus un konfiscēt reliģiskos priekšmetus, kurus nogādāja Vitebskas apgabala prokuroram.⁴⁵⁴ Tomēr policijai neizdevās aizvērt brāļu Zeļenkovu mājās iekārtotos lūgšanu namus pierādījumu trūkuma dēļ: pēc Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieka ziņām pārbaudes laikā tika noskaidrots, ka abās ēkās dzīvo Zeļenkovi ar savām ģimenēm un “ar visu nepieciešamo sadzīves iekārtojumu”, lai gan reizēm I. Zeļenkovs tur arī svinēja dievkalpojumus kopā saviem ticības brāļiem.⁴⁵⁵ Šis piemērs atklāj, ka varas

---

⁴⁵¹ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 43-44.

⁴⁵² *Канцелярия Его Императорского Величества по принятию решений на Высочайшее Имя приносимых*

⁴⁵³ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 60.

⁴⁵⁴ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 39485, lp. 1-3.

⁴⁵⁵ Ibidem, lp. 3.

institūcijas ierosināja slēgt vecticībnieku lūgšanu namu, taču vecticībnieki izrādījās viltīgāki un spēja saglabāt nelikumīgi darbojušos dievnamu.

Viens no retajiem gadījumiem, kad vecticībnieku draudzei izdevās panākt savu tiesību atzīšanu, ir saistīts ar Krivošejevas vecticībnieku draudzes pieredzi. 1885. gadā Vitebskas gubernators V. Dolgorukovs saņēma draudzes vēstuli ar lūgumu atļaut būvēt jaunu dievnamu, jo iepriekšējā gadā gubernators V. fon Vāls bija atļāvis remontēt pastāvošo dievnamu, taču tas izrādījās pārāk mazs 2 300 draudzes locekļiem.⁴⁵⁶ Pēc Dinaburgas apriņķa policijas priekšnieka uzskatiem jauns lūgšanu nams bija nevajadzīgs, jo esošā stāvoklis ļautu tam pastāvēt vēl dažus gadus, tāpēc gubernators Krivošejevas draudzes lūgumu atstāja “bez atbildes”.⁴⁵⁷ Taču 1887. gadā, uzzinājuši par Krivošejevas vecticībnieku draudzes garīgā vadītāja Ivana Trofimova “kaitīgo” darbību vietējo pareizticīgo iedzīvotāju vidū, valsts ierēdņi nolēma lūgšanu namu steidzīgi aizzīmogot, un tas notika 1887. gada beigās.⁴⁵⁸ Taču 1898. gadā Krievijas impērijas Senāts saņēma Krivošejevas zemnieka Semjona Ņikiforova sūdzību par lūgšanu nama aizvēršanu. Senāts pieprasīja no Vitebskas gubernatora I. Čepeļevska paskaidrojumu.⁴⁵⁹ Nākamajā gadā gubernators saņēma Senāta aizrādījumu par savu pilnvaru pārkāpšanu, jo lūgšanu namu aizzīmogošana administratīvajā kārtībā bija Ministru komitejas un Iekšlietu ministrijas kompetencē. Tāpēc Senāts uzdeva Vitebskas gubernatoram atcelt lēmumu par lūgšanu nama slēgšanu, skaidrojot, ka tas darbojās Krivošejevas ciemā vēl pirms 1883. gada likuma pieņemšanas, tāpēc tā darbība nav pārtraucama.⁴⁶⁰ Tādējādi Krivošejevas vecticībnieku lūgšanu nams tika “atzīmogots” un atkal kalpoja draudzei, taču jauna dievnama celtniecības atļauja netika dota. Šis piemērs parāda, ka augstāk stāvošās varas institūcijas stingrāk sekoja likumdošanai nekā vietējās un tikai vēršanās pie augstāk stāvošiem ierēdņiem varēja ierobežot vietējās varas patvaļu.

---

⁴⁵⁶ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37983, lp. 1.

⁴⁵⁷ Ibidem, lp. 3.

⁴⁵⁸ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 39177, lp. 1, 16, 18.

⁴⁵⁹ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 39177, lp. 125.

⁴⁶⁰ Ibidem, lp. 138, 155.

Jāsecina, ka vecticībnieku draudžu attiecības ar reliģiskās un sekulārās varas institūcijām bija saspringtas. Neskatoties uz pastāvošo likumdošanu, varas pārstāvji izmantoja savus amatus, lai nepieļautu vecticībnieku tiesības uzturēt lūgšanu namus. Saskarsmē ar varas institūcijām vecticībnieku draudzes guva negatīvu pieredzi, un tas atklāja gan pašu draudžu un vecticībnieku kopienas iekšējās nesaskaņas, gan Krievijas impērijas izpildvaras struktūras nepilnības. Negatīvie piemēri liecina, ka vecticībnieki bija gatavi gaidīt labvēlīgus apstākļus, lai varētu brīvi piekopt savas reliģiskās tradīcijas un izvairīties no integrēšanas pareizticībā. Tas notika pēc 1906. gada likuma „Par vecticībnieku un sektantu draudžu veidošanas un darbības kārtību un par vecticībnieku novirzienu draudzēm piederošo un nodalīto no pareizticības sektantu tiesībām un pienākumiem” pasludināšanas, kad tika oficiāli nodibinātas vairākas vecticībnieku draudzes⁴⁶¹, kuras pastāv arī mūsdienās. Vecticībnieku integrēšanas jautājumā gan baznīcas, gan sekulārās varas pārstāvji drīzāk izvēlējās piespiešanas un aizliegšanas taktiku nevis atbalstīšanu un pozitīvu motivēšanu, jo vecticība joprojām tika uzskatīta par pareizticības sāncensi un ienaidnieku.

2.3. Vecticībnieku draudžu šķelšanās

Vecticībnieku kopiena nebija cieši saliedēta, bet tās locekļi bija pārliecināti, ka tieši pirmsreformu pareizticība ir vienīgā pareizā, tāpēc konvertēšanās citās konfesijās tika uzskatīta par senču ticības nodevību un traģēdiju visai kopienai. Turklāt Vitebskas guberņas vecticībnieki bija *bespopovci*, un tas nozīmēja atteikšanos no iesvētītajiem garīdzniekiem un centralizētas pārvaldes, kas ne tikai vienotu visas pastāvošās draudzes, bet arī noteiktu reliģiskās mācības un prakses pamatnostādnes. No vienas puses, sadrumstalotība palīdzēja vecticībniekiem izvairīties no varas iestāžu ietekmes, taču no otras puses, tā grāva vecticībnieku kopienas vienotību un bieži izraisīja iekšējās pretrunas un sāncensību, kas vainagojās ar iekšējiem strīdiem. Šādā ziņā pareizticībai bija neapšaubāma

---

⁴⁶¹ Kaminska R., Bistere A. (2006) *Sakrālās arhitektūras un mākslas mantojums Daugavpils rajonā*. Rīga: Neputns. 32., 97., 118., 224. lpp.

priekšrocība – visas nesaskaņas atrisināja augstāk stāvošie ticības brāļi – garīdznieki, kuru vidū pastāvēja stingra hierarhija un autoritāte. Šāda pareizticīgo dogmatiskā noteiktība nereti kļuva par iemeslu atsevišķu vecticībnieku konvertēšanai pareizticībā. Šādi gadījumi ir bijuši arī Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķu teritorijās.

Polockas eparhijas misionārs atskaitē par darbību 1888. gadā atzīmēja, ka starp vairākām Režicas pilsētā un apriņķī pastāvošām vecticībnieku draudzēm ir vērojama “sadalīšanās un nevienprātība”, kas dažādu draudžu pārstāvjiem neļauj lūgties kopā un pat noved līdz tam, ka viņi sauc viens otru par “herētiķiem”.⁴⁶² Tas notika tāpēc, ka vecticībniekiem nebija pieejas izglītībai – vienīgā tuvumā pastāvošā vecticībnieku Grebenščikova draudzes garīgā skola Rīgā bija slēgta, un vecticībnieku garīgajiem vadītājiem nācās pašiem saglabāt teoloģisko tradīciju, kas ar laiku mainījās individuālo interpretāciju dēļ. Katrs nākamais garīgais vadītājs ieviesa savus Sv. Rakstu skaidrojumus, turpinot attālināšanos gan no pareizticības tradīcijas, gan no citu vecticībnieku draudžu reliģiskās prakses.

1888. gadā Polockas eparhijas pareizticīgo misionārs neformālās sarunās ar vecticībnieku draudžu locekļiem atklāja lietas, kas neglaimoja vecticībniekiem, piemēram, sarunā ar kučieri, kurš bija vecticībnieks, misionārs uzzināja, kas bija raksturīgs vietējiem vecticībniekiem. Pirmkārt, vecticībnieku garīgie vadītāji bieži mainīja dzīves vietas un sašķēla draudzes, ko misionārs skaidroja ar viņu tieksmi pēc finanšu līdzekļiem un varas. Otrais, kas izsauca īpašu kritiku pareizticīgo acīs, bija vietējo vecticībnieku fedosejeviešu tradīcija nelaulāties, bet zagst savas sievas, no kurām pēc kāda laika varēja brīvi šķirties. Misionāra sarunas biedrs minēja, ka tādā veidā viņam nozaga trīs meitas.⁴⁶³ Šāda sievu zagšanas tradīcija Latgales vecticībnieku vidū saglabājās arī starpkaru periodā.⁴⁶⁴ Vecticībnieki fedosejevieši neatzina baznīcas laulības, un tas sekmēja kopdzīves ieraduma veidošanos un ar to saistītu paražu rašanos. Pareizticīgo misionāru un

---

⁴⁶² Полоцкие епархиальные ведомости. 1888. N 19. С. 478.

⁴⁶³ Околович, Н. (1889) Отчет Полоцкого епархиального миссионера о его миссионерской деятельности в январе месяце 1889 года. Полоцкие епархиальные ведомости. 1889. N 11. С. 443.

⁴⁶⁴ Kā Latgalē “zog” līgavas. *Jaunākās Ziņas* (7.02.1938).

garīdznieku acīs tas bija liels grēks – dzīvot ārlaulībā, bez Laulības sakramenta. No juridiskā viedokļa šādas ģimenes nebija likumīgas, un dzimušie bērni nevarēja mantot vecāku īpašumus, jo tika uzskatīti par ārlaulībā dzimušiem. Tas bija viens no iemesliem, kura dēļ vecticībnieki fiktīvi konvertējās pareizticībā un laulājās pareizticīgajā baznīcā, – lai nodrošinātu saviem pēctečiem mantošanas tiesības. Tomēr tas attiecās galvenokārt uz turīgām ģimenēm. Zemniekiem īsti nebija, ko atstāt mantojumā, tāpēc bieža dzīvesbiedru maiņa pareizticīgo misionāru un garīdznieku novērojumos atspoguļota kā ierasta lieta, ko praktizēja visi vietējie vecticībnieki, un tas bija liels grēks pareizticības ieskatā. Kā izriet no misionāra apraksta, ne visiem vecticībniekiem patika pastāvošā sievu zagšanas un kopdzīves tradīcija, nemaz nerunājot par pašu sieviešu attieksmi pret šādu praksi.

1897. gadā Jakubinas Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudzes skolas skolotājs Konstantīns Širkevičs savas misijas gaitās bija vairākkārt ticies ar vecticībniekiem, kuri privātās sarunās labprāt stāstīja par viņu draudžu strīdiem un domstarpībām par dažādiem reliģiskās prakses jautājumiem: par krusta zīmes nozīmi un “pārkrustīšanās” kārtību. Šādas nevienprātības dēļ daži K. Širkeviča sarunu biedri pozitīvi izteicās par Pareizticīgo baznīcu, kurā “nebija nenoteiktību un strīdu par ticības un dievbijības lietām un kurā par vienu un to pašu lietu nevarēja dzirdēt atšķirīgus skaidrojumus”.⁴⁶⁵ Tomēr Jakubinas pareizticīgo draudzes apkārtnē tikai 18 vecticībnieki bija piekrituši pāriet pareizticībā.⁴⁶⁶ Arī citās vecticībnieku draudzēs bija domstarpības, taču pēc Grāveru erceņģeļa Mihaila pareizticīgo draudzes priesteru Mitrofana Sčensnoviča ziņām strīdi par dievkalpojumu kārtību neapdraudēja vecticībnieku draudžu reliģisko praksi, un pēc diskusijām viņi spēja nonākt pie risinājuma.⁴⁶⁷

Vecticībnieku draudžu neatkarīga pastāvēšana mēdza izraisīt arī savstarpējo cīņu par “pareizāko” Sv. Rakstu skaidrojumu. Gadījās, ka draudzes sašķēlās, un vienā apvidū izveidojās divas karojošas draudzes, piemēram, 1873. gadā

---

⁴⁶⁵ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 1, lp. 9-10.

⁴⁶⁶ Ibidem, lp. 14.

⁴⁶⁷ Ibidem, lp. 9.

Foļvarkas vecticībnieku draudzei nodega lūgšanu nams, un dievkalpojumus sāka organizēt netālu esošajā Starodvorjes ciemā. Ar laiku abas draudzes pieprasīja no Vitebskas gubernatora atļauju dievnamu atjaunošanai, taču abas saņēma negatīvu atbildi: Foļvarkas vecticībnieku draudzes locekļiem norādīja uz lūgšanu namu Starodvorjē, savukārt Starodvorjes iedzīvotājiem – uz Foļvarku.⁴⁶⁸ Kādreiz vienotā draudze sadalījās divās, un pēc 1883. gada likuma “Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu šķeltniekiem” pasludināšanas abas mēģināja saņemt atļauju uz legāla lūgšanu nama atvēršanu, taču Vitebskas gubernatora kanceleja nevarēja pieļaut divu vecticībnieku dievnamu pastāvēšanu tik nelielā teritorijā, un abas draudzes palika bez oficiāliem dievnamiem līdz 20. gs. sākumam.

Vecticībnieku *bespopovcu* nespēja vienoties reliģiskajos jautājumos mudināja draudžu garīgos vadītājus organizēt kopīgu sanākumi, lai apspriestu pastāvošās domstarpības un nonāktu pie vienojoša risinājuma. Vitebskas apriņķa teritorijā viena no pirmajām⁴⁶⁹ zināmajām vecticībnieku garīgo vadītāju sanāksmēm notika 1898. gada 3. decembrī Voiņu⁴⁷⁰ ciemā. Šajā sanāksmē gatavojās piedalīties 20 vecticībnieku draudžu garīgie vadītāji, taču slikto laika apstākļu dēļ bija ieradušies tikai astoņi. Draudžu locekļi sagaidījuši savus vadītājus ar prieku un cieņu: “Zvanītāji zvanīja četrus āmurus⁴⁷¹, godinot garīgos vadītājus kā bīskapus, tauta klanījās līdz zemei, bez gala līksmoja. Tautai izdalīja pīrāgus”.⁴⁷² Sanāksmes nobeigumā pieņēma lēmumu nelūgties par caru, jo pēc sanāksmes dalībnieku pārliecības viņš bija “nepareizs” (*неверный*). No vienas puses, šāds lēmums šķita novēlots, jo kopš šķelšanās Krievijas pareizticīgajā baznīcā vecticībnieki *bespopovci* bija pieņēmuši nostādni, ka ir iestāties Antikrista laiks. Līdz ar to gan garīdzniecība, gan cara vara zaudējusi dievišķo svētību. No otrās puses, var

⁴⁶⁸ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37427.

⁴⁶⁹ Pirmā vecticībnieku *potorcu* sanāksme Baltijā notika 1832. gadā – t.s. Vārkavas sanāksme. Sk. Барановский, В. С., Поташенко, Г. (2005) *Староверие Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aidai.

⁴⁷⁰ Avotā дер. Войнов; nosaukuma identifikācija ar mūsdienās pastāvošo Voiņu ciemu.

⁴⁷¹ Līdz 1906. gadam vecticībniekiem tika aizliegts celt zvanu torņus, tāpēc zvanīšanai izmantoja pakarinātus āmurus vai slīdes.

⁴⁷² BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 2, lp. 14.

pieņemt, ka tieši ilggadīga vecticībnieku reliģisko tiesību neatzīšana mudināja garīgos vadītājus atteikties no visā Krievijas impērijas teritorijā obligātās prasības lūgties par imperatoru. Neilgi pēc šīs sanāksmes vietējie policijas darbinieki bija konfiscējuši lūgšanu grāmatu, kurā vārdi „*Святого Царя Императора*” bija aizlīmēti ar papīru.⁴⁷³

Tiekoties ar pareizticīgajiem misionāriem un garīdzniekiem, vecticībnieku draudžu locekļi nereti uzvedās kā fanātiķi, kas sagādāja grūtības ne tikai pareizticības sludinātājiem, bet arī pašu ticības brāļiem. Kā spilgtu piemēru var minēt gadījumu, ko savā atskaitē par misijas gaitu aprakstījis Grāveru erceņģeļa Mihaila pareizticīgo draudzes garīdznieks Mitrofans Sčensnovičs. 1898. gadā viņam bija nācies apciemot Foļvarkas ciemu. Sarunas laikā misionārs mēģināja pārliecināt klausītājus, ka dzīvot ārpus Pareizticīgās baznīcas bija nāvējoši viņu dvēselēm, un aicināja konvertēties pareizticībā. No klausītāju vidus priekšā izgāja ļoti uzbudināts vecs vīrs un iekliedzās: “Saki, tēvs, kurš no mums mīl Kristu vairāk – Tu vai es?” Misionārs atbildējis, ka vecais vīrs mīlot Kristu mazāk, jo nepilda Kristus baušļus, kas liecinātu par īsto mīlestību. Taču sirmgalvis nepiekritis, un, lai pierādītu savu mīlestību pret Dievu, piedāvājis nocirst sev pirkstus.⁴⁷⁴

Pareizticīgo un vecticībnieku reliģiskie strīdi, kā arī pašu vecticībnieku draudžu iekšējās nesaskaņas atklājās arī attiecībās ar tiem, kuri kādreiz konvertējušies no pareizticības vecticībā vai otrādi. Maļinovas Aleksandra Ņevska pareizticīgo baznīcas garīdznieks Savatijs Hludoks minējis gadījumu ar kādu zemnieci no Barsuki ciema. Viņa bija dzimusi vecticībnieku ģimenē, taču, aprecoties ar pareizticīgo, bija konvertējusies pareizticībā un laulājusies pareizticīgo baznīcā. Pēc diviem gadiem, smagi saslimusi, sieviete nolēma, ka tas esot sods par mātes novēlējuma neatteikties no vecticības pārkāpšanu, un vairs neapmeklēja pareizticīgo baznīcu. S. Hludoks pievērsa uzmanību šai sievietei pēc piezīmju izpēti, kur bija minēti draudžu locekļi, kuri nebija nākuši pie

---

⁴⁷³ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 2, lp. 14.

⁴⁷⁴ Ibidem, lp. 9-10.

grēksūdzes “dēļ novirzīšanās šķeltniecībā”. Garīdznieks vērsās pie šīs zemnieces 65 reizes, mēģinot viņu pārliecināt, taču allaž saņēma vienu un to pašu atbildi: “Es nomiršu tajā ticībā, kuru novēlēja man mirusī māte”. Tomēr saviem bērniem sieviete ļāvusi dzīvot vīra ticībā – pareizticībā.⁴⁷⁵

Lielākoties tieši vecticībnieku jaunieši pārgāja pareizticībā dažādu iemeslu dēļ, kas skāra ne tikai personīgās simpātijas pret potenciālo dzīves biedru, bet arī visai praktiskus apsvērumus: konvertēšanās pareizticībā deva iespēju atrisināt virkni sociālo problēmu. Zīmīgs gadījums noticis Jauno Račinu ciemā 1898. gada janvārī: jauna vecticībniece vēlējās slepeni salaulāties ar pareizticīgo jauniešu Lipinišķu sv. Konstantīna pareizticīgo baznīcā, lai viņas vecāki – konservatīvi vecticības sekotāji – nevarētu laulības izjaukt. Jauniete bija aizbēgusi no vecāku mājām un vairākas dienas slēpusies, kamēr viņas tēvs organizējis viņas meklēšanu un pareizticīgo baznīcas, kā arī tās garīdznieka mājas tuvumā izvietojis apbruņoto sardzi. Lai jaunieši varētu salaulāties, tika izsaukta policija, kura nogādāja laulājamus uz Lipinišķu baznīcu, kur notika ceremonija. Bijušās vecticībnieces tēvs iznīcināja visu savas meitas pūru un publiski nolādēja viņu.⁴⁷⁶ Šajā gadījumā oficiālās varas pārstāvji – policija – bija pareizticīgo pusē un palīdzēja jaunajai vecticībniecei par spīti vecāku gribai. Savukārt vecāki, kuriem ticības lietas izrādījās svarīgākās pār ģimenes saitēm, atteicās no savas meitas, kad viņa konvertējās pareizticībā.

Vecticībnieku draudzēs problēmas izraisīja ne tikai jauniešu, bet arī vecākā gada gājuma cilvēku pāriešana pareizticībā, kas parasti mēdza notikt neilgi pirms viņu nāves, piemēram, vienā no pareizticīgo misionāru atskaitēm par darbību 1898. gadā ir minēts gadījums, kas noticis Pavlovskas ciemā. 80 gadus vecs vīrietis, kurš kādreiz bija pareizticīgais, taču “izsenis” konvertējies vecticībā, pirms nāves nolēma nožēlot grēkus un pieņemt Euharistiju no pareizticīgo garīdznieka. Pats vīrietis nebija spējīgs pārvietoties, tāpēc viņam bija jālūdz savi

---

⁴⁷⁵ *Отчет о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-Литография. С. 30-31.

⁴⁷⁶ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 2, lp. 9.

vecticībnieku kaimiņi atvest garīdznieku. Kad pēc trim dienām garīdznieku tomēr atveda, vīrs „sagaidīja viņu ar prieka asarām un vecticībnieku klātbūtnē nolādēja šķelšanos un tās sekotājus par viņu cietsirdību”.⁴⁷⁷ Šī ciema vecticībnieki nonāca izvēles situācijā: no vienas puses, viņi nevēlējās aicināt pareizticīgo garīdznieku pie sava ticības brāļa, bet no otrās – kristietība liek palīdzēt tuvākajam. Ar līdzīgu situāciju saskārās arī Brentelišķu ciema vecticībnieki: viņu nabadzībā nonākušais kaimiņš bija nāvīgi slims un dzīvoja savu kaimiņu mājās. Neilgi pirms nāves vīrietis izteica vēlmi aprunāties ar pareizticīgo garīdznieku un izsūdzēt grēkus, taču vietējie vecticībnieki nevēlējās izpalīdzēt. Tikai nonākot mājā, kurā dzīvoja vienīgais ciema venticībnieks, vīrietim radusies iespēja satīties ar pareizticīgo garīdznieku. Vīrs konvertējās pareizticībā, bet viņa kaimiņi, uzzinot par to, publiski atteicās uzturēt viņu. Drīz vīrietis nomiris.⁴⁷⁸ Abi minētie gadījumi liecina, kā vecticībnieku ilglaicīgā noslēgtība un cīņā pret pareizticības ietekmi noveda viņus līdz fanātismam, kas atsevišķos gadījumos lika aizmirst par cilvēciskām pamatvērtībām. Vecticībnieku vecākā paaudze saprata: ja ar labvēlību pieļautu kaut vai dažu draudzes locekļu konvertēšanos pareizticībā, tas varētu kļūt par precedentu arī citu vecticības sekotāju pāriešanai pareizticībā, un tas novestu līdz vecticības novājināšanai un pat izzušanai.

Līdzās reliģiskā rakstura nesaskaņām vecticībnieku draudzēs problēmas radīja draudžu locekļu neviendabīgais sociālais sastāvs, kas ietekmēja attiecības gan atsevišķu draudžu vidū, gan starp draudzēm. Sociālais nevienlīdzīgums spēlēja svarīgu lomu vecticībnieku reliģisko novirzienu (*pomorcu, fedosejevcu, filipovcu u.c.*) veidošanās procesā.⁴⁷⁹ Līdz ar venticības ieviešanu Vitebskas guberņas apriņķos sociāli ekonomiskā aspekta nozīme vecticībnieku draudžu vidū krasī pieauga: daļa turīgo vecticībnieku, kuri dzīvoja lielākoties pilsētās un vēlējas legalizēt savu mantojumu, labprāt konvertējās venticībā un pārveidoja bijušos vecticībnieku lūgšanu nams par venticības dievnamiem par spīti draudzes locekļu

---

⁴⁷⁷ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 2, lp. 9.

⁴⁷⁸ Ibidem.

⁴⁷⁹ Короткая, Т. П. (1992) *Старообрядчество в Беларуси*. Минск : Наука і тэхнікаю. С. 35.

no zemākiem sociāliem slāņiem iebildumiem.⁴⁸⁰ Prakse liecināja, ka vecticībnieku sociālais neviendabīgums nereti noveda ne tikai līdz nopietniem strīdiem, bet arī kļuva par draudzes šķelšanās cēloni.⁴⁸¹

Vecticībnieku draudžu šķelšanās galvenie iemesli bija gan sociāli ekonomiskās, gan dogmatiskās domstarpības, taču strīdi neapdraudēja vecticības pastāvēšanu, un tās sekotāji turpināja saglabāt savas reliģiskās tradīcijas, pielāgojot tās sadzīvei un cīnoties pret pareizticīgo ietekmi, lai nepieļautu ne vecākās, ne jaunākās paaudzes konvertēšanos pareizticībā vai vienticībā. Šī stingrā nostāja nepieļāva vecticībnieku integrēšanos pareizticībā un sekmēja vecticības reliģisko tradīciju saglabāšanu par spīti ārējo apstākļu spiedienam.

---

⁴⁸⁰ Podmazovs, A. (2001) *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 87. lpp.

⁴⁸¹ Короткая, Т. П. (1992) *Старообрядчество в Беларуси*. Минск: Наука і тэхніка. С. 34.

3. PAREIZTICĪGO MISIONĀRĀ DARBĪBA VECTICĪBNIEKU VIDŪ 19. GS. BEIGĀS – 20. GS. SĀKUMĀ

Krievijas pareizticīgās baznīcas aktīva darbība jaunkonvertēto piesaistīšanā aizsākās jau 14. gs., līdz ar valsts ekspansiju ziemeļu virzienā, ko apdzīvoja citas tautas. Misija ievērojami aktivizējās 15. gs. beigās, kad Krievija kļuva par multikulturālu valsti un iekļāva sevī gan islāma, gan budisma, gan tradicionālo reliģiju sekotājus. Kopš 17. gs. vidus, kad notika šķelšanās Pareizticīgajā baznīcā, pareizticīgo misija par savas darbības mērķi izvirzīja vecticībnieku “atgriešanu pareizticības klēpī”.⁴⁸² Kopš tā laika ir bijuši vairāki mēģinājumi uzveikt vecticību un apvienot sašķeltos ticīgos zem vienas reliģiskās varas.

3.1. Vitebskas Sv. Vladimira brālības Pretšķeltniecības komitejas darbība

19. gs. otrajā pusē pareizticīgo misija ieguva skaidrāku organizāciju un precīzāku koordinēšanu. 1864. gadā Aleksandrs II izdeva “Pamatnoteikumus pareizticīgo baznīcas brālību dibināšanai” (*О правилах для учреждения Православных церковных братств*), kas noteica, ka par brālībām bija jāsauc biedrības, kas sastāvēja no dažādas sociālās izcelsmes pareizticīgo personām, lai kalpotu Pareizticīgās baznīcas vajadzībām, celtu un izrotātu pareizticīgo dievnamus, cīnītos pret cirticībniekiem un šķeltniekiem un sekmētu kristīgās labdarības un izglītības attīstību un izplatīšanu.⁴⁸³ Šo iniciatīvu atbalstīja imperatore Marija Aleksandrovna, kuras aizbildnībā 1865. gadā Sanktpēterburgā tika nodibināta “Misionāru biedrība kristietības izplatīšanas veicināšanai pagānu vidū” (turpmāk – Misionāru biedrība) (*Миссионерское общество для содействия распространению христианства между язычниками*). Kopš 1870. gada, kad par biedrības priekšsēdētāju kļuva Maskavas metropolīts Inokentijs, biedrības darbība paplašinājās, un tās nodaļas – komitejas – tika atvērtas daudzās eparhijās. 1889. gadā darbojās jau 42 komitejas un to locekļu

⁴⁸² Федоров, Вл. (2003) *Русская Православная Церковь и государство. Синодальный период. 1700-1917*. Москва: Изд. Русская Панорама. С. 133.

⁴⁸³ Закон № 40863. В книге: *Полное собрание законов Российской Империи. Собрание 1825—1881 гг., том 39 (1864). Часть 1: Законы*. С. 409-410.

skaits sasniedza 12 849. Līdzās palīdzībai pareizticīgo misijām pievērst pareizticībai visus “pagānus”, kuri apdzīvoja Krievijas impērijas teritorijas, Misionāru biedrība par savu uzdevumu uzskatīja sākt cīņu pret “sektantiem” un vecticību.⁴⁸⁴ No 1887. līdz 1917. gadam bija organizēti pieci misionāru kongresi, kuru darbība bija veltīta jautājumam par cīņu ar “sektantismu”.⁴⁸⁵

Kopš 1870. gada līdzās pareizticīgo brālībām darbojās krievu vēsturnieka Nikolaja Astafjeva un mūziķa Nikolaja Zarembas dibinātā “Sv. Rakstu izplatīšanas biedrība Krievijā” (*Общество для распространения Св. Писания в России*), kuras locekļi nodarbojās ar pareizticības propagandēšanu ne tikai pareizticīgo, bet arī vecticībnieku vidū.⁴⁸⁶ Trīsdesmit gadu laikā šīs biedrības locekļi un atbalstītāji izdalīja bez maksas vai pārdeva par ļoti zemu cenu vairāk nekā pusotru miljonu Bībeles eksemplāru. Tie bija tulkoti krievu valodā un akceptēti ar sinodes lēmumu, lai pievērstu ticīgo uzmanību “pareizajam” Svēto Rakstu variantam un tādā veidā motivētu iedzīvotājus dziļāk iepazīt gan pareizticīgo tradīciju, gan kristīgās vērtības. Zīmīgi, ka no astoņiem biedrības dibinātājiem tikai divi bija pareizticīgie krievi, pārējie – katoļi un protestanti, kas augstu novērtēja kristīgās mācības izplatīšanas nozīmi.⁴⁸⁷

19. gs. beigās – 20. gs. sākumā sinodes virsprokurora Konstantīna Pobedonosceva reformas iesaka jaunu posmu Krievijas pareizticīgās Baznīcas misijas organizācijas pieredzē, atvēlot īpašu vietu vecticībai kā sevišķi kaitīgai un bīstamai reliģiskai kustībai, kura ar savu pastāvēšanu ne tikai apdraud krievu cilvēku vienotību, bet arī novirza no Dievam tīkamā ceļa pareizticīgos ļaudis.⁴⁸⁸ Sinode izstrādāja speciālus noteikumus misionāru darbības organizēšanai, rīkoja Viskrievijas un vietējās misionāru sanāksmes, izsūtīja dažāda veida norādījumus par misionāru darbību: sprediķošana baznīcās, pārliecināšanas sarunas,

---

⁴⁸⁴ Федоров, Вл. (2003) *Русская Православная Церковь и государство. Синодальный период. 1700-1917*. Москва: Изд. Русская Панорама. С. 148.

⁴⁸⁵ Ibidem. С. 149.

⁴⁸⁶ *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1883. N 20, С. 645.

⁴⁸⁷ Синичкин, А. История ЕХБ в иллюстрациях: Возникновение Общества распространения Священного Писания в России. <http://www.word4you.ru/publications/15876> (21.12.2020)

⁴⁸⁸ *Русское православие: вехи истории* (1989) Ред. Клибанов А. И. Москва. С. 438-439.

vecticībnieku “maldu” atmaskošana, skolu un bibliotēku atvēršana. Šo darbību papildināja administratīvi un policejiski pasākumi, kas ietvēra tiesas prāvas, zemes atsavināšanu, izraidīšanu no dzimtās teritorijas un pat izsūtīšanu uz Sibīriju.⁴⁸⁹

1886. gada 30. jūlijā sinode izdeva noteikumus par vecticības un sektantisma vēstures un nosodīšanas prakses katedru atvēršanu garīgajos semināros.⁴⁹⁰ (*Об открытии в духовных семинариях преподавательских кафедр по истории и обличению русского раскола и сектантства.*) Katedras bija jāatver trīs gadu laikā un jāievieš jauni priekšmeti: nosodošā teoloģija (*обличительное богословие*) un Bībeles vēsture, kas aizvietotu Sv. Rakstu vēsturi.⁴⁹¹ Acīmredzot, pareizticīgo misionāru darbības pamatmetodei bija jābūt atšķirīgu reliģisku priekšstatu nosodīšana un atspēkošana, tādā veidā izceļot pareizticību citu konfesiju vidū. Vēl pirms savas darbības sākuma pareizticīgo misionāri bija noskaņoti nosodīt nevis izprast vecticībniekus, kas no mūsdienu viedokļa ir ļoti neveiksmīgs paņēmieni, lai pārliecinātu kādu. Integrēšana pazemojot, nosodot un piespiežot atzīt pareizticību par vienīgo īstās kristietības paraugu bija lemta neveiksmei, tomēr 19. gs. beigās uzskatīja citādāk un turpināja iesākt, pielietot vecticības “maldu” atmaskošanas paņēmienus.

Vienā no pēdējām pareizticīgo misionāra Nikolaja Okoloviča tikšanās reizēm ar vecticībniekiem, kas notika 1889. gada 17. februārī Rēzeknes tiesu namā, tika izskaidrotas ļoti būtiskas lietas, kas atklāja pareizticīgo uzskatus par vecticības rašanās cēloņiem un mācības būtību. Tas jāņem vērā, pētot pareizticīgo misionāru darbību, jo tas noteica viņu attieksmi pret vecticībniekiem un vecticības nozīmi vispasaules kristietības mērogā. Vecticība, pēc Okoloviča uzskatiem, ir naidīga ne tikai pareizticībai, bet visai kristietībai.⁴⁹² Tādējādi vecticība tika identificēta kā vispasaules problēma, kas būtu jāatrisina Pareizticīgajai baznīcai, lai pasargātu visus kristiešus no vecticības “maldiem”. N. Okolovičs secināja, ka vēl pirms

---

⁴⁸⁹ *Русское православие: веки истории* (1989) Ред. Клибанов А. И. Москва. С. 438-439.

⁴⁹⁰ *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1886. N 22. С. 750.

⁴⁹¹ *Ibidem*. С. 751.

⁴⁹² *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1889. N 12. С. 489.

patriarha Nikona pastāvēja vairāki apstākļi, kas sekmēja šķelšanos Pareizticīgajā baznīcā. Pirmkārt, kristīgās ticības pieņemšanas laikā krievu tauta bija vājāk attīstīta nekā citas Eiropas tautas. Tas noveda pie tā, ka krievu tauta nespēja “nodalīt būtisko no nebūtiskā” un sajauca dogmas, kas ir ticības pamats un kam jāpaliek nemainīgām, jo tās noteica pats Kristus, ar rituāliem, kas ir reliģijas mainīgais aspekts un ko nosaka Baznīca, kas ir arī tiesīga tos mainīt atkarībā no vajadzībām.⁴⁹³ Otrkārt, Bizantijas pagrimums un Konstantinopoles iekarošana nostiprināja pārliecību, ka Maskava ir Trešā Roma, nemainīgās pareizticības centrs un tās sargātāja. Tas sekmēja ideju, ka krievu zemēs jā saglabā pastāvošā rituālu kārtība, ko nedrīkst mainīt. Laika gaitā sāka rasties neprecizitātes, kas noveda pie tik lielām atšķirībām, ka pareizticīgās baznīcas augstākie patriarhi nonāca pie domas, ka jāveic pastāvošo reliģisko grāmatu salīdzināšana ar tām grieķu grāmatām, kas bija krievu pareizticības pamatā.⁴⁹⁴ N. Okolovičs akcentēja, ka tā nebija vienīgi patriarha Nikona iniciatīva veikt izmaiņas liturģiskajās grāmatās, bet gan tā laika vadošās pareizticīgo elites ierosinājums, tāpēc nav taisnīgi no vecticībnieku puses vainot tikai un vienīgi patriarhu Nikonu.⁴⁹⁵ Nikona laikā veiktās izmaiņas, pēc N. Okoloviča domām, nebija galvenais, kas kļuva par iemeslu šķelšanās kustības sākumam. Pirmie šķelšanās vadītāji – Pāvels Kolomenskis, Avakums, Lāzers – pēc Nikona stāšanās patriarha amatā zaudēja ienesīgas vietas, tāpēc viņi aktīvi darbojās pret jebkurām patriarha iniciatīvām un sāka pozicionēt sevi kā “īstos” senās tikumības sargātājus. Tas piesaistīja “tumsonīgus un nepieredzējušos” cilvēkus pirmo šķeltnieku pusē un aizsāka pareizticīgās baznīcas apmelošanas tradīciju, kas turpinās un traucē vecticības sekotājiem iegūt patiesu vēstures notikumu izpratni.⁴⁹⁶ Pareizticīgo misionāru acīs vecticībnieki bija tumsoņi, kuri neizprata savu tradīciju pamatlicēju alkatību, tāpēc cieta no “nepareizās” kristietības, kas apdraud visu pasauli. Var pieņemt, ka šāds arguments – pasaules glābšana – uzrunāja garīgo semināru audzēkņus un

---

⁴⁹³ Полоцкие епархиальные ведомости. 1889. N 12. С. 489.

⁴⁹⁴ Ibidem. С. 490.

⁴⁹⁵ Ibidem. С. 490-491.

⁴⁹⁶ Полоцкие епархиальные ведомости. 1889. N 12. С. 491.

motivēja viņus daudz un neatlaidīgi strādāt, lai pareizticības labad vērstos pret vecticības sekotājiem.

Lai izstrādātu kopīgus aktivitāšu principus pret vecticības sekotājiem un dalītos misijas pieredzē, 1887. gadā Maskavā tika organizēts pirmais misionāru kongress, kurā izskanēja priekšlikumi atņemt vecticībniekiem bērnus, liegt vecticībniekiem pilsonības tiesības u.c.⁴⁹⁷ Par šādām idejām prese puda lielu neapmierinātību. Lai novērstu pirmā kongresa negatīvo rezonansi sabiedrībā, 1891. gadā otrajā misionāru kongresā tika izvirzīts uzdevums izpētīt dažādu reliģisko grupu mācību īpatnības, pamatot to maldīgumu un kaitīgumu baznīcai un valstij, tādējādi cerot pasargāt no herētisma pareizticīgos, Krievijas pareizticīgo baznīcu un ortodoksiju kopumā.⁴⁹⁸ Īpaša nozīme misijas darba pastiprināšanā bija trešajam misionāru kongresam, kas notika 1897. gadā Kazaņā un kurā piedalījās 196 delegāti no dažādām misionāru un draudžu organizācijām, tai skaitā no reliģiskajām mācību iestādēm un klosteriem. Kongress aicināja visus pareizticīgos saliedēties Baznīcā, rūpēties par sekulārās dzīves un valsts iekārtas “stiprumu un mieru”. Kongress mudināja atmāskot visus sektantus, tai skaitā vecticībniekus, jo tieši viņi kā “nepareizi ticošie” apdraudot sabiedrisko kārtību. Uztājoties kongresā, sinodes augstākais ierēdnis V. Skvorcovs, puda ideju, kas vēlāk raksturoja Pareizticīgās baznīcas misijas darba ideoloģiju: “Krievu valsts, pareizticība un patvaldība – tas viss ir tik organiski saistīts savā starpā, ka visi ticības un baznīcas jautājumi mums pareizticīgajā Krievzemē pēc būtības ir valsts jautājumi.”⁴⁹⁹ Orators pasvītroja, ka sektantisms un vecticība esot slimīgas parādības, kas traucē ne tikai Baznīcas dzīvi, bet arī ģimenes, sabiedrības un arī valsts kārtību. Pareizticīgo misija bija iecerēta kā galvenais dažādu sabiedrības slāņu garīgās vienošanas līdzeklis.⁵⁰⁰ Trešajā misionāru kongresā tika uzsvērts, ka

---

⁴⁹⁷ Русское православие: веки истории (1989) Ред. Клибанов А. И. Москва. С. 442.

⁴⁹⁸ Ibidem. С. 443.

⁴⁹⁹ Скворцов, В. М. (1897) Деяния 3-го всероссийского миссионерского съезда в Казани по вопросам внутренней миссии и расколов сектантства, с приложениями постановлений 2-го миссионерского съезда в Москве, правил о миссии, мнения Комитета министров о штунде и кассационного решения Сената о запрещенных сектантских собраниях. Киев: тип. И.И. Чоколова. С. 26.

⁵⁰⁰ Ibidem.

esošajos apstākļos valsts varas uzdevums ir sniegt aktīvu atbalstu Baznīcai un misionāriem sektantu apkarošanas darbā, apvienojot reliģiskus un policejiskus pasākumus.⁵⁰¹ Šādā veidā sākotnēji miermīlīga kristīgā misija kļuva par piespiedu kampaņu ar mērķi kalpot valsts iekšpolitikas interesēm nevis izplatīt kristietības vērtības.

Savu interešu aizsardzībai un vecticības pozīciju novājināšanai Krievijas pareizticīgās baznīcas paspārnē sāka veidoties īpašas organizācijas – brālības, kas attīstīja misijas darbību un rūpējās par jaunu profesionālu misionāru sagatavošanu. Šādas misionāru organizācijas, kas bija paredzētas darbībai tieši vecticībnieku vidū, tika nosauktas par pretšķeltniecības komitejām (*противораскольнический комитет*). Izvēlētais nosaukums atspoguļo Krievijas impērijas sabiedrībā pastāvošo skatījumu uz vecticībniekiem kā šķeltņiem un centienus un integrēt viņus reformētās pareizticības reliģiskajā tradīcijā.

1888. gada 25. maijā sinodes izdotie “Noteikumi par misijas iekārtošanu un par misionāru un Baznīcas ganu darbības paņēmieniem šķeltņiem un sektantu vidū” (*Правила об обустройстве миссии и о способе действия миссионеров и пастырей Церкви по отношению к раскольникам и сектантам*) mudināja norīkot speciāli sagatavotus misionārus, kuri mērķtiecīgi pārliecinātu cilticībniekus un stiprinātu pareizticīgo ļaužu ticību.⁵⁰² Vitebskas guberņas Sv. Vladimira brālība (turpmāk – Brālība), kas tika dibināta 1887. gada 8. novembrī, arī aktīvi piedalījās misijas aktivitāšu organizēšanā vecticībnieku vidū. 1891. gadā pieņemtie „Noteikumi Vitebskas eparhijas Sv. Vladimira brālības apriņķu nodaļām” precizēja Brālības darbības mērķus, kas ietvēra atbalstu audzināšanai pareizticības reliģiski tikumiskajā tradīcijā, pareizticīgo draudžu locekļu

---

⁵⁰¹ Сковрцов, В. М. (1897) *Деяния 3-го всероссийского миссионерского съезда в Казани по вопросам внутренней миссии и расколосектантства, с приложениями постановлений 2-го миссионерского съезда в Москве, правил о миссии, мнения Комитета министров о штунде и кассационного решения Сената о запрещенных сектантских собраниях*. Киев: тип. И.И. Чоколова. С. 445-446.

⁵⁰² «Правила об обустройстве миссии и о способе действия миссионеров и пастырей Церкви по отношению к раскольникам и сектантам». Sk.: Сковров, А. Ф. (1903) *Законы о раскольниках и сектантах*. Типо-Литография И. Пашкова, Москва. С. 199.

aizsardzību no citu konfesiju, īpaši vecticības, ietekmes, kā arī vecticības pilnvērtīgas funkcionēšanas izbeigšanu.⁵⁰³ Lai efektīvāk nodrošinātu misijas veikšanu, Brālība centās atvērt nodaļas apriņķu lielākajās pilsētās – Dinaburgā, Režicā, Ļucinā – un piesaistīt kā līdzdibinātājus Eparhijas izglītības padomes (*Епархиальный училищный совет*) apriņķu nodaļu locekļus. Kļūt par nodaļu locekļiem tika aicināti visi pareizticīgie – gan sievietes, gan vīrieši bez sociālās izcelsmes ierobežojumiem. Šāda Pareizticīgās baznīcas atbalstīta Brālības darbība mudināja iesaistīties misijas darbā ne tikai garīdzniekus un misionārus, bet arī draudžu locekļus, kuri varēja ieguldīt savus līdzekļus vai darbu pareizticības nostiprināšanā un citticībnieku integrēšanā.

Brālības vadība izvirzīja vairākus mērķus, kuru vidū galvenie bija: 1) atvērt jaunas skolas un materiāli atbalstīt jau pastāvošās draudžu skolas; 2) stiprināt pareizticīgo reliģisko pārliecību, rīkojot apmācības pēc Brālības padomes apstiprinātās programmas; 3) izplatīt reliģiski izglītojošas un patriotiski audzinošas grāmatas, kā arī mācību līdzekļus, pareizticīgo ikonas, kas gleznotas pēc stingriem kanoniem, krustiņus un gleznas ar Pareizticīgās baznīcas svēto tēliem un Krievijas vēstures ainām; 4) iekārtot draudžu skolās un baznīcās bibliotēkas; 5) organizēt regulārās tikšanās ar vecticībniekiem un izplatīt viņu vidū izdevumus, kas skaidro pareizticības reliģiskās vērtības un atklāj vecticības “maldus”; 6) uzturēt baznīcas korus un ieviest kopīgu dziedāšanu dievkalpojumu laikā.⁵⁰⁴ Tādējādi valsts patriotiskās un baznīcas reliģiskās ideoloģijas izplatīšana tika cieši savītas kopā un nostādītas kā prioritārie baznīcas pārstāvju uzdevumi.

Pareizticīgo reliģiskā audzināšana kļuva par Brālības darbības prioritāti, jo tikai iekšēji saliedēta ticīgo kopiena spēj integrēt citu konfesiju pārstāvjus un novērst savu locekļu konvertēšanos. Tāpēc vecticības sekotāji, kuri piederēja pie līdzīgas kristīgās tradīcijas un kuru skaits bija salīdzinoši liels Vitebskas guberņas apriņķos, bija centrālais pareizticīgo misijas objekts un cīņa ar vecticību kļuva par

---

⁵⁰³ Правила для уездных отделений Витебского епархиального Свято-Владимирского братства. *Полоцкие епархиальные ведомости*, 1891 г.

⁵⁰⁴ Ibidem.

īpašu misijas virzienu Brālības darbībā. Šim nolūkam 1894. gadā tika dibināta Vitebskas guberņas Sv. Vladimira brālības pretšķeltniecības komiteja (turpmāk – Komiteja), kurā darbojās misionāri, kuri bija īpaši sagatavoti darbam ar vecticībniekiem un viņu garīgajiem līderiem. Tajā pašā gadā Vitebskā atklāja krātuvi, kurā savāca vecticību kritizējošu literatūru. Pareizticīgo misionāri pārdeva šos izdevumus iedzīvotājiem par nominālo vērtību, dāvināja, kā arī izsūtīja pa pastu, izmaksas sedzot no Brālības budžeta.⁵⁰⁵ Tādējādi tika izmantoti visdažādākie līdzekļi, lai pārliecinātu iedzīvotājus par vecticības “kaitīgajiem maldiem”, akcentējot pareizticības piederību “pareizai” kristietībai.

Pareizticīgo misionāru atbalstam Vitebskā atvēra Centrālo misionāru bibliotēku, kuras krājumu veidoja pirmām kārtām Polockas garīgās konsistorijas un Polockas eparhijas Izglītības padomes izdevumi. Bibliotēkā bija pieejami gan mācību līdzekļi par sludināšanas teoriju un praksi, gan t.s. “veca iespaiduma” reliģiskās grāmatas, izdotas vēl pirms pareizticīgo patriarha Nikona reformām 17. gadsimta vidū, kuras joprojām izmantoja vecticībnieki. Tās tika īpaši uzmanīgi lasītas un analizētas, lai sagatavotos diskusijām ar vecticībniekiem. Ar laiku bibliotēkas krājums tika papildināts ar veca iespaiduma grāmatu kopijām, kuras pasūtīja no Maskavas venticībnieku (*единоверческие*) izdevumu tipogrāfijas.⁵⁰⁶ Pakāpeniski ar Brālības līdzdalību bibliotēkas iekārtoja arī guberņas apriņķos: piemēram, 1896. gadā atvēra bibliotēku Režicas apriņķī.⁵⁰⁷

1895. gadā Brālības padome nolēma papildināt savus izdevumus ar izdalāmām lapām, kas skaidroja pareizticības pamatnostādnes reliģiskās prakses, tikumības un Baznīcas vēstures jautājumos parastiem pareizticīgo draudžu locekļiem saprotamā valodā, lai viņus pasargātu no “nepareizticības kārdinājumiem”.⁵⁰⁸

---

⁵⁰⁵ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1894 год* (1895) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 21.

⁵⁰⁶ Sīkāk par Maskavas venticībnieku izdevumu tipogrāfiju sk.: Починская, И. В. (2001) Из истории организации единоверческой типографии в Москве. *Уральский сборник. История. Культура. Религия*, Вып. 4: 143-151.

⁵⁰⁷ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1897 год* (1898) Витебск: Губернская Типо-литография. С.13.

⁵⁰⁸ Протокол общего годовичного собрания членов Витебского Свято-Владимирского братства, состоявшегося 5-го марта 1895 года. *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1894 год* (1895) Витебск: Губернская Типо-литография.

Pareizticīgo reliģiskā izglītošana kļuva par vienu no primārajiem Brālības locekļu uzdevumiem, jo tikai stingri pārlicinātas un saliedētas pareizticīgo draudzes varēja būt pasargātas no citu konfesiju pārstāvju, īpaši vecticībnieku, ietekmes un konvertēšanās vecticībā. Šādi līdzekļi tika pielietoti visai pamatoti: vietējo vecticībnieku draudžu garīgie vadītāji aktīvi darbojās pareizticīgo vidū un pat guva panākumus.

Brālības izdevējdarbība guva panākumus, un divu gadu laikā pieprasījums pēc izglītojošajiem izdevumiem pieauga vairākkārt. Tas ļāva secināt par pareizi izvēlētu pareizticīgās misijas stratēģiju: paši pareizticīgo draudžu locekļi iniciēja reliģisko izglītošanos un tādā veidā pasargāja sevi no “novirzīšanas šķeltniecībā”. Lasītāju ieinteresētība iedvesmoja Brālības vadītājus pieņemt lēmumu par esošo bibliotēku un grāmatu krātuvju tīkla paplašināšanu, tās iekārtojot katrā Polockas eparhijas draudzē.⁵⁰⁹

Brālības izdevumi tika izplatīti arī vecticībnieku vidū, taču gada atskaitēs pareizticīgo misionāri minēja nevis to, ka vecticībnieki paši lasītu šos izdevumus, bet gan misionāru organizētos publiskos lasījumus. Misionāru sniegtās ziņas neļauj izprast, vai vecticībnieku draudžu locekļi un viņu garīgie vadītāji atteicās paši lasīt pareizticīgo izdevumus, taču ir zināmi gadījumi, kad misionāri lasīja izvilkumus no pareizticīgo izdevumiem, tiekoties ar vecticībniekiem. Šīs tikšanās vecticībnieki neapmeklēja brīvprātīgi, jo tās organizēja ar vietējās policijas darbinieku palīdzību. Jakubinā Dievmātes patvēruma pareizticīgo draudzes skolā vietējais skolotājs Konstantīns Širkevičs publiski lasīja „Троицкие листки”⁵¹⁰ un citas draudzes skolas bibliotēkas grāmatas.⁵¹¹ Grāveros Ercenģeļa Mihaila pareizticīgo baznīcas garīdznieks Mitrofans Sčensnovičs atskaitē par savu darbību ir minējis vairākus žurnālus, kuru rakstus viņš lasīja priekšā vecticībniekiem: “Друг истины”, “Беседы Полянского”, „Миссионерское обозрение” un

⁵⁰⁹ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1897 год* (1898) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 10.

⁵¹⁰ „Троицкие листки” – Pareizticīgo Svētās Trīsvienības Sergija klostera izdevums (Maskavas prāvestība), kurā vienkāršā valodā tika izklāstīta pareizticīgās baznīcas mācība un Svēto Rakstu skaidrojums.

⁵¹¹ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 1, lp. 10.

„Миссионерский сборник”.⁵¹² Minētajos Krievijas pareizticīgās baznīcas žurnālos publicēja slavenāko misionāru rakstus, kuros bija aprakstīti gadījumi no viņu prakses, tiekoties ar vecticībnieku draudžu locekļiem un viņu garīgajiem vadītājiem. Šie raksti detalizēti aprakstīja misionāru sarunas ar vecticībniekiem un sniedza padomus, kā jāatbild uz uzdotajiem jautājumiem, lai pēc iespējas labāk izskaidrotu pareizticīgo mācību, vienlaikus parādot vecticības vājās puses. Tādējādi, Brālības misionāri izmantoja citviet strādājošo kolēģu pieredzi, lai vietējo vecticībnieku priekšā demonstrētu savas zināšanas par vecticības un pareizticības atšķirībām un pārliecinātu klausītājus par pareizticīgās mācības pārákumu.

Pareizticīgo misionāri sastapās arī ar tādiem gadījumiem, kad vecticībnieki ne tikai labprāt ieklausījās lasītajā, bet arī izteica vēlmi ņemt šīs “gudrās un dvēseli glābjošās” grāmatas uz mājām, lai tās lasītu patstāvīgi. Atgriežot grāmatas, vecticībnieku lasītāji bieži vien aizsāka diskusijas par viņus ieinteresējošām tēmām.⁵¹³

Tomēr publiskā lasīšana nebija galvenais pareizticīgo misijas instruments. Vecticībnieku integrēšanā pareizticībā lielāki panākumi bija privātajām un publiskajām pārrunām (*беседы*), kas notika vietējās policijas klātbūtnē. No 1897. līdz 1901. gadam Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķos publiskās pārrunas rīkoja seši līdz astoņi garīdznieki un viņu līdzstrādnieki – draudžu skolu skolotāji. Zīmīgi, ka nereti kā brīvprātīgie misionāri darbojās arī zemnieki.⁵¹⁴ Dvinskas pareizticīgo prāvestībā (*благочинный округ*) par pareizticīgo misionāru strādāja Jakubinas Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudzes skolas skolotājs, Vitebskas garīgā semināra studenti Konstantīns Širkevičs un Aleksandrs Ščerbakovs, Lipinišķu Vissvētākās Dievmātes aizmigšanas baznīcas garīdznieks, misionāra palīgs Stefans Kupalovs, kā arī Grāveru erceņģeļa Mihaila pareizticīgo baznīcas garīdznieks, misionāra palīgs Mitrofans Sčensnovičs. No

---

⁵¹² BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 2, lp. 9.

⁵¹³ Ibidem, l. 1, lp. 19–20.

⁵¹⁴ Pielikums Nr. 21.

1900. gada Dvinskas prāvestības misionāriem pievienojās Maļinovas sv. Elijas pareizticīgo baznīcas garīdznieks Savatijs Hludoks un no 1901. gada – Jakubinas pareizticīgo baznīcas draudžu skolas skolotājs, Vitebskas garīgā semināra students Ivans Kuzs.⁵¹⁵

Režicas pilsētā darbojās Brālības pretšķeltniecības komitejas misijas centrs, un tur kopš 1898. gada dzīvoja un strādāja eparhijas misionārs, garīdznieks Ignatijs Ščensnovičs. Kopš 1899. gada viņš paņēma savā paspārnē divus zemniekus – Grigoriju Vlasovu un Grigoriju Mitrofanovu, kuri kļuva par brīvprātīgiem misionāriem no laju vidus. Režicas prāvestībā eparhijas misionāram palīdzēja Gurilišku Svētās Trīsvienības pareizticīgo baznīcas draudžu skolas skolotājs, Vitebskas garīgā semināra absolvents Konstantīns Orlovs un Tiskādu Svētās Trīsvienības venticībnieku baznīcas garīdznieks Aleksandrs Kuzmenko. 1901. gadā Režicas misionāriem pievienojās Tiskādu Svētās Trīsvienības venticībnieku baznīcas draudžu skolas skolotājs Vasilis Vatoļins.⁵¹⁶ No 1897. līdz 1901. gadam Ļucinas prāvestībā strādāja tikai viens misionārs – Brodaižas Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīcas garīdznieks Diodors Širkevičs.⁵¹⁷

Misijas vadīšanā lielākā slodze parasti gulās uz garīdznieku pleciem, kuri vadīja ap 20 publiskas diskusijas gadā, savukārt draudžu skolotāju uzdevums bija sludināt pareizticību nodarbību laikā. Režicas apriņķa teritorijā 1897. gadā eparhijas misionārs, garīdznieks Ignatijs Ščensnovičs paguva vadīt 20 publiskas pārrunas ar pareizticīgo un vecticībnieku draudžu locekļiem. Atskaitē par padarīto darbu misionārs ir minējis, ka, tiekoties ar vecticībniekiem, mēģinājis skart viņu reliģiskajai tradīcijai svarīgākos jautājumus: Svētās Baznīcas mūžīgums, Debesu valstības atslēgas, mācība par Antikristu, labo un ļauno darbu klasifikācija.⁵¹⁸ Šie temati veidoja vietējo vecticībnieku reliģisko uzskatu pamatu, jo tieši *pomorieši bespopovci* noraidīja Pareizticīgās baznīcas autoritāri un tās iesvētītos priesterus,

---

⁵¹⁵ Pielikums Nr. 21.

⁵¹⁶ Ibidem.

⁵¹⁷ Ibidem.

⁵¹⁸ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1897 год* (1898) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 37.

uzskatot, ka 17. gs. vidū kopā ar Pareizticīgās baznīcas reformāciju iestājies Antikrista laiks, kam sākoties, garīdznieki zaudējuši dievišķo svētību un nevar veikt sakramentālas darbības. Tas savukārt noteica *pomoriešu* draudžu tradīciju izvēlēties garīgos vadītājus no locekļu vidus un uzticēt viņiem dievkalpojumu vadīšanu un reliģisko kanonu saglabāšanu.

1897. gadā Dvinskas apriņķa Jakubinā Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudzes skolotājs Konstantīns Širkevičs organizēja publisku diskusiju un dažas privātas tikšanās ar vecticībniekiem. Viņa atskaitē atzīmēts, ka, privāti sarunājoties, vecticībnieki nereti sūdzējās par neskaidrībām rituālu pildīšanā, piemēram, par to, kā jāizrunā vārdi, apzīmējot sevi ar krusta zīmi. Pēc skolotāja domām līdzīgas nesaskaņas mudināja vecticībnieku draudžu locekļus pievērst uzmanību pareizticībai, kurā bija izstrādāti skaidri noteikumi gan par rituāliem, gan par ticības dogmu izpratni. K. Širkevičs citēja vecticībniekus: “Pareizticībā nebija nemieru un strīdu,” pareizticībā “uz vienu un to pašu jautājumu nebija divu atbilžu”.⁵¹⁹ Vecticības sekotāju vidū pastāvēja domstarpības tāpēc, ka ilgu laiku draudzēm nebija centralizētās pārvaldes, kas noteiktu visiem saistošus kanonus, kuru ievērošana tiktu stingri kontrolēta. Svēto Rakstu un reliģiskās prakses interpretācija bija draudžu garīgo vadītāju rokās, kuri nebija mācījušies reliģiskās mācību iestādēs un nebija guvuši garīdzniekam nepieciešamo kvalifikāciju, bet bija mantojuši reliģisko tradīciju no iepriekšējiem garīgajiem vadītājiem, papildinot to ar savu skatījumu. Tālab vai katrā draudzē sāka veidoties savas reliģiskās prakses tradīcijas, kas vairāk vai mazāk atšķīrās no kaimiņu draudzēs piekoptajām. Vecticībnieku uzskatu daudzveidība bija šķērslis cīņā pret integrēšanu pareizticībā un sniedza iespēju pareizticīgo misionāriem pārliecināt “šķeltņiekus” par Pareizticīgās baznīcas patiesīgumu.

1898. gadā eparhijas misionārs I. Sčensnovičs palielināja organizēto diskusiju skaitu līdz 29, kā arī piedalījās privātās sarunās “jebkurā ērtā brīdī”.⁵²⁰ Viņa

---

⁵¹⁹ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1897 год* (1898) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 38-39.

⁵²⁰ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1898 год* (1899) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 45.

kolēģis Režicas prāvestības misionārs, Gurilišķu Svētās Trīsvienības pareizticīgo baznīcas draudžu skolas skolotājs Konstantīns Orlovs sarīkoja četras publiskas un vairāk nekā 20 privātas sarunas. Gada atskaitē jaunais misionārs ir minējis, ka mēģinājis pēc iespējas biežāk apmeklēt tuvākās vecticībnieku draudzes, lai pamācoši uzrunātu gan tās locekļus, gan garīgos vadītājus. Galvenās raizes K. Orlovam sagādāja vietējo vecticībnieku atteikšanās lūgties par caru, jo viņi uzskatīja, ka pēc reformām Pareizticīgajā baznīcā caram vairs nav dievišķās svētības un viņš ir kļuvis par Antikrista atbalstītāju. Ar policijas palīdzību misionāram izdevās atsavināt vecticībniekiem lūgšanu grāmatu ar nosvītrotiem vārdiem par caru.⁵²¹ Paralēli vietējās vecticības tradīciju apkarošanai K. Orlovs mēģināja pievērst pareizticībai bijušos pareizticīgos, kuri bija konvertējušies vecticībā. Viņa misijas rezultātā daudzi no šiem cilvēkiem pieņēma Grēksūdzes sakramentu un Euharistiju pareizticīgo baznīcā, kaut arī atteicās pilnīgi pāriet pareizticībā, skaidrojot, ka šādā gadījumā radinieki vecticībnieki atteiktos atbalstīt viņus materiāli. K. Orlovs bija pamanījis, ka daži vecticībnieku draudžu locekļi, kuru vidū viņām nācās sludināt, palikuši “ļoti tuvu Baznīcai” un labprāt apsprieda reliģiska rakstura jautājumus. No misionāra atskaites nav skaidrs, cik liels bija to cilvēku skaits, kuri atgriezās pareizticībā, kā arī nav minēti iemesli, kāpēc daži vecticībnieki likās esam tuvi pareizticīgo tradīcijai.⁵²² Lai gan draudžu nosaukumi, kurās darbojās K. Orlovs, nav minēti, noprotams, ka tās varēja būt vecticībnieku draudzes, kas mūsdienās atrodas Rēzeknes novadā: Borisovkā, Ismeros, Kampiškos, Krupeniškos, Lipuškos, Maltā, Pļuskovā, Pudrovā, Reciņos, Štikonos, Tiskādos, Uljanovā un Vainovā. Precīzi noteikt šīs draudzes nav iespējams, jo lielākoties tikai pēc 1905. gada 17. aprīļa ukaza “Par reliģiskās iecietības pirmsākumu nostiprināšanu” un 1906. gada 17. oktobra augstākā ukaza „Par vecticībnieku un sektantu draudžu veidošanas un darbības kārtību un par vecticībnieku novirzienu draudzēm piederošo un nodalīto no pareizticības

---

⁵²¹ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1898 год* (1899) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 58–59.

⁵²² *Ibidem*. С. 59.

sektantu tiesībām un pienākumiem” vecticībnieku draudzes tika atzītas par juridiskām personām, kuras varēja legāli reģistrēt savu darbību. Šī iemesla dēļ arhīva dokumentos redzams liels skaits vecticībnieku draudžu, kas oficiāli reģistrētas tikai 20. gs. sākumā, lai gan daudzas no tām ir pastāvējušas jau 18. gs.

1898. gadā Ļucinas apriņķī strādājošais Brodaižas Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīcas garīdznieks Diodors Širkevičs arī vadīja publiskas un privātas pārrunas, taču viņa atskaitē par šo gadu precizējošas detaļas nav atrodamas.⁵²³ Iespējams viņš bija apmeklējis vecticībnieku draudzes, kas mūsdienās atrodas Ludzas novadā: Bļižņevā un Ludzas pilsētā, kā arī pareizticīgo draudzes Vertulovā, Vecslabadā, Jaunslobodkā un Ludzā.

Nākamajā 1899. gadā pretšķeltniecības komitejas misionāru sastāvs nemainījās. I. Sčensnovičs – eparhijas misionārs – paguva vadīt ap 30 publiskās pārrunas un apmeklēt 20 apdzīvotas vietas Režicas apriņķī. Apspriežamo tēmu vidū bija pareizticības izpratne par sakramentiem, Kristus Baznīcu, nepieciešamību lūgties par caru u.c.⁵²⁴ Gadu gaitā misijas tēmu loks īpaši nemainījās, tas nozīmē, ka nebija izdevies ietekmēt vecticībnieku uzskatus un pierādīt pareizticīgās mācības “taisnību”, respektīvi, katru gadu nācās atkārtot diskusijas par vieniem un tiem pašiem jautājumiem.

1899. gadā Dvinskas apriņķī Grāveru pareizticīgās baznīcas garīdznieks M. Sčensnovičs bija apmeklējis 61 vecticībnieku ciemu, kur organizēja 11 publiskās pārrunas. Lai gan atskaitē misionārs nav minējis apmeklēto vietu nosaukumus, noprotams, ka tās bija vecticībnieku draudzes, kas mūsdienās atrodas Daugavpils, Krāslavas, Dagdas, Preiļu un Jēkabpils novados: Dvinskas pilsētā, Aščukos, Bondarišķos, Danišeukā, Koroļevščinā, Krivānos, Krivošejevā. Atskaitē M. Sčensnovičs uzsvēra, ka lielākā daļa vecticībnieku apjēdzot savu “nejēdzīgo stāvokli ārpus Baznīcas”, bet konvertēties pareizticībā nevēlas, jo ir pārliecināti, ka atkāpšanās no priekšteču reliģiskām paražām nav iespējama, un

---

⁵²³ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1898 год* (1899) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 47.

⁵²⁴ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1899 год* (1900) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 45.

neuzdrīkstas nostāties pret vecākās paaudzes radiniekiem un kaimiņiem.⁵²⁵ Šis misionāra novērojums uzskatāmi parāda vecticībnieku draudžu locekļu iekšējo saliedētību un sociālo kontroli, kas neļāva pārkāpt noslēgtās sabiedrības robežas, tādējādi nodrošinot ilglaicīgu vecticības pastāvēšanu un nepieļaujot integrēšanos pareizticībā.

Jakubinas Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudzes skolas skolotājs Aleksandrs Ščerbakovs, atskaitoties par savu darbību 1899. gadā, pievērta uzmanību tam, ka viņa tikšanās ar vietējiem vecticībniekiem bijušas īpaši sirsnīgas: vecticībnieki labprāt iesaistījušies sarunās par visiem reliģiskiem jautājumiem, kas viņos raisa šaubas vai neizpratni. Viņi pat apmeklējuši misionāra mājvietu, kur notikušas diskusijas par pareizticības un vecticības dogmatiskajām atšķirībām Nav skaidrs, kādam sociālajam slānim un vecuma grupai piederēja šie interesenti: vai viņi bija tie, kas vadīja dievkalpojumus un vēlējas papildināt savas zināšanas, vai gluži otrādi, šie cilvēki aizdomājās par konvertēšanos pareizticībā.

1899. gada 12. decembrī A. Ščerbakovs organizēja publisku tikšanos, ko apmeklēja 150 cilvēki, kuru vidū bija ap 100 vecticībnieku draudžu locekļi. Diskusijas laikā uzmanība tikusi pievērsta pareizticības mācībai par Svēto Baznīcu. Pārrunu laikā vecticībniekiem bijusi iespēja uzklaut gan pareizticīgo misionāru, gan savus garīgos vadītājus, kuru komentāri, pēc A. Ščerbakova domām, nebijuši visai pārliecinoši un pat izraisījuši nosodījumu.⁵²⁶ Neapšaubāmi, garīgajā seminārā izglītotais un speciāli sludināšanas darbam apmācītais misionārs bija daudz labāk sagatavots diskusijām nekā vecticībnieku draudžu vadītāji, kuri lielākoties bija mācījušies mājās un nebija vingrinājušies dalībai publiskās debatēs. Diemžēl savā atskaitē A. Ščerbakovs nav minējis vecticībnieku garīgo vadītāju vārdus un draudžu nosaukumus, kā arī nav atstāstījis sarunu gaitu, kas ļautu izvērtēt aprakstītos notikumus.

---

⁵²⁵ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1899 год* (1900) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 47.

⁵²⁶ *Ibidem*. С. 48.

Ļucinas apriņķī Brodaižas Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīcas garīdznieks Diodors Širkevičs 1899. gadā organizēja 52 misijas braucienus, kā arī 32 privātas un 20 publiskas pārrunas.⁵²⁷ Īpašu uzmanību misionārs veltīja bijušajiem pareizticīgajiem, kuri bija pārgājuši vecticībā. Izskatījis Brodaižas Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīcas draudzes dzimušo reģistru, sakot no 1828. gada, kā arī sarakstus ar Grēksūdzes un Laulības sakramenta pieņēmušo vārdiem, misionārs pieprasīja ziņas no vietējām pagastu pārvaldēm un revīzijas grāmatām. Pārbaudījis sniegtās ziņas, D. Širkevičs noteica trīs konvertējušos vecticībnieku grupas: 1) “sen” pārgājušie vecticībā; 2) audzinātie vecticībā; 3) nesen “novirzījušies no pareizticības”. Cik liels ir bijis konvertītu skaits, savā atskaitē misionārs nav minējis, taču ir norādījis, ka pēc viņa sludināšanas 14 atgriezušies pareizticībā, tādā veidā integrējoties “atpakaļ” Pareizticīgajā baznīcā. D. Širkevičam šķita, ka kopumā Ļucinas apriņķī vecticība esot tapusi “mīkstāka” un vietējo vecticībnieku izturēšanās pret pareizticību un tās misionāriem kļuvusi labvēlīgāka.⁵²⁸ Šādi slēdzieni rada iespaidu par samērā veiksmīgu misijas darbu Ļucinas apriņķī, tomēr faktu trūkums liedz pilnībā noticēt misionāra rakstītajam un izvērtēt viņa aktivitāšu panākumus. Nav skaidrs, kāpēc vecticībnieki konvertējās pareizticībā un vai tas nebija noticis formāli, praktisku apsvērumu dēļ reaģējot uz sociāliem un ekonomiskiem apstākļiem, kuri bija daudz labvēlīgākie pareizticīgajiem nevis vecticībniekiem.

1899. gadā Režicas apriņķa Gurilišķu Svētās Trīsvienības pareizticīgo baznīcas draudžu skolas skolotājs Konstantīns Orlovs sarīkoja trīs publiskas un dažas privātas tikšanās ar vecticībniekiem. Savā atskaitē misionārs ir atzīmējis, ka esot apmeklējis vecticībnieku draudzes vairākas reizes un runājis par reliģijas jautājumiem, kā arī viesojies vecticībnieku mājās.⁵²⁹ Misionārs nav nosaucis apmeklētās vietas un tematus, par kuriem runāts, kā arī nav aprakstījis misijas norises detaļas, tālab nav iespējams izvērtēt viņa darbības rezultātus.

---

⁵²⁷ Ibidem. C. 50–51.

⁵²⁸ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1899 год* (1900) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 51.

⁵²⁹ Ibidem. C. 54.

1900. gadā Dvinskas apriņķa pretšķeltniecības misijai pievienojās Maļinovas sv. Elijas pareizticīgo baznīcas garīdznieks Savatijs Hludoks.⁵³⁰ Par viņa svarīgāko darbības mērķi kļuva sludināšana pareizticīgo iedzīvotāju vidū, lai celtu viņu reliģiskās izglītības līmeni un pasargātu no “inficēšanās ar šķeltniecību”.⁵³¹ Atskaitē S. Hludoks nav skaidrojis, kāpēc savu darbību izvērsa tieši pareizticīgo vidū, bet varam pieņemt, ka to noteica Bondarišku, Rubenišku un Koroļevščinas vecticībnieku draudžu netālā atrašanās, kas varētu ietekmēt pareizticīgos un sekmētu viņu konvertēšanos vecticībā.

1900. gadā Jakubinas Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudzes skolas skolotājs Aleksandrs Ščerbakovs turpināja savu darbību Dvinskas apriņķa teritorijā un sarīkoja 5 publiskas un ap 30 individuālas tikšanās ar vecticībniekiem. Viņš vadīja diskusijas pašu vecticībnieku draudzēs nevis kā iepriekš – savas draudzes skolas telpās, jo bija novērojis, ka uz tikšanos draudzes skolā ieradās parasti ap pieciem vecticībnieku garīgajiem vadītājiem, kuri mēdza traucēt viens otram un izsmiet savu ticības brāļu viedokļus. Turpretim sarunu laikā vecticībnieku draudzē vietējais garīgais vadītājs juties brīvāk un drošāk. Tāpēc uz sarunām ieradās vairāk vecticībnieku un to noslēgumā misionārs tika aicināts viesos atkal.⁵³² Misionāra novērojumi liek domāt, ka publiskas tikšanās tiktu rīkotas biežāk, ja vien viņam nebūtu jāstrādā skolā un būtu pietiekams finansiālais nodrošinājums.⁵³³ A. Ščerbakova individuālās tikšanās ar vecticībniekiem notika viņa paša mājvietā. Aprakstot tās, skolotājs ir minējis, ka vecticībnieki parasti ieradās “starp citu” ar nolūku ieskatīties vecā iespieduma grāmatās.⁵³⁴ Šāda vecticībnieku interese var būt skaidrojama ar to, ka daudzās draudzēs vecās grāmatas nebija saglabājušās, jo cara valdība mērķtiecīgi tās konfiscēja un iznīcināja. Vecā iespieduma grāmatas bija pieejamas ļoti nelielam

---

⁵³⁰ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 28-30.

⁵³¹ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 33.

⁵³² Ibidem. С. 35.

⁵³³ Ibidem. С. 36.

⁵³⁴ Ibidem. С. 35.

vecticībnieku skaitam, parasti draudžu garīgajiem vadītājiem un atsevišķu ģimeņu galvām, kuri bija spiesti tās rūpīgi slēpt un ierobežot tām pieeju pat savas draudzes locekļiem.

Pretēji A. Ščerbakova miermīlīgai nostājai Grāveru erceņģeļa Mihaila pareizticīgo baznīcas garīdznieks Mitrofans Sčensnovičs izvēlējās stingru nosodīšanas taktiku, organizējot speciālus lasījumus vecticībnieku apdzīvotās vietās, kā arī rīkojot privātas un publiskas sarunas. M. Sčensnovičs nav minējis atskaitē apciemoto vietu nosaukumus, taču norādīja, ka viņa darbības rezultātā četri vecticībnieki bija konvertējušies pareizticībā.⁵³⁵

Łucinas apriņķī turpināja darboties Brodaižas Jāņa Kristītāja pareizticīgo draudzes garīdznieks Diodors Širkevičs, kurš 1900. gadā veltīja īpašu uzmanību pareizticīgo iedzīvotāju izglītošanai un rīkoja speciālus dievkalpojumus, apmeklēja ciemus, apriņķu pārvaldes un tautskolas. Darbam ar vecticībniekiem D. Širkevičs organizēja deviņus braucienus, kuru laikā novadīja sešas individuālas un trīs publiskas pārrunas. Viņa misijas rezultātā pieci bijušie pareizticīgie atgriezušies Pareizticīgajā baznīcā un trīs vecticībnieki pieņēmuši pareizticību.⁵³⁶

Nozīmīgu pavērsienu pareizticīgo misionāru darbībā Vitebskas guberņā veica eparhijas misionārs Ignatijs Sčensnovičs, kurš 1900. gadā sarīkoja 27 publiskas tikšanās 19 apdzīvotajās vietās, tai skaitā Dagdā, Tiskādos, Zarečjē, Slobodā, Gurilišķos, Pantelišķos, Krivānos, Kostigos un Režicā.⁵³⁷ I. Sčensnovičs sāka organizēt tikšanās pēc jauna principa.⁵³⁸ Savā atskaitē garīdznieks rakstīja, ka sāka censties izvairīties no oficiālās pieejas un policijas palīdzības, organizējot tikšanās ar vecticībniekiem. Ierodoties kādā ciematā, viņš pats aicināja vecticībniekus, kurus atskaitē turpināja saukt par “šķeltņiem”, uz sarunu, un tādā veidā

---

⁵³⁵ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 37.

⁵³⁶ Ibidem. С. 38.

⁵³⁷ Vietu nosaukumi oriģinālvalodā: Пудерево, Исмеры, Вишкари, Дагда, Тискады, Заречье, Слобода, Сканделишки, Лось, Хрошино, Гурилишки, Ульяново, Турчино, Ламы, Пателишки, Криваны, Кастыги, Мостовая, Режица.

⁵³⁸ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 39.

mudināja viņus labprātīgi iesaistīties diskusijā. Pirms sarunas viņš parasti teicis viņiem tā: “Re, esmu atbraucis pie jums uz sarunu, bez policijas. Saruna ir svēta lieta, viņai jānotiek mierā un mīlestībā, un policija mums nav vajadzīga”.⁵³⁹ Savukārt vecticībnieki, kuri atnāca uz sarunu, solīja necelt nemieru un uzvesties kārtīgi. Misionārs arī piebilda, ka sarunai notiekot ar policijas klātbūtni, vecticībnieki bieži sūdzējās, ka viņu ticību vajā un viņus pašus apspiež.⁵⁴⁰ I. Sčensnovičs rosināja mainīt līdz šim pastāvējušo pareizticīgo misijas praksi – publisko tikšanos organizēšanai izmantot policiju, lai piespiestu vietējos vecticībniekus piedalīties diskusijā un nodrošinātu kārtību. Tas nozīmē, ka pareizticīgo misija bija nevis miermīlīga sludināšana, bet gan varas akcija: policija, nevis misionārs, sapulcināja tikšanās dalībniekus. Var izteikt pieņēmumu, ka I. Sčensnoviča rosinātās pārmaiņas bija iespējamās tāpēc, ka vecticībnieki jau bija pieraduši pie publiskām tikšanās reizēm un misionārs vairs nejutās apdraudēts. Diemžēl nākamo gadu misionāru atskaitēs nav minēts, vai šādu eparhijas misionāra pieredzi pārņēma arī citu pretšķeltniecības komitejas misionāri, taču tas noteikti bija svarīgs solis labvēlīgu attiecību veidošanā starp pareizticīgo misionāriem un vecticībniekiem.

Līdzīgi kā Dvinskas apriņķa Maļinovas sv. Elijas pareizticīgo baznīcas garīdznieks S. Hludoks, arī eparhijas misionārs I. Sčensnovičs 1900. gadā bija pievērsis uzmanību pareizticīgajiem, kuri bija konvertējušies vecticībā, kā arī vecticībnieku ģimenēm, kas labvēlīgi izturējās pret pareizticību. Kā misionārs to noteica, atskaitē nav minēts, taču zināms, ka viņš bija panācis piecu vecticībnieku pāriešanu pareizticībā un piecu bijušo pareizticīgo “atgriešanos”.⁵⁴¹ 1901. gadā I. Sčensnovičs paspēja organizēt 22 publiskas tikšanās un 17 privātsarunas, konvertējot pareizticībā 22 vecticībniekus un atgriežot divus “novirzījušos”, kā arī sagatavojot vienu vecticībnieku kristībām pareizticībā.⁵⁴²

---

⁵³⁹ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 39-40.

⁵⁴⁰ Ibidem.

⁵⁴¹ Ibidem. С. 40.

⁵⁴² *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1901 год* (1902) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 30.

Atskaitoties par savu darbību 1901. gadā, Dvinskas apriņķa Maļinovas draudzes garīdznieks S. Hludoks ir atzīmējis, ka vietējā pareizticīgo jaunatne vairs nepiekrita dibināt ģimenes ar vecticībniekiem bez laulāšanas ceremonijas pareizticīgo baznīcā, jo tā automātiski nodrošināja bērnu mantošanas tiesības.⁵⁴³ Šāds visai praktisks apsvēruma bija viens no vecticībnieku integrēšanas veicinošiem faktoriem, neskatoties uz 1874. gadā pieņemto likumu “Par šķeltnieku laulāšanas, dzimšanas un miršanas metriku ierakstiem” (*О правилах метрической записи браков, рождения и смерти раскольников*), kas noteica vecticībnieku mantošanas tiesības un pieļāva ģimenes statusu reģistrāciju sekulārās varas iestādēs.

S. Hludoks vairākās reizes apciemojis tuvākās vecticībnieku draudzes un rīkojis tikšanās gan vakaros, gan svētku dienās bez iepriekšējās paziņošanas, tādā veidā turpinot eparhijas misionāra I. Sčensnoviča iesāktu praksi nepiesaistīt policiju, lai vecticībnieki obligāti apmeklētu rīkotās pārrunas. Pēc garīdznieka aprēķiniem tikšanās piedalījās no 20 līdz 40 cilvēkiem. Turklāt atskaitē S. Hludoks ir atzīmējis, ka vietējie vecticībnieku iedzīvotāji bieži aicinājuši pareizticīgo garīdznieku viesos Ziemassvētku un Lieldienu laikā, cienājuši un piedāvājuši maksu par apmeklējumu, no kuras S. Hludoks atteicies.⁵⁴⁴ Atskaitē nav precizēts, par ko vecticībnieki vēlējās samaksāt pareizticīgo garīdzniekam. Ja pieņemam, ka maksa ir piedāvāta par kādu rituālu darbību, varam secināt, ka misija ir bijusi veiksmīga – vecticībnieki ir bijuši gatavi pārkāpt savas reliģiskās tradīcijas un uzticēties pareizticīgo garīdzniekam, ko agrāk *bespopovcu* biedrība nekad nebija pieļāvusi. Tomēr tas ir tikai minējums, un, pat ja tā ir noticis, to nevar uzskatīt par pilnvērtīgu vecticībnieku integrēšanos pareizticībā.

1901. gadā Dvinskas prāvestības pretšķeltniecības misionāriem piedroņās Jakubinas Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudzes skolas skolotājs

---

⁵⁴³ Lai arī kopš 1874. gada vecticībnieki varēja reģistrēt laulības un bērnu dzimšanu noteiktajā civilajā kārtībā, pati procedūra bija diezgan sarežģīta salīdzinoši ar vienkāršu pareizticīgo laulāšanu un kristīto bērnu ierakstīšanu pareizticīgo baznīcas metrikās.

⁵⁴⁴ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1901 год* (1902) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 26.

Ivans Ķuzs un Režicas prāvestībā – Tiskādu Svētās Trīsvienības venticībnieku baznīcas draudzes skolas skolotājs Vasiļs Vatoļins.⁵⁴⁵ Uzsākot misionāro darbību, skolotājs I. Ķuzs iepazīnās ar vietējās vecticības stāvokli, un tas lika viņam secināt, ka lielākā iedzīvotāju daļa nebija fanātiski savu tradīciju sekotāji, lai arī viņu vidū bija “nelokāmi vecticībnieki”.⁵⁴⁶ Jaunākā paaudze nereti ar patiku piedalījās dievkalpojumos Jakubinas Dievmātes Patvēruma venticībnieku baznīcā, ierodoties no piecu – desmit verstu⁵⁴⁷ attāluma. Lielākais atbraucēju skaits bijis janvārī: Ziemassvētkos, Jaunajā gadā un Kunga kristību svētkos. I. Ķuzs ir novērojis, ka dievkalpojumu laikā vecticībnieki ļoti uzmanīgi klausījās sprediķus, bet vēlāk kāds labprāt iesācis sarunu par “senām grāmatām”, lai apspriestu senās tradīcijas un jauninājumus, ko pieņēma 17. gs vidū. Diskusiju laikā vecticībnieki visbiežāk uzdevuši jautājumus par atsevišķu rituālu veikšanas īpatnībām, piemēram, par to, kādā secībā jāizrunā lūgšanu vārdi un kā jātur pirksti, apzīmējot sevi ar krusta zīmi, kā arī par vārda “Jēzus” izrunu.⁵⁴⁸ I. Ķuzs gada laikā gan sprediķoja baznīcā un draudzes skolā, gan centās paplašināt savas misijas teritoriju, apmeklējot tuvākos ciemus, kuru nosaukumi diemžēl nav minēti atskaitē.⁵⁴⁹

Vasiļs Vatoļins, Tiskādu Svētās Trīsvienības venticībnieku baznīcas draudzes skolas skolotājs, savā pirmajā darbības gadā Režicas apriņķa teritorijā atzina, ka vietējā vecticība “nebija izcēlusies ar stingrību kā blakus esošajos ciemos”.⁵⁵⁰ Viņš bija novērojis, ka Tiskādu apvidus pareizticīgie un vecticībnieki nereti kopā pavadīja laiku, apmeklējot jauniešu vakarus⁵⁵¹, kuros nepiedalījās blakus esošo ciematu vecticībnieki. Misionārs norādīja, ka tikšanās laikā vecticībnieki izvairījās apspriest jautājumus, kas skāra kristīgo mācību un tās

⁵⁴⁵ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1901 год* (1902) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 22-23.

⁵⁴⁶ Ibidem. С. 27-28.

⁵⁴⁷ 1 versts = 1,0668 km

⁵⁴⁸ Pareizticīgo tradīcijā pieņemtā izruna [Iisus], vecticībā – [Isus].

⁵⁴⁹ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1901 год* (1902) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 28.

⁵⁵⁰ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1901 год* (1902) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 28.

⁵⁵¹ Supriadki (*супрядки*, от слова «прятать») – jauniešu tikšanās, kuru laikā jaunietes vērpa dzijas un apmainījās ar pieredzi.

interpretāciju, taču izrādīja interesi par atšķirībām rituālos un ar patiku norādīja uz pareizticīgo priesteru pārkāpumiem dievkalpojumos un sadzīvē.⁵⁵² Iespējams, ka sarunu objekti bija tuvāko pareizticīgo baznīcu garīdznieki un viņu attiecības ar draudžu locekļiem.

Vitebskas guberņas vecticībnieki ļoti mazā skaitā konvertējās pareizticībā. Pēc A. Prugavina atziņām, kurš atsaucas uz savu laikabiedru pētījumiem, pareizticībā lielākoties konvertējās tie vecticībnieki, kuri: 1) paši bija nevajadzīgi savai draudzei, jo bija “blēži” (*нроходимцы*); 2) jaunietes, kas vēlējās apprecēties ar pareizticīgo vai 3) tie, kas dzīvoja trūkumā un meklēja atbalstu jauno ticības brāļu vidū.⁵⁵³ Katrs no iemesliem ir balstīts uz praktiskiem apsvērumiem ar mērķi gūst acīmredzamu labumu. Daži desmiti populāru un speciāli izplatīto stāstu⁵⁵⁴ par to, kā vecticībnieki konvertējās pareizticībā un atskāra “īsto” kristietību bija drīzāk misionārās darbības rīks nekā vispārizplatīta prakse.

Varam secināt, ka 19. un 20. gs. mijā Vitebskas guberņā, tāpat kā pārējā Krievijas teritorijā, aktīvi darbojas Sv. Vladimira brālības pretšķeltniecības komiteja. Tās darbības galvenais mērķis bija pareizticīgo pozīciju nostiprināšana un vietējo vecticībnieku konvertēšana pareizticībā. Dvinskas un Režicas apriņķos pakāpeniski pieauga misionāru un viņu palīgu skaits⁵⁵⁵, savukārt Ļucinas apriņķī, kur bija vislielākais pareizticīgo draudžu skaits⁵⁵⁶, strādāja tikai viens misionārs. Publiskās un privātās tikšanās ar vecticībniekiem, pareizticīgo vērtību sludināšana un vecticības reliģisko tradīciju “nepatiesīguma” atklāšana bija galvenie misionāru darbības paņēmieni. Tikšanās laikā misionāriem izdevās atklāt vietējo vecticībnieku sadzīves īpatnības, draudžu locekļu dogmatiskās domstarpības un vispārējo attieksmi pret pareizticību. Lai gan pareizticīgo misionāriem izdevās uzlabot attiecības ar vecticībniekiem, viņu galvenais mērķis – panākt

---

⁵⁵² *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1901 год* (1902) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 29.

⁵⁵³ Пругавин, А. С. (1881) Значение сектанства в русской народной жизни. *Русская мысль* №1: 342.

⁵⁵⁴ Ріемѣрам: Новгородский, П. Ф. (1888) Свет во тьме раскола. замечательные случаи обращения раскольников в Православие Часть 1-2; Рассказы бывших старообрядцев о жизни в расколе и обращении в Православие. Вып. 1. (1892).

⁵⁵⁵ Pielikums Nr. 22.

⁵⁵⁶ Ibidem.

vecticībnieku masveida konvertēšanos pareizticībā – netika sasniegts. Vecticības sekotāji saglabāja savu noslēgtību un tādējādi izvairījās atteikties no savām reliģiskajām tradīcijām.

3.2. Reliģiskā un sekulārā izglītība kā pareizticīgās misijas instruments

19. gs. 80. gadi ievadīja jaunu periodu Krievijas pareizticīgās baznīcas vēsturē. Līdz ar jauna sinodes virsprokurora Konstantīna Pobedonosceva stāšanos amatā (1880–1905) mainījās visas Pareizticīgās baznīcas darbības struktūra, īpaši aktivizējās misijas darbs, kurā svarīga loma bija iedzīvotāju – gan pareizticīgo, gan nepareizticīgo – reliģiskā izglītošana. K. Pobedonosceva darbības rezultātā 20. gs. sākumā baznīcas draudžu skolu skaits palielinājās desmitkārtīgi: no 4 440 līdz 44 421 skolai, savukārt skolēnu skaits no 106 385 pieauga līdz 1 909 684. Ap 1904. gadu draudžu skolas veidoja pusi no visām Krievijas impērijas sākumskolām. Šo skolu finansējums bija lielākais Krievijas vēsturē: no 18 300 rubļiem tas pieauga līdz 10 miljoniem.⁵⁵⁷ Jaunatvērtajām baznīcas draudžu skolām bija jāatrisina vismaz divi uzdevumi: jāceļ vispārējais izglītības līmenis un jānostiprina pareizticības reliģiskās tradīcijas gan pašu pareizticīgo, gan citu konfesiju pārstāvju vidū.

19. gs. beigās lielākā daļa pareizticīgo zemnieku joprojām nemācēja izlasīt pat bieži lietojamās lūgšanas, kā arī neizprata baznīcas dievkalpojumu jēgu. Savā darbā “Maskavas krājums” K. Pobedonoscevs rakstīja: “Mūsu garīdzniecība maz un reti pamāca, tā kalpo baznīcā un pilda rituālus. Analfabētiem Bībeles nav; paliek tikai dievkalpojumi baznīcās un dažas lūgšanas, kuras tiek nodotas no vecākiem bērniem un kalpo par vienīgo vienojošo saiti starp atsevišķu cilvēku un baznīcu”.⁵⁵⁸ Virsprokurors konstatēja, ka nomaļās vietās ticīgie neizprot dievkalpojumu vārdus un pat “Tēvs mūsu” teic ar tādām kļūdām, ka lūgšana zaudē

---

⁵⁵⁷ Преображенский, И. В. (1897) *Отечественная церковь по статистическим данным с 1840-41 по 1890-91 гг.* Санкт-Петербург. С. 117, 123, 124; *Исторический очерк развития церковных школ за истекшее двадцатипятилетие (1884-1909)* (1909) Санкт-Петербург. С. 494. Приложение. С. 14-15, 21.

⁵⁵⁸ Победоносцев, К. П. (1901) Вера. В книге: *Московский сборник*. Издание К. П. Победоносцева, пятое, дополненное. Москва: Синодальная типография. С. 165.

jēgu.⁵⁵⁹ Tālab K. Pobedonoscevs atbalstīja tieši baznīcas draudžu nevis vispārīzglītojošo skolu attīstību, saskatot garīdzniekos konservatīvus audzinātājus.⁵⁶⁰ Virsprokurors bija pārliecināts, ka baznīcas draudžu skolas garantēs pareizu un reliģiski uzticamu izglītošanu, ko nevarēja nodrošināt citu veidu tautas skolas, tāpēc varas iestādēm dažādā veidā jāatbalsta tieši baznīcas draudžu skolas.⁵⁶¹ K. Pobedonoscevs uzskatīja, ka baznīcas skolām ir jāizglīto un jāaudzina tauta “domu vienkāršībā, neatraujot no tās vides, kur notika tās dzīve un darbība”.⁵⁶² Šīm skolām bija jāpilda divas funkcijas: pirmkārt, attīstīt bērņā garīgi tikumiskās īpašības – ticību Dievam, cieņu pret vecākiem, mīlestību pret tēvzemi, uzcītību, centību, pienākuma un morālās atbildības jūtas; otrkārt, baznīcas skolām bija jāsniedz “dzīvei noderīgas zināšanas”⁵⁶³ – lasīšana, rakstīšana, aritmētika u.c. Baznīcas skolās, ko atvēra vai nu draudžu garīdznieki, vai citas personas ar garīdznieku piekrišanu, darbojās viena vai divas klases. Tās uzturēja draudzes ar lauku un pilsētu biedrību un labvēļu atbalstu vai bez tā, kā arī tās saņēma valsts finansējumu.⁵⁶⁴ Neskatoties uz to, ka Baznīcai bija jā rūpējas par ticīgo izglītošanu, tomēr no valsts tā saņēma trīsreiz mazāk finansējuma nekā Tautas izglītības ministrija.⁵⁶⁵

“Noteikumi par baznīcas draudžu skolām” (1884. gada 13. jūnijs)⁵⁶⁶ paredzēja, ka bērnu skološana jāuzsāk no septiņiem gadiem un tā jāpabeidz 12-16 gadu vecumā; tiem, kuri nebija pabeiguši mācības divu līdz četrus gadu laikā, bija paredzētas papildu apmācības, kā arī bija noteikts organizēt nodarbības pieaugušajiem un svētdienas skolas. Viss tika organizēts tā, lai ne tikai bērni, bet arī pieaugušie varētu iegūt izglītību, un tādā veidā celt vispārējo izglītības līmeni.

⁵⁵⁹ Победоносцев, К. П. (1901) Вера. В книге: *Московский сборник*. Издание К. П. Победоносцева, пятое, дополненное. Москва: Синодальная типография. С. 165.

⁵⁶⁰ *История России. XX век: 1894–1939*. (2009) Москва: Астрель: АСТ. С.103.

⁵⁶¹ Рождественский, С. В. (1902) *Исторический обзор деятельности министерства народного образования, 1802-1902 гг.*, Санкт-Петербург. С. 649.

⁵⁶² Победоносцев, К. П. (1886) *Всеподанный отчет обер-прокурора Святейшего Синода К. Победоносцева по Ведомству православного исповедания за 1884 г.* Санкт-Петербург. С. 72.

⁵⁶³ Ibidem. С. 105.

⁵⁶⁴ Симора, В. Свящ. (2012) Духовно-нравственное воспитание учеников в церковно-приходской школе Российской империи на рубеже XIX и XX столетий. *Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология*, Вып. 2 (25), 118–127.

⁵⁶⁵ Фирсов, С. С. (2002) *Русская Церковь накануне перемен (конец 1890-х - 1918 гг.)* Москва. С. 34.

⁵⁶⁶ *Правила о церковно-приходских школах* (1885) Санкт-Петербург.

Baznīcas draudžu skolas darbojās visā Krievijas impērijas teritorijā, un tās pārvaldi un atbalstu nodrošināja Pareizticīgās baznīcas eparhiju un apgabalu vadošie garīdznieki. 1884. gadā Polockas eparhijas laikrakstā publicētajā eparhijas arhiereja pamācībā lauku garīdzniekiem par zemnieku bērnu izglītošanu bija īpaši norādīts, ka skolotājiem jāizmanto “jebkura situācija”, lai iemācītu bērniem doktrīnu par vienoto un nedalāmo apustulisko Baznīcu un neiespējamību glābt kristieša dvēseli ārpus tās. Tas īpaši attiecās uz vecticībniekiem, kuri “atšķēlās” no pareizticības un apzināti vairījās no kontaktiem ar Pareizticīgo baznīcu. Pareizticīgo vērtību pasniegšanai bija jānotiek ar “tēvišķo vienkāršību un mīlestību”, neakcentējot naidīgu attieksmi pret vecticību, bet atklājot pareizticības patieso būtību.⁵⁶⁷

Polockas eparhijā reliģiskās izglītošanas jautājums bija īpaši aktuāls, jo tās teritorijā mita vairāku kristīgo konfesiju un citu reliģiju (jūdaisma un islāma) iedzīvotāji, kuriem simpatizēja Krievijas impērijas liberālo spēku nostāja. 1883. gadā Polockas eparhijas laikraksts norādīja, ka, līdz ar pareizticīgo baznīcas draudžu skolu atvēršanu, liberālajā presē pastiprinājās garīdzniecības kritika un pareizticības pretinieku – vecticībnieku – aizstāvēšana.⁵⁶⁸ Turklāt tika stāstīts, ka bijušajā Polijas valstī aktivizējās “latīņu-poļu”, domājams, katoļu, misionārā darbība un pareizticība joprojām bija vājās pozīcijās.⁵⁶⁹ Tāpēc vietējie pareizticīgie esot jāpasargā ne tikai no vecticībnieku, bet arī no katoļu ietekmes.⁵⁷⁰ Jāatzīmē, ka pareizticības “pasargāšanas” tēma ieskanas bieži pareizticīgo publikācijās, kas liek domāt, ka šī nostādne bija viena no misionārās ideoloģijas sastāvdaļām. Šī motivācija palīdzēja pareizticīgajiem misionāriem saglabāt mērķtiecību un izturību: ja neizdosies konvertēt citu konfesiju pārstāvjus, tad vismaz izdosies pasargāt jau esošo pareizticīgos.

Par pareizticīgo draudžu skolu darbību Vitebskas guberņas teritorijā īpaši rūpējās Polockas sv. Nikolaja un sv. Polockas kņazienes Jefrosinijas baznīcas

---

⁵⁶⁷ Полоцкие епархиальные ведомости. 1884. N 18, С. 589.

⁵⁶⁸ Полоцкие епархиальные ведомости. 1883. N 2, С. 45.

⁵⁶⁹ Ibidem.

⁵⁷⁰ Ibidem, С. 49.

brālības padome (*Полоцкое церковное Братство во имя Святителя Николая и Преподобной Евфросии, Княжны Полоцкой*) (turpmāk – Polockas brālība). Polockas brālība pastāvēja kopš 1866. gada, un tā darbojās visā Polockas eparhijā un tās tuvākās teritorijās. Pareizticīgo draudžu skolas, kas atradās pilsētās un piederēja klosteriem, kā arī tās, kas saņēma finansējumu no citiem avotiem, tai skaitā no sinodes, nesaņēma pabalstus no Polockas brālības.⁵⁷¹ Skolu stāvokli eparhijā kontrolēja no Polockas brālības locekļiem izvēlēts kurators (*попечитель*), kuram sedza ceļošanas izdevumus un lika atskatīties brālības padomei.⁵⁷² Par īpašu uzmanības vērtu tika uzskatītas tās skolas, ko “apdraudēja” vecticībnieku draudžu tuvums, un tās atradās lielākoties Dinaburgas, Režicas un Ļucinas apriņķos.

1884. gadā Polockas brālība bija nolēmusi piešķirt pastāvīgu pabalstu Režicas apriņķa Tiskādu venticībnieku draudzes skolai, ko avotos mēdz saukt arī par pareizticīgo draudzes skolu, jo tai bija īpašais – misionārais – statuss un tās garīdznieki un skolotāji bija arī pareizticīgo misionāri.⁵⁷³ Jāatgādina, ka Tiskādu Sv. Trīsvienības venticībnieku draudze bija dibināta 1878. gadā, sašķēlot vietējo vecticībnieku draudzi.⁵⁷⁴ Līdz ar to vietējie venticībnieki pamatoti tika uzskatīti par “apdraudētajiem”, jo vietējo vecticībnieku ietekmē viņi jebkurā brīdī varēja atgriezties vecticībā. Šādas “pāriešanas” bija visai raksturīgas vietējiem iedzīvotājiem, tāpēc izglītībai bija gan jānostiprina ticības spēks, gan jāsekmē jaunkonvertēto noturēšana.⁵⁷⁵

Polockas brālība atbalstīja pareizticīgo draudzes, ne tikai piešķirot uzturlīdzekļu pabalstus, bet arī novirzot naudu noteiktiem mērķiem. 1884. gadā Ļucinas apriņķa Brodaižas pareizticīgo draudze saņēma no Polockas brālības mācību grāmatas 30 rubļu vērtībā un 15 rubļus citām vajadzībām.⁵⁷⁶ Tajā pašā

⁵⁷¹ *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1884. N 1, С. 23.

⁵⁷² *Ibidem*, С. 29.

⁵⁷³ *Ibidem*, С. 25.

⁵⁷⁴ *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 87-88.

⁵⁷⁵ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 2, lp. 6.

⁵⁷⁶ *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1884. N 1, С. 26.

garīdzniekam ir tiesības izmantot palīgu, visā teritorijā ar pasniegšanu nodarbojās nevis garīdznieki, bet laji. Parasti par skolotājiem strādāja vietējo garīdznieku bērni – gan dēli, gan meitas.⁵⁸¹ Lai gan viss notika ar augstākās garīdzniecības piekrišanu, šāda situācija raisīja bažas Polockas brālības padomes locekļu vidū. Garīdznieki varēja iemācīt saviem bērniem ticības pamatus, tomēr viņi nevarēja līdzināties valsts reliģisko izglītības iestāžu profesionālajā apmācības sistēmā sagatavotajiem pedagogiem-speciālistiem, kuri tika īpaši pārbaudīti, lai pareizi pasniegtu pareizticīgo tradīciju draudžu skolu audzēkņiem. Savukārt garīdznieku bērnu nozīmēšana par skolotājiem liecināja gan par profesionālo skolotāju trūkumu, gan draudēja ar zināmu improvizācijas pieeju un pastāvošās pedagoģiskās tradīcijas pēctecības laušanu. Tas nenoliedzami atgādināja vecticībnieku vidū izmantoto pieeju – mantot zināšanas no saviem vecākiem, kas noveda pie domstarpību rašanās un dažreiz pat pie draudžu šķelšanās.

1885. gadā krasi mainījās pareizticīgo draudžu skolu skaits. Gada laikā Vitebskas guberņā atvēra 40 pareizticīgo baznīcu draudžu skolas, un skolēnu skaits palielinājās par 367 cilvēkiem, t.i., par 89% vairāk nekā 1884. gadā. Tas bija liels sasniegums, jo pareizticīgo iedzīvotāji turpināja dzīvot nabadzībā.⁵⁸²

Apspriežot ienākumu sadalīšanu no baznīcas sveču pārdošanas Polockas eparhijā, ir norādīts, ka Dinaburgas, Ļucinas un Režicas iedzīvotāji ir īpaši nabadzīgi, un liela daļa ir vecticībnieki un katoļi, tāpēc Grāveru un Šķeltovas pareizticīgo draudzes bija vispār atbrīvotas no nodokļiem par labu Polockas garīgajai skolai.⁵⁸³ Šīs draudzes nevarēja atļauties uzturēt draudžu skolas par saviem līdzekļiem, tāpēc tām bija nepieciešams atbalsts. Zīmīgi, ka tikai 1880. gados Pareizticīgās baznīcas pārstāvji sāka aktīvi interesēties par šo jautājumu un pētīt pareizticīgo draudžu stāvokli no centrālo pilsētu attālinātajos reģionos.

Polockas eparhijas laikrakstā regulāri publicēja atskaites par pareizticīgo draudžu skolu stāvokli, sniedzot informāciju gan par skolu izvietojumu un

---

⁵⁸¹ Полоцкие епархиальные ведомости. 1884. N 1, С. 28.

⁵⁸² Полоцкие епархиальные ведомости. 1886. N 19, С. 636.

⁵⁸³ Полоцкие епархиальные ведомости. 1883. N 5-6, С. 155.

mācībspēku sastāvu, gan par skolēniem, gan par grūtībām, ar kurām skola bija sastapusies.

Atskaite par pareizticīgo baznīcas draudžu skolām Polockas eparhijā par 1884./1885. mācību gadu parāda, ka šajā periodā visā eparhijā darbojās 43 baznīcas draudžu skolas un viena vispārizglītojošā skola (*школа грамотности*), tostarp divas skolas klosteros un divas venticībnieku draudzēs.⁵⁸⁴ Puse no skolām – vairāk nekā 20 – bija atvērta 1884. gadā, pārējās – agrāk. Šajā mācību gadā pareizticīgo draudžu skolās par skolotājiem strādāja vietējie garīdznieki un psalmotāji, kuri bija spiesti ziedot savu māju istabas skolu vajadzībām un maksāt no pašu līdzekļiem par apkuri un apgaismošanu. Šādu rīcību Polockas eparhijas laikrakstā cēli nosauc par “ziedošanu”, taču pēc būtības tie bija piespiedu ziedojumi, jo savādāk nebūtu iespējams organizēt izglītošanu: lai gan Baznīcas augstākās varas pārstāvji bija proklamējuši visu pareizticīgo iedzīvotāju izglītošanu, reāli viņi nebija gatavi apgādāt draudzes, jo īpaši nabadzīgākās, ar visu nepieciešamu, tāpēc skolu iekārtošana lielā mērā bija atkarīga no vietējo vadītāju iniciatīvas.

Pareizticīgo draudžu skolas lielākoties bija vienas vai četru klašu skolas, tai skaitā Brodaižā bija divu klašu skolas. Kopumā skolas apmeklēja 659 zēni un 121 meitene, kuru vidū bija ne tikai pareizticīgo bērnus, bet arī venticībniekus, vecticībniekus, katoļus, luterāņus un pat jūdaiistu bērnus.⁵⁸⁵ Pagaidām nav atklāti dokumenti, kuros ir paskaidrots, kāpēc citu konfesiju pārstāvji bija ieinteresēti apmeklēt pareizticīgo draudžu skolas, tomēr var pieļaut, ka bezmaksas pamatzināšanu apgūšana dzīves vietas tuvumā varēja būt viens no noteicošajiem faktoriem. Lielākā daļa bērnu piederēja zemnieku kārtai, bet bija arī bērni no sīkpilsoņu, dienējošo personu un garīdzniecības ģimenēm. Lielākā daļa skolēnu apmācības nepabeidza, tāpēc absolventu bija visai maz, jo daļa skolu tika atvērta pašā mācību gada sākumā.⁵⁸⁶

---

⁵⁸⁴ Отчет о состоянии церковно-приходских школ в Полоцкой епархии в 1884-85 учебном году. *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1885 N 24. С. 797-808, turpinājums 1886. N 1. С. 1-7.

⁵⁸⁵ *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1885. N 24. С. 798.

⁵⁸⁶ Ibidem.

Neliels pareizticīgo baznīcas draudžu skaitu Vitebskas guberņā ir saistīts ar samērā nelielu pareizticīgo un vienticībnieku draudžu skaitu – mazāk nekā 300 – un ar diezgan lielu valsts vispārīzglītojošo skolu skaitu, kas darbojas vairāk nekā 150 draudzēs.⁵⁸⁷ Pareizticīgās baznīcas pārstāvji cerēja ar valdības atbalstu palielināt baznīcas draudžu skaitu, jo uzskatīja reliģisko izglītošanu daudz svarīgāku un vērtīgāku par vispārējo izglītību.⁵⁸⁸

No Polockas eparhijas laikraksta publikācijām ir skaidrs, ka Dinaburgas apriņķa Maļinovas ciemā pareizticīgo baznīcas draudžu skola bija atvērta 1884. gada 16. decembrī vietējā psalmotāja mājā. Tur mācījās 27 zēni un trīs meitenes; visi bērni bija pareizticīgie no zemnieku kārtas. Kāds vietējais muižnieks uzvārdā Šahno (vārds no norādīts – M.G. piezīme) bija skolas aizbildnis. Viņš uzdāvināja skolai Dievmātes ikonu, imperatora portretus, sešas ģeogrāfiskās kartes, 150 grāmatas, klases mēbeles, klases tāfeli un malku apkurei. Par pasniedzēju bez atlīdzības strādāja vietējais garīdznieks.⁵⁸⁹

Ļucinas apriņķa Brodaižas pareizticīgo draudzē 1882. gada novembrī bija atvērta divu klašu skola psalmotāja mājā. Tur mācījās astoņi luterāņu un katoļu zēni. Jāatceras, ka blakus atradās Brodaižas Kunga Jēzus apskaidrošanas Romas katoļu baznīcas draudze, un kopumā Ļucinas apriņķa iedzīvotāji pārsvarā bija katoļi (64%)⁵⁹⁰. Polockas brālība uzdāvināja skolai 35 rubļus, lai varētu iegādāties izglītošanas procesa organizēšanai nepieciešamās lietas. Abi pasniedzēji strādāja bez atlīdzības: garīdznieks pasniedza reliģijas mācību, bet pārējos priekšmetus – psalmotājs.⁵⁹¹

Ļucinas apriņķa Goliševas ciemā pareizticīgo baznīcas draudžu skolu atvēra 1885. gada janvārī garīdznieka mājā. Par skolas pasniedzējiem bez atlīdzības strādāja pats garīdznieks un viņa dēls. Skolā mācījās pavisam maz bērnu: viens

---

⁵⁸⁷ Полоцкие епархиальные ведомости. 1885. N 24. С. 799.

⁵⁸⁸ Ibidem.

⁵⁸⁹ Ibidem. С. 806-807.

⁵⁹⁰ V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г. Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

⁵⁹¹ Полоцкие епархиальные ведомости. 1885. N 24. С. 807.

zēns un divas meitenes – visi pareizticīgie zemnieki. Bija atzīmēts, ka zēns “par velti” izmantoja garīdznieka māju un galdu.⁵⁹² Šis fakts vēlreiz atgādina par vietējo pareizticīgo draudžu nabadzību un pareizticīgo garīdznieku lielo ieguldījumu mācību nodrošināšanā, kad viņiem pašiem bija jārūpējas par bērnu dzīvesvietu un uzturu, jo vecāki to nevarēja atļauties.

Režicas apriņķa Tiskādu venticībnieku draudzē skola darbojās no 1879. gada 10. janvāra. Tā atradās sabiedriskajā namā, un tur mācījās pareizticīgo, vecticībnieku un katoļu bērni – 26 zēni un 24 meitenes. 1884./1885. mācību gadā skolu pabeidza trīs zēni un divas meitenes; par izcilām sekmēm divi no absolvējošajiem zēniem saņēma kara dienesta atvieglojumus (*льготы по отбыванию воинской повинности*). Skolā reliģijas mācību pasniedza mūks Melitons, bet pārējos priekšmetus garīgā semināra absolvents Georgijs Voloduckis, kuram Polockas brālība maksāja algu 150 rubļu apmērā.⁵⁹³ Tiskādu venticībnieku draudžu skola bija zināmā mērā privilīģēta: tai piederēja atsevišķas telpas mācību nodrošināšanai, kā arī par skolotāju strādāja speciāli nozīmēts cilvēks, un draudzes garīdzniekam nevajadzēja strādāt dubultslodzi, apvienojot pienākumus baznīcā un skolā. Kopš 1885. gada novembra Režicas apriņķa Tiskādu venticībnieku draudzē garīdznieka vieta bija vakanta, jo mūks Melitons devās aizsaulē, taču jau 1886. gadā viņa vietu aizņēma pareizticīgais garīdznieks Nikolajs Sliborskis.⁵⁹⁴

Nākamā 1885./1886. mācību gada sākumā Polockas eparhijā darbojās 44 pareizticīgo baznīcas draudžu skolas un viena vispārīzglītojošā skola. Atskaites gadā atvēra 28 jaunas skolas un 15 skolas bija apstiprinātas atvēršanai nākamajā mācību gadā. Kopumā 1885./1886. mācību gadā darbojās 72 skolas, un mācību gada sākumā bija 87, to skaitā divas vispārīzglītojošās skolas; trīs skolas darbojās venticībnieku draudzēs. Tādējādi gada laikā skolu skaits divkāršojās, tomēr joprojām bija neatrisināti vairāki jautājumi, tostarp par skolu telpām.

---

⁵⁹² Полоцкие епархиальные ведомости. 1885. N 24. С. 807.

⁵⁹³ Полоцкие епархиальные ведомости. 1886. N 1. С. 6.

⁵⁹⁴ Ibidem. С. 12-13.

Lielākoties skolas atradās garīdznieku (23) un psalmotāju mājās (17), kā arī baznīcu palīgtelpās (*караулки*) (7), speciāli uzbūvētos namos (17), draudžu locekļu īrētajās telpās (8) un klosteru telpās (2).⁵⁹⁵ 40 skolās mācīja garīdznieki ar psalmotāju un savu meitu palīdzību, astoņās skolās strādāja psalmotāji garīdznieku uzraudzībā, bet 24 skolās bija skolotāji, kas absolvējuši garīgos seminārus un speciālās skolas (*училище*), vai skolotājas, kas pabeigušas pareizticīgo sieviešu reliģiskās izglītības iestādes.⁵⁹⁶ Apmēram ceturtdaļā no pareizticīgo skolām nebija profesionālo skolotāju, un vietējie garīdznieki un psalmotāji bija spiesti vai nu apvienot savus tiešos pienākumus ar skolotāja darbu, vai piesaistīt savu ģimeņu locekļus.

Kopumā 1885./1886. mācību gadā Polockas eparhijā mācījās 1390 skolēni: 1203 zēni un 187 meitenes. Skolēnu skaits vienā skolā svārstījās no 40-53 cilvēkiem (piecās skolās) līdz mazāk nekā 10 cilvēkiem (22 skolās).⁵⁹⁷ Skolēnu sociālais sastāvs nebija viendabīgs, tomēr lielāko daļu – 85% – sastādīja zemnieku bērni (1180), daudz mazāk bija sīkpilsoņu bērnu (171), bija nedaudz garīdznieku bērnu (36) un tikai trīs muižnieku bērni. Lielākā skolēnu daļa bija pareizticīgie un venticībnieki (1237), apmēram vienāds skaits bija vecticībnieku (62) un katoļu (58), pavisam nedaudz bija luterāņu (22) un jūdaistu bērnu (11).⁵⁹⁸ Ir atzīmēts, ka ebreju bērni apguva tikai krievu rakstību un nepiedalījās reliģiskās izglītošanas nodarbībās, tādējādi tika apgūtas tikai tās iemaņas, kas noderīgas praktiskajā dzīvē, bet neskar ticības jautājumus.

Atskaite par baznīcu draudžu skolu darbību Polockas eparhijā 1889./1890. mācību gadā sniedz datus gan par skolu skaitu, gan par pareizticīgo, vecticībnieku un citu konfesiju skolēnu skaitu.⁵⁹⁹ Režicas apriņķī darbojās trīs pareizticīgo draudžu skolas – Režicā, Tiskādos un Štikānos, viena

---

⁵⁹⁵ Полоцкие епархиальные ведомости. 1887. N 12. С. 371.

⁵⁹⁶ Ibidem.

⁵⁹⁷ Ibidem. С. 372.

⁵⁹⁸ Ibidem.

⁵⁹⁹ Отчёт о состоянии церковно-приходских школ Полоцкой епархии за 1889-90 учебный год и о деятельности Совета Витебского епархиального братства Святого равноапостольного князя Владимира (1891) Витебск: Типо-Литография Г.А. Малкина.

vispārizglītojošā skola – Kavši ciemā. Dvinskas apriņķī pareizticīgo draudžu skolas darbojās Maļinovā, Grāveros, Jakubinā un Šķeltovā. Savukārt Ļucinas apriņķī bija tikai viena vispārizglītojošā skola – Brodaižā.⁶⁰⁰ 1889./1890. mācību gadā Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķos bija 1531 pareizticīgo bērns skolas vecumā. Lielākā daļa – 843 bērni neapmeklēja ne baznīcas draudzes, ne vispārizglītojošo skolu.⁶⁰¹ Jāpiebilst, ka Vitebskas guberņā no 93 032 skolas vecuma pareizticīgo bērniem 88% (81 993 bērni) neapmeklēja skolu un neguva sistematizētas zināšanas, jo aprobežojās ar māj mācību. Tas nozīmē, ka lielākā daļa pareizticīgo iedzīvotāju bija analfabēti, nevarēja lasīt Svētos Rakstus un citas grāmatas un bija pilnīgi atkarīgi no garīdzniekiem un līdziedzīvotājiem pasaules uzskatu un vērtību veidošanā.

1889./1890. mācību gadā Dvinskas apriņķī bija 241 pareizticīgo bērns skolas vecumā, Režicas apriņķī – 295, Ļucinas – 995.⁶⁰² Lielākā daļa bērnu apmeklēja vispārizglītojošās valsts skolas: Dvinskas apriņķī – 122 (51 mācījās baznīcas draudžu skolās), Režicas apriņķī – 295 (58 – baznīcas draudžu skolās) un Ļucinas apriņķī – 305 (67 – baznīcas draudžu skolās). Taču liela daļa pareizticīgo bērnu skolas vecumā neieguva izglītību skolā: 68 bērni Dvinskas apriņķī, 152 – Režicas un 623 – Ļucinas apriņķī.⁶⁰³ Tas var būt skaidrojams ar lielu zemnieku iedzīvotāju īpatsvaru, jo viņi labprātāk atstāja bērnus mājās kā palīgus saimniecībā nevis sūtīja skoloties. Kopumā trīs apriņķos darbojās 22 pareizticīgo draudžu skolas: pa sešām skolām Dvinskas un Režicas apriņķī un 10 skolas Ļucinas apriņķī.⁶⁰⁴

Jāatzīmē, ka pareizticīgo draudžu skolas apmeklēja ne tikai pareizticīgie bērni, bet arī citu konfesiju pārstāvji. Atskaitē par skolu stāvokli 1889./1890. mācību gadā ir minēts, ka Dvinskas un Režicas apriņķī pareizticīgo draudžu skolas apmeklē vecticībnieki (attiecīgi 21 un 35), vienticībnieki (7 un 0), luterāņi (13 un

---

⁶⁰⁰ *Отчёт о состоянии церковно-приходских школ Полоцкой епархии за 1889-90 учебный год и о деятельности Совета Витебского епархиального братства Святого равноапостольного князя Владимира* (1891) Витебск: Типо-Литография Г.А. Малкина. С. 12.

⁶⁰¹ Ibidem.

⁶⁰² Pielikums Nr. 23.

⁶⁰³ Pielikums Nr. 24.

⁶⁰⁴ Pielikums Nr. 25.

11), katoļi (26 un 15) un protestanti (44 un 42).⁶⁰⁵ Tātad lielākā skolēnu daļa nāca no pareizticīgo un protestantu ģimenēm, kam sekoja katoļu un vecticībnieku ģimenes.

Analizējot pārskatu par izglītības stāvokli Polockas eparhijā 19. gs. beigās, pareizticīgo misionāri, skolotāji un garīdznieki atzina, ka, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, vecticībnieku bērnu skaits, kas sākuši apmeklēt skolas, ir pieaudzis. Pareizticības izplatītāji ticēja, ka tieši izglītības trūkums bija šķērslis vecticībnieku konvertēšanai pareizticībā. Viņuprāt, reliģiskā un sekulārā izglītošana novērstu vecticībnieku kopienu noslēgtību un sekmētu pasaules redzējuma pārvērtēšanu. Visi skolotāji, kuri strādāja draudžu skolās, bija speciāli sagatavotie pareizticības misionāri⁶⁰⁶, kuri par savu svarīgāko uzdevumu uzskatīja skolēnu audzināšanu pareizticībā un citu konfesiju, it īpaši vecticībnieku mācības apšaubīšanu. Tomēr pret reliģisko izglītošanu pareizticīgo garā stingri iestājās vecticībnieku bērnu vecāki, kuri misionāru aicinājumiem sūtīt bērnus uz skolu nereti atbildēja šādi: “Kā mūs iemācīja ticēt, tā mēs arī ticam un ticēsim”.⁶⁰⁷ Vecticībnieku bažas bija pamatotas, jo pēc pareizticīgo garīdznieku un skolotāju novērojumiem tie jaunieši, kuri bija mācījusies pareizticīgo draudžu skolās, pamazām sāka pievērsties pareizticībai un to aizstāvēt.

Pareizticīgo misionāri apzinājās, ka izglītība ir viens no efektīvākajiem paņēmieniem vecticības “apkarošanai”, jo tā iedarbojas uz jauno paaudzi, kas ir vieglāk psiholoģiski ietekmējama. Kā jau visi jaunieši, arī vecticībnieku bērni labprāt tvēra jaunas zināšanas, kas atšķīrās no vecākās paaudzes zināšanām. Tālab pareizticīgo garīdzniecība uzstāja, ka tieši skolai ir “jānoslauka šķelšanās no zemes virsmas”.⁶⁰⁸ Vitebskas Sv. Vladimira brālība (turpmāk – Brālība) sekmēja vecticībnieku izglītošanu pareizticības tradīcijā, aktīvi ziedojot naudas līdzekļus

---

⁶⁰⁵ Pielikums Nr. 26.

⁶⁰⁶ Моисеев, Дм. (2014) Школьное образование как одна из форм миссионерской работы со старообрядцами в XIX веке. *Богословско-исторический сборник* №6: 95-103.

⁶⁰⁷ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1899 год* (1900) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 54.

⁶⁰⁸ Пругавин, А. С. (1905) *Раскол и сектантство*. Москва. С. 89-90; Podmazovs, A. (2001) *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. С. 90.

draudžu skolu iekārtošanai, piemēram, 1897. gadā Brālība ziedoja 100 rubļus Jaunslobodas Vissvētākās Dievmātes patvēruma pareizticīgo draudzes skolas iekārtošanai. Šo apvidu apdzīvoja arī citu konfesiju pārstāvji, tādējādi skolas uzdevums bija ne tikai izglītēt, bet arī pievērst pareizticībai cilticībniekus un pasargāt vietējos pareizticīgos no konvertēšanas.⁶⁰⁹ Mēbeļu iegādei Režicas Vissvētākās Dievmātes piedzimšanas baznīcas pareizticīgo draudzes skolai Brālība piešķīra 14 rubļus un 5 kapeikas.⁶¹⁰ Nākamajā gadā Brālības Dvinskas nodaļa palīdzēja Jakubinas Dievmātes patvēruma baznīcas pareizticīgo draudzei un tai atvēlēja 150 rubļus skolas remontam, bet Brālības Režicas nodaļa izsniedza naudas līdzekļus rakstāmlietu, apkures un sveču iegādāšanai draudžu skolās Tiskādos, Štikānos, Lomovā un Gurilišķos, kā arī nopirka sešus klases žurnālus.⁶¹¹ Varam secināt, ka Brālībai bija svarīga loma vairāku pareizticīgo draudžu skolu darbībā, kas liecina ne tikai par pašu draudžu nabadzīgo stāvokli un valsts atbalsta trūkumu, bet arī par pareizticīgo garīdznieku centieniem nodrošināt reliģisko audzināšanu pēc iespējas lielākam iedzīvotāju skaitam un sekmēt pareizticības nostiprināšanos, konvertējot vecticībniekus un citu konfesiju pārstāvjus pareizticībā.

Atskaitēs par Sv. Vladimira brālības misionāru darbību 1900. gadā redzams, ka vecticībnieki bija saglabājuši negatīvu attieksmi pret pareizticīgo draudžu skolām, neskatoties uz to, ka audzēkņu skaits pieauga katru gadu: piemēram, Lipinišķu Vissvētākās Dievmātes aizmigšanas pareizticīgo baznīcas draudzes skolā vecticībnieku skolēni veidoja pusi no kopējā audzēkņu skaita.⁶¹² Grāveru erceņģeļa Mihaila pareizticīgo baznīcas garīdznieks Mitrofāns Ščensnovičs bija novērojis, ka vecticībnieku vidū pieaugusi tendence skolot savus bērnus, un atzīmēja, ka 1900. gadā pareizticīgo draudzes skolu apmeklēja 21 vecticībnieku

---

⁶⁰⁹ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1897 год* (1898) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 8.

⁶¹⁰ *Ibidem*. С. 10.

⁶¹¹ *Отчёт о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского Братства за 1898 год* (1899) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 9.

⁶¹² *Отчет о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-Литография. С. 33.

bērns, bet Dagdas un Kapiņu tautskolas – 37. Minētajās skolās audzēkņi mācījās pareizticības pamatus, iesaistījās kopīgās lūgšanās un apguva baznīcas kordziedāšanu, kā arī bieži piedalījās dievkalpojumos pareizticīgo baznīcā Lielā gavēņa pirmajā nedēļā.⁶¹³ Tomēr savā atskaitē misionāri nebija precizējuši, vai vecticībnieku bērni, kuri mācījās pareizticīgo draudžu skolās, bija gatavi atteikties no vecticības un konvertēties pareizticībā, kas sekmētu vecticības pozīciju vājināšanos un jaunu pareizticības sekotāju integrēšanu.

Sniedzot atskaiti par darbību 1901. gadā, Maļinovas sv. Iljas pareizticīgo baznīcas garīdznieks Savatijs Hludoks minēja novērojumu, ka misijas mērķiem izcili kalpoja Maļinovas pareizticīgo draudzes zēnu un meiteņu skolas un divas vispārizglītojošās skolas, kurās mācījās 26 vecticībnieku bērni.⁶¹⁴ No visiem Jakubinas Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudzes skolas audzēkņiem (123) vairāk nekā puse (68) bija vecticībnieku bērni. Vietējais skolotājs Ivans Ūzss pievērsa īpašu uzmanību vecticībnieku bērniem, mācot viņiem pēc pareizticīgo tradīcijas izrunāt lūgšanu vārdus, izskaidroja svēto sakramentu nozīmi kristieša dzīvē utt. Mācību laikā I. Ūzss radās konflikts ar vecticībnieku bērnu vecākiem, kuri nevēlējās, lai viņu bērni mācītos Pareizticīgās baznīcas kordziedāšanu vecticībniekiem ierastās vienbalsīgās dziedāšanas vietā. Pareizticīgo kordziedāšanu vecticībnieki uzskatīja par “velnišķīgu”. Lai vecticībnieki atļautu saviem bērniem apmeklēt kordziedāšanas nodarbības, skolotājs rīkoja vairākas tikšanās ar vecākiem, kuriem viņš skaidroja pareizticīgo kordziedāšanu, minot piemērus no Sv. Rakstiem.⁶¹⁵

Atskaitoties par 1901. gadu, garīdznieks Mitrofans Ščensnovičs, kurš kalpoja Grāveru erceņģeļa Mihaila pareizticīgo baznīcā, akcentēja izglītības pozitīvo ietekmi: tie vecticībnieku bērni, kuri apguva mācības skolā, sāka “just līdzī” pareizticībai un pat izteica vēlmi konvertēties pareizticībā, taču vecāki tam sīvi

---

⁶¹³ *Отчет о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-Литография. С. 37–38.

⁶¹⁴ *Отчет о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского братства за 1901 год* (1902) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 26.

⁶¹⁵ *Ibidem*. С. 28.

pretojas.⁶¹⁶ Tas bija tieši vecāku nopelns, kuri ar savu ietekmi – gan morālo, gan materiālo – varēja piespiest savus bērnus palikt vecticībā un neļaut integrēties pareizticībā.

Jāsecina, ka, neskatoties uz nelielo vecticībnieku bērnu skaitu, kas apmeklēja pareizticīgo draudžu skolas, galvenais šķērslis integrēšanai pareizticībā bija reliģiskās tradīcijas, ko stingri piekopa ģimenēs. Par alternatīvu pareizticīgo draudžu skolām vecticībnieku bērnu izglītošanā varēja kļūt sekulārās tautskolas. Pēc K. Pobedonosceva domām to attīstība sadarbībā ar Baznīcu bija ļoti svarīga visas valsts mērogā. Viņaprāt, pastāvošā sekulārā skola pārlietu akcentēja zemnieku intelektuālo izglītošanu, nepievēršot uzmanību tikumiskajai audzināšanai, bet “patiesā” izglītošana ir neatdalāma no audzināšanas, tāpēc tās pamatā jābūt Baznīcas mācībai.⁶¹⁷ Tāpēc tautskolās obligāti jāpasniedz ticības mācība. Vitebskas guberņas rietumu apriņķos par ticības mācības skolotājiem strādāja lielākoties Romas katoļi un pareizticīgie; turklāt Dinaburgas un Režicas apriņķī dominēja Romas katoļu pasniedzēji.⁶¹⁸ Dinaburgas, Režicas un Ļucinas apriņķu tautskolas bija dibinātas pārsvarā 1860. gados, un 1880. gadu beigās tajās mācījās no 20 līdz 100 skolēniem, galvenokārt zēni. 1890. gadā no 16 Dinaburgas apriņķa tautskolām 12 skolās strādāja Romas katoļu ticības mācības skolotāji, divās – protestanti un divās tautskolās (Maļinovā un Užvaldā) ticības mācības skolotāji strādāja divatā: viens katolis un viens pareizticīgais.⁶¹⁹ Režicas apriņķī situācija bija līdzīga: no 15 tautskolām tikai divās ticības mācības skolotāji bija pareizticīgie, pārējās – katoļi.⁶²⁰ Citādāka situācija bija Ļucinas apriņķī, kur darbojās 18 tautskolas, no kurām astoņās pareizticīgie bija ticības mācības skolotāji, vienā – pareizticīgais kopā ar katoli, divās – katoļi, bet par pārējām ziņas nav sniegtas.⁶²¹ Tieši katoļu garīdznieki dominēja ticības mācības skolotāju vidū

⁶¹⁶ *Отчет о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского братства за 1901 год* (1902) Витебск: Губернская Типо-литография. С. 30.

⁶¹⁷ Полунов, А. Ю. (2010) *К. П. Победоносцев в общественно-политической и духовной жизни России*. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). С. 210.

⁶¹⁸ Pielikums Nr. 27, 28, 29.

⁶¹⁹ *Памятная книжка Витебской губернии за 1890 год* (1891) Витебск. С. 213-215.

⁶²⁰ Ibidem. С. 225.

⁶²¹ Ibidem. С. 219-221.

vispārējās izglītības skolās – tautskolās, ko noteica katoļu skaitliskais pārsvars.⁶²² Krievijas impērijas likumdošanā bija paredzēts, ka ticības mācību varēja pasniegt visu kristīgo konfesiju, jūdaisma un islāma pārstāvji atkarībā no skolnieku ticības.⁶²³ Dažviet, ja daļa skolēnu piederēja citai reliģiskai grupai nekā ticības mācības skolotājs, pastāvēja iespēja apgūt šo priekšmetu mājās.⁶²⁴ Tāpēc vecticībnieku bērni varēja apmeklēt tautskolas un apgūt vispārizglītojošos priekšmetus, bet mājās mācīties vecticības pamatus.

Apriņķu centrālajās pilsētās darbojās arodskolas un ģimnāzijas, kurās 1890. gados sāka mācīties arī vecticībnieku bērni, piemēram, 1895. gadā Dvinskas pilsētas reālajā arodskolā 362 audzēkņu vidū bija deviņi vecticībnieki.⁶²⁵ Savukārt 1894./1885. mācību gadā Dvinskas sieviešu ģimnāzijā no 314 ģimnāzistēm tikai divas bija vecticībnieces.⁶²⁶ 1909. gada vecticībnieku *pomoriešu* sanāksmes dalībnieki atzīmēja, ka gan jūdaistiem, gan musulmaņiem bija iespēja neapmeklēt ticības mācības nodarbības vispārizglītojošās skolās, savukārt vecticībnieku bērniem tās bija obligātās un tajās nereti varēja dzirdēt nicinošus izteicienus par vecticības mācību.⁶²⁷

Neapšaubāmi, ka vecticībnieku nelielais skaits gan pareizticīgo draudžu skolās, gan sekulārās mācību iestādēs liecina, ka vecticībnieku bērni netika nodrošināti ar izglītību no valsts iestāžu puses. 19. gs. laikā pašu vecticībnieku izglītības centri tika slēgti. Lielākais vecticībnieku izglītošanas centrs Baltijā – 1813. gadā dibinātā Rīgas Grebenščikova vecticībnieku draudzes skola tika slēgta 1833. gadā pēc Vidzemes un Kurzemes ģenerālgubernatora Filipa Pauluči pavēles.⁶²⁸ Ilgu laiku vecticībniekiem bija pieejama tikai mājāmācība. Tikai 1873. gadā Rīgas Grebenščikova vecticībnieku draudzes skola atsāka darboties, un līdz

---

⁶²² Pielikums Nr. 27, 28, 29.

⁶²³ *Сборник постановлений по Министерству народного просвещения* т. 1, стб. 295-368. (1875) Санкт-Петербург.

⁶²⁴ Авдеев, Ал. (2017) Закон Божий в дореволюционной гимназии (publicēts 27.11.2017) https://ruskline.ru/opp/2017/noyabr/27/zakon_bozhij_v_dorevo...ii/ (12.10.2019)

⁶²⁵ *Обзор Витебской губернии за 1894 год* (1894) Витебск: Губернская типография. С. 96, 103.

⁶²⁶ Ibidem. С. 97.

⁶²⁷ *Вопросы народного образования среди старообрядцев-поморцев* (1909). Москва. С. 9.

⁶²⁸ Рижская Гребенщиковская община (2005) Барановский, В. С., Поташенко, Г. (2005) *Староверие Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aidai. <https://kopajglubze.ucoz.ru/publ/20-1-0-78> (21.06.2021)

ar vecticībnieku skolu Bugrovkas ciemā netālu no Nižņijnovgorodas un Ionovo ciemā Maskavas guberņā tās bija vienīgās vecticībnieku mācību iestādes Krievijas impērijas teritorijā, kurām bija valsts varas atļauja un iespēja darboties legāli.⁶²⁹ Varam secināt, ka Vitebskas guberņas Dvinskas, Režicas un Ļucinas apriņķu vecticībniekiem bija ārkārtīgi ierobežotas iespējas iegūt izglītību vecticības reliģiskajā tradīcijā. Tikai 1905. gada 17. aprīļa ukaza "Par iecietības ticības lietās sākumu nostiprināšanu" astotā sadaļa noteica vecticībnieku tiesības dibināt sākumskolas par saviem līdzekļiem vecticībnieku blīvi apdzīvotās vietās. Šīs skolas pārraudzīja Tautas izglītības ministrija, kas kontrolēja mācību programmas, apstiprināja skolotājus, kuriem bija jābūt ar tautskolotāja tiesībām.⁶³⁰ Neskatoties uz skolotāju, mācību materiālu un līdzekļu trūkumu, no 1906. līdz 1911. gadam Latgales teritorijā atvēra 17 vecticībnieku sākumskolas: Grīvā (tag. Daugavpils pilsētas sastāvā), Ilūkstē, Subatē, Volodinā, Borovkā, Nīderkūnos un citur.⁶³¹

Tādējādi 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā pareizticība saglabāja vadošās pozīcijas izglītības sistēmā un izmantoja izglītību kā vienu no efektīvākajiem misijas instrumentiem ar mērķi integrēt pēc iespējas vairāk vecticībnieku bērnu un jauniešu Pareizticīgajā baznīcā. Tomēr vecticībnieku skaits, kuri apmeklēja pareizticīgo draudžu skolas un sekulārās skolas, bija pārāk niecīgs, lai būtiski ietekmētu Dvinskas, Režicas un Ļucinas vecticībnieku kopienas. Dēļ pastāvošajiem ierobežojumiem vecticībnieki nodrošināja savus bērnus ar reliģisko izglītošanu, mazāk pievēršoties vispārīglītojošām jomām un nenodibinot ciešu sadarbību ar laicīgām skolām. Pagrīdes dzīve, pastāvīgās bailes par savu ticību un nenoteiktais tiesiskais stāvoklis – tas viss ietekmēja vecticībnieku attieksmi pret izglītību.⁶³² Vecticībnieku vidū attīstījās mājas

---

⁶²⁹ Кожурин, К. (2010) Культура русского старообрядчества XVII - XX вв. Санкт-Петербург: СПбГУЭФ. С. 76.

⁶³⁰ Высочайше утвержденное положение Комитета Министров Об укреплении начал веротерпимости от 17 апреля 1905 года. В книге: *Полное собрание законов Российской империи*. Собрание 3-е. Т. XXV, отделение 1. (1908) Санкт-Петербург.

⁶³¹ Поташенко, Г. (2005) Старообрядческое образование в начале XX века. 1-й Всероссийский съезд по народному образованию (Двинск, 1911 г.). *Поморский вестник*, № 4 (19).

⁶³² *Вопросы народного образования среди старообрядцев-поморцев* (1909). Москва. С. 1.

izglītība. Pareizticīgo varas pārstāvju acīs vecticībnieku pašizglītošanās izskatījās kā “gara tumsonība”, jo tai bija krasi izteikts reliģisks raksturs.⁶³³ Tomēr nepareizi secināt, ka vecticībnieku bērni palika neizglītoti. Vecticībnieku vidū izglītība ir viena no augstākām vērtībām, un tā skar ne tikai reliģiskās prakses prasmes, bet arī vispārējās zināšanas un iemaņas: lasīšanu, rakstīšanu, skaitīšanu, vēsturi, ģeogrāfiju un dabas zinības. Vēl pirms vecticības legalizācijas 1900. gadā vecticībnieku *pomoriešu* kongresā (*съезд*) Maskavā 1909. gadā akcentēja jautājumu par izglītības nepieciešamību, un turpmākās sanāksmēs nonāca pie secinājuma, ka jāatver pašu vecticībnieku skolas, jāizmanto valsts vispārizglītojošo skolu piemērs, jāizstrādā sava izglītības programma un skolotāju atlases kritēriji.⁶³⁴ Gadsimtu garumā ar vecticībnieku bērnu izglītošanu līdzās ģimenes locekļiem nodarbojās “brīvprātīgie skolotāji” (*вольные учителя*). Tie bija vecie vīrieši un sievietes, kas apstaigāja apdzīvotās vietas un mācīja visus gribētājus.⁶³⁵ Pateicoties viņiem, vecticībnieku, jo īpaši zemnieku vidū saglabājas zināšanu nodošanas tradīcija un cieņas pilna attieksme pret izglītību, kas pēc vecticības legalizācijas kļuva par vienu no centrālajiem jautājumiem vecticībnieku kongresos. Pēc laikabiedru novērojumiem vecticībnieki daudzviet bija labāk izglītoti nekā pareizticīgie un pat ieguvuši augstāko izglītību Eiropā.⁶³⁶

19. gs. beigās – 20. gs. sākumā mājas izglītība saglabājās kā galvenais vecticībnieku izglītošanas veids Vitebskas guberņas rietumu apriņķos, un tas sekmēja draudžu noslēgtības un noturības saglabāšanu un pasargāja bērnus un jauniešus no jauno ideju ieviešanas vecticībnieku kopienas tradicionālo vērtību sistēmā.

---

⁶³³ *Вопросы народного образования среди старообрядцев-поморцев* (1909). Москва. С. 3.

⁶³⁴ *Ibidem*. С. 6.

⁶³⁵ Кириллов, И. А. Старообрядчество и русская школа. В *Слово Церкви* № 49, 1915.

⁶³⁶ Пругавин, А. С. (1881) Значение сектанства в русской народной жизни. *Русская мысль* № 1. С. 363.

3.3. Vecticībnieku draudžu garīgo vadītāju darbība pret pareizticīgo misiju

19. gs. otrā pusē Krievijas impērijā iezīmējās dažādu sabiedrības slāņu pārstāvju garīguma meklējumi un vēlme pēc reliģiskās brīvības. Nereti tas radīja izmaiņas reliģiskajos uzskatos un pievienošanos vecticībai vai kādai citai reliģiskajai grupai. Laju aktīvā darbība vecticībnieku draudzēs, viņu ciešā saikne ar kopienas vadītājiem, plaši attīstītā labdarības un savstarpējās palīdzības prakse – tas viss, pēc A. Polunova domām, nodrošināja vecticībai labākas pozīcijas nekā pareizticībai un pat sekmēja vecticības nostiprināšanos.⁶³⁷

Dvinskas, Režicas un Ļucinas vecticībnieki bija *bespopovci*, un viņu garīgie vadītāji – *nastavniki* – tika vēlēti no draudzes locekļu vidus. Atteikšanās no iesvētītās garīdzniecības lika vecticībniekiem atteikties no pieciem sakramentiem, ko tiesīgi sniegt tikai iesvētītie garīdznieki, un atstāt divus sakramentus – kristības un grēku nožēlas sakramentu, ko atļauts sniegt arī lajiem. Tiekoties ar vecticībnieku garīgajiem vadītājiem un draudžu locekļiem, pareizticīgo misionāri bieži norādīja, ka vecticībnieku pestīšana nevar īstenoties bez sakramentiem un *nastavnikiem* nav tiesību sniegt arī iepriekš minētos divus sakramentus, jo viņi nav iesvētīti un nepieder Baznīcas hierarhijai, ko ir iedibinājis Kristus. Parasti vecticībnieku garīgie vadītāji atbildēja, ka viņi seko savu tēvu tradīcijai, par kuru viņi lējuši savas asinis: “Mūsu tēvi iesvētīja mūs, bet mēs – viens otru iesvētām.”

⁶³⁸ Pēc vecticībnieku pārliecības ar to pietika, lai sniegtu kristības un grēku nožēlas sakramentu. Šāda vecticībnieku garīgo vadītāju iesvētīšanas tradīcija saglabājusies līdz mūsdienām: jaunievēlēto *nastavniku* apstiprina draudze un iesvētī garīgie vadītāji, veicot īpašu rituālu, kas iezīmē jaunā garīgā vadītāja darbības sākumu. Tādējādi jaunievēlētais vecticībnieku garīgais vadītājs saņem akceptu gan no savas draudzes, gan no kolēģu – pieredzējušo garīgo vadītāju –

---

⁶³⁷ Полунов, А. Ю. (2010) *К. П. Победоносцев в общественно-политической и духовной жизни России*. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН). С. 253-254.

⁶³⁸ *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1888. N 19. С. 481.

pusēs. Tas nodrošina garīgā vadītāja autoritāti, kam bija īpaši svarīga nozīme aktīvās pareizticīgo misionārās darbības laikā 19.gs. beigās un 20.gs. sākumā.

Vecticībnieku garīgos vadītājus uzskatīja par vienu no galvenajiem vecticības balstiem. Polockas eparhijas pareizticīgo misionārs nosaucis viņus par “barvežiem” (*вожаки*). Misionārs novērojis, ka, vecticībnieku draudžu locekļi ļoti piesardzīgi izvēlējās savus garīgos vadītājus. Vecticībnieki uzskatīja, ka par garīgo vadītāju nav vērts izvēlēties zinošu cilvēku, lai viņš “nesaprastu *īsto* veco grāmatu saturu” un neaizietu “uz baznīcu”. Kādas draudzes locekļi izstāstīja misionāram, ka viens vecticībnieku garīgais vadītājs konvertējās pareizticībā, jo “pārāk daudz grāmatu lasīja”.⁶³⁹ Šāda vecticībnieku draudžu locekļu tieksme par savu garīgo vadītāju izvēlēties ne visai zinošus cilvēkus, kuri koncentrējas uz pastāvošo tradīciju saglabāšanu, nevis jaunu zināšanu apguvi, pētot teoloģisko tradīciju vecticībnieku atzītās grāmatās, skaidro, kāpēc pareizticīgo misionāri tik bieži savās atskaitēs min to, ka visi vecticības līderi ir “tumsonīgi”, “neizglītoti” un slikti pārzina pašu reliģiskās grāmatas. Neapšaubāmi, ka šādiem apzīmējumiem ir arī objektīvs skaidrojums: valsts iestādēs sagatavotie pareizticīgo misionāri vienmēr izskatījās daudz zinošāki nekā vecticībnieki, kuriem bija liegta jebkāda oficiāla reliģiskā izglītība.

Lai gan vecticībnieku garīgo vadītāju autoritāte draudžu locekļu vidū bija augsta, jebkurā brīdī viņus varēja padzīt no ieņemamā amata un izvēlēties citu vadītāju. Turklāt tieši draudze uzturēja garīgos vadītājus, tāpēc viņiem bija svarīgi saglabāt labas attiecības ar locekļiem no visām draudzēm, kurās viņi kalpoja. Šādai materiālajai atkarībai no draudžu locekļiem bija savi pozitīvie aspekti. Polockas pareizticīgās eparhijas misionārs, kurš pazina ap 20 vecticībnieku garīgo vadītāju, saņēma ziņas, ka viņu materiālais stāvoklis bija ļoti labs. Spriežot pēc tā, ko misionārs dzirdējis no pašiem vecticībniekiem, daži vecticībnieku vadītāji saņēma līdz 2 000 rubļu gadā, viņiem piederēja vairākas mājas vai pat muižas un bankā glabājās vairāki tūkstoši rubļu.⁶⁴⁰ Lai gan tās drīzāk bija baumas, misionārs

⁶³⁹ *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1888. N 19. С. 474.

⁶⁴⁰ *Ibidem*. С. 475.

tās uztvēra kā realitāti un skaidroja, ka, baidoties zaudēt materiālus labumus, vecticībnieku draudžu garīgie vadītāji pilnībā sekoja savu draudžu locekļu norādījumiem un necentās pamācīt kā pareizticīgo garīdznieki, kuriem bija svarīgi mainīt ticīgo ieradumus un iemācīt “pareizu” reliģisko tradīciju.⁶⁴¹ Ja tomēr vecticībnieku garīgais vadītājs uzdrošinājis mainīt savu padoto uzskatus, viņš tika uzreiz padzīts. Misionārs min Režicas apriņķa Lipušķu vecticībnieku draudzes garīgo vadītāju Grigoriju Mitrofanovu, kurš atradis grāmatās pamatojumu, kas pierādot vecticības “maldus”, bet nespējis pārliecināt savas draudzes locekļus, kurus “iebiedēja” iepriekšējo garīgo vadītāju “murgi” par Pareizticīgās baznīcas reformām un iestājušos Antikrista laiku. Tā kā G. Mitrofanovam neizdevās pārliecināt savus ticības brāļus, viņi atteicās sekot savam garīgajam vadītājam. 1886. gadā G. Mitrofanovs konvertējās pareizticībā, bet bijušie ticības brāļi izrādīja atklātu nicinājumu un pat apdraudēja viņa dzīvību.⁶⁴² Tāpēc eparhijas misionārs secināja, ka vecticībnieku lepnība un fanātisms ir spēcīgāks pār garīgo vadītāju ietekmi un tieši šīs rakstura īpašības uztur vecticību.⁶⁴³ Jāatzīst, ka tieši garīgie vadītāji, kuri nekonvertējās pareizticībā, bija tie, kas uzturēja savās draudzēs “lepnību” un “fanātismu”.

Pareizticīgo misionāru darbība Polockas eparhijas Dvinskas, Režicas un Ļucinas prāvestību teritorijās ar mērķi integrēt vietējos vecticībniekus pareizticībā veicināja vecticībnieku draudžu garīgo vadītāju aktivizēšanos, no kuriem paši darbīgāki ieguva apzīmējumu “kaitīgie” (*вредные*), jo tieši viņi visvairāk “kaitēja” pareizticīgo garīdznieku ietekmei gan vecticībnieku, gan pareizticīgo iedzīvotāju vidū.

Polockas eparhijas Pretšķeltniecības komitejas misionāri iztēlojās vecticībnieku garīgos vadītājus kā neģēlīgus, taču grūti pārvarāmus šķēršļus. Pēc misionāru domām vecticībnieku vadītāji neesot pārāki par savas draudzes locekļiem ne intelektuāli, ne garīgi, bet tikumiskā ziņā pat atpaliekot no tiem. Viņi

---

⁶⁴¹ Полоцкие епархиальные ведомости. 1888. N 19. С. 475-476.

⁶⁴² Ibidem. С. 476.

⁶⁴³ Ibidem. С. 477.

slikti pārzinot vecā iespieduma grāmatas un par dažām pat neesot dzirdējuši. Gandrīz katram no viņiem esot sava burtnīca, kur līdzās izrakstiem no grāmatām bijuši nezināmas izcelsmes pārspriedumi, kas tikuši pasniegti kā dievišķi.⁶⁴⁴ Pat tajās publikācijās, kas nebija veidotas kā reliģiskā propaganda, bet ietvēra apdzīvoto vietu aprakstus un statistiskos datus, vecticībnieku draudžu garīgie vadītāji bija attēloti kā rupji un neizglītoti cilvēki, kuri, izmantojot savu neierobežoto ietekmi draudzē, sludināja maldus. Ar vislielāko sašutumu bija vēstīts, ka vecticībnieku garīgie vadītāji ir uzdrošinājušies sludināt pareizticīgo vidū, ka viņi “necienīja” un izturējās “nicinoši” gan pret pareizticīgo garīdzniekiem, gan pareizticību.⁶⁴⁵ Tie vecticībnieku garīgie vadītāji, kuri izcēlās ar īpašu aktivitāti vecticības sludināšanā, bija nosaukti par “šķeltniecības skolotājiem” (*расколоучитель*). Viņi bija savdabīgi vecticības sludinātāji, kuri līdzās pareizticīgo misionāriem centās izplatīt vecticības reliģisko praksi un nepieļaut vecticībnieku integrēšanos pareizticībā, kā arī veicināt pareizticīgo pāriešanu vecticībā.

Pēc Vitebskas gubernatoram V. M. Dolgorukijam iesniegtajām Dvinskas apriņķa priekšnieka ziņām 1886. gadā viņa pārvaldītajā teritorijā darbojās 14 “šķeltniecības skolotāji”, kurus atbalstīja vairāk nekā divdesmit tūkstoši vecticībnieku.⁶⁴⁶ Tā kā pēc 1897. gada tautas skaitīšanas datiem Dvinskas apriņķī dzīvoja 28 867 vecticībnieki un tie, kuri “izvairījās no pareizticības” (*уклоняющиеся от православия*), varam pieņemt, ka minētie vecticībnieku draudžu vadītāji apkalpoja lielāko Dvinskas apriņķa draudžu skaitu.

19. gs. beigās par vienu no “kaitīgākajiem” vecticībnieku garīgajiem vadītājiem tika uzskatīts Režicas sīkpilsonis Ivans Zeļenkovs. Viņš ļoti aktīvi iestājās pret pareizticīgo misiju un vecticībnieku integrēšanu pareizticībā: Jakubinas ciemā, kur darbojās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca, viņš bez atļaujas atvēra lūgšanu namu savā mājā un izplatīja vecticību pareizticīgo

⁶⁴⁴ *Отчет о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского братства за 1900 год* (1901) Витебск: Губернская Типо-Литография. С. 31.

⁶⁴⁵ *Обзор Витебской губернии за 1894 год* (1894) Витебск: Губернская типография. С. 57.

⁶⁴⁶ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38547, lp. 15.

vidū.⁶⁴⁷ Pēc pareizticīgo misionāru ziņām, I. Zeļenkovs mēdza “ielauzties” pareizticīgo draudzēs un Rubenišķu kapsētā izvadīt pareizticīgo aizgājējus pēc vecticības tradīcijām. Ir minēts, ka I. Zeļenkovs ar savu 20 dziedātāju kori “pārkliedza” pareizticīgo garīdznieku, kad viņš aizlūdza par mirušajiem kapsētā.⁶⁴⁸ Rubenišķu ciema tuvumā atradās vecticībnieku lūgšanu nams ar aktīvu draudzi, kas visiem spēkiem un visai agresīvi pretojās integrēšanai pareizticībā. Šis ciems bija viens no tiem Dvinskas apriņķa ciemiem, kur pareizticīgo skaits bija ievērojami lielāks nekā vecticībnieku skaits (155 un 20 vīrieši).⁶⁴⁹ Saņēmis ziņas par I. Zeļenkova darbību pareizticīgo vidū, Vitebskas gubernators izdeva rīkojumu “aizzīmogot” (*oneyamamь*), t.i., slēgt vietējo vecticībnieku lūgšanu namu un sodīt pārkāpēju.

Vēl viens ievērojams “šķeltniecības skolotājs” nāca no Dvinskas apriņķa Krivošejevas ciema – Ivans Trofimovs. Par viņa darbību valsts institūcijām ziņoja Maļinovas sv. Elijas pareizticīgo baznīcas garīdznieks Jakovs Zaharevičs. Garīdznieks ziņoja, ka I. Trofimovs ir “pavedinājis” pareizticīgos vecticībā un konvertējis viņus, kā arī izvadījis pareizticīgos pēc vecticības tradīcijām, devis svētību vietējām sievietēm, “lai viņas tiktu slepeni aizvestas no vecāku mājām un nelikumīgi dzīvotu ar šķeltņiekiem”, neatzīstot Laulības sakramentu.⁶⁵⁰ Jāatceras, ka 19. gs. beigās lielākā daļa Vitebskas guberņas vecticībnieku piederēja *fedosejeviešu* novirzienam, kas neatzina Laulības sakramentu, tāpēc pareizticīgo misionāru atskaitēs bieži atrodamas norādes uz vecticībnieku “nelikumību” un pat “izvirtības” pilnām paražām. I. Trofimovs atklāti lamājis Euharistijas rituālu un saucis Kristus Miesas un Asiņu sakramentu par “kroga šņabi”, kā arī rupji lamājis pareizticīgo aizgājējus. I. Trofimovs propagandējis “kaitīgo mācību” nelūgties par caru.⁶⁵¹ Šāda nostāja, no vienas puses, bija pretrunā ar vecticībnieku priekšstatu par cara dievišķo izcelsmi, taču no otrās puses, Krievijas cars bija

---

⁶⁴⁷ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 39485, lp. 1.

⁶⁴⁸ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38547, lp. 98.

⁶⁴⁹ BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38763, lp. 19-39.

⁶⁵⁰ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 39177, lp. 1.

⁶⁵¹ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 1, lp. 1.

Pareizticīgās baznīcas galva un vecticības ienaidnieks un vajātājs. 1887. gadā I. Trofimovs kā Krivošejevas vecticībnieku draudzes garīgais vadītājs tika sodīts un lūgšanu nams slēgts.

Kovaļovas ciema vecticībnieku draudzē pareizticīgo misijas darbu pārtrauca garīgais vadītājs Terentijs Kononovs, kurš konvertēja pareizticīgos un atklāti izvadīja pēc vecticības tradīcijām.⁶⁵² Polockas un Vitebskas eparhijas arhierejs Markels (Popels) nolēma aizliegt T. Kononovam svinēt dievkalpojumus un aizsūtīja viņu uz Stanovišķu ciemu, kas bija “šķeltniecības skolotāja” mājvieta.⁶⁵³ Šajā gadījumā vecticībnieku garīgais vadītājs pats nesa atbildību par savu darbību, taču izsūtīšana nebija tik bargs sods kā apcietināšana, un samērā neliels attālums no Kovaļovas līdz Stanivišķiem (ap 13 km) liek izdarīt pieņēmumu, ka T. Kononovs nezaudēja sakarus ar savu draudzi un turpināja to atbalstīt.

Atšķirībā no pareizticīgajiem, vecticībniekiem bija aizliegts popularizēt savu reliģisko tradīciju. Pēc 1889. gada 10. janvārī pieņemtajiem noteikumiem “Par šķeltņieku atbildību par reliģisko darbību veikšanu attiecībā pret pareizticīgajiem un par grozījumiem lietu izskatīšanā par noziedzībām pret pareizticību”⁶⁵⁴ visi vecticībnieki, kuri uzdrošinājās publiski sludināt savu mācību pareizticīgo vidū, kā arī veikt jebkādas reliģiskā rakstura darbības attiecībā pret pareizticīgajiem, bija pakļauti sodīšanai pat tad, ja viņiem neizdevās pierunāt pareizticīgos konvertēties vecticībā.⁶⁵⁵ Visiem tiesas prāvu dalībniekiem, kuri izskatīja lietas par noziegumiem pret pareizticību, bija jābūt pareizticīgajiem; citu ticību pārstāvjiem piedalīties nebija atļauts.⁶⁵⁶ Jāatgādina, ka pareizticīgo vidū bija samērā daudz formālo vecticībnieku, kuri kādreiz dažādu apstākļu dēļ bija oficiāli konvertējušies pareizticībā un skaitījās pareizticīgo draudžu locekļi, taču reliģiskajā praksē turpināja sekot vecticības tradīcijām. Visspilgtāk tas atklājas

---

⁶⁵² BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952, lp. 34-35.

⁶⁵³ Ibidem, lp. 43-44.

⁶⁵⁴ *Об установлении ответственности раскольников за совершение духовных треб для лиц православного исповедания и об изменении порядка рассмотрения судебными местами дел о преступлениях против православной веры*

⁶⁵⁵ *Полоцкие епархиальные ведомости*. 1889. N 11. С. 418.

⁶⁵⁶ Ibidem.

dzimušo kristīšanas un mirušo apglabāšanas brīžos: vecticībnieki vēlējās, lai divi galvenie sakramenti notiku pēc viņu senču paražām, un ja kristības varēja notikt slepeni, tad ar apglabāšanu parasti radās problēmas. Tas ir vērojams vairākās pareizticīgo garīdznieku un misionāru atskaitēs, kurās viņi apraksta, ka vecticībnieku garīgie vadītāji uzdrošinājušies apglabāt pareizticīgos, ievērojot vecticības reliģiskos rituālus.

Par pareizticīgo apglabāšanu pēc vecticībnieku tradīcijas tika sodīts Daņiševkas vecticībnieku draudzes garīgais vadītājs Ivans Fiļimonovs. Viņa pēcteču atmiņā saglabājies stāsts, ka viņu sodīja ar cietumsodu uz pieciem gadiem, taču pēc tikšanās ar caru sinode mīkstinājusi sodu līdz diviem gadiem. Cietumā I. Fiļimonovs ēda tikai maizi ar sāli, dzēra ūdeni un diennakts lielāko daļu pavadīja lūgšanās. Šāda uzvedība ieinteresēja cietuma priekšnieku, kas pēc pārrunām ar I. Fiļimonovu uzrakstīja lūgumu caram un panāca garīgā vadītāja atbrīvošanu. Kopumā viņš pavadīja cietumā ap diviem mēnešiem. Šis notikums ir ietverts Daņiševkas iedzīvotāju Fiļimonovu-Žerebkovu ģimenes nostāstā, kas liecina, ka 19. gs. 90. gadu pareizticības un vecticības sadursme ir atstājusi paliekošas pēdas vietējo iedzīvotāju vēsturiskajā atmiņā.⁶⁵⁷

1894. gadā pareizticīgo misionāri un garīdznieki bija izveidojuši sarakstu ar “viskaitīgākajiem” vecticībnieku draudžu garīgajiem vadītājiem. Šajā sarakstā bija iekļauti Dvinskas apriņķa vecticībnieku garīgie vadītāji no Starodvorjes, Pantelišķiem un Biķerniekiem: Jegors Zeļenkovs, Flors Andrejevs un Mihejs Šolkovs. Minēto ciemu iedzīvotāju vidū, kā rakstīja misionāri, “šķeltnieku fanātisms bija iesakņojies tik dziļi, ka viņi pilnīgi izvairījās no pareizticīgajiem, pret pareizticīgo garīdzniecību un dievkalpojumiem izturējās nievājoši”.⁶⁵⁸ Nievāšana esot izpaudusies kā zobgalīgi izteikumi par pareizticīgo klēru, viņu liturģiskajiem tērpiem un krusta gājieniem, kuru laikā vecticībnieku vīrieši nenoņēma cepures.⁶⁵⁹ Tomēr ar atklātu pareizticīgo reliģisko tradīciju nicināšanu

---

⁶⁵⁷ DU MV 981, dzimusi 1925. gadā, krieviete, vecticībniece, ierakstīts Daugavpils novada Višķu pagastā 2012. gada 28. jūnijā.

⁶⁵⁸ *Обзор Витебской губернии за 1894 год* (1894) Витебск: Губернская типография. С. 57.

⁶⁵⁹ Ibidem.

vecticībnieku garīgie vadītāji neaprobežojušies: daži no viņiem pat apmeklējuši pareizticīgo mājas, kur “propagandējuši” savu mācību, tādējādi iedvešot “neuzticību un dusmas” pret Pareizticīgo baznīcu.⁶⁶⁰ Tādā veidā, pēc pareizticīgo misionāru uzskatiem, vecticībnieku garīgie vadītāji pārņēma pareizticīgo misionāru metodi – privātsarunas ar mērķi mudināt integrēties vecticībā vai vismaz novājināt pareizticības pozīcijas noteiktā teritorijā. Tomēr galvenais vecticībnieku “šķeltniecības skolotāju” uzdevums bija parūpēties par savu draudžu noturīgumu un vienotību aktīvu pareizticīgo misionāru vidē. Viņi mēģināja atdarināt misionāru praksi, lai efektīvi iedarbotos uz pašu draudžu locekļiem un šādā veidā pasargātu viņus no reformētās pareizticības ietekmes, kas, pēc vecticībnieku pārliedības, bija maldīga un dvēselei bīstama, jo pārtrauca iepriekš pastāvošo kristīgās mācības tradīciju un pieļāva jauninājumus.

Atskaitē par darbību 1897. gadā Jakubinas Dievmātes patvēruma pareizticīgo draudzes skolas skolotājs Konstantīns Širkevičs ir minējis, ka sastapis deviņus vecticībnieku garīgos vadītājus, no kuriem viens izcēlies ar savu “postosu un nelegālu darbību”, par vairākas reizes tiesāts, taču pierādījumu trūkuma dēļ vienmēr attaisnots.⁶⁶¹ Pēdējā atruna liek domāt, ka vai nu vietējā policija simpatizēja vecticībniekiem, vai arī Krievijas impērijas likumi pieprasīja nopietnāku pierādījumu bāzi, lai notiesātu pat “kaitīgu” vecticībnieku garīgo vadītāju. Tāpēc, neskatoties uz visai nelabvēlīgu valsts iestāžu nostāju, vecticībnieku garīgie vadītāji spēja cīnīties par savu reliģisko tradīciju saglabāšanu un izplatīšanu, pretojoties pareizticīgo garīdznieku un misionāru mēģinājumiem integrēt vietējos vecticībniekus pareizticībā.

Tomēr regulāra vecticībnieku garīgo vadītāju tiesāšana par to, ka viņi bija aicinājuši piedalīties savos dievkalpojumos “atkritušos no pareizticības”, panāca to, ka vecticībnieki vairs nepieļāva pareizticīgo klātbūtni savās ceremonijās.⁶⁶² Tādā veidā tika ierobežota pareizticīgo iedzīvotāju kontaktēšanās ar

---

⁶⁶⁰ *Обзор Витебской губернии за 1894 год* (1894) Витебск: Губернская типография. С. 57.

⁶⁶¹ BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 1, lp. 13-14.

⁶⁶² BNVA, f. 2556, ap. 1, l. 2, lp. 6.

vecticībniekiem un konvertēšanās vecticībā. Šāda prakse atļāva pareizticīgajiem kaut formāli saglabāt savu draudžu locekļu vidū bijušos vecticībniekus, kuri, pēc pareizticīgo garīdznieku ziņām, mēdza atgriezties vecticībā.

Vecticībnieku garīgo vadītāju aktīvā pretdarbība pareizticīgo misionāru mēģinājumiem integrēt vecticībnieku draudžu locekļus pareizticībā liecina, ka vecticībnieki neatzina “Krievu Baznīcas” nacionālo lomu un nostājās pret to kā vienīgā “patiesi krieviskā” reliģija – senās ticības sargātāja.⁶⁶³ Vecticībnieku draudžu garīgo vadītāji veica svarīgu lomu vecticības saglabāšanā: viņi prata pārliecināt savu draudžu locekļus sekot senajām tradīcijām un nepieļaut piekāpšanos ne fiktīvās pareizticības, ne venticības formā.

19. gs. beigās un 20. gs. sākumā Vitebskas guberņas rietumu apriņķos vecticībnieki neintegrējās pareizticībā un saglabāja savas reliģiskās tradīcijas par spīti aktīvai un ar valsts budžetu un policiju atbalstītai pareizticīgo misijai. Vecticībnieku bērnu izglītošana gan pareizticīgo draudžu, gan valsts vispārizglītojošajās skolās arī nesekmēja pareizticības ideju ieviešanu vecticībnieku vidū, jo vecticībniekiem jau bija izstrādāta sava mājmācības sistēma. Savukārt vecticībnieku garīgo vadītāju panākums bija pašu vecticībnieku kopības saglabāšanā un attīstīšanā, kas pēc vecticības legalizācijas sekmēja vairāku draudžu un biedrību reģistrāciju un aktīvu darbību, aizsākot vecticības uzplaukuma laikmetu.

---

⁶⁶³ Бендин, А. Ю. (2003) Веротерпимость и проблемы национальной политики Российской империи (вторая половина XIX – начало XX в.). *Минские епархиальные ведомости*, № 4. (67), 52–57.

NOSLĒGUMS

Sociālā integrācija ir viens no terminiem, kas tiek bieži izmantots mūsdienu politiķu diskursā, lai aprakstītu koncepcijas, kuru mērķis ir veicināt stabilu, drošu, taisnīgu un tolerantu sabiedrību veidošanos, kurās cienītu daudzveidību, iespēju vienlīdzību un visu cilvēku līdzdalību.⁶⁶⁴ Lai precizētu izvirzīto mērķi, lieto arī tādus vārdu salikumus kā “sociālā integrācija”, “sociālā saliedētība” un “sociālais kapitāls”. Lai gan šie termini ir diskutabli, tie ir kļuvuši par nozīmīgu mūsdienu ģeopolitikas sastāvdaļu un humanitāro un sociālo pētījumu objektu. Mūsdienās integrācijas procesi tiek izprasti kā iekļaušanās vai apvienošanās, kas norisinās uz brīvprātības un savstarpējās uzticības pamata. Turpretim promocijas darbā aplūkotajā laika periodā līdzīgus sociālos procesus nevar dēvēt par integrāciju, jo dominēja vēlme radīt sociālo vienotību “no augšas”, tāpēc būtu lietojams cits termins – integrēšana.

Termins “integrēšana” sociālo procesu pētnieku publikācijās parādījās tikai 20. gs. 20. gados un nozīmēja savstarpēju saplūšanas procesu, kura rezultātā tiek veidota vienotā kultūra.⁶⁶⁵ Taču nevar noliegt, ka centieni apvienot dažādas sabiedrības grupas uz vienotu vērtību pamata ir zināmi kopš senākās vēstures, kad par valsts iedzīvotāju vienotības pamatu kļuva valdnieka kults vai reliģisko priekšstatu sistēma.⁶⁶⁶ Nostiprinoties kristietībai kā Eiropas galvenajai reliģijai, Baznīca uzņēmās visu cilvēku apvienošanas iniciatīvu: Evaņģēliju patiesībai bija jākļūst par katra kristītā cilvēka neapšaubāmo vērtību. Tieši Baznīca, pasludinot sevi par starpnieku starp cilvēku un dievišķo pasauli, piešķīra sev tiesības noteikt sociālās attīstības virzienus un likumus. Baznīca sāka kontrolēt tos locekļus, kuri ir neatņemama kristiešu sabiedrības daļa, un identificēt tos, kuri ir pakļaujami sociālajai integrēšanai misionārās darbības rezultātā vai nolemti atstumšanai,

---

⁶⁶⁴ Sharon Jeannotte, M. (2008) Promoting Social Integration – A Brief Examination of Concepts and Issues. United Nations. Experts Group Meeting July 8-10, 2008. Helsinki, Finland.

(https://www.un.org/esa/socdev/social/meetings/egm6_social_integration/documents/Jeannotte_Concepts.pdf)

⁶⁶⁵ Park, R. E., Burgess, E. (1969) [1921] *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago, IL: University of Chicago Press. P. 735.

⁶⁶⁶ Pisch, A. (2016). The phenomenon of the personality cult – a historical perspective. In *The personality cult of Stalin in Soviet posters, 1929–1953: Archetypes, inventions and fabrications*. Australia: ANU Press. P. 51-53.

tādējādi skaidri nošķirot “savējos” un “svešos”. Baznīca izstrādāja tiesību kanonu, kurā balstītos kristiešu sabiedrības dzīves regulējumi, un stingri sekoja tam, lai laicīgi novērstu jebkurus draudus tās autoritātei un vienotībai. Baznīcai izdevās apkarot indivīdus un grupas, kas to apdraudēja: šīs grupas pasludināja par herētiskām un atbrīvojās no tām miermīlīgā vai vardarbīgā ceļā. Tomēr Baznīcai pašai neizdevās saglabāt savu vienotību, un 1054. gadā notika šķelšanās, kas iezīmēja Rietumu un Austrumu kristīgās pasaules robežas.

Nākamais nopietnais Baznīcas vienotības pārbaudījums bija saistīts ar Mārtiņa Luteru darbību un protestantisma kustības sākumu 16. gs. pirmajā pusē. Rietumu Baznīca tika sašķelta jaunās kristīgo kanonu interpretācijas dēļ: kontroversijas kristiešu vidū vēlreiz novilka robežas starp “savējiem” un “svešajiem” un veicināja kontrreformāciju rietumeiropiešiem “tradicionālajā” Romas katoliskajā baznīcā. Arī austrumu kristietības telpā – Krievijas impērijā – nobrieda reformācijas idejas. 17. gs. 50. gados cars Aleksejs Mihailovičs pēc Pareizticīgās baznīcas patriarha Nikona iniciatīvas sāka Krievijā pastāvošo kanonu pielīdzināšanu grieķu pareizticīgo kanoniem, to pamatojot ar atgriešanos pie senākās bizantiešu kristīgās tradīcijas. Visspilgtāk Pareizticīgās baznīcas reformēšana izpaudās kā reliģisko grāmatu un rituālu korekcijas un daļēja atteikšanās no ierastajām tradīcijām. Ja rietumos Baznīcas reformu piekritējiem bija jāmeklē politiskais atbalsts vairāku valdnieku galmos, tad Krievijas impērijā reformas tika pieņemtas, vienojoties baznīcai un varai. Tomēr Krievijas impērijas iekšienē krievu pareizticīgo vidū izveidojās aktīva kustība, kas noraidīja reformas kā herētiskas un atklāti kritizēja valsts izvēli. Valsts nosauca šīs kustības piekritējus par šķeltņiekiem un pasludināja par pastāvošās kārtības ienaidniekiem un viņu priekšstatus – par herēzi. Tādējādi valsts (politikas) un baznīcas (relīģijas) vienošanās rezultātā ievērojama krievu pareizticīgo daļa tika pakļauta vajāšanām un nodēvēta par “svešajiem”. Savukārt “svešie” uzskatīja sevi par “īstajiem pareizticīgajiem”, jo saglabāja senāk ierasto un, viņuprāt, pareizāko kristīgo tradīciju. Senatnes un senā saglabāšanas paradigma kļuva par vadošo šķelšanās kustības vidū, tāpēc mūsdienās šīs kopienas piederīgos sauc par vecticībniekiem

(староверы, старообрядцы) vai senpareizticīgajiem (древлеправославные), pasvītrojot viņu sekošanu pirmsreformu pareizticības tradīcijām. Pretēji pareizticīgo garīdznieku vidū izplatītajam viedoklim, ka atšķēlušies vecticībnieki bija agresīvi un aprobežoti fanātiķi, šķelšanās kustības iniciatori un pirmie vadītāji bija labi izglītoti sava laika garīdznieki un mūki, kuri vēlējās pierādīt krievu kristietības pārakumu un nepieļaut grieķu pareizticīgo tradīciju ienākšanu Krievijā.⁶⁶⁷ Laika gaitā šķelšanās kustība sadalījās vairākos novirzienos, un to attīstību ietekmēja lokālie politiskie, sociālie un ekleziālie apstākļi, kas sekmēja vai traucēja vecticības sekotājiem stabilas, iekšēji saliedētas kopienas veidošanu.⁶⁶⁸ Tā kā konfesionālās pretrunas sekmēja Krievijas impērijas pareizticīgo iedzīvotāju šķelšanos, kas līdz ar citām sabiedrībā pastāvošajām pretrunām dažādu sociālo grupu vidū radīja draudus sociālajai saskaņai un vienotībai, valsts politikas priekšplānā tika izvirzīts starpkonfesionālās integrēšanas jautājums, kas kļuva par prioritāti. Šajā kontekstā Krievijas pareizticīgajai baznīcai bija jānodrošina misionārā darbība ne tikai nepareizticīgo iedzīvotāju vidū, bet bija jārisina arī reformēto un nereformēto jeb atšķēlušos pareizticīgo apvienošanas jautājums.

Pirmās vecticībnieku vajāšanās, kurās bija iesaistīta gan sekulārā (armija), gan reliģiska vara (misionāri) nenesa valstij vēlamos rezultātus. Tāpēc 19. gs. sākumā radās ideja par vienticību – starpnieku, kas palīdzēs “atgriezt” atšķēlušos krievu pareizticīgo sabiedrības daļu un konvertēt jau nostiprinātajā reformētajā pareizticībā. Vienticībai bija jāveicina vecticībnieku atgriešanās Krievijas pareizticīgās baznīcas paspārnē, jo tā saglabāja pareizticīgo garīdzniecību un pirms 17. gs. reformām pastāvošo reliģisko rituālu ievērošanu. Tomēr vienticībnieki, kuri bija konvertējušies vienticībā lielākoties formāli privāto lietu kārtošanai, pakāpeniski kļuva sveši gan vecticībniekiem, gan pareizticīgajiem, kam vienticība asociējās ar šķelšanās kustību. Līdz ar vienticības ieviešanu krievu

---

⁶⁶⁷ Spinka, M. (1941). Patriarch Nikon and the Subjection of the Russian Church to the State. *Church History*, 10(4), 358.

⁶⁶⁸ Crummey, R. (1993). Old Belief as Popular Religion: New Approaches. *Slavic Review*, 52(4), 700-712.

pareizticīgo apvienošana kļuva komplicētāka, jo saglabājās valsts varas kampaņas pret vecticībniekiem, un vienticība nespēja kļūt par sekmīgu starpnieku vecticībnieku konvertēšanā pareizticībā.

Pareizticīgās baznīcas iekšpolitiskā nozīme pieauga 19. gs. otrajā pusē, kad sinodes virsprokurora krēslu ieņēma Konstantīns Pobedonoscevs (1880. gada aprīlis – 1905. gada oktobris). Viņš pasludināja atgriešanos pie kristīgajām vērtībām un noteica pareizticību par cariskās patvaldības balstu un aizstāvi. Tādējādi historiogrāfijā nostiprinājusies tēze par imperatora Nikolaja II īstenoto rusifikācijas politiku ir jāpapildina ar vēl vienu būtisku piezīmi – nepareizticīgie krievi bija pakļauti piespiedu konvertēšanai pareizticībā, kas bija neatņemama vispārīgās pārkrievošanas sastāvdaļa. Pateicoties K. Pobedonosceva centieniem, pareizticība sevī apvienoja sekulāro un reliģisko un sāka pretendēt uz laicīgās un garīgās varas sinkrētisku realizāciju.

Pareizticīgā baznīca bija svarīga Krievijas impērijas iekšpolitikas virzītāja, kas paredzēja visu krievu tautības cilvēku apvienošanu pareizticībā. Bija acīmredzams, ka apvienošanu nebija iecerēts īstenot brīvprātīgas izvēles ceļā, bet gan izmantojot varas – sekulārās un reliģiskās – līdzekļus. Vecticības sekotājiem nebija atļauts “nevēlēties”, bet gan piedāvāti vismaz divi ceļi: tieša konvertēšanās pareizticībā vai vienticības pieņemšana. Tomēr lielākā daļa vecticībnieku, tostarp mūsdienu Latvijas teritorijas *bespopovci*, izvēlējās trešo ceļu: nelegālu, savrupu pastāvēšanu, neskatoties uz nelabvēlīgiem un nereti draudošajiem ārējiem apstākļiem. Vajāšanas un sodīšana, politiskie, ekonomiskie un sociāli ierobežojumi veicināja vecticībnieku kopienas noslēgtā dzīvesveida pastiprināšanos. Latvijas *bespopovcu* draudzēs, kas atteicās no centralizētas garīgās pārvaldes un dibināja autonomas draudzes ar vēlētu garīgo vadītāju – *nastavņiku*, saglabāja savas vecās pareizticīgās kristietības liturģiskās tradīcijas. Centralizētas pārvaldes trūkums traucēja vecticībnieku kopienas vienotībai un radīja pamatu savstarpējām nesaskaņām. Šādā kontekstā konvertēšanās pareizticībā varēja šķist kā veiksmīgs risinājums gan dogmatiskās nenoteiktības, gan tiesību ierobežojumu problēmās, taču pašiem vecticībniekiem sekošana

“senču tradīcijām” izrādījās svarīgāka, un šāda attieksme pret ticību tika kultivēta katrā ģimenē un draudzē.

Tomēr valstij nebija izdevīgi atstāt nomaļus vecticības sekotājus, kuri bija ne tikai krievu cilvēki ar līdzīgiem pamatpriekšstatiem par kristīgo mācību, bet arī vairāku ekonomiski attīstītu uzņēmumu vadītāji.⁶⁶⁹ 19. gs. otrajā pusē cara valdība sāka pakāpeniski mainīt likumdošanu un piešķirt vecticībniekiem tādas tiesības, kas agrāk bija liegtas: mantošanas, pārvietošanās, amatu izvēles, reliģiskās prakses un lūgšanu nama pastāvēšanas tiesības. Tā kā vispārēja valsts attieksme pret vecticībniekiem saglabājās negatīva, vietējā sekulārā vara sadarbībā ar garīdzniecības pārstāvjiem veiksmīgi kavēja jauno likumu ieviešanu, akcentējot rūpes par vietējo pareizticīgo kopienu un pasvītrojot vecticības sekotāju “draudīgumu” un “kaitīgumu” pat tad, ja tuvumā nebija nevienas pareizticīgo draudzes. Vecticībnieku leģitimēšanas problēmas tika atrisinātas tikai pēc 1905. gada 17. aprīlī pasludinātā *ukaza* “Par reliģiskās iecietības nostiprināšanu” un tam sekojošā 1906. gada 17. oktobra *ukaza* „Par vecticībnieku un sektantu draudžu veidošanas un darbības kārtību”.

Uzlabojoties vecticībnieku tiesiskajam stāvoklim 19. gs. 80. gados, krasi paplašinājās Pareizticīgās baznīcas misionārā darbība, kuras mērķis bija nostiprināt pareizticību un konvertēt citu reliģisko grupu pārstāvjus. Īstenojot misionāro kampaņu, kas tika atbalstīta ar Krievijas likumdošanas aktiem, pareizticīgie garīdznieki neizmantoja tādu jēdzienu kā “integrēšana”, kaut arī pēc būtības viņu darbības mērķos ietilpa tieši vecticībnieku (un citu reliģisku grupu) integrēšana pareizticībā. Pēc sākotnējās ieceres pareizticībai bija jāapvieno visi iedzīvotāji, taču pret vecticībniekiem pastāvošā attieksme un izmantotie paņēmieni liecināja par integrēšanu asimilācijas koncepta izpratnē. Vecticības mācība tika pasludināta par “maldiem”, kuru vajadzēja “iznīcināt” – pareizticība necentās saprast vecticībnieku izvēli un nebija gatava to cienīt un uztvert kā līdzvērtīgu konfesiju. Pareizticīgo garīdznieki pildīja valsts noteikto misiju –

---

⁶⁶⁹ Зеньковский, А. С. (2006) Русское старообрядчество. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК.

nostiprināt Krievijas imperatora patvaldību un impērijas valsts iekārtu, integrējot pareizticībā citas reliģiskās grupas un panākot to saplūšanu vienotā Krievijas impērijas pareizticības kultūrtelpā.

Plašākā kontekstā vecticība un pareizticība saglabāja savas antagoniskās attiecības, kas padarīja integrēšanos neiespējamu. Piespiedu starpkonfesionālā integrēšana, kuru iniciēja Krievijas pareizticīgā baznīca, veicināja aktīvu pretošanos vecticībnieku draudzēs un tikai padziļināja sociālo plaisu starp vienas kristīgās (pareizticīgās) tradīcijas pārstāvjiem. Vitebskas guberņas rietumu apriņķu piemērs liecina, ka Latvijā vecticībniekiem izdevās integrēties citā reliģiskajā un etniskajā sabiedrībā, ko jau raksturoja daudzveidība un kura samērā vienkārši pieņēma vēl vienu “svešo” grupu, kas kļuva par “savējo”, turklāt saglabājot savu identitāti. Mūsdienu Latvijas vecticībnieku kopiena ir neatņemama Latvijas sabiedrības daļa. Baznīcas atdalīšanās no valsts un mūsdienu reliģiskais plurālisms veicina dažādu reliģisko grupu līdzāspastāvēšanu vienā sabiedrībā un līdzvērtīgu piedalīšanos sociālajos procesos. Sekularizācijas procesu rezultātā Latvijā reliģisko priekšstatu sistēma vairs nav valsts iedzīvotāju vienojošais faktors, bet katra indivīda personiska izvēle.

Promocijas darbā izmantotie saīsinājumi

Saīsinājums	Nosaukums latviski	Nosaukums krieviski
BNVA	Baltkrievijas Nacionālais vēstures arhīvs	<i>Национальный исторический архив Беларуси</i>
Brālība	Vitebskas Sv. Vladimira brālība	<i>Витебское Свято- Владимирское братство</i>
Komiteja	Vitebskas guberņas Sv. Vladimira brālības pretšķeltniecības komiteja	<i>Противораскольнический комитет Витебского Свято-Владимирского братства</i>
Misionāru biedrība	Misionāru biedrība kristietības izplatīšanas veicināšanai pagānu vidū	<i>Миссионерское общество для содействия распространению христианства между язычниками</i>
Sinode	Svētā Sinode	<i>Святейший Синод</i>
Slepenās komitejas	Slepenās komitejās šķeltnieku lietās	<i>Секретные совещательные комитеты по делам о раскольниках</i>
VLD	Vispārējo lietu departaments	<i>Департамент Общих дел</i>

BIBLIOGRĀFIJA

I. AVOTI

1.1. Nepublicētie avoti

1.1.1. Baltkrievijas Nacionālais vēstures arhīvs⁶⁷⁰

BNVA fonds 1430 Канцелярия Витебского гражданского губернатора

1. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37427 *О моленной в Капинской вол. дер. Фольварки*
2. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37599 *Ходатайство об открытии моленной в Стародворье 1884-1886 г.*
3. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37675 *О моленной в Моквиной 1884-1885 г.*
4. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37855 *О постройке моленной Ликсненского у. в дер. Новой*
5. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37935 *О разрешении устроить в г. Динабурге «за дамбой» моленную 1885 г.*
6. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37952 *Об открытии раскольнической моленной в д. Ковалеве. 1885 г.*
7. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 37983 *О разрешении построить моленную в дер. Кривошееве 1885-1886 г.*
8. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38012 *Просьба Дементьева от Криванских раскольников*
9. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38130 *Статистические ведомости Витебской губернии 10.03.1885-18.12.1885.*
10. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38547 *Дело по официальному письму протоиерея Василия о предоставлении сведений о расколоучителях, выступающих против законобрачной и семейной жизни*
11. BNVA, f. 1430, ap. 1, l. 38638 *Об устройстве моленной в д. Рубинишки. 1886 г.*

---

⁶⁷⁰ Национальный исторический архив Беларуси, turpmāk – BNVA.

12. BNVA, f. 1430, ар. 1, l. 38757 *О закрытии самовольно открытых молен*
13. BNVA, f. 1430, ар. 1, l. 38762 *О разрешении отпечатать моленную в Пантелишках*
14. BNVA, f. 1430, ар. 1, l. 38763 *Сведения о раскольниках, которые занимают общественные должности по выборам. 1886 г.*
15. BNVA, f. 1430, ар. 1, l. 39177 *Об открытии моленной в дер. Кривошеевке*
16. BNVA, f. 1430, ар. 1, l. 39485 *Моленная в Василеве Вышковской волости*
17. BNVA, f. 1430, ар. 1, l. 38763 *Дело по циркуляру Департамента общих дел о предоставлении сведений о лицах, принадлежащих к расколу и занимающих общественные должности по выбору в Витебской губернии. 1886 г.*

BNVA fonds 2556 Витебское Свято-Владимирское братство

18. BNVA, f. 2556, ар. 1, l. 1 *Отчёт Свято-Владимирского братства за 1897 г.*
19. BNVA, f. 2556, ар. 1, l. 2 *Отчёт Свято-Владимирского братства за 1898 г.*

BNVA fonds 2502 Витебский губернский статистический комитет

20. BNVA f. 2502, ар. 1, l. 366 *Статистические сведения о фабриках и заводах, народонаселении, ярмарках и др. по Динабургскому у. за 1883 г.*

1.1.2. Latvijas Nacionālā Arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs⁶⁷¹

LNA LVVA fonds 2728 “Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti” apraksts 2

“Pareizticīgo, vecticībnieku, vienticībnieku un uniātu baznīcu iestādes 1686-1946”

1. LNA LVVA f. 2728, ap. 2, l. 251-253 *Метрическая книга для записи на основании §4 Высочайше утвержденного 19-го апреля 1874 года мнения Государственного Совета, лиц, родившихся после X народной переписи, но до издания закона 19 апреля 1874, от принадлежавших к расколу от рождения и состоявших в браке по обрядам онаго родителей, из коих один или оба уже умерли. На 1875 год.*
2. LNA LVVA f. 2728, ap. 2, l. 254 *Метрическая книга для записи на основании §4 Высочайше утвержденного 19-го апреля 1874 года мнения Государственного Совета, лиц, рожденных после X народной переписи от родителей, состоящих в расколе от рождения и показанных в ревизских сказках супругами. На 1875 год.*
3. LNA LVVA f. 2728, ap. 2, l. 255 *Метрическая книга для записи браков лиц, состоящих в расколе от рождения.*
4. LNA LVVA f. 2728, ap. 2, l. 256 *Daugavpils apriņķa vecticībnieku draudze. Dzimušo reģistri (policijas). 1874-1877.*
5. LNA LVVA f. 2728, ap. 2, l. 257 *Метрическая книга Динабургского Уездного Полицейского управления для записи лиц, рожденных от браков, записанных в Полицейскую метрическую книгу. За 1874-1877 годы.*
6. LNA LVVA f. 2728, ap. 2, l. 258 *Метрическая книга Динабургского Уездного Полицейского управления для записи лиц родившихся после X народной переписи, но до издания закона 19 апреля 1874 от родителей, из коих один или оба уже умерли, несостоявших по заверению заявляющих записанными в метрических книгах Православного или другого какого-либо из признаваемых в Государстве исповедании, ни по рождению, ни по крещению, ни по браку, ни по обращении или присоединении к оным, ни по другим событиям. За 1874-1877 годы.*

---

⁶⁷¹ Turpmāk – LNA LVVA.

1.1.3. Daugavpils Universitātes Mutvārdu vēstures centrs

1. DU MV 457, sieviete, dzimusi 1932. gadā, krieviete, vecticībniece, ierakstīts Subatē 2007. gada 29. jūnijā.
2. DU MV 760, sieviete, dzimusi 1930. gadā, krieviete, vecticībniece, ierakstīts Preiļos 2010. gada 7. jūlijā.
3. DU MV 981, dzimusi 1925. gadā, krieviete, vecticībniece, ierakstīts Daugavpils novada Višķu pagastā 2012. gada 28. jūnijā.

1.2. Publicētie avoti

1.2.1. Likumdošanas aktu krājumi

1. *Latvijas Republikas Satversme*. <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> (08.02.2021).
2. Likums par vecticībnieku draudzēm. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, nr. 4 (18.03.1935).
3. Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam (2011. gada 20. oktobrī apstiprinātas, 2015. gada 22. aprīlī grozītas).
https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/km_130515_prec_nac_ident_pilson_sab_un_itegr_polit_pamatnost_2012-20181.pdf (09.12.2020).
4. Papildinājumi un pārgrozījumi karaklausības likumā. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, nr. 18 (30.10.1929).
5. Pārgrozījumi un papildinājumi likumā par laulību. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, nr. 5 (27.03.1928).
6. Pārgrozījums karaklausības likumā. *Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums*, nr. 13 (04.11.1933).
7. Айвазов, И. Г. (1913) *Законодательство по церковным делам в царствование императора Александра III-го*. Москва: Печатня А. И. Снегиревой, 1913.

8. Введенский, А. П. (1912) *Действующия законоположения касательно старообрядцев и сектантов*. Одесса.
9. *Законодательные акты переходного времени. 1904 - 1908 гг.: Сборник законов, манифестов, указов Пр. Сенату, рескриптов и положений комитета министров, относящихся к преобразованию государственного строя России, с приложением алфавитного предметного указателя*. Изд. 3-е, пересм. и доп. по 1 сентября 1908 года. (1909) Санкт-Петербург: Юрид. кн. склад Право.
10. *Полное собрание законов Российской империи (1885-1916)* Собрание третье. Санкт-Петербург: Государственная типография.
11. *Правила о церковно-приходских школах* (1885) Санкт-Петербург.
12. Рейснер, М. А. (1900) Мораль, право и религия по действующему закону. *Вестник права*, №4-5, 45-46.
13. *Сборник постановлений по Министерству народного просвещения* т. 1, стб. 295-368. (1875) Санкт-Петербург.
14. *Свод законов Российской империи*. (1890) Санкт-Петербург.
15. Скоров, А. Ф. (1903) *Законы о раскольниках и сектантах*. Типо-Литография И. Пашкова, Москва.

1.2.2. Institūciju un amatpersonu atskaites

1. Sabiedrības integrācijas fonds. <https://www.sif.gov.lv> (09.12.2020).
2. *Обзор мероприятий Министерства внутренних дел по расколу с 1802 по 1881 год* (1903) Издание Департамента общих дел, Санкт-Петербург.
3. *Описание инфлянтских уездов Витебской губернии. В историческом, этнографическом и статистическом отношении* (1886) Витебск.
4. *Отчет о состоянии и деятельности Витебского Свято-Владимирского братства за [1894-1906] год*. Витебск: Губернская Типо-Литография.

5. *Отчёт о состоянии церковно-приходских школ Полоцкой епархии за 1889-90 учебный год и о деятельности Совета Витебского епархиального братства Святого равноапостольного князя Владимира* (1891) Витебск: Типо-Литография Г.А. Малкина.
6. Победоносцев, К. П. (1886) *Всеподаннейший отчет обер-прокурора Святейшего Синода К. Победоносцева по Ведомству православного исповедания за 1884 г.* Санкт-Петербург.

1.2.3. Statistiskie izdevumi

1. Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2019. gadā. Latvijas Republiks Tieslietu Ministrija <https://www.tm.gov.lv/lv/2019-gada-publiskie-parskati> (9.03.2021).
2. *Обзор Витебской губернии за 1894 год* (1894) Витебск: Губернская типография.
3. *Памятная книжка Витебской губернии за [1890-1905] год.* (1891-1906) Витебск.
4. *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* (1899, 1901) Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.
5. Сементовский, А. М. (1872) *Этнографический обзор Витебской губернии*: Типография М. Хана, Санкт-Петербург.
6. *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884). Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина.

1.2.4. Preses izdevumi

1. [bez autora] Die Wirksamkeit des heiligen Synods im Jahre 1874. *Rigasche Zeitung*, nr. 69 (24.03.1876).
2. [bez autora] Iekšzemes atskats. Par raskolnikiem Baltijas gubrņās. *Rota*, nr. 1. (01.01.1886).
3. [bez autora] Iekšzemes ziņas. *Balss*, nr. 1 (01.01.1886).
4. [bez autora] J. Matulis Ņujorkā. *Austrālijas Latvietis*, nr. 1269 (21.03.1975).
5. [bez autora] Jaunākās ziņas. Ticības brīvības. *Avots*, nr. 33 (17.08.1905).
6. [bez autora] Moskau. *Rigasche Zeitung*, nr. 53 (05.03.1869).
7. [bez autora] Muzejs zem klajas debess. *Zarja Komunizma (Krāslava)*, nr. 130 (30.10.1976).
8. [bez autora] Nedēlas notikumu chronika. *Brīvā Latvija: Apvienotā "Londonas Avīze" un "Latvija"*, nr. 2 (13.01.1997).
9. [bez autora] No iekšzemēm. No Pēterburgas. Baznīcas reformas jautājuma izkustināšana. *Latviešu Avīzes*, nr. 26 (02.04.1905).
10. [bez autora] Oficiāla nodaļa. Visaugstākā pavēle. *Rīgas Pilsētas Policijas Avīze*, nr. 41 (19.02.1889).
11. [bez autora] Sv. sinoda virsprokurora vispadevīgā vēstījuma. *Mājas Viesis*, nr. 43 (25.10.1886).
12. [bez autora] Telegrammas. Maskavā. *Mājas Viesis*, nr. 27 (06.07.1891).
13. [bez autora] Ticības mācības skolotāju vēlēšana un stundu saraksts. *Mūsu Nākotne*, nr. 3 (14.02.1930).
14. [bez autora] Uzbāzīgie "Jehovas liecinieki". *Laiks*, nr. 5 (30.01.1999).
15. [bez autora] Visaugstākais Ķeizara Ukazs Valdošam Senātam. *Avots*, nr. 16 (20.04.1905).
16. [bez autora] Visaugstākais Ķeizara Ukazs Valdošam Senātam. *Avots*, nr. 16 (20.04.1905).

17. [bez autora] Visaugstākais uzkazs par ticības brīvību. *Latviešu Avīzes*, nr. 32 (23.04.1905).
18. [bez autora] Внутреннее обозрение. *Рижское обозрение*, nr. 20 (25.01.1917).
19. [bez autora] Государственное совещание в Москве. *Рижское обозрение*, nr. 184 (15.08.1917).
20. «В редком единении». Сто лет первому съезду староверов Латвии. (publ. 4.11.2020.) Латвийские общественные СМИ
<https://rus.lsm.lv/statja/kultura/istorija/v-redkom-edinenii-sto-let-pervomu-syezdu-staroverov-latvii.a380379/> (9.03.2021).
21. D.B. Ārpus Baltijas. No Rēzeknes. *Sadzīve*, nr. 80 (18.07.1913).
22. D.L. Sv. Nikolaja svētki Rēzeknē. *Daugavas Vēstnesis*, nr. 151 (18.12.1939).
23. Dz. Tiesai nodoti 5 vecticībnieku draudžu mācītāji. *Jēkabpils Vēstnesis*, nr. 48 (30.11.1933).
24. Ex. Vecticībnieki tiesājas... *Jēkabpils Vēstnesis*, nr. 47 (22.11.1934).
25. Jevlanovs, B. Klusās šķērsielas iemītnieki. *Zemgales Komunisti (Jelgava)*, nr. 156 (30.09.1961).
26. Kā Latgalē “zog” līgavas. *Jaunākās Ziņas* (7.02.1938).
27. Kudrjavcevs A. Mūsu apgabala rajonos atjaunotajā zemē. *Sarkanais Karogs (Daugavpils)*, nr. 40 (26.10.1952).
28. Latgalis. No Rēzeknes apriņķa (Latgale). *Zemkopis*, nr. 4 (21.01.1909).
29. Latvijas pareizticīgo Pomoru Baznīcas kopienu garīgo audzinātāju kongress. Paziņojums Latvijas Republikas Augstākās padomes prezidijam. *Rīgas Balss*, nr. 50 (05.03.1990).
30. Par krievu raskoļņiku jautājumu. *Baltijas Vēstnesis* (30.05.1883).
31. Registered religious congregations by denomination at the end of year 2019. Central Statistical Bureau of Latvia, Database KUG150.
https://data1.csb.gov.lv/pxweb/en/sociala/sociala__kultura__kultura/KUG150.px/table/tableViewLayout1/ (9.03.2021).

32. Reiters Ādolfs. Baroka celtnes Daugavpilī. *Daugavas Vēstnesis*, nr. 22 (27.01.1940).
33. Sabiedrības integrācijas fonds. <https://www.sif.gov.lv> (09.12.2020).
34. Sala O. Pilsētas jaunā seja. *Leņina Karogs (Preiļi)*, nr. 19 (11.02.1953).
35. Tēvs Aleksijs Žilko. Lielais garīgais mantojums. *Darba karogs (Rēzekne)*, nr. 5 (15.01.1991).
36. Valdības darbība. Ministru kabineta sēde 1922. g. 11. jūlijā. *Valdības Vēstnesis*. nr. 151 (12.07.1922).
37. Valdības darbība. Ministru kabineta sēde 1922. g. 18. maijā. *Valdības Vēstnesis*, nr. 111 (19.05.1922).
38. Valdības rīkojumi un pavēles. Iz apsardzības ministra pavēles Nr. 72. *Valdības Vēstnesis*, nr. 60 (15.03.1922).
39. Vecticībnieks B. Kā Jaunbūvē popu vēlēja. *Padomju Daugava (Daugavpils)*, nr. 52 (13.03.1960).
40. Zeltiņš, O. Popa Rošonoka un viņa palīga Kononova vārdi un darbi. *Zemgales Komunisti (Jelgava)*, nr. 22 (06.02.1953).
41. Žilko, Al. Neaizmirstamā tikšanās. *Avangards (Daugavpils)*, nr. 30 (10.03.1990).
42. Хроника. – Внутреннее обозрение. (1883) *Вестник Европы*. Сējums 102-IV. С. 352-359.
43. Из практики священника-миссионера (1900) *Прибавление к Черниговским епархиальным известиям* Nr. 6. С. 203-209.
44. Кириллов, И. А. Старообрядчество и русская школа. В *Слово Церкви* N 49, 1915.
45. *Миссионерское обозрение* (1896-1908).
46. Надеждин, Н. И. (1876) План «Полного собрания сведений относящихся к расколам и раскольникам». *Братское слово*. Кн. 1, 118-138.
47. *Наставник* (1937) Nr. 1-3. Рига: Совет Рижской Гребенщиковской старообрядской общины.

48. *Обращение верующих прихожан Екабпилсской старообрядческой общины к староверам-поморцам, Латвийской общественности и средствам массовой информации* (publicēts 3.03.2006)
<https://credo.press/65161/> (9.03.2021).
49. Очерк миссионерских мер по обращению в православие раскольников (1895) *Прибавление к Черниговским епархиальным известиям*.
50. *Полоцкие епархиальные ведомости* (1883-1889)
51. Р.В. "Пленный". *Рижское утро: ежедневная утренняя газета*, кн. 60 (23.10.1915).
52. Рассказы бывших старообрядцев о жизни в расколе и обращении в Православие. Вып. 1. (1892).
53. *Сообщение пресс-службы Центрального Совета Древлеправославной Поморской Церкви Латвии (ДПЦЛ) от 15.06.2010*. Староверцы Даугавпилса. <http://www.staroverec.lv/zhizn-obschin/soobschenie-press-sluzhby-centralnogo-soveta-drevlepravoslavnoi-pomorskoi-cerkvi-latvii-dpcl> (9.03.2021).

II. LITERATŪRA

2.1. Uzziņu literatūra

1. Merriam Webster Online Dictionary, 2021. <https://www.merriam-webster.com>
2. Svešvārdu vārdnīca (2007). Trešais izdevums. Rīga: Jumava.
3. Барановский, В. С., Потащенко, Г. (2005) *Староверие Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aidai.
4. *Витебская область* (1988) Минск: Беларусь.
5. Даль, Вл. (1880-1882) *Толковый словарь живого великорусского языка: в четырех томах*. Второе издание, исправленное и значительно умноженное по рукописи автора. Санкт-Петербург Москва: Издание книгопродавца-типографа М.О. Вольфа.
6. Королёва, Е. Е. (2017, 2020) *Диалектный словарь староверов Латгалии*. Ч.1, ч. 2. Рига: Институт Староверия Латвии.
7. Паликова, О., Ровнова, О., Варунин, П. (2008). *Словарь говора староверов Эстонии*. Тарту: Общество культуры и развития староверов Эстонии.

2.2. Zinātniskā literatūra

1. Alba, R., Nee, V. (1997) Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration. *International Migration Review*. 31, 4 (4), 826–874.
2. Badins, Z., Romanovska, A., Stasulane, A. (2020) *Engagement with young people's cultural practices. Case Study Report: Old Believers*. <http://chiefprojecteu.com/deliverables/par-ethnography-case-studies-reports/>
3. Barševska, Z. (2017) *Etnicitātes reprezentācijas tradicionālajā mākslā. Latgaliešu un Latgales vecticībnieku 20. gs. rotāto dvieļu piemērs*.

- Promocijas darba kopsavilkums doktora grāda iegūšanai mākslas nozarē (kultūras teorijas apakšnozarē). Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija.
4. Beliajeff, A. (1977) The Old Believers in the United States. *The Russian Review*, 36(1), 76-80.
  5. Bertalanffy, L. fon. (1968) *General System theory: Foundations, Development, Applications*. 1st ed. New York. George Braziller, Inc.
  6. Blackwell, W. (1965). The Old Believers and the Rise of Private Industrial Enterprise in Early Nineteenth-Century Moscow. *Slavic Review*, 24(3), 407-424.
  7. Bloch, Marc (1939) *La société féodale*. T. I: La formation des liens de dépendance. Collection L'évolution de l'humanité, vol. XXXIV et XXXIV bis.
  8. Braudel, F. (1949) *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*. Paris, A. Colin.
  9. Casey, R. (1947) The Cultural Mission of Russian Orthodoxy. *The Harvard Theological Review*, 40(4), 257-275.
  10. Cherniavsky, M. (1966) The Old Believers and the New Religion. *Slavic Review*, 25(1), 1-39.
  11. Clay, E. (2008) Mapping the Limits of Orthodoxy: Russian Orthodoxy Missionary in Perm' Diocese, 1828-1912. *Russian History*, 35(1/2), 113-128.
  12. Clay, E. (2008) Mapping the Limits of Orthodoxy: Russian Orthodox Missionary Encounters in Perm' Diocese, 1828-1912. *Russian History*, 35(1/2), 113-128.
  13. Crummey, R. (1993) Old Belief as Popular Religion: New Approaches. *Slavic Review*, 52(4), 700-712.
  14. De Simone, Peter T. (2018) *The Old Believers in Imperial Russia: Oppression, Opportunism and Religious Identity in Tsarist Moscow*. New York: I. B. Tauris.

15. Franck A. (1859) *Le raskol. Essai sur les sectes religieuses en Russie*. Paris.
16. Gagarin, Father J. (1872) *The Russian Clergy*, translated by C. du G. Makepeace. London.
17. Gans, H. (1992) Second Generation Decline: Scenarios for the Economic and Ethnic Futures of Post-1965 American Immigrants. *Ethnic and Racial Studies*. 15 (2), 173–192.
18. Glazer, N., Moynihan, D. P. (1964) *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. Cambridge, MA: MIT Press.
19. Heard, A. F. (1887) *The Russian Church and Russian Dissent, Comprising Orthodoxy, Dissent, and Erratic Sects*. New York.
20. Humphrey, C. (2014) Schism, Event, and Revolution: The Old Believers of Trans-Baikalia. *Current Anthropology*, 55(S10), 216-S225.
21. Jongeneel, J. (1998) Is missiology an academic discipline? *Transformation*, 15(3), 27-32.
22. Kain, K. (2011) Reading between the (Confessional) Lines: The Intersection of Old Believer Manuscript Books and Images with Print Cultures of Late Imperial Russia. In Remnek M. (Ed.), *The Space of the Book: Print Culture in the Russian Social Imagination* University of Toronto Press. P. 165-200.
23. Kaminska R., Bistere A. (2006) *Sakrālās arhitektūras un mākslas mantojums Daugavpils rajonā*. Rīga: Neputns.
24. Kappeler, A. (2001) *Russian Empire: Multiethnic History*. Longman.
25. Kiope, M., Runce, I., Stasulane, A. (2020) Trajectories of Atheism and Secularisation in Latvia: From the German Enlightenment to Contemporary Secularity. Grām.: *Freethought and Atheism in Central and Eastern Europe*. Ed. by T. Bubík, A. Remmel, D. Václavík. New York: Routledge. P. 137-154.

26. Klestrova, I. (2015) *Latvijas vecticībnieku manuskriptu grafiskā apdare*. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: Latvijas Mākslas akadēmija.
27. Kollman, P. (2011) At the Origins of Mission and Missiology: A Study in the Dynamics of Religious Language. *Journal of the American Academy of Religion*, 79(2), 425-458.
28. Korolova, J., Kacane, I., Kovzele, O. (2020) Ethno-religious minority in the borderland: the case of Latgalian Old Believers (Latvia). *TRAMES*, 2020, 24 (74/69), 4, 519-531.
29. Korolova, J., Kovzele, O. (2018) Dual Contractions of Concrete Nouns as a Projection of Latgalian Old Believers Language Reflections. *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018. Conference proceedings*. P. 187-194.
30. Korolova, J., Kovzele, O. (2019) Linguistic peculiarities of invectives in dialect society (Latgalian Old Believers). *6th SWS International Scientific Conference on Arts and Humanities 2019*. P. 705-712.
31. *Latvijas vecticībnieki: identitātes saglabāšanas vēsturiskā pieredze: rakstu krājums* (2014) Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.
32. Martin, D. (2018) Différences of Doverie: (Mis)trust and the Old Faith in the Russian Far East. In Humphrey C. (Ed.), *Trust and Mistrust in the Economies of the China-Russia Borderlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press. P. 143-178.
33. Meinecke, F. (1936) *Die entstehung des historismus*. München und Berlin: R. Oldenbourg.
34. Michels G. (1992) The Solovki Uprising: Religion in Northern Russia. *The Russia Review* 51, no 1 (Jan. 1992), 1-15.
35. Michels, G. (1992) The First Old Believers in Ukraine: Observations about Their Social Profile and Behavior. *Harvard Ukrainian Studies*, 16(3/4), 289-313.
36. Michels, G. (1992) The Violent Old Belief: an Examination of Religious Dissent on the Karelian Frontier. *Russian History*, 19(1/4), 203-229.

37. Michels, G. (1993) The First Old Believers in Tradition and Historical Reality. *Jahrbücher Für Geschichte Osteuropas*, 41(4), 481-508.
38. Michels, G. (2001) Rescuing the Orthodox: The Church Policies of Archbishop Afanasii of Kholmogory, 1682–1702. In Geraci R. & Khodarkovsky M. (Eds.), *Of Religion and Empire: Missions, Conversion, and Tolerance in Tsarist Russia*. Ithaca London: Cornell University Press. P. 19-37.
39. Miliukov, P. (1942) *Outlines of Russian Culture, Part 1: Religion and the Church*. Ed. Karpovich M. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
40. Miller, E. (1907) Some Distinctive Features of Russian Christianity. *The American Journal of Theology*, 11(4), 597-623.
41. Morozova, N. (2016) *Lietuvos sentikių raštijos paminklai: XVIII-XIX a. pirmosios pusės bažnyčios susirinkimų nutarimai, raštai ir laiškai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
42. Mouravief, A. N. (1842) *History of the Church of Russia*. Translated by R. W. Blackmore. Oxford.
43. Paert, I. (2004) Regulating Old Believer Marriage: Ritual, Legality, and Conversion in Nicholas I's Russia. *Slavic Review*, 63(3), 555-576.
44. Paert, I. (2016) Memory of Socialism and the Russian Orthodox Believers in Estonia. *Journal of Baltic Studies*, 47(4), 497-512.
45. Paert, I., & Schvak, T. (2014) Orthodox Education in the Baltic Provinces of Imperial Russia and Independent Estonia from 1840s till 1941. *Quaestio Rossica*, 2(3), 142-158.
46. Palkin, A., & White, J. (2021) Clerical Outsiders: The Edinoverie Priesthood in Imperial Russia, 1800–1917. *The Journal of Ecclesiastical History*, 72(2): 372-394.
47. Palmer, W. (1871) *The Patriarch and the Tsar: the Replies of Nikon*. Translated by W. Palmer. London.

48. Park, R. E., Burgess, E. (1969) [1921]. *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
49. Pärt, I. (2010) *Spiritual Elders*. DeKalb: Northern Illinois University Press
50. Pazuhina, N. (2006) Krievu vecticībnieki Latvijā: savējie vai svešie? Grām.: *Mīti Latvijas vēsturē*. Sast. Kaspars Zellis. Rīga. Lpp. 39.-48.
51. Pazuhina, N. (2009) *Kulturpraktiken der russisch-orthodoxen Altgläubigen Lettlands. Erfahrungen von Stabilität und Wandel in priesterlosen Gemeinschaften (1920-1939 und 1991-2006)*. Saarbrücken: Südwestdeutscher Verlag für Hochschulschriften.
52. Pazuhina, N. (2010) Citādība kā identitāte: Latvijas vecticībnieku kultūrsociālās prakses. Grām.: *Sabiedrība un kultūra: XII*. Liepāja: LiePA. Lpp. 65.-72.
53. Pazuhina, N. (2011) The “Native-History” (Rodnaya Starina) Through the Glimpse of Latvian Old Believers: Problems of Cultural Identity in Poly-cultural Milieu. In *National Minorities, Identity, Education*. Praha: Institute of Contemporary History of the Academy of Sciences of the Czech Republic. P. 77–89.
54. Perrie, M. (2016) The Old Believers and Praying for the Tsar in Seventeenth-Century Russia. *The Slavonic and East European Review*, 94(2), 243-258.
55. Perrie, M. (2020) In Search of an Apostolic Succession: Russian Old Believers and the Legend of Belovod'e. *The Slavonic and East European Review*, 98(2), 266-297.
56. Pisch, A. (2016) The phenomenon of the personality cult – a historical perspective. In *The personality cult of Stalin in Soviet posters, 1929–1953: Archetypes, inventions and fabrications*. Australia: ANU Press. P. 49-86.
57. Podmazovs, A. (2001) *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

58. Portes, Al., Zhou, M. (1993) The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants among Post-1965 Immigrant Youth. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 530, 74–98.
59. Richard, M. (2015) Integration, Social. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition), Elsevier. P. 243-248.
60. Rijckevorsel, L. J. van (1917) *Missie en missieactie*. Nijmegen.
61. Robson, R. (1993) Liturgy and Community among Old Believers, 1905-1917. *Slavic Review*, 52(4), 713-724.
62. Robson, R. (2004) *Solovki: The Story of Russia Told Through Its Most Remarkable Islands*. New Haven London: Yale University Press.
63. Robson, R. (2014) Not Something Ordinary, but a Great Mystery: Old Believer Ritual in the Late Imperial Period. In Coleman H. (Ed.), *Orthodox Christianity in Imperial Russia: A Source Book on Lived Religion*. Indiana University Press. P. 185-191.
64. Robson, R. (2015) Of Duma or Antichrist: Old Believers and Russian Politics, 1905–1914. In Hildermeier M. & Wirtschafter E. (Eds.) *Church and Society in Modern Russia: Essays in Honor of Gregory L. Freeze*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. P. 173-184.
65. Rogers, D. (2009) *The Old Faith and the Russian Land: A Historical Ethnography of Ethics in the Urals*. Cornell University Press.
66. Runce, I. (2014) Mainīgās divspēles: Valsts un Baznīcas attiecības Latvijā: 1906-1940. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 7. lpp.
67. Scheffel, D. (1991) *In the Shadow of Antichrist: The Old Believers of Alberta*. University of Toronto Press.
68. Schmidt, H. (2015) *Glaubenstoleranz und Schisma im Russländischen Imperium: die staatliche Politik gegenüber den Altgläubigen in Livland, 1850-1906*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
69. Sharon Jeannotte, M. (2008) Promoting Social Integration – A Brief Examination of Concepts and Issues. United Nations. Experts Group Meeting July 8-10, 2008. Helsinki, Finland.

(https://www.un.org/esa/socdev/social/meetings/egm6_social_integration/documents/Jeanotte_Concepts.pdf)

70. Skocpol, T. (1979) *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia and China*. Cambridge: Cambridge University Press.
71. Spinka, M. (1941) Patriarch Nikon and the Subjection of the Russian Church to the State. *Church History*, 10(4), 347-366.
72. Stanley, A. P. (1861) *Lectures on the History of the Eastern Church*. London.
73. Stasulane, A. (2021) Identity Multiplicity in an Ethnic and Religious Minority in Latvia: Old Believer Youth. *Frontiers in Sociology*, 6, 1-14.
74. Ulianova, G. (1998) Old Believers and New Entrepreneurs: Religious Belief and Ritual in Merchant Moscow. In Clowes E. & Owen T. (Authors) & West J. & Petrov I. (Eds.), *Merchant Moscow: Images of Russia's Vanished Bourgeoisie*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. P. 61-72.
75. Wallace, D. (1961) The Dissenters (P. 407-427) Church and State (P. 428-440). In Black C. (Ed.), *Russia: On the Eve of War and Revolution*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
76. White, J. (2015) Единоверие и официальное православие: неудавшийся опыт объединения в практике публичных церемоний (1900–1913). *Quaestio Rossica*, Nr. 2, 201-223.
77. White, J. (2016) Edinoverie and the concept of confessionalisation: discursive remarks. *Quaestio Rossica* 4 (4), 177-189.
78. White, J. (2016) Orthodox Old Belief: Edinoverie as a Movement for Religious Rejuvenation in the Russian Church, 1905–1918. *Russian History*, 43(2), 181-208.
79. White, J. (2019) 'The Free Sale of Opium': The Reaction of Russian Orthodox Churchmen to Freedom of Conscience, 1864–1905. *European History Quarterly*, 49(2), 203-230.

80. White, J. (2020) *Unity in Faith?: Edinoverie, Russian Orthodoxy, and Old Belief, 1800–1918*. Bloomington, Indiana, USA: Indiana University Press.
81. Абрамов, Я. В. (1884) Выговские пионеры (к вопросу о роли раскола в деле колонизации России). *Отечественные записки*. No 3. Отд. 1. С. 89-126.
82. Агеев, С. С., Микитюк, В. П. (1998) *Рязановы – купцы екатеринбургские*. Екатеринбург: УрО РАН.
83. Алексеева, С. И. (2000) Институт синодальной Обер-Прокуратуры и обер прокуроры Святейшего Синода в 1856-1904 гг. *Нестор* №1, 292-310.
84. Андерсон, Вл. (1908) *Старообрядчество и сектанство: исторический очерк русского религиозного разномыслия*. Санкт-Петербург: Тип. Первой труд. артели.
85. Архипова, Е. А. (2012) Экономический социум старообрядцев в дискурсах второй половины XIX – начала XX в. В книге: *Проблемы российской историографии середины XIX – начала XXI в.: Сборник трудов молодых ученых*. Москва Санкт-Петербург. С. 8-11.
86. Ахиезер, А. С. (1991) *Россия: критика исторического опыта*: т. 1, Москва: Издательство ФО СССР.
87. Байдин, В. И. (1983) Старообрядчество Урала и самодержавие (конец XVIII – середина XIX вв.). Диссертация на соискание степени кандидата исторических наук. Свердловск.
88. Беглов, А. Конформизм приходской реформы К. П. Победоносцева. (2014) *Quaestio Rossica*, № 3, 107-123.
89. Белоножко, Е. П., Клышнюк, Н. А. (2011). Численным состав сектантства в Российской империи на рубеже XIX-XX вв. (на примере губерний центрального Черноземья). *Via in tempore. История. Политология*, 18 (7 (102)), 147-157.

90. Бендин, А. Ю. (2003) Веротерпимость и проблемы национальной политики Российской империи (вторая половина XIX – начало XX в.). *Минские епархиальные ведомости*, № 4. (67), 52–57.
91. Бороненко, В. (2001) Старообрядцы в экономике Латвии: вчера, сегодня, завтра. Grām.: *XI zinātnisko lasījumu materiāli: Sociālo zinību sekcija. 5. krājums*. Redkol.: A. Ivanovs [u.c.]. Daugavpils: Daugavpils Pedagoģiskā universitāte.
92. Ботанцов, И. В. (2016) Характеристика источников права Российской империи 1832-1917 гг. В книге: *Юридические науки: проблемы и перспективы: материалы IV Международной научной конференции*. Казань: изд. «Бук». С. 34-37.
93. Варунин, П. и др. (2010) *Родное слово детей староверов Эстонии*. Тарту: Общество культуры и развития староверов Эстонии.
94. Варунин, П. и др. (2019) *Ремесла и промыслы староверов Эстонии*. Тарту: Общество культуры и развития староверов Эстонии.
95. Варунин, П., Морозова Н. и др. (2009) *Книжность староверов Эстонии*. Тарту: Нума .
96. *Вопросы народного образования среди старообрядцев-поморцев* (1909). Москва.
97. Г. Е. Ф. (1928) Какая жизнь, такие и догматы!: нравственное состояніе старообрядцевъ-безпоповцевъ отъ половины 17 вѣка до нашихъ дней. Рига.
98. Гаврилин, А. В. (1999) *Очерки истории Рижской епархии*. 19 век. Рига: Филокалия.
99. Гаврилин, А. В. (2013) *Люцинское (Лудзенское) благочиние во второй половине XIX-конце 30-х годов XX века*. Рига: Филокалия.
100. Глинский, Б. Б. (1996) Константин Петрович Победоносцев (материалы для биографии). В книге: *К. П. Победоносцев: pro et contra*. Санкт-Петербург: РХГА: 1-29.
http://russianway.rhga.ru/upload/main/17_Glinsky.pdf (15.05.2021)

101. Гринин, Л.Е., Коротаев, А.В., Крадин, Н.Н. (2014) Методы исторического исследования. В книге: *Теория и методология истории*. Алексеев В.В. et al. Волгоград. Учитель.
102. Громогласов, И. М. (1895) *О сущности и причинах русского раскола так называемого старообрядства*. Сергиев Посад: 2 тип. А. И. Снегиревой.
103. *Правда о русских раскольниках, называющихся староверами и старообрядцами* (1897) По соч. преосвящ. Макария, архим. Павла (Прусского), проф. Н.И. Субботина и др. Пересказ Д-на Н-я К-ва. Москва: тип. И. Д. Сытина.
104. Демин, В. А. (2006) Государственный Совет Российской империи в начале XX века: механизм формирования и функционирования. *Отечественная история*. № 6, 74–85.
105. Денисов, Н. (2015) *Старообрядческая богослужебно-певческая культура: вопросы типологии*. Москва: Прогресс-Традиция.
106. Ельчанинов, А., Флоренский, П., Эрн, В., Булгаков, С. Н. (1909) *История религии. С приложением статьи: О противоречивости современного безрелигиозного мировоззрения*. Москва: Польза.
107. Еремеев, П. В. (2013) Исследования численности старообрядческого населения Российской империи во второй половине XIX – начале XX вв. *Харківський історіографічний збірник*, Вип. 12, 56–71.
108. Журавлёв, А. И. (1794) *Полное историческое известие о старообрядцах, их учении, делах и разгласиях*. Санкт-Петербург: Синод. тип.
109. Заварина, А. (2005) Латгальские староверы-бурлаки во второй половине XIX-начале XX вв. В книге: *Староверие Латвии*. Отв. ред.-сост. Илларион Иванов. Рига: Институт философии и социологии Латвийского университета, Старообрядческое общество Латвии.

110. Заварина, А. А. (1986) *Русское население восточной Латвии во второй половине XIX - начале XX века: историко-этнографический очерк*. АН Латв. ССР. Инст. истории. Рига: Зинатне.
111. Заварина, А. А. (2019) *Латгальские старовѣры: историко-этнографические очерки разныхъ лѣтъ*. Редактор-составитель Ил. И. Иванов. Старообрядческое общество Латвии. Рига: Рижская Гребенщиковская старообрядческая община.
112. Заварина, А. А. (2011) Из прошлого рижских староверов. В книге: *Рижский старообрядческих сборник*. Рига, Старообрядческое общество Латвии.
113. Заволоко, И. (1929) О старообрядцах г. Риги: исторический очерк. Рига.
114. Заволоко, И. (1937) *История Церкви Христовой*. Рига.
115. Зеньковский, А. С. (2006) *Русское старообрядчество*. Тома I и II. Москва: Институт ДИ-ДИК.
116. Зеньковский, С. (2007) *Русское старообрядчество*. Минск: Белорусский Экзархат.
117. Зубарев, Е. К. (1909) *Современные вопросы в полемике с расколом старообрядчества* (сборник). Кострома.
118. Иванова, Н. В. (2012) Староверы о себе (социолингвистический аспект). *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика*. № 3, 96-104.
119. Иванова, Н. В. (2014) Запреты и предписания староверов Латгалии. *Научный диалог*. № 4 (28), 74-87.
120. Ивановский, Н. И. (1883) *Критический разбор учения неприемлющих священства старообрядцев о церкви и таинствах*. Казань: Тип. Императорского университета.
121. *Исторический очерк развития церковных школ за истекшее двадцатипятилетие (1884-1909)* (1909) Санкт-Петербург: Училищный совет при Святейшем синоде.

122. *История России. XX век: 1894–1939.* (2009) Москва: Астрель: АСТ.
123. Как прежде обращали раскольников в Православие домашними средствами (1882) *Исторический вестник* Том 8, 473-475.
124. Кельсиев, В. (1861) *Сборник правительственных сведений о раскольниках.* Вып. 2. Лондон: Вольная русская типография.
125. Кирничанская, И.С. (2019) Редкий документ 1834 года: свидетельство о браке староверов. *Актуальные проблемы источниковедения. материалы V Международной научно-практической конференции к 110-летию Витебской ученой архивной комиссии.* Витебский государственный университет им. П.М. Машерова. С. 219-222.
126. Ковальченко, И. Д. (2003) *Методы исторического исследования.* 2-е изд. доп. Москва. Наука.
127. Кожурин, К. (2010) *Культура русского старообрядчества XVII - XX вв.* Санкт-Петербург: СПбГУЭФ.
128. Кожурин, К. (2014) *Повседневная жизнь старообрядцев.* Москва: Молодая гвардия.
129. Короткая, Т. П. (1992) *Старообрядчество в Беларуси.* Минск: Навука і тэхнікаю.
130. Краткая история раскола. *О беспоповцах* (1866) Москва, типография "Русских ведомостей".
131. *Культура староверов стран Балтии и Польши: исследования и альбом* (2009) Ред. Поташенко et al. Вильнюсский университет, Русский культурный центр. Вильнюс: Kronta.
132. Ланглуа, Ш., Сеньобос, Ш. (2004) *Введение в изучение истории.* 2-е изд. Москва. Государственная публичная историческая библиотека России.
133. Макашина, Т.С. (1979) *Фольклор и обряды русского населения Латгалии.* Академия наук СССР. Институт этнографии им. Н. Н. Миклухо-Маклая. Москва: Наука.

134. Маликова, Н. Р. (2015) Методология кросс-культурного анализа межэтнической толерантности и ксенофобии. В книге: *Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры и искусств*, том 206. Издательство: Санкт-Петербургский государственный институт культуры, Санкт-Петербург. С. 362-368.
135. Марков, В. С. (1914) *К истории раскола старообрядчества второй половины XIX столетия*. Издание Императорского Общества Истории и Древностей Российских при Московском Университете. Москва.
136. *Международные Заволокинские чтения. Сборник 4.* (2016) Ред. Маркина Ирина. Рига: Институт Староверия Латвии, Балтийская Международная академия.
137. *Международные Заволокинские чтения: Сборник 1* (2006) Рига: Староверческое общество им. И.Н. Заволоко, Baltijas Starptautiskā akadēmija, Институт староверия Латвии, Elpa 2.
138. Мельников, П. И. (1909) Счисление раскольников. В книге: *Полное собрание сочинений П.И.Мельникова (Андрея Печерского)*, изд. 2, том 7. Санкт-Петербург: Издание Т-ва А.Ф.Маркс.
139. Мельников, Ф. Е. (1999) [1918] *Краткая история Древлеправославной (Старообрядческой) церкви*. Барнаул, Лествица.
140. Миронов, Б. Н. (2007) Исповедный и метрический учет в имперской России. В книге: *Материалы церковно-приходского учета населения как историко-демографический источник: сб. статей*. Ред. В.Н. Владимирова. Барнаул: Изд-во АлтГУ. С. 8–47.
141. Михайлов, С. (2011) *Волоколамский лес: неизвестная страница истории подмосковного староверия*. Москва: Археодоксія.
142. Моисеев, Дм. (2014) Школьное образование как одна из форм миссионерской работы со старообрядцами в XIX веке. *Богословско-исторический сборник* №6, 95-103.

143. Морозова, Н., Новиков, Ю. (2007) *Чудное Причудье. Фольклор староверов Эстонии*. Тарту: Общество культуры и развития староверов Эстонии, Издательство HUMA.
144. Никифоровский, И. Т. (1892) *Основная особенность старообрядческого раскола*. Самара. Типо-литография Н. А. Жданова.
145. Никонов, Вл. (2008) *Староверие Латгалии: очерки по истории староверческих обществ Режицкого и Люцинского уездов (2-я половина XVII - 1-я половина XX вв.)* Резекне: Резекненская кладбищенская старообрядческая община.
146. Новгородов, М. А. (1956) *Говор русского старожильческого населения Дагдского района Латвийской ССР*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Министерство высшего образования СССР. Латвийский государственный университет, Рига.
147. Новгородский, П. Ф. (1888) *Свет во тьме раскола. замечательные случаи обращения раскольников в Православие*. Часть 1-2. Владимир: Лито-Типография П. Ф. Новгородского.
148. *Новгородское староверие: история, культура, традиции в прошлом и настоящем: сборник статей* (2009) Москва: Археодоксія.
149. Новосельский, С. А. (1916) *Смертность и продолжительность жизни в России*. Петроград: тип. М-ва вн. дел.
150. *Очерки по истории и культуре староверов Эстонии*. ч. 1 (2007), ч. 2 (2008). *Humaniora: lingua russica*. Тарту: Издательство Тартуского университета.
151. Паавер, М.-Л., Поташенко, Г. (2016) *Иконописец в XX веке: жизнь и творчество Ивана Ипатьевича Михайлова*. Вильнюс.
152. Пазухина, Н. (2010) Народная религиозность как встреча с подлинным: «Народное православие» и «раскол» в работах П.

- Флоренского и В. Розанова. В книге: *Онтология встречи. Сборник статей*. Рига. С.160-178.
153. Палкин, А. (2014) Единоверие в конце 1820-х – 1850-е годы: механизмы государственного принуждения и противостояние староверов. *Quaestio Rossica* № 3, 86-106.
154. *Памяти Заволоко, Ивана Никифоровича: сборник статей и материалов, посвященных 100-летию И. Н. Заволоко*, (1999) сост. Иванов, И., о. Миролубов, И. Рига: Рижская Гребенщиковская старообрядческая община.
155. Победоносцев, К. П. (1901) Вера. В книге: *Московский сборник*. Издание К. П. Победоносцева, пятое, дополненное. Москва: Синодальная типография.
156. Подмазов, А. (1970) Идеология и деятельность старообрядчества в годы диктатуры националистической буржуазии в Латвии (1920-1940). *Известия Академии Наук Латвийской ССР* #6 (274). Рига: Наука.
157. Подмазов, А. (2010) Иконописные традиции рижских староверов. <https://www.russkije.lv/ru/pub/read/rizhskie-starovery/starovery7.html> (24.11.2020).
158. Подмазов, А. (2010) *Рижские староверы. Rīgas vecticībnieki. The Old Believers of Riga*. Red. N. Pazušina. Рига: Институт философии и социологии Латвийского университета: Старообрядческое общество Латвии.
159. Подмазов, А. А. (1970) *Старообрядчество и его эволюция в современных условиях: (на материалах беспоповских общин Латвийской ССР)*. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата философских наук. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова. Кафедра истории и теории атеизма. Москва.
160. Подмазов, А. А. (1973) *Церковь без священства*. Рига: Лиесма.

161. Полунов, А. Ю. (1996) *Под властью обер-прокурора. Государство и церковь в эпоху Александра III*. Москва: АИРО-XX.
162. Полунов, А. Ю. (2010) *К. П. Победоносцев в общественно-политической и духовной жизни России*. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН).
163. Полунов, А. Ю. (2017) «Благочестивые» обер-прокуроры, Святейший Синод и иерархия: к истории церковно-государственных взаимоотношений во второй половине XIX – начале XX в. В книге: *Святейший Синод в истории российской государственности*. Президентская библиотека Санкт-Петербург. С. 131-149.
164. Пономарёва, Г., Шор, Т. *Русские староверы в Эстонии*. <http://www.starover.ee/ru/> (5.05.2021).
165. Поташенко, Г. (2005) Старообрядческое образование в начале XX века. 1-й Всероссийский съезд по народному образованию (Двинск, 1911 г.). *Поморский вестник*, № 4 (19).
166. Поташенко, Г. (2006) *Староверие в Литве: вторая половина XVII - начало XIX вв.: исследования, документы и материалы*. Вильнюс.
167. Починская, И. В. (2001) Из истории организации единоверческой типографии в Москве. *Уральский сборник. История. Культура. Религия*, Вып. 4, 143-151.
168. *Православие в Балтии: научно-аналитический журнал*. №1-8. (2013-2019) Гл. ред. Гаврилин А. В. Rīga: Latvijas Universitātes aģentūra "LU Filozofijas un socioloģijas institūts".
169. *Православие в Латвии: исторические очерки: сборник статей*. Т. 1-9. (1993, 1997, 2001, 2004, 2006, 2007, 2008, 2010, 2011) Ред. Гаврилин А. В. Рига: Балто-славянское общество культурного развития и сотрудничества.
170. *Православие в Прибалтике: религия, политика, образование 1840-е – 1930-е гг.* (2018) Ред. И. Пярт. Издательство Тартусского университета.

171. Преображенский, И. В. (1897) *Отечественная церковь по статистическим данным с 1840-41 по 1890-91 гг.* Санкт-Петербург.
172. Пругавин А.С. (1904) Два миллиона или же двадцать миллионов? (1902). В книге: Пругавин А.С. *Старообрядчество во второй половине XIX века. Очерки из новейшей истории раскола.* Отдел тип. Т-ва И.Д.Сытина, Москва.
173. Пругавин, А. С. (1881) Значение сектанства в русской народной жизни. *Русская мысль* №. 1, 301-363.
174. Пругавин, А. С. (1905) *Раскол и сектантство.* Москва.
175. Пулькин, М. В. (2013) *Самосожжения старообрядцев: (середина XVII-XIX в.).* Москва: Университет Дмитрия Пожарского.
176. Расков, Д. (2012) *Экономические институты старообрядчества.* Санкт-Петербург: Издательский дом Санкт-Петербургского государственного университета.
177. Римский С. В. (1999) *Российская Церковь в эпоху Великих реформ: (Церковные реформы в России 1860–1870-х годов).* Москва: Крутицкое Патриаршее Подворье, Общество любителей церковной истории. С. 542–546.
178. Робсон, Р. (1992) Культура поморских старообрядцев в Пенсильвании. В книге: *Традиционная духовная и материальная культура русских старообрядческих поселений в странах Европы, Азии и Америки.* Ред. Покровский Н. Новосибирск: Наука. Сиб. отделение. С. 27-33.
179. Рождественский, С. В. (1902) *Исторический обзор деятельности министерства народного образования, 1802-1902 гг.* Санкт-Петербург.
180. Рожков, В. (1975) Церковные вопросы в государственной думе. https://azbyka.ru/otechnik/pravila/tserkovnye-voprosy-v-gosudarstvennoj-dume/#0_1 (20.05.2021)

181. *Русское православие: вехи истории* (1989) Ред. Клибанов А. И. Москва.
182. Сажин, Б. Б. (2018) Религиозные преследования старообрядцев как фактор внутренней колонизации России в представлениях народников. *Свет Христов просвещает всех: альманах Свято-Филаретовского православно-христианского института*. Вып. 27, 21 - 33.
183. Сахаров, С. П. (1939) *Православные церкви в Латгалии*. Рига.
184. Семашко, А. Г. (2007) Синодальный XIX век в истории отношений государства и РПЦ. *Знание. Понимание. Умение*, № 2, 150-154.
185. Симон, епископ Уфимский [Шлеев] (1910) *Единоверие в своем внутреннем развитии*, Санкт-Петербург.
186. Симора, В. Свящ. (2012) Духовно-нравственное воспитание учеников в церковно-приходской школе Российской империи на рубеже XIX и XX столетий. *Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология*, Вып. 2 (25), 118–127.
187. Скворцов, В. М. (1897) *Деяния 3-го всероссийского миссионерского съезда в Казани по вопросам внутренней миссии и расколосектантства, с приложениями постановлений 2-го миссионерского съезда в Москве, правил о миссии, мнения Комитета министров о штунде и кассационного решения Сената о запрещенных сектантских собраниях*. Киев: тип. И.И. Чоколова.
188. Смирнов П. С. (1898) *Внутренние вопросы в расколе в XVII веке*. Санкт-Петербург: Товарищество «Печатня С. П. Яковлева».
189. *Староверы Литвы: история, культура, искусство* (2011) сост. Морозова, Н., Поташенко, Г. Вильнюс: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
190. Субботин Н. И. (1892) *О сущности и значении раскола в России*. Санкт-Петербург: Синодальная типография.

191. Тимофеев, В. В. (2004) Старообрядцы на выборных должностях в Российской провинции. *Регионология*, № 4, 232-243.
192. Тихомиров, Л. (1902) Вероисповедный состав России и обязательность для русского государства исторической вероисповедной политики. *Миссионерское обозрение*, №3.
193. Урушев, Д. (2014) *История русского старообрядчества*. Москва: Вече.
194. Фармаковский В. И. (1866) О противогосударственном элементе в расколе. *Отечественные записки*. N 12, 488-518.
195. Федоров, Вл. (2003) *Русская Православная Церковь и государство. Синодальный период. 1700-1917*. Изд. Русская Панорама, Москва.
196. Фирсов, С. С. (2002) *Русская Церковь накануне перемен (конец 1890-х - 1918 гг.)*. Москва.
197. *Фольклор старообрядцев Литвы*. Т. 1. Сказки, пословицы, загадки (2007) Сост. Новиков, Ю. Вильнюс.
198. Цыпин, В. А. (2012) *Церковное право*. Киев: С. 86-93.
<http://lucl.kiev.ua/imageos/Lavra/B06/184.pdf>
199. Шор, Т. (2002) Газета Petserlane-Печерянин как первый опыт интеграционного издания в Эстонии. В книге: *Балтийский архив: русская культура в Прибалтике*. Т. 7. Вильнюс, С. 8-26.
200. Шор, Т. (2005) Основные проблемы старообрядческих съездов в Эстонии (2005) В книге: *Староверие Латвии - Vesticiba Latvija - Old Belivers in Latvia*. Отв. ред и сост. Илларион Иванов. Рига. С. 412-420.
201. Щапов, А. П. (1862) *Земство и раскол*. Вып. 1. Санкт-Петербург: Тип. товарищества «Общественная польза».

2.3. Populārzinātniskā literatūra

1. Feldmanis, R. (2010) Latvijas baznīcas vēsture. Rīga: Luterisma mantojuma fonds.
2. Stalšans, K. (1958) *Latviešu un lietuviešu austrumu apgabalu likteņi*. Jāņa Šķirmanta apgāds.
3. *Vecticībnieku kultūrvēsturiskais mantojums Latgalē* (2006) Jēkabpils: Jēkabpils vēstures muzejs.
4. Zeile, P. (2010) *Latgale un tās ļaudis*. Rēzekne: Latgales Kultūras centrs.
5. Zimova, Z. (2016) *Vecticībnieki Jēkabpilī: cilvēki, gadi, notikumi: XIX-XXI gadsimts*. Jēkabpils pilsētas pašvaldība.
6. Авдеев, Ал. (2017) Закон Божий в дореволюционной гимназии (publicēts 27.11.2017)
https://ruskline.ru/opp/2017/noyabr/27/zakon_bozhij_v_dorevo...ii/
(12.10.2019)
7. Заволоко, И. (1929) Альбом старинных русских узоров. Рига.
8. Заволоко, И. (1933 1937) Духовные стихи старинные. Вып. 1, вып. 2, Рига.
9. Заволоко, И. (1935) Святые отцы о праздновании Пасхи. Рига.
10. Заволоко, И. (1939) Древнерусская вышивка. Рига.
11. Иванов, И. Староверы: помня свои корни, думать о будущем. (publicēts 26.09.2015) <https://press.lv/post/starovery-pomnya-svoi-korni-dumat-o-bu> (30.03.2021).
12. Из истории. *Староверцы Даугавпилса* <http://www.staroverec.lv/iz-istorii> (19.06.2021).
13. Каменецкий, О. (2010) *Не предать забвению... Памяти села Святск*. Москва: Археодоксія.
14. *Подвижники веры и благочестия Даугавпилско-Резекненской епархии ЛПЦ*. (2017) Даугавпилс: Отдел Религиозного Образования и Катехизации Даугавпилско-Резекненской епархии.

15. *Православие в Латгалии: от викариатства к епархии* (2016) Рига: Синод Латвийской Православной Церкви.
16. Синичкин, А. *История ЕХБ в иллюстрациях: Возникновение Общества распространения Священного Писания в России*. <http://www.word4you.ru/publications/15876> (21.12.2020)
17. *Староверские храмы и общины Даугавпилсского края* (2010) сост. Иванов И. Даугавпилс: ЦС ДПЦЛ.
18. Урушев, Д. А. (2005) Самарское староверие: Сокровища града Китежа. Жизнь Древней Руси продолжается в иконах и книгах, сохранных и созданных староверами. <http://www.portal-credo.ru/site/?act=monitor&id=7299> (20.06.2021)
19. Щеглов, А. (bez gada) Никонианское ведомство и государственный Левиафан. [http://www.staropomor.ru/nashi.vrem\(7\)/vedomstvo.html](http://www.staropomor.ru/nashi.vrem(7)/vedomstvo.html) (20.05.2021).
20. Щеников, Е. (2017) *Православные храмы и приходы на территории Латвии в XIII-XXI веках*. Рига.
21. Щеникова, О. (2019) *Православные архиереи, священники, диаконы, псаломщики, учителя и регенты, служившие на территории Латвии с 1710 по 2019 годы: биографический справочник*. Рига.

2.4. Mācību literatūra

1. Древлеправославный пѣснословъ: старообрядческій сборникъ богослужбныхъ пѣснопѣній: практическое пособіе для любителей духовно-старообрядческаго наоннаго пѣнія (1929) Собраль И.У. Ваконья. Рига: Изданіе Совѣта Рижской Гребенщиковской старообрядческой общины.
2. Заволоко, И. (1933, 1936) Учебник по Закону Божию. Рига.
3. *Чин исповедания и обещания архиерейского* (1901) Санкт-Петербург, Синодальная типография.

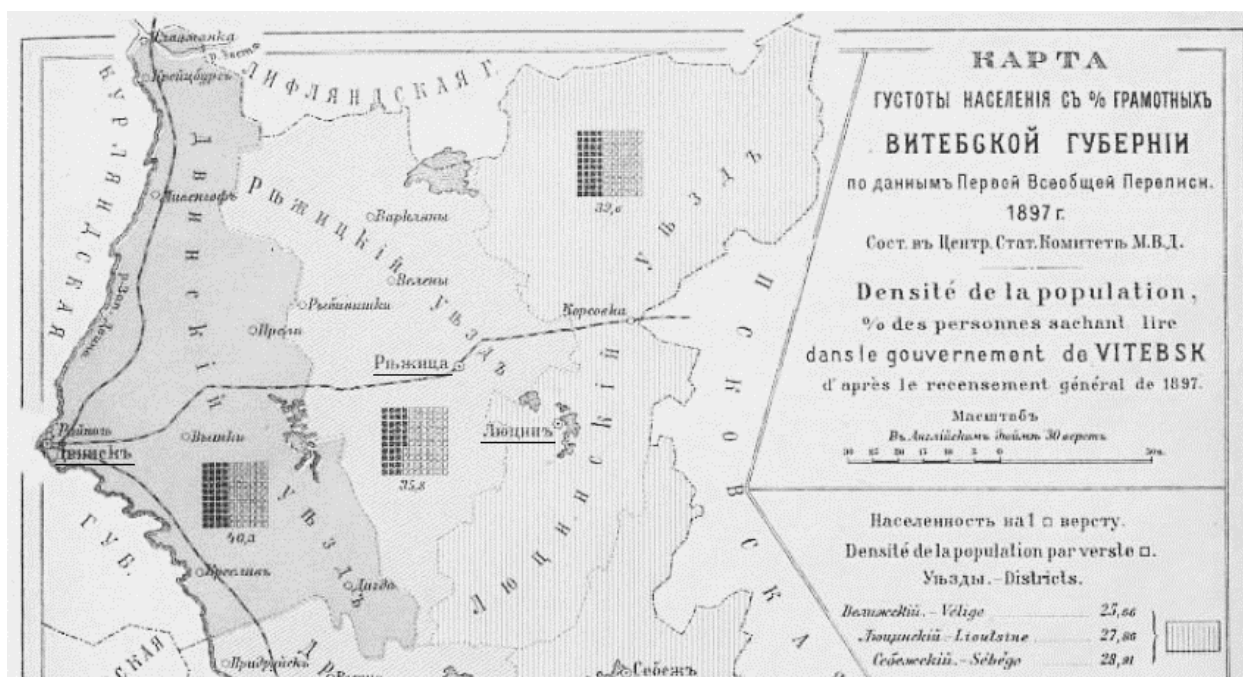
Pielikums Nr. 1
Polockas eparhijas robežas (19. gs.–20. gs. sāk.)

Avoti: *Пределы Полоцкой епархии (1840 г. – начало 20-го вв).* http://nevelikc.ru/wp-content/uploads/2014/01/1840-pv_eparhija.jpg (30.07.2021)

Pielikums Nr. 2

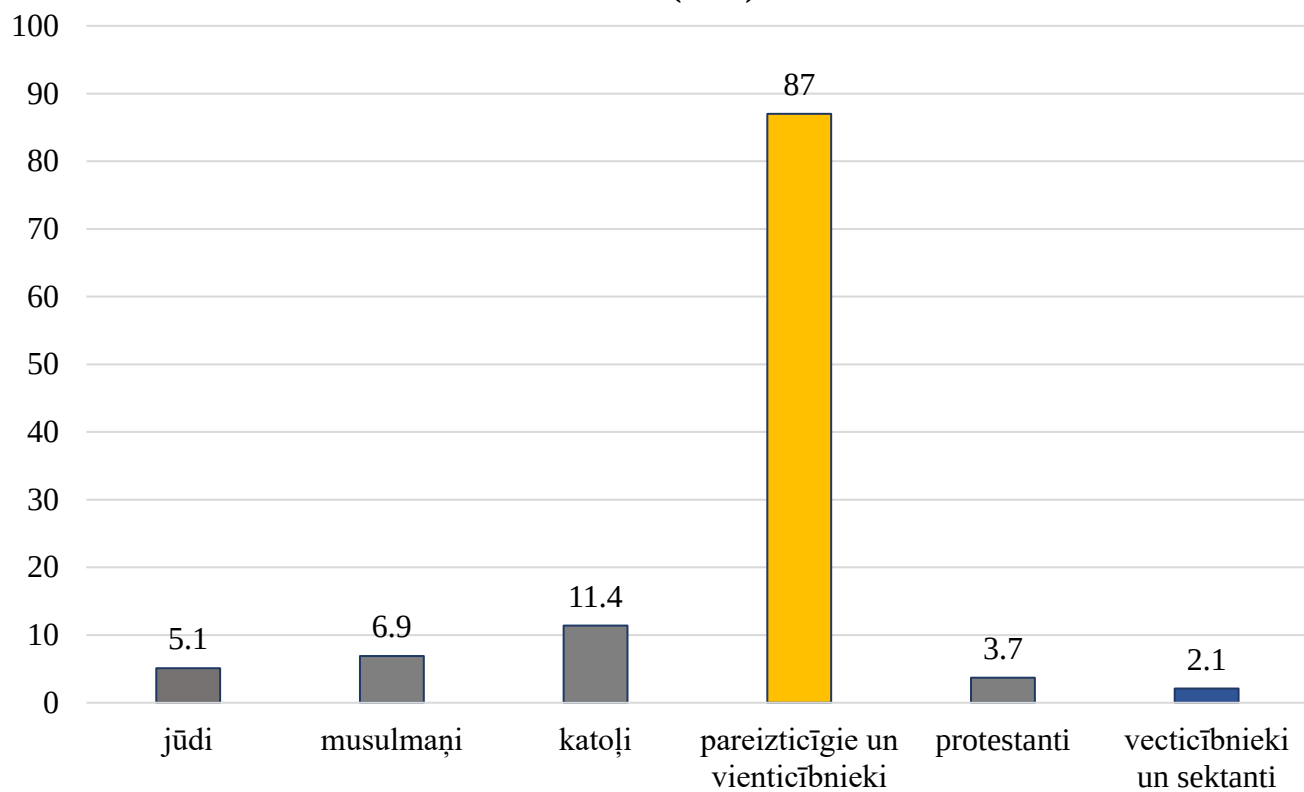
Vitebskas guberņas Dinaburgas, Režicas un Ļucinas apriņķi (1897)

Avoti: Витебская губерния. Тетрадь 1. (1899) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 3

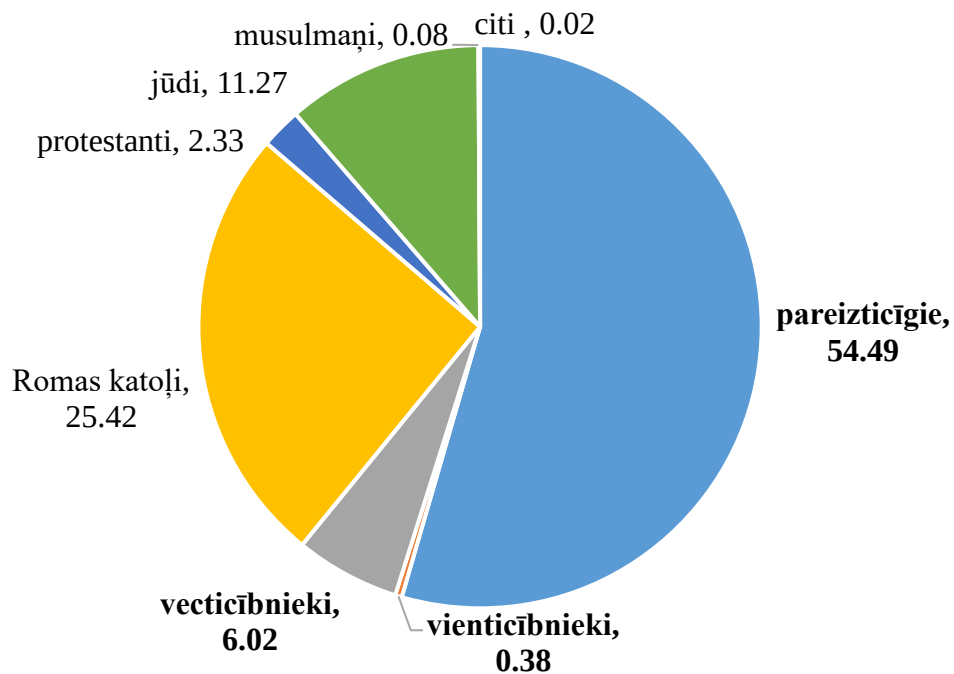
Krievijas impērijas konfesionālais sastāvs, mln. (1897)

Avoti: *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* (1899) Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 4

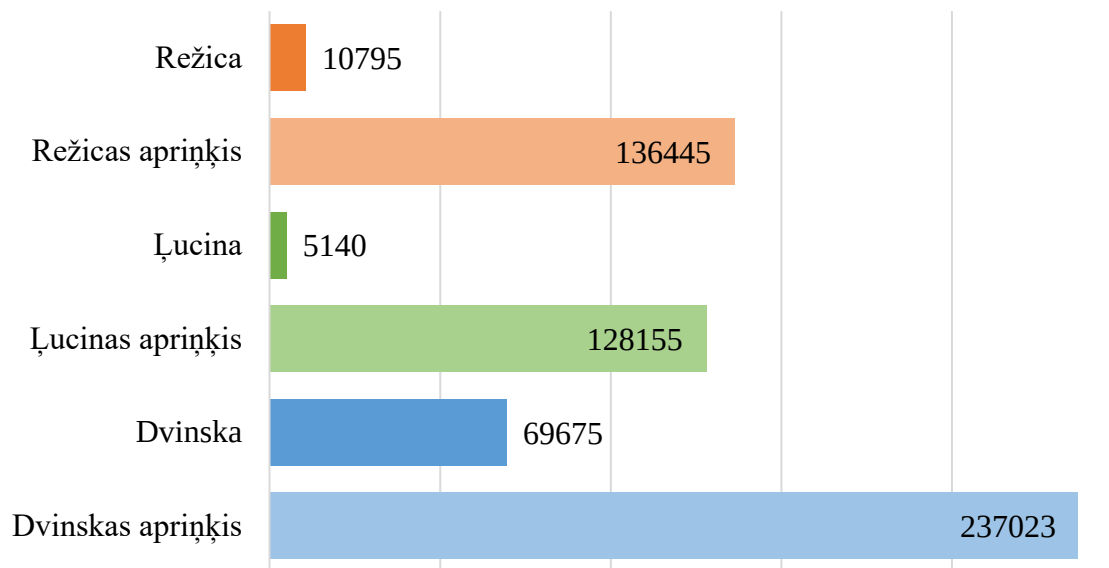
Vitebskas guberņas iedzīvotāju reliģiskais sastāvs (1894)

Avoti: *Памятная книжка Витебской губернии за 1895 год* (1896) Витебск. Губернская типография. С. 193.

Pielikums Nr. 5

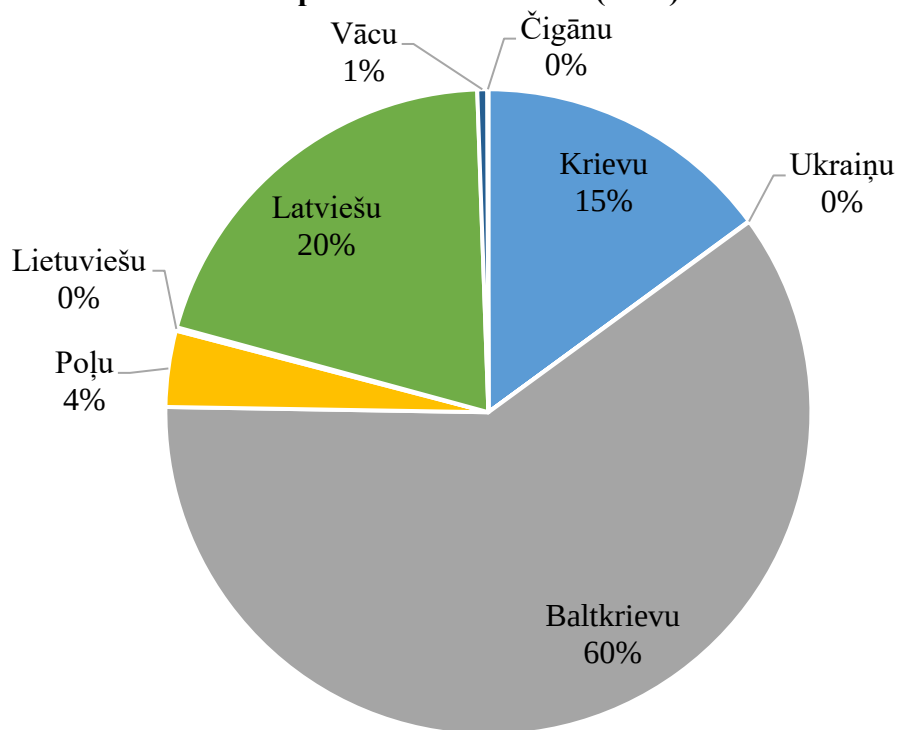
Dvinskas, Ļucinas un Režicas apriņķu iedzīvotāju skaits (1897)

Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 1. (1899) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 6

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs Vitebskas guberņā pēc dzimtās valodas* (1897)

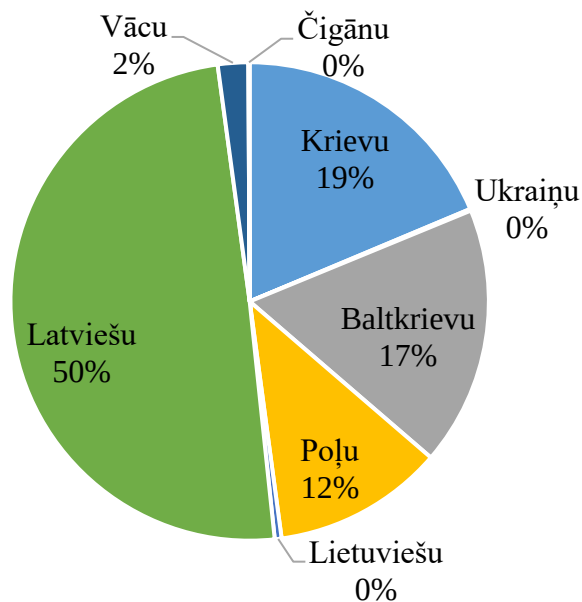

* Izņemot tās valodas, kuru pārstāvju skaits Vitebskas guberņā ir mazāks par 100.

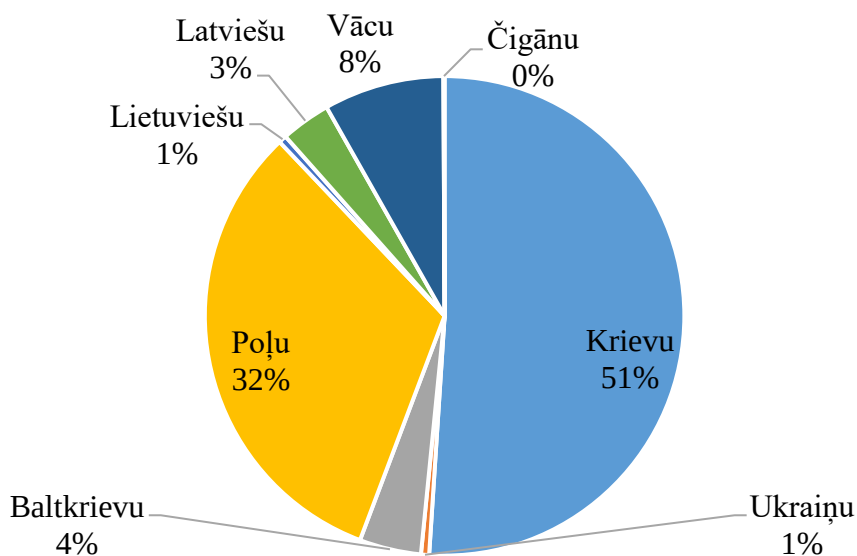
Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 7

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs Dvinskas apriņķī
pēc dzimtās valodas* (1897)

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs Dvinskas pilsētā
pēc dzimtās valodas* (1897)

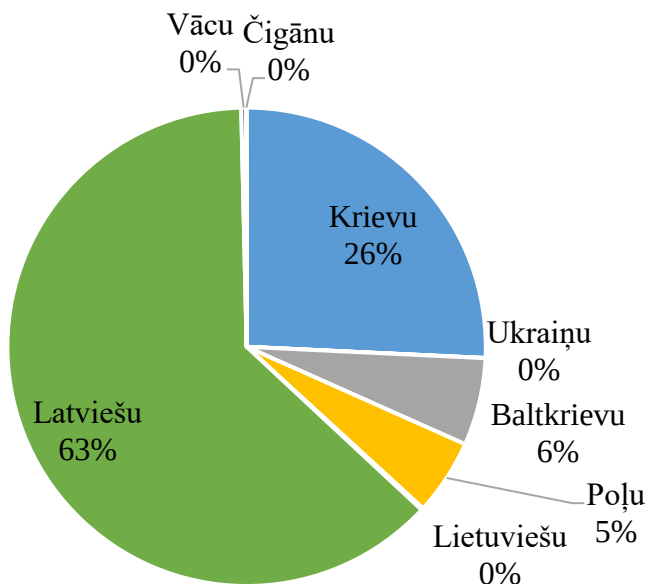

* Izņemot tās valodas, kuru pārstāvju skaits Vitebskas guberņā ir mazāks par 100.

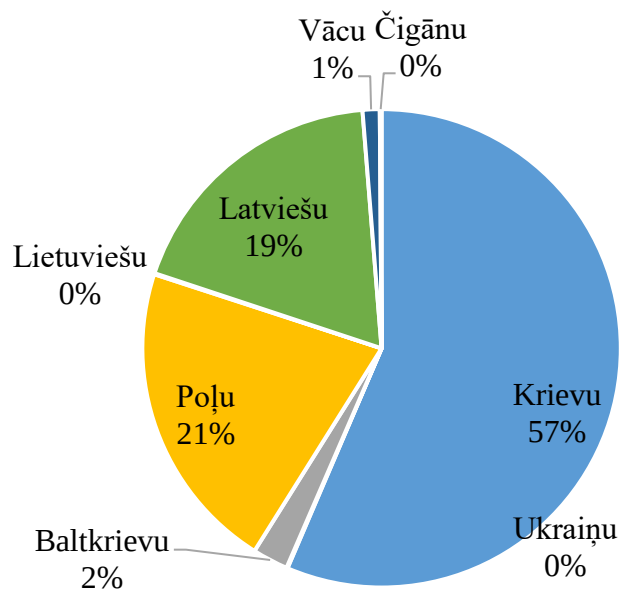
Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 8

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs Režicas apriņķī
pēc dzimtās valodas* (1897)

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs Režicas pilsētā pēc
dzimtās valodas* (1897)

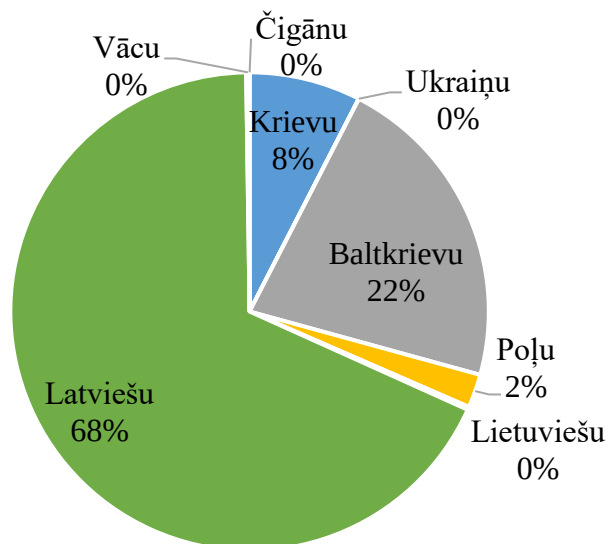
* Izņemot tās valodas, kuru pārstāvju skaits Vitebskas guberņā ir mazāks par 100.

Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

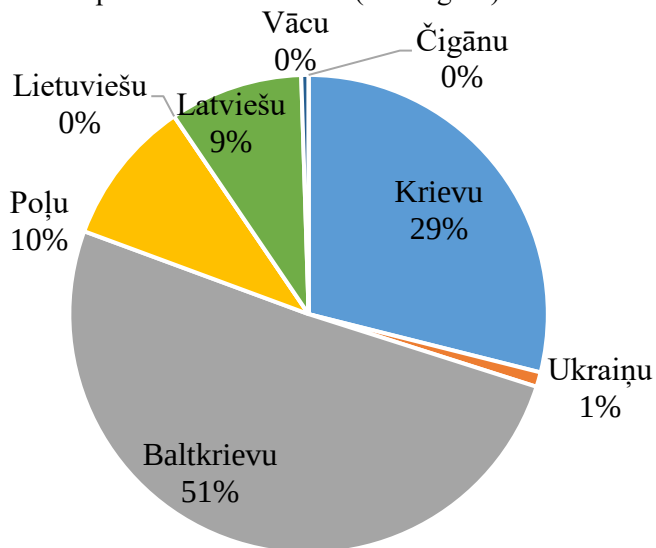

Pielikums Nr. 9

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs Ļucinas apriņķī pēc dzimtās valodas* (1897. gads)

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs Ļucinas pilsētā pēc dzimtās valodas* (1897. gads)

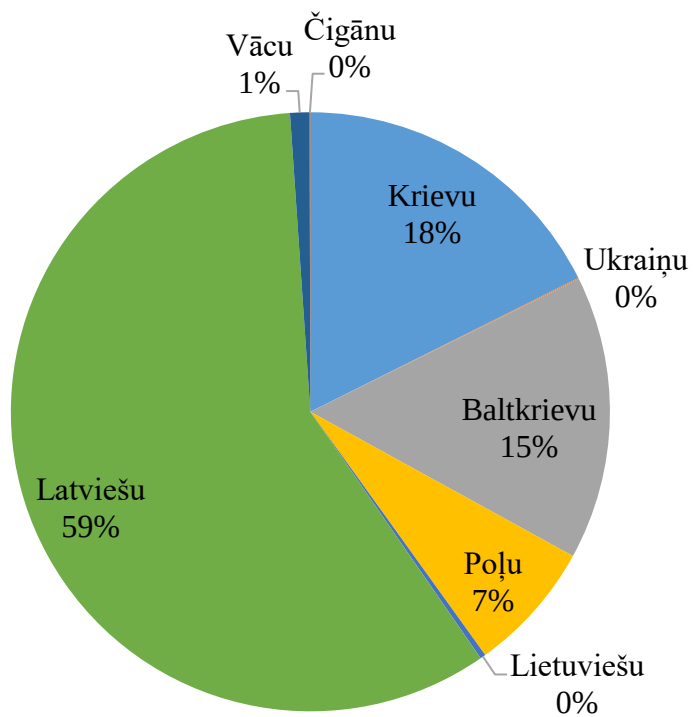

* Izņemot tās valodas, kuru pārstāvju skaits Vitebskas guberņā ir mazāks par 100.

Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 10

Pastāvīgo iedzīvotāju sastāvs Dvinskas, Ļucinas un Režicas apriņķī
pēc dzimtās valodas* (1897)

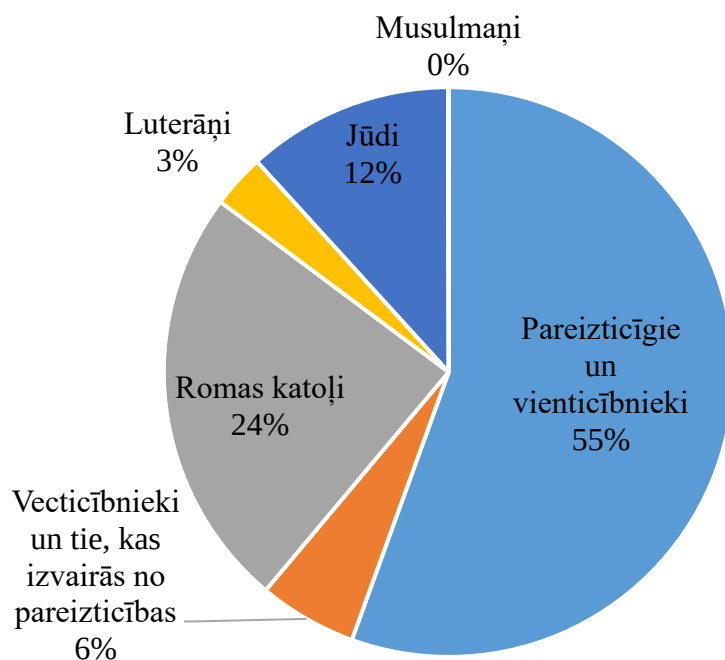

* Izņemot tās valodas, kuru pārstāvju skaits Vitebskas guberņā ir mazāks par 100.

Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 11

Iedzīvotāju reliģiskais* sastāvs Vitebskas guberņā (1897)

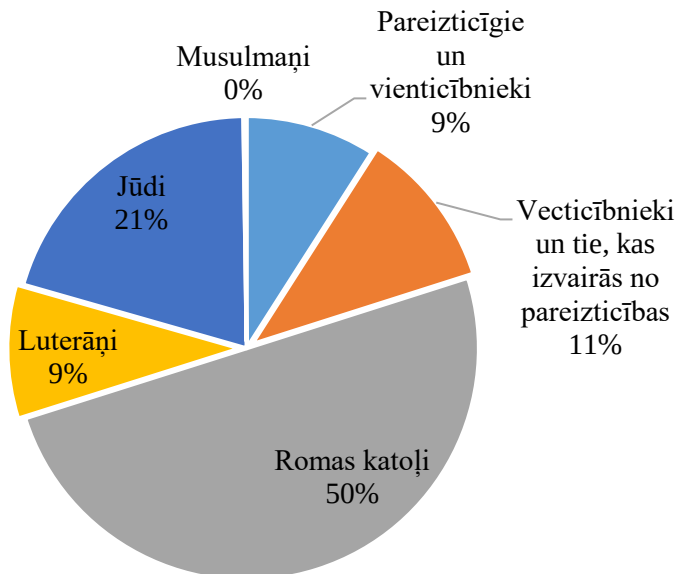

* Izņemot tās reliģijas, kuru sekotāju skaits ir mazāks par 100.

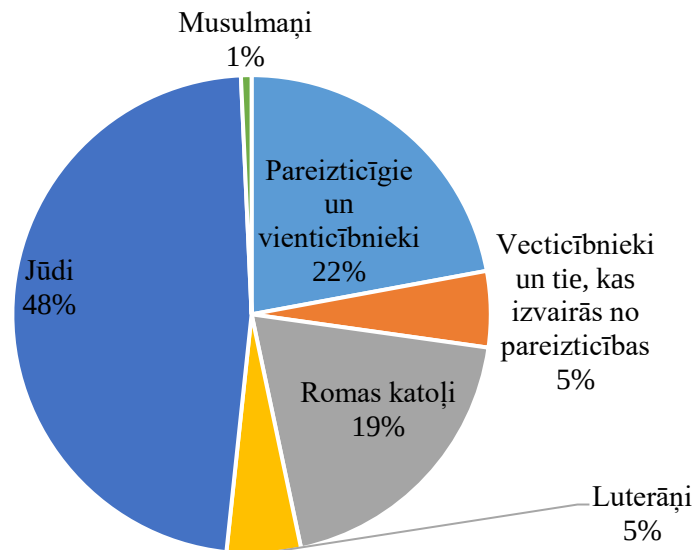
Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 12

Iedzīvotāju reliģiskais sastāvs* Dvinskas apriņķī
(1897)

Iedzīvotāju reliģiskais sastāvs* Dvinskas pilsētā
(1897)

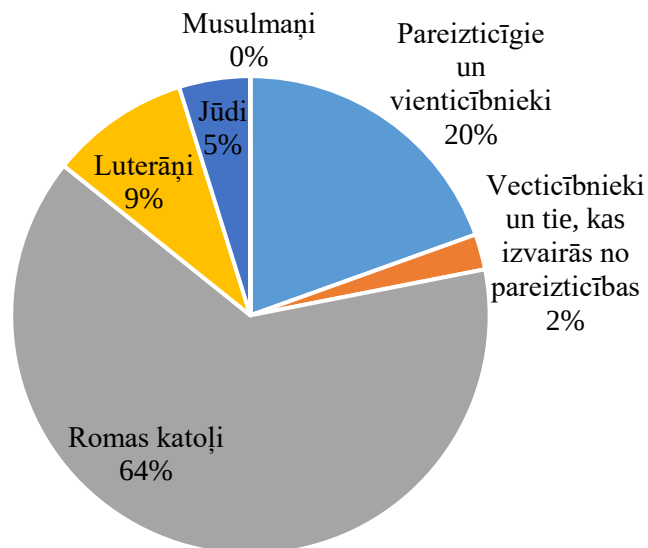

* Izņemot tās reliģijas, kuru sekotāju skaits ir mazākas pār 100.

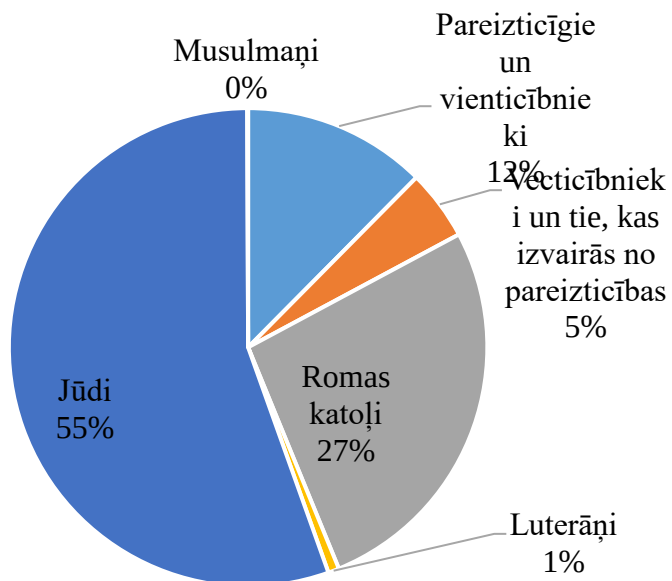
Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 13

Iedzīvotāju reliģiskais sastāvs* Ļucinas apriņķī
(1897)

Iedzīvotāju reliģiskais sastāvs* Ļucinas pilsētā
(1897)

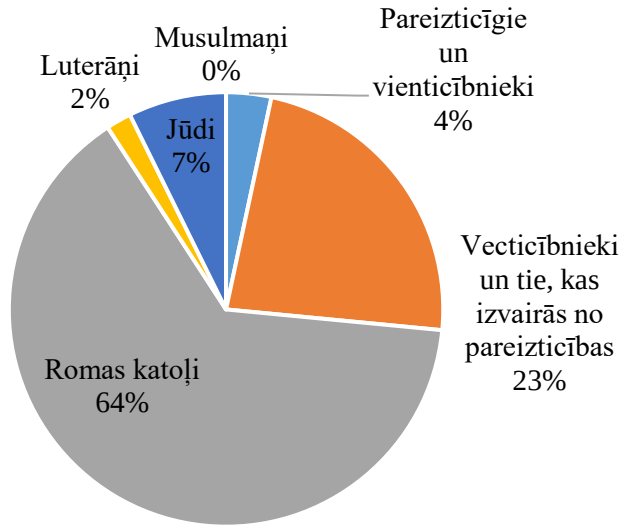

* Izņemot tās reliģijas, kuru sekotāju skaits ir mazākas pār 100.

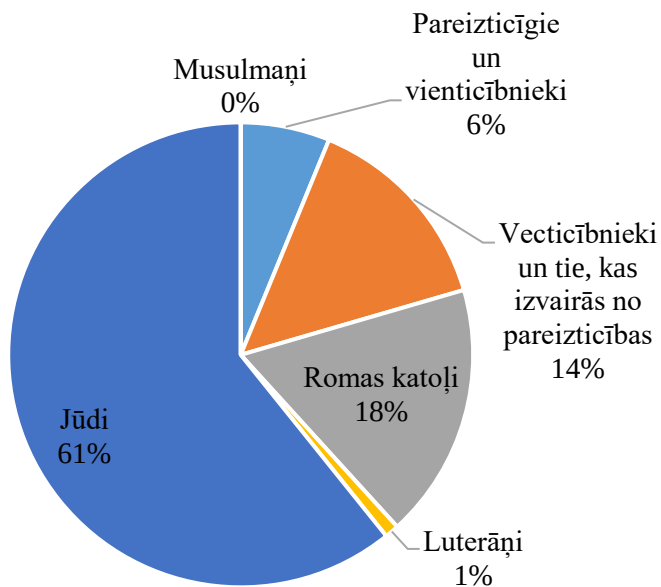
Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 14

Iedzīvotāju reliģiskais sastāvs* Režicas apriņķī
(1897)

Iedzīvotāju reliģiskais sastāvs* Režicas pilsētā
(1897)

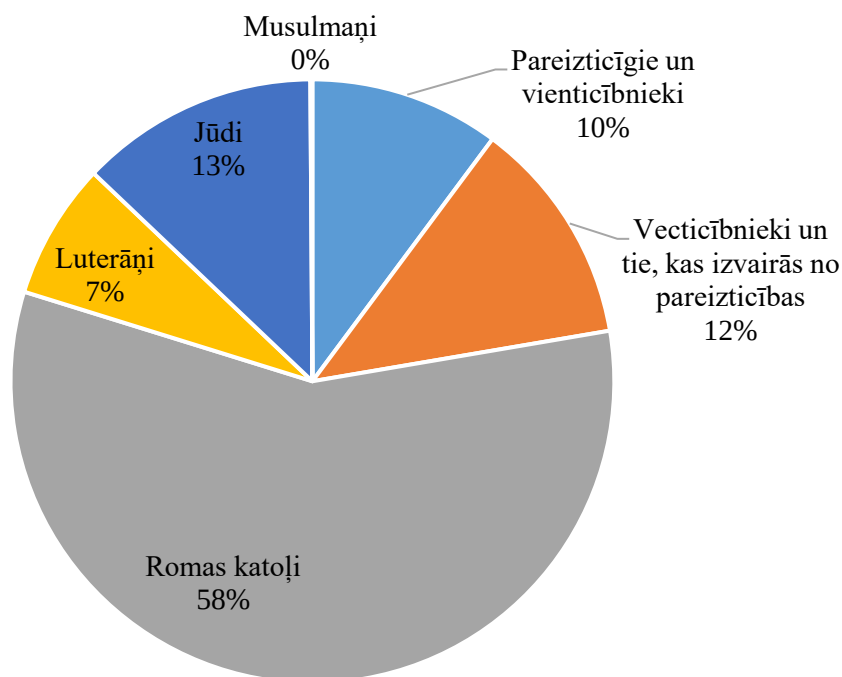

* Izņemot tās reliģijas, kuru sekotāju skaits ir mazākas pār 100.

Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 15

Iedzīvotāju reliģiskais* sastāvs Dvinskas, Ļucinas, Režicas apriņķos
(1897)

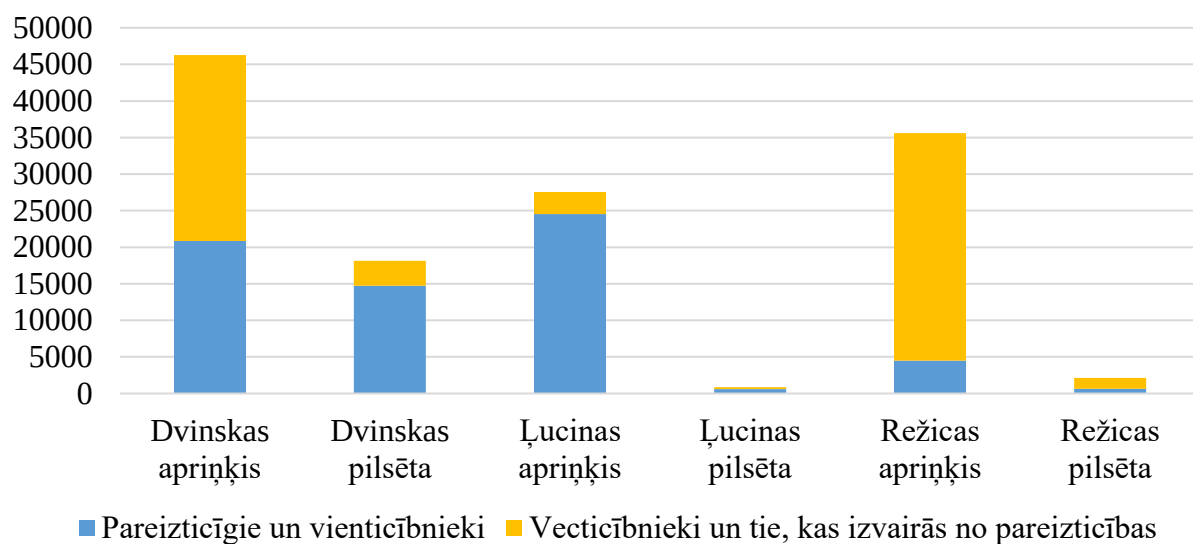

* Izņemot tās reliģijas, kuru sekotāju skaits ir mazāks par 100.

Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 16

Pareizticīgo, venticībnieku un vecticībnieku iedzīvotāju proporcionālais sastāvs (1897. g.)

Avoti: V. Витебская губерния. Тетрадь 2. (1901) *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г.* Издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел под редакцией Н. А. Тройницкого.

Pielikums Nr. 17
Dinaburgas / Dvinskas apriņķa pareizticīgo draudzes un tās garīdznieki
1884., 1900. un 1905. gadā.

Baznīcas nosaukums	Garīdznieki, kalpošanas sākums draudzē, ja zināms	Dibināšanas gads	Draudžu locekļi 1884. gadā
Dinaburgas/Dvinskas Aleksandra Ņevska pareizticīgo katedrāle Pierakstītās baznīcas: (<i>Прписная</i>): 1) sv. Konstantīna un Jeļenas pareizticīgo baznīca; 2) Mājas Vissvētās Dievmātes pareizticīgo baznīca cietumā (при Тюремном замке)	P. Belavins (<i>П. Беллавин</i>) kopš 1865. g. prāvests Vl. Ščerbovs (<i>Вл. Щербов</i>) kopš 1871. g. V. Vorobjovs (<i>В. Воробьев</i>) kopš 1875. g. F. Rumjancevs (<i>Ф. Румянцев</i>) kopš 1877. g. I. Pirogovs (<i>И. Пирогов</i>)	1856 1863	936 vīr. 870 siev.
Dinaburgas preču stacijas pareizticīgo kapela	Gr. Zlatkovskis (<i>Гр. Златковский</i>) kopš 1883. g.	1880	
Grāveru erceņģeļa Mihaila pareizticīgo baznīca	I. Sčensnovičs (<i>И. Сченснович</i>) kopš 1864. g. B. Lavrovskis (<i>Б. Лавровский</i>) kopš 1883. g.	1836	Visi draudzes locekļi (375 vīr. un 391 siev.) pārgāja vecticībā.
Krāslavas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca Pierakstītās: 1) sv. Jāņa kapu pareizticīgo baznīca; 2) Užvaldas sv. Pētera un Pāvila pareizticīgo baznīca	I. Bobrovskis (<i>И. Бобровский</i>) kopš 1874. g. Al. Donovs (<i>Ал. Донов</i>), kopš 1884. g. Al. Petrovskis (<i>Ал. Петровский</i>)	1865	176 vīr. 138 siev.
Lipinišķu sv. Konstantīna pareizticīgo baznīca	F. Tihomirovs (<i>Ф. Тихомиров</i>) kopš 1881. g. St. Kupalovs (<i>Ст. Купалов</i>) kopš 1883. g.	1836	Pareizticīgie: 194 vīr. un 193 siev. Vecticībnieki: 559 vīr. un 529 siev.
Maļinovas sv. Elijas pareizticīgo baznīca un Apenhofu muižas kapela	I. Zaharevičs (<i>И. Захаревич</i>) kopš 1880. g. S. Hludoks (<i>С. Хлудок</i>) kopš 1893. g.	1859	Pareizticīgie: 605 vīr. un 574 siev. Pārgāja vecticībā: 653 vīr. un 646 siev. Vecticībnieki: 3000 vīr. un 4000 siev.
Šķeltovas sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca	V. Nazarevskis (<i>В. Назаревский</i>) kopš 1884. g.	1836	Pareizticīgie: 43 vīr. un 49 siev. Pārgājušie vecticībā un vecticībnieki: 584 vīr. un 670 siev.
Ribinišķu sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca sv. Konstantīna un Jeļenas baznīca Preiļu muižā	M. Borisovičs (<i>М. Борисович</i>) kopš 1893. g. M. Sivickis (<i>М. Сивицкий</i>)		

Avoti: *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 30-32; *Сведения о православных храмах и причтах в Витебской губернии* (1901) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии за 1900 год*. Витебск. С. 40-41; *Ведомость о православных приходах и состоящих при них на службе священниках по Витебской губернии* (1906) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии за 1905 год*. С. 31.

Pielikums Nr. 18

Režicas apriņķa pareizticīgo draudzes un tās garīdznieki 1884., 1900. un 1905. gadā

Baznīcas nosaukums	Garīdznieki, kalpošanas sākums draudzē	Dibināšanas gads	Draudžu locekļi 1884. gadā
Režicas Vissvētās Dievmātes piedzimšanas pareizticīgo katedrāle Pierakstīta sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca	V. Borisovičs (<i>В. Борисович</i>) kopš 1864. g. F. Sloveckis (<i>Ф. Словецкий</i>) kopš 1885. g.	1846	Pareizticīgie: 766 vīr. un 671 siev. Vecticībnieki: 7959 vīr. un 8710 siev.
Ilzenbergas (mūsd. Ilzeskalna) Sāpju Dievmātes pareizticīgo baznīca	I. Ščerbinskis (<i>И. Щербинский</i>) kopš 1865. g.	1833	486 vīr. un 460 siev.
Varkļānu Jāņa Kristītājas piedzimšanas pareizticīgo baznīca	N. Pestmāls (<i>Н. Пестмаль</i>) kopš 1889. g. * piezīme, ka garīdznieks ir latvietis		
Kuļņevas Sāpju Dievmātes pareizticīgo baznīca Loboržas ciemā mājas sv. Vladimira pareizticīgo baznīca	N. Sliborskis (<i>Н. Слиборский</i>) kopš 1883. g.		

Avoti: *Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии* (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 76-77; *Сведения о православных храмах и причтах в Витебской губернии* (1901) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии за 1900 год*. Витебск. С. 61; *Ведомость о православных приходах и состоящих при них на службе священниках по Витебской губернии* (1906) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии за 1905 год*. С. 40.

Pielikums Nr. 19

Lūcinas apriņķa pareizticīgo draudzes un tās garīdznieki 1884., 1900. un 1905. gadā

Baznīcas nosaukums	Garīdznieki, kalpošanas sākums draudzē	Dibināšanas gads	Draudžu locekļi 1884. gadā
Lūcinas Vissvētās Dievmātes aizmigšanas pareizticīgo katedrāle	D. Perlaškevičs (Д. Перлашкевич) kopš 1869. F. Nikonovičs (Ф. Никонович) kopš 1876. g. F. Borisevičs (Ф. Борисевич) kopš 1888. g.	1843	Pareizticīgie: 486 vīr., 451 siev. Vecticībnieki: 384 vīr. 370 siev.
Brīgu Kunga Krusta celšanas pareizticīgo baznīca (Во имя Воздвижения честного Креста Господня); pierakstīta Jaunslobodas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca	N. Slupskis (Н. Слупский) kopš 1865. g. I. Markovskis (И. Марковский) kopš 1889. g. P. Kņiševskis (П. Кнышевский) kopš 1862. g. F. Serebrenikovs (Ф. Серебреников) kopš 1881. g. P. Orlovs (П. Орлов)	1667	1121 vīr. 1067 siev.
Brodaižas Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīca	Al. Borisovičs (Ал. Борисович) kopš 1880. g. D. Širkevičs (Д. Ширкевич) kopš 1891. g. K. Orlovs (К. Орлов)	1795	1096 vīr. 1113 siev.
Vertulovas Dievmātes piedzimšanas pareizticīgo baznīca	G. Orlovs (Г. Орлов) kopš 1881. g. T. Sokolovskis (Т. Соколовский)	1866	720 vīr. 733 siev.
Goliševas sv. Trīsvienības pareizticīgo baznīca; pierakstīta Lišonovas Dievmātes piedzimšanas pareizticīgo baznīca	S. Šarovskis (С. Шаровский) kopš 1853. g. Vl. Dimans (Вл. Дыман) kopš 1885. g.	1841	845 vīr. 840 siev.
Lauderu sv. Nikolaja pareizticīgo baznīca	S. Bernadskis (С. Бернадский) kopš 1860. g.	nav zināms (piezīme: ļoti sena)	1160 vīr. 1177 siev.
Mihalovas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca	Il. Borisovičs (Ил. Борисович) kopš 1869. g. Vl. Borisovičs (Вл. Борисович)	1862	1304 vīr. 1279 siev.
Slobodas sv. ercenģeļa Mihaila pareizticīgo baznīca	N. Bekarevičs (Н. Бекаревич) kopš 1881. g.	nav zināms (piezīme: ļoti sena)	502 vīr. 449 siev.
Vecslobodas Kristus Augšāmcēlšanas pareizticīgo baznīca	N. Nikiforovskis (Н. Никифоровский) kopš 1864. g.; Vl. Nikiforovskis (Вл. Никифоровский) kopš 1883. g.	1842	1993 vīr. 1853 siev.
Eržepoles Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīca ** Režicas prāvestība	Al. Popovs (Ал. Попов) kopš 1869. g. K. Zaķis (К. Заиц) kopš 1891. g. * piezīme, ka garīdznieks ir latvietis	1871	618 vīr. 610 siev.
Liepnas sv. Elijas pareizticīgo baznīca; pierakstītas: 1) Kudenu; 2) Ilijas ** Režicas prāvestība	M. Dominskis (М. Доминский) kopš 1870. g. D. Lielmežs (Д. Лельмеж) kopš 1873. g. * piezīme, ka garīdznieks ir latvietis	Pārcelta no katoļu baznīcas 1866	401 vīr. 383 iev.
Balvu Vissvētās Dievmātes aizmigšanas pareizticīgo baznīca Pierakstīta Kokorevas ciema Kristus augšāmcēlšanas pareizticīgo baznīcas skola ** Režicas prāvestība	P. Seņkovskis (П. Сеньковский) kopš 1879. g. N. Lielmežs (Н. Лельмеж) kopš 1895. g. * piezīme, ka garīdznieks ir latvietis	1871	240 vīr. 229 siev.
Baltinavas Kristus Apskaidrošanas pareizticīgo baznīca ** Režicas prāvestība	I. Svemls (И. Свемль) (dati par 1900. g.)	1901	

Avoti: Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 52-55; Сведения о православных храмах и причтах в Витебской губернии (1901) В книге: Памятная книжка Витебской губернии за 1900 год. Витебск. С. 50-51; Ведомость о православных приходах и состоящих при них на службе священниках по Витебской губернии (1906) В книге: Памятная книжка Витебской губернии за 1905 год. С. 35.

Pielikums Nr. 20

Vienticībnieku draudzes Dinaburgas / Dvinskas, Režicas un Ļucinas pareizticīgo prāvestībās 1884., 1900. un 1905. gadā

Baznīcas nosaukums, prāvestība	Garīdznieki, kalpošanas sākums draudzē	Dibināšanas gads	Draudžu locekļi 1884. gadā
Dinaburgas/Dvinskas Vissvētās Dievmātes aizmigšanas vienticībnieku baznīca * ziņās par 1905. gadu dokumentēta kā vienticībnieki Dinaburgas/Dvinskas prāvestība	I. Šitikovs (<i>И. Шитиков</i>) kopš 1878. g. G. Čelpanovs (<i>Г. Челпанов</i>) 1905. g.	1877	435 vīr. 489 siev.
Tiskādu sv. Trīsvienības vienticībnieku baznīca *Ziņās par 1905. gadu norādīta kā pareizticīgo draudze Režicas prāvestība	Mūks Melitons (<i>иеромонах Мелитон</i>) kopš 1878. g. F. Žuravskis (<i>Ф. Журавский</i>) kopš 1895. g. F. Čepiks (<i>Ф. Чепик</i>) 1905. gadā	1878	74 vīr. 71 siev.
Jakubinas Vissvētās Dievmātes patvēruma vienticībnieku baznīca *Ziņās par 1905. gadu norādīta kā pareizticīgo draudze Dinaburgas/Dvinskas prāvestība	S. Mihailovs (<i>С. Михайлов</i>) kopš 1874. g. (vai nu garīdznieks sācis kalpot ātrāk pār baznīcas celšanu, vai arī tā bijusi pareizticīgo baznīca?) 1905. gadā garīdznieka nav (vakance)	1879	103 vīr. 78 siev.
Lipušku sv. Nikolaja vienticībnieku baznīca *Ziņās par 1905. gadu norādīta kā pareizticīgo draudze Režicas prāvestība	F. Žuravskis (<i>Ф. Журавский</i>) kopš 1895. g. Kl. Bukins (<i>Кл. Букин</i>) 1905. gadā		

20

Avoti: Статистические сведения о церквях и причтах Полоцкой епархии (1884) Витебск, Типо-Литография Г. А. Малкина. С. 87-88; Сведения о православных храмах и причтах в Витебской губернии (1901) В книге: Памятная книжка Витебской губернии за 1900 год. Витебск. С. 40-41, 50-51, 61; Ведомость о православных приходах и состоящих при них на службе священниках по Витебской губернии (1906) В книге: Памятная книжка Витебской губернии за 1905 год. С. 31, 35, 40.

Pielikums Nr. 21

Vitebskas Svētā Vladimira brālības pretšķeltniecības komitejas pareizticīgo misionāri un viņu palīgi Dvinskas, Režicas, Ļucinas apriņķos (1897-1901*)

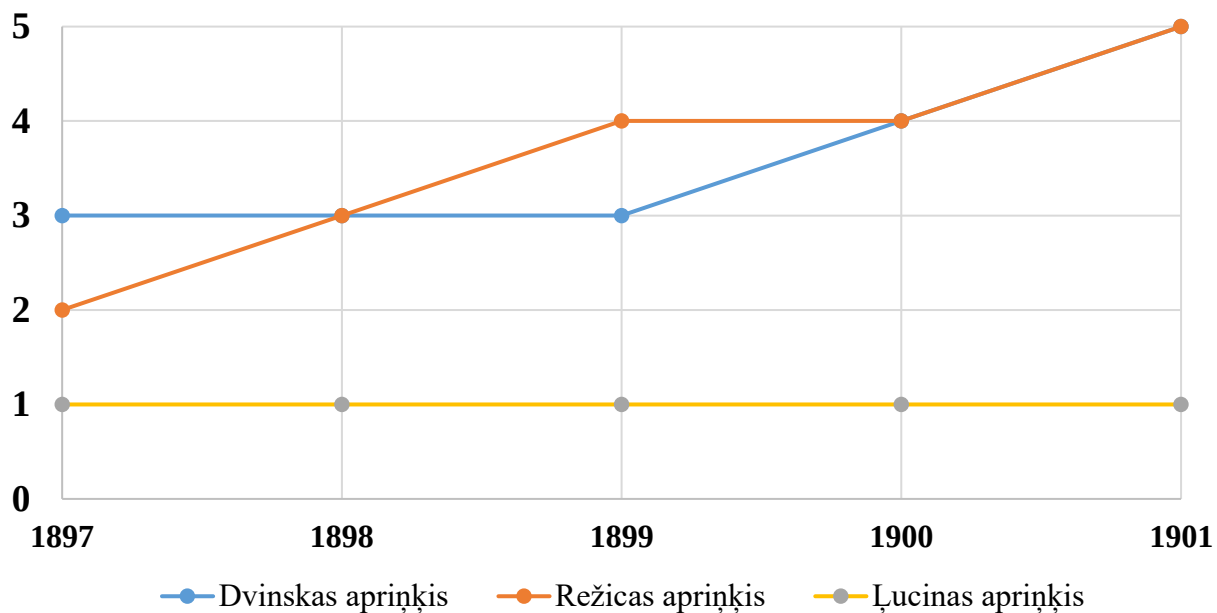
Gads	Dvinskas apriņķis	Režicas apriņķis	Ļucinas apriņķis
1897	Jakubinas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudžu skolas skolotājs, Vitebskas garīgā semināra students Konstantīns Širkevičs	Gurilišku Svētās Trīsvienības pareizticīgo baznīcas draudžu skolas skolotājs, Vitebskas garīgā semināra absolvents Konstantīns Orlovs	Brodaizās Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīcas garīdznieks Diodors Širkevičs
	Lipinišku Vissvētās Dievmātes aizmigšanas baznīcas garīdznieks, misionāra palīgs Stefans Kupalovs	Tiskādu Svētās Trīsvienības venticībnieku baznīcas garīdznieks, misionāra palīgs Aleksandrs Kuzmenko	
	Grāveru Ercenģeļa Mihaila pareizticīgo baznīcas garīdznieks, misionāra palīgs Mitrofans Sčensnovičs		
1898	Mitrofans Sčensnovičs	Eparhijas misionārs, garīdznieks Ignatijs Sčensnovičs	Diodors Širkevičs
	Konstantīns Širkevičs ; gada beigās nomainīts ar skolotāju, semināra studentu Aleksandru Ščerbakovu	Aleksandrs Kuzmenko	
	Stefans Kupalovs	Konstantīns Orlovs	
1899	Mitrofans Sčensnovičs	Ignatijs Sčensnovičs un viņa palīgi zemnieki: Grigorijs Vlasovs un Grigorijs Mitrofanovs	Diodors Širkevičs
	Stefans Kupalovs	Gurilišku Svētās Trīsvienības pareizticīgo baznīcas draudžu skolas skolotājs, Vitebskas garīgā semināra kursa absolvents Konstantīns Orlovs	
	Aleksandrs Ščerbakovs		
1900	Mitrofans Sčensnovičs	Eparhijas misionārs, garīdznieks Ignatijs Sčensnovičs un viņa palīgi zemnieki: Grigorijs Vlasovs un Grigorijs Mitrofanovs	Diodors Širkevičs
	Stefans Kupalovs	Konstantīns Orlovs	
	Aleksandrs Ščerbakovs		
	Maļinovas sv. Elijas pareizticīgo baznīcas garīdznieks Savatijs Hludoks		
1901	Mitrofans Sčensnovičs un viņa palīgs zemnieks Iustins Kovaļevs	Ignatijs Sčensnovičs , Grigorijs Vlasovs, Grigorijs Mitrofanovs	Diodors Širkevičs
	Stefans Kupalovs	Konstantīns Orlovs	
	Savatijs Hludoks	Tiskādu Svētās Trīsvienības venticībnieku baznīcas skolas skolotājs, Vitebskas garīgā semināra students Vasilijs Vatolins	
	Jakubinas Vissvētās Dievmātes patvēruma pareizticīgo baznīcas draudžu skolas skolotājs, Vitebskas garīgā semināra students Ivans Kjuzs		

* Par 1902., 1903., 1904. un 1905. gadiem Brālības atskaišu nav; pēdējās atskaite ir par 1906. un 1907. gadu.

Avoti: *Отчет о состоянии и деятельности Витебского епархиального Свято-Владимирского братства за 1897 год; за 1898; за 1899 год; а за 1900 год; за 1901-й год* (1898, 1899, 1900, 1901, 1902) Витебск: Губернская Типо-Литография.

Pielikums Nr. 22

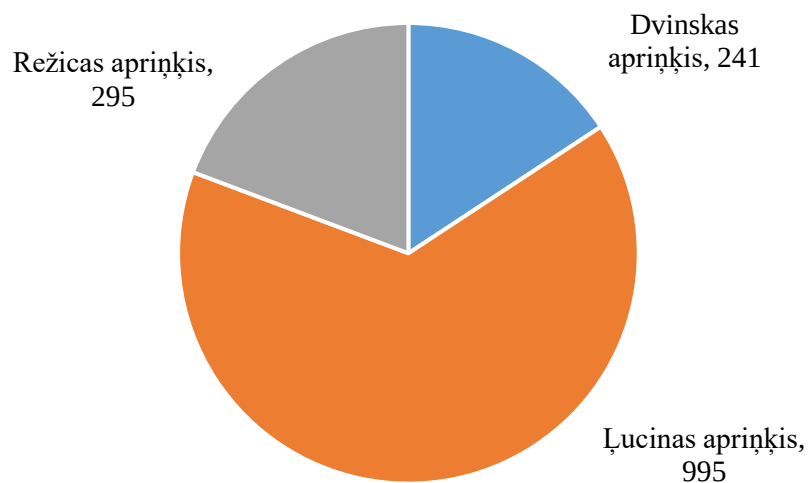
Vitebskas sv. Vladimira brālības pretšķeltniecības komitejas
pareizticīgo misionāru un viņu palīgu skaits pa gadiem Dvinskas,
Režicas, Ļucinas apriņķos (1897-1901)

Avoti: Отчет о состоянии и деятельности Витебского епархиального Свято-Владимирского братства за 1897 год; за 1898; за 1899 год; а за 1900 год; за 1901-й год (1898, 1899, 1900, 1901, 1902) Витебск: Губернская Типо-Литография.

Pielikums Nr. 23

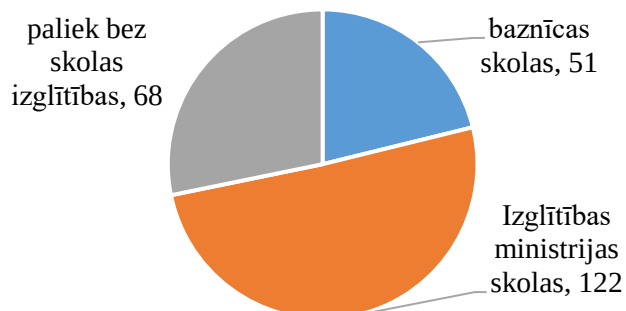
Pareizticīgo bērnu skaits skolas vecumā 1889./1890. mācību gadā

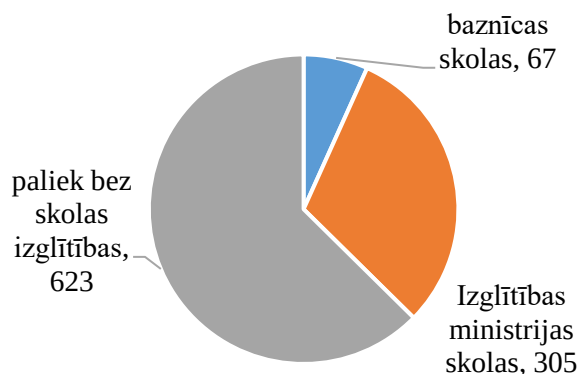
Avoti: *Отчёт о состоянии церковно-приходских школ Полоцкой епархии за 1889-90 учебный год и о деятельности Совета Витебского епархиального братства Святого равноапостольного князя Владимира* (1891) Витебск: Типо-Литография Г.А. Малкина.

Pielikums Nr. 24

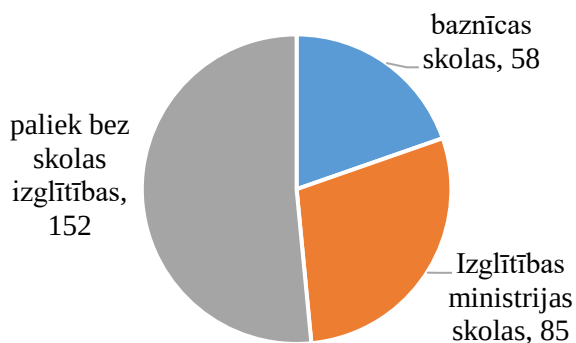
Dvinskas apriņķa pareizticīgo bērnu skolu
apmeklējums 1889./1890. mācību gadā

Ļucinas apriņķa pareizticīgo bērnu skolu apmeklējums
1889./1890. mācību gadā

Režicas apriņķa pareizticīgo bērnu skolu apmeklējums
1889./1890. mācību gadā

Avoti: Отчёт о состоянии церковно-приходских школ Полоцкой епархии за 1889-90 учебный год и о деятельности Совета Витебского епархиального братства Святого равноапостольного князя Владимира (1891) Витебск: Типо-Литография Г.А. Малкина.

Pielikums Nr. 25

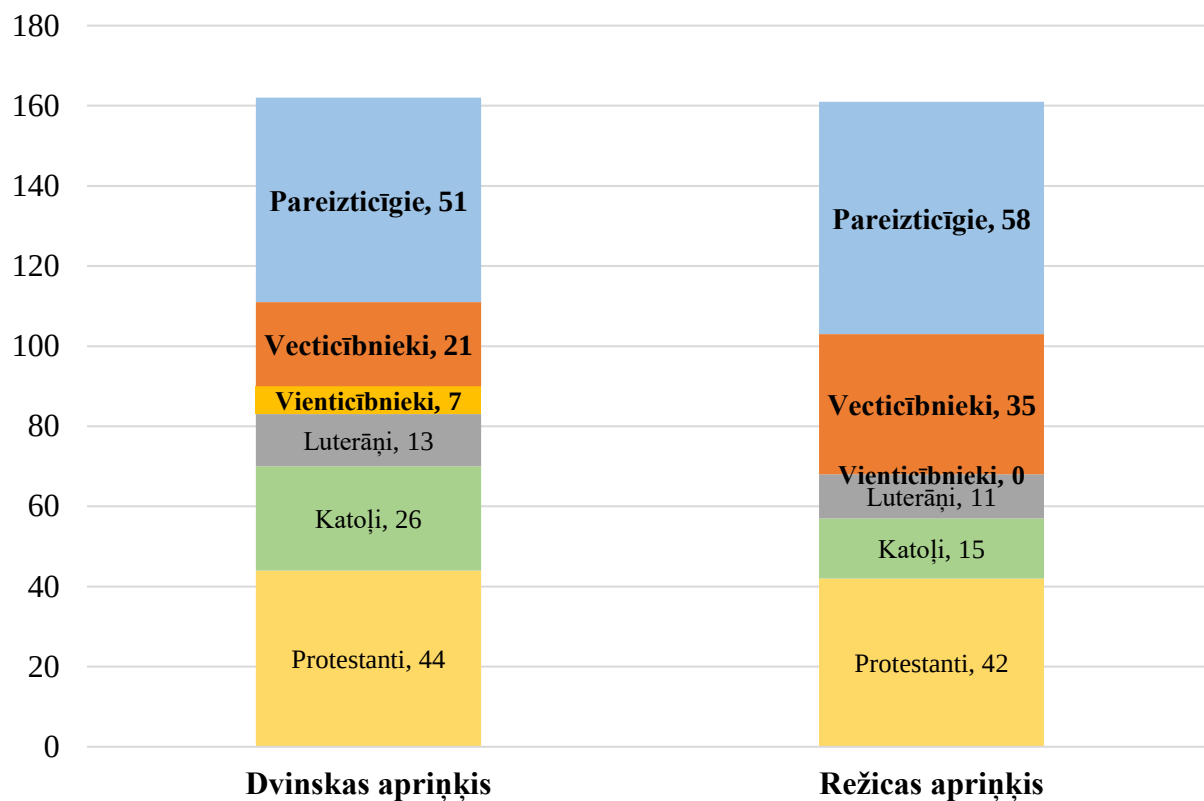
Pareizticīgo draudžu locekļu skaits 1889./1890. gadā

	līdz 700 cilv.	no 700 līdz 2000 cilv.	vairāk par 2000 cilv.	draudžu skaits bez baznīcas skolām	Копā
Dvinskas apriņķis	2	2	2	0	6
Ļucinas apriņķis	8	2	0	1	11
Režicas apriņķis	3	3	0	0	6

Avoti: *Отчёт о состоянии церковно-приходских школ Полоцкой епархии за 1889-90 учебный год и о деятельности Совета Витебского епархиального братства Святого равноапостольного князя Владимира* (1891) Витебск: Типо-Литография Г.А. Малкина.

Pielikums Nr. 26

Dvinskas un Režicas pareizticīgo baznīcas skolu apmeklētāju konfesionālais sastāvs 1889./1890. mācību gadā

* Par Ļucinas apriņķu datu nav

Avoti: *Отчёт о состоянии церковно-приходских школ Полоцкой епархии за 1889-90 учебный год и о деятельности Совета Витебского епархиального братства Святого равноапостольного князя Владимира* (1891) Витебск: Типо-Литография Г.А. Малкина.

Pielikums Nr. 27

Tautskolas Dinaburgas apriņķī 19. gs. beigās				
	Vieta	Dibināšanas gads	Skolēnu skaits 1887. gadā	Ticības mācības skolotājs pēc konfesijas 1890. gadā
1.	Preiļi	1865	69 zēni	Romas katoļu
2.	Vārkava	1845	48 zēni	Romas katoļu
3.	Jasmuiža	1867	43 zēni	Romas katoļu
4.	Kalupe	1867	49 zēni	Romas katoļu
5.	Krāslavas v. tautskola	1864	48 zēni	Romas katoļu – vakance
6.	Krāslavas s. tautskola	1871	20 meitenes	Romas katoļu – vakance
7.	Dagda	1866	51 zēns	Romas katoļu
8.	Līksna	1864	51 zēns un 1 meitene	Romas katoļu
9.	Kreicburga (Krustpils)	1864	85 zēni	Protestants
10.	Līvenhofa	1864	81 zēns	Romas katoļu
11.	Ungurmuižas	1864	74 zēni un 2 meitenes	Protestants
12.	Kapiņi	1873	50 zēni	Romas katoļu
13.	Maļinova	1864	70 zēni	Romas katoļu un pareizticīgo
14.	Užvalda	1864	112 zēni	Romas katoļu un pareizticīgo
15.	Izabelina (mūsd. Skaista)	1870	40 zēni	Romas katoļu
16.	Asūne	1870	51 zēns	Romas katoļu

Avoti: Памятная книжка Витебской губернии за 1887 год (1888) Витебск. С. 80-83;
Памятная книжка Витебской губернии за 1890 год (1891) Витебск. С. 213-215.

Pielikums Nr. 28

	Tautskolas Režīcas aprīņķī 19. gs. beigās			
	Vieta	Dibināšanas gads	Skolēnu skaits 1887. gadā	Ticības mācības skolotājs pēc konfesijas 1890. gadā
1.	Velēna	1866	89 zēni un 5 meitenes	Romas katoļu
2.	Varakļāni	1866	47 zēni un 2 meitenes	Romas katoļu (vakance)
3.	Stirniene	1866	48 zēni 2 meitenes	Romas katoļu
4.	Galēni (село Голянское)	1866	57 zēni un 3 meitenes	Romas katoļu
5.	Pirmā Tiskādu	1866	46 zēni un 2 meitenes	Romas katoļu (vakance)
6.	Otrā Tiskādu	1868	40 zēni	Pareizticīgais (vakance)
7.	Vaivodi	1866	34 zēni un 3 meitenes	Romas katoļu
8.	Andrupene	1860	46 zēni	Romas katoļu
9.	Silajāni	1866	45 zēni un 2 meitenes	Romas katoļu
10.	Rozenmuiža	1866	33 zēni un 2 meitenes	Romas katoļu
11.	Ilzeskalna	1864	34 zēni un 1 meitene	Pareizticīgais
12.	Borhi (Varakļāni?)	1869	26 zēni	Romas katoļu
13.	Rozentova	1873	27 zēni un 1 meitene	Romas katoļu
14.	Kaunata	1864	21 zēns	Romas katoļu
15.	Ozolmuiža	1870	29 zēni	Romas katoļu

Avoti: Памятная книжка Витебской губернии за 1887 год (1888) Витебск. С. 83-85;
Памятная книжка Витебской губернии за 1890 год (1891) Витебск. С. 225.

Pielikums Nr. 29

	Tautskolas Ļucinas apriņķī 19. gs. beigās			
	Vieta	Dibināšanas gads	Skolēnu skaits 1887. gadā	Ticības mācības skolotājs pēc konfesijas 1890. gadā
1.	Eržepole	1866	43 zēni	Pareizticīgais
2.	Balvi	1864	31 zēns	Pareizticīgais
3.	Vecsloboda	1867	37 zēni un 1 meitene	Pareizticīgais
4.	Ezermuiža	1867	37 zēni	nav ziņu
5.	Vertulova	1861	26 zēni un 3 meitenes	Pareizticīgais
6.	Pilda	1870	41 zēns un 1 meitene	Pareizticīgais
7.	Lauderi	1864	26 zēni un 3 meitenes	Pareizticīgais
8.	Zaļmuiža	1866	31 zēns	Romas katoļu
9.	Domopole	1867	51 zēns	nav
10.	Baltinava	1868	41 zēns un 1 meitene	Romas katoļu
11.	Jaunsloboda	1865	84 zēni un 3 meitenes	Pareizticīgais
12.	Nirza	1876	19 zēni un 3 meitenes	nav
13.	Mihalova	1864	45 zēni un 4 meitenes	Pareizticīgais
14.	Landskorona (mūsd. Šķaunes pag.)	1867	43 zēni un 3 meitenes	nav ziņu
15.	Kārsava	1865	89 zēni un 4 meitenes	Romas katoļu (vakance) un pareizticīgais
16.	Stružānu*			nav
17.	Šķilbānu*			nav
18.	Eversmuižas*			nav

Avoti: Памятная книжка Витебской губернии за 1887 год (1888) Витебск. С. 78-80;
Памятная книжка Витебской губернии за 1890 год (1891) Витебск. С. 219-221.

Pielikums Nr. 30

Vitebskas guberņas gubernatori (1880 – 1911)

Vārds, uzvārds, dzīves gadi	Vārds, uzvārds krievu valodā	Gubernatora amata periods
Viktors fon Vāls (1840-1915)	<i>Валь фон Виктор-Карл- Конрад-Вильгельм Вильгельмович</i>	No 20.04.1880. līdz 24.06.1884.
Vasilijs Dolgorukovs (1842-?)	<i>Долгоруков Василий Михайлович</i>	No 19.07.1884. līdz 17.03.1894.
Vladimirs Ļevašovs (1852-1912)	<i>Леваиов Владимир Александрович</i>	No 17.03.1894. līdz 24.04.1899.
Ivans Čepeļevskis (1844-1904)	<i>Чепелевский Иван Ильич</i>	No 24.05.1899. līdz 25.10.1904.
Berngards Geršau-Flotovs (1853-1911)	<i>Гершау-Флотов Бернгард</i>	No 24.10.1904. līdz 04.09.1911.

Pielikums Nr. 31

Vecticībnieku draudžu skaits Dvinskas, Ļucinas un Režicas apriņķos 1914. gadā

Dvinska	Ļucina	Režica
Pomoriešu draudze – 1	0	1 (piederība virzienam nav norādīta)
Dvinskas apriņķis	Ļucinas apriņķis	Režicas apriņķis
Fedosejeviešu draudzes – 14 Pomoriešu draudzes – 4	Fedosejeviešu draudzes – 4	Vecpomoriešu draudzes – 3 Pomoriešu draudzes – 3 Fedosejeviešu draudzes – 4
Kopā: 19	Kopā: 4	Kopā: 11

Avoti: Сведения о старообрядческих общинах и наставниках их по Витебской губернии (1914) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии на 1914 г.* Издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск. Губернская типография. С. LI-LVII.

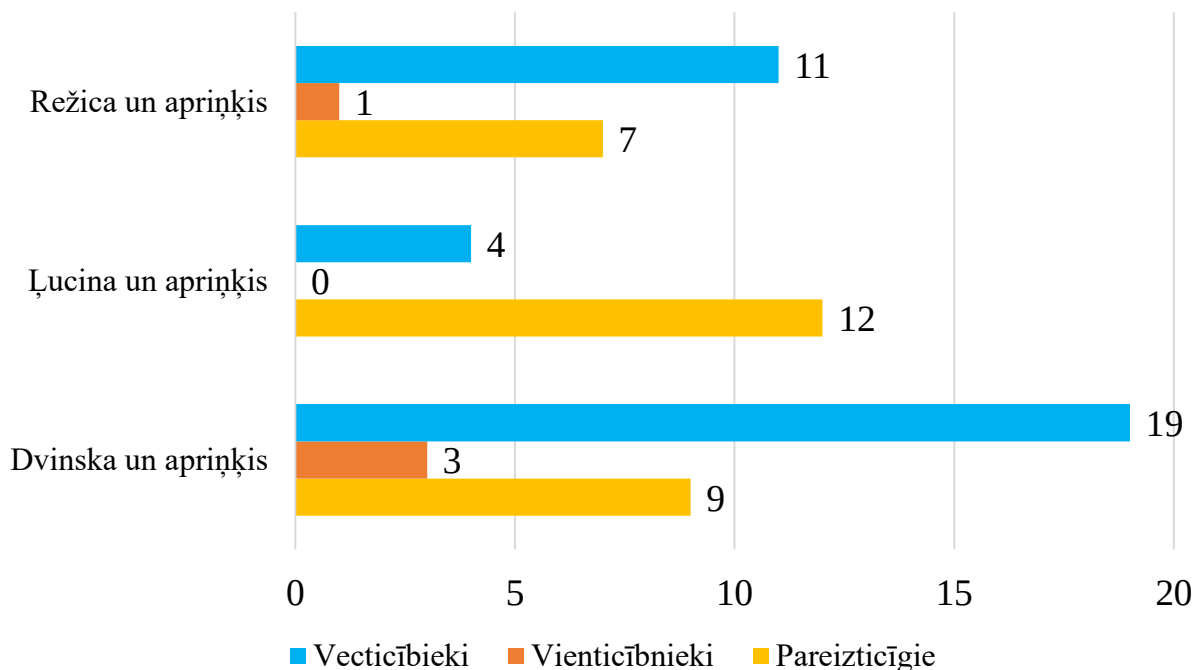
Pareizticīgo un venticībnieku draudžu skaits Dvinskas, Ļucinas un Režicas apriņķos 1914. gadā

Dvinska	Ļucina	Režica
Pareizticīgo draudze – 1 Venticībnieku draudze – 1	Pareizticīgo draudze – 1	Pareizticīgo draudze – 1 Venticībnieku draudze – 1
Dvinskas apriņķis	Ļucinas apriņķis	Režicas apriņķis
Pareizticīgo draudzes – 8 Venticībnieku draudzes – 2	Pareizticīgo draudzes – 11	Pareizticīgo draudzes – 6
Kopā: 12	Kopā: 12	Kopā: 8

Avoti: Ведомость о православных приходах и состоящих при них на службе священниках по Витебской губернии (1914) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии на 1914 г.* Издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск. Губернская типография. С. XV-L.

Pielikums Nr. 32

Vecticībnieku, pareizticīgo un venticībnieku draudžu skaits Režicas, Ļucinas un Daugavpils apriņķos (1914)

Avoti: Ведомость о православных приходах и состоящих при них на службе священниках по Витебской губернии (1914) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии на 1914 г.* Издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск. Губернская типография. С. XV-L; Сведения о старообрядческих общинах и наставниках их по Витебской губернии (1914) В книге: *Памятная книжка Витебской губернии на 1914 г.* Издание Витебского губернского статистического комитета. Витебск. Губернская типография. С. LI-LVII.